

Sandis Laime  
Juris Urtāns

**SVĒTUPES  
LĪBIEŠU  
UPURALĀ**

Sandis Laime

Juris Urtāns

# SVĒTUPES LĪBIEŠU UPURĀLA

Latvijas Zinātnes padomes atbalstītais projekts Nr. 216/2012  
"Vidzemes Svētupe mītiskajā un reālajā kultūrtelpā".  
Projekta vadītājs *Dr.hist., Dr.hab.art.* Juris Urtāns.

Grāmata izdota ar Latvijas Kultūras akadēmijas Zinātniskās pētniecības centra  
Zinātniskās padomes 2016. gada 6. septembra lēmumu.



LATVIJAS KULTŪRAS AKADĒMIJA  
LATVIAN ACADEMY OF CULTURE



NACIONĀLĀ  
KULTŪRKAPITĀLA FONDS

LAMI  
LŪ LITERĀTURAS,  
FOLKLORAS  
UN MĀKSLAS  
INSTITŪTS

Grāmata nāk klajā ar Latvijas Kultūras akadēmijas, Valsts Kultūrkapitāla fonda  
un LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta īstenotās Latvijas Republikas  
Izglītības un zinātnes ministrijas budžeta apakšprogrammas 05.04.00  
"Krišjāņa Barona Dainu skapis" finansēšanu atbalstu.

Recenzentes:

*Dr.art.* Rūta Mukrupāvela un *Dr.art.* Ieva Vītola

Mākslinieks Rihards Delves

Uz grāmatas 1. vāka – Sanda Laimes foto.

© S. Laime, J. Urtāns, teksts, 2016

© Nordik, 2016

© M. Rumniece, tulkojums angļu valodā, 2016

## SATURS

Ievads.....	4
Lībiešu Upurāla – dabas objekts .....	9
Lībiešu Upurālas pētniecības vēsture.....	25
Rakstīto avotu ziņas par ziedošanu Lībiešu Upurālā.....	29
Arheoloģiskie izrakumi Lībiešu Upurālā .....	32
Arheoloģiskie atradumi Lībiešu Upurālā.....	46
Lībiešu Upurālas klinšu raksti.....	67
Lībiešu Upurāla folklorā.....	98
Lībiešu Upurāla kā tūrisma objekts .....	104
Lībiešu Upurālas sava laika un apkārtnes kontekstā .....	116
Nobeigums.....	131
Bibliogrāfija.....	134
Pielikumi	
1. pielikums. Lībiešu Upurālā iegūtās senlietas .....	147
2. pielikums. Lībiešu Upurālā iegūtie un reģistrētie organiskie materiāli .....	169
3. pielikums. Lībiešu Upurālas klinšu raksti.....	170
4. pielikums. Mutvārdu liecības par Lībiešu Upurālu.....	172
5. pielikums. Ar gadskaitli datētie tūristu uzraksti Lībiešu Upurālā.....	181
<i>Sandis Laime, Juris Urtāns. Svētupe Livs' Offering Cave. Summary .....</i>	<i>186</i>

## IEVADS

Lībiešu Upurāla atrodas Svētupes krastā pie Kuiķules, Salacgrīvas novadā, 8 km o Svētciema un 10 km no Salacgrīvas. Svētupe iztek no Dūņezera ziemeļu gala imbažu apkārtnē, tās garums līdz ietekai Rīgas jūras līcī ir 48 km, kritums – 9 m vai aptuveni viens metrs uz kilometru. Augštecē Svētupe tek pa seklu un ārpurvotu ieleju, savukārt vidustecē upes krasti kļūst stāvāki un ieleja sasniedz pmēram 10 m dziļumu (Zīverts, 1998). Svētupes ielejas nogāzēs no Lāču mājām ie Drieliņiem līdz Avotkalniem, leļpus Kuiķules, vietām atsedzas pamatieži – urkans smilšakmens, kas stratigrāfiski piederīgs vidusdevona Živetas stāva Burtieku svītai. Šīs svītas smilšakmens ieži redzami arī Rīgas jūras līča krastā pie ttrupes, pie Burtnieku ezera, Gaujas krastos augšpus Valmieras, Kurzemē – ojas krastos, bet varenākie un populārākie Burtnieku svītas atsegumi apskatāmi ilacas krastos (Kurss, 1994). Iespaidīgākie un ainaviskākie smilšakmens atseami Svētupes krastos atrodas pāris kilometru garā upes posmā – Kuiķules apimē (1. att.). Pie Kuiķuļu mājām upes labajā krastā atsedzas līdz 10 m augsta nilšakmens klints, kuras augšdaļā, kas nedaudz atvirzīta no upes krasta, atrodas ibiešu Upurāla (2., 3. att.). Kuiķules vārds ceļas no lībiešu valodas, ir saliktenis, ara otrā daļa tulkojama kā 'ciems', tomēr vietvārda pirmās daļas tulkojums nav ennozīmīgs (sal. Viitso, Ernštreits, 2012–2013).

Lībiešu Upurāla daudzējādā ziņā ir izcils dabas un kultūrvēstures objekts. 1970. un 1971. gadā, kad Upurāla tika uzskatīta par garāko alu Latvijā, dabas tnieks un novadpētnieks Guntis Eņiņš tur izstrādāja un pirmo reizi praksē pie-toja turpmākajā pētniecībā izmantoto Latvijas alu uzmērīšanas metodoloģiju. pētījuma laikā, 1970. gadā, uz alas sienām tika atrasti vairāki 17. gadsimta tū-stu uzraksti, kādi iepriekš smilšakmens atsegumos bija zināmi tikai vienā vietā – ūtmaņalā. Šobrīd Lībiešu Upurālā saglabāties visvairāk 17. gadsimta tūristu uz-kstu, tostarp arī senākais mūsdienās apskatāmais, ar gadskaitli datētais uzraksts uvijā. 1971. gadā Guntis Eņiņš tur atklāja smilšakmens virsmā ieskrāpētas nas zīmes jeb klinšu rakstus, kas bija pirmais šāda veida kultūrvēsturisko lie-ou atradums ne tikai Latvijā, bet arī Baltijas valstīs. 1973. gadā arheologa Jura rtāna vadībā Lībiešu Upurālā pirmoreiz tika veikti sistemātiski arheoloģiskie



*1. att.* Smilšakmens atsegums Svētupes krastā pie Kuiķules.  
Foto Juris Urtāns, 2014. g.

izrakumi kādā no Latvijas alām, un tie deva iepriekš nebijušu un apjomīgu atradumu klāstu seno svētvietu pētniecībā – senos monētu un lietu ziedojumus. Var teikt, ka šie atradumi nebija negaidīti, jo ziedošana Lībiešu Upuralā kopš 1641. gada vairākkārt minēta baznīcu vizitācijas protokolos – šī ir vienīgā Latvijas ala, kas minēta 17. gadsimta un 18. gadsimta sākuma rakstītajos avotos. Tādējādi Lībiešu Upurala ir kļuvusi par hrestomātisku Latvijas seno svētvietu piemēru un lielisku izziņas avotu pētījumiem par lībiešu tautas ticējumiem un reliģisko praksi agrajos jaunajos laikos.

Upuralas zinātniska izpēte aizsākās jau pirms diviem gadsimtiem, bet jo īpaši aktivizējās 20. gadsimta 70. gadu sākumā. Kopš tā laika par seno svētvietu uzkrāts



2. att. Kuiķules atsegums un ieeja Lielajā Upuralā.  
Foto Guntis Eņiņš, 2005. g.

gātīgs avotu klāsts un daudzpusīgas pētnieciskās atziņas. No 2013. līdz 2016. gadam pētnieku grupa īstenoja Latvijas Zinātnes padomes finansētu projektu "Vidzemes Svētupes mītiskajā un reālajā kultūrtelpā" (Vidzemes Svētupe, 2015). Tā kā Lībiešu Upurala atrodas Svētupes krastā, projekta izstrādes gaitā uzmanība tika pievērsta arī alai un tās apkārtnē. Projekts ļāva vēlreiz aktualizēt jautājumu par Lībiešu Upuralas lomu Svētupes krastu iedzīvotāju dzīvē, papildināt jau tā plašo avotu klāstu un jaunā gaismā izvērtēt līdzšinējās atziņas par alas nozīmi ne tikai šobrīd, gan ne tik tālā pagātnē, kā arī mūsdienās. Pētījuma laikā Zemūdens kultūrvēsturiskā mantojuma asociācijas akvalangisti atklāja, ka ziedotās monētas ir atrodamas ne tikai pašā alā, bet arī Svētupes gultnē pretī alai. Sandis Laime veica Lībiešu Upuralas zīmju dokumentēšanu un kopēšanu, kā arī reģistrēja ar gadskaitli saistītos Upuralas tūristu uzrakstus. Jura Urtāna vadībā tika lokalizētas vairākas citas senvietas alas tuvākajā apkārtnē. Latvijas Kultūras akadēmijas studenti un pētnieki Ieva Vitola vāca un pierakstīja folkloru un folklorizējušos nostāstus par alas arheoloģisko izpēti. Jaunais materiāls lika atgriezties pie it kā jau zināmā, bet nepilnā un nepārdomā, kā papildināt un varbūt arī no jauna novērtēt iepriekš publicētās atziņas. Zīmju un uzrakstu fiksācija un skaidrojums uz bagātīgā arheoloģiskā fona ļāva ieraudzīt to, kas šobrīd ir, kas iepriekš nebija pamanīts.

Lībiešu Upurala ir daudzveidīgs, daudzslāņains un sarežģīts pētniecības objekts. Vienlaikus tā ir arī zinātniskā un pētnieciskā ziņā ļoti bagāta vieta, kas šobrīd sakrālo nozīmi nav zaudējusi arī mūsdienās. Lībiešu Upuralu un to, kas tajā šobrīd noticis, var mēģināt izprast, apvienojot dažādas pētniecības metodes un šobrīd zinātņu nozaru pieejas. Šī grāmata ir mēģinājums īstenot šādu pētniecisko

paņēmienu, savu iespēju un zināšanu robežās iekļaujot pētījumā arheoloģisko, speleoloģisko, rakstīto vēstures avotu, vietvārdu, paleogrāfisko, folkloras, antropoloģisko un cita veida materiālu, kā arī piedāvājot šā materiāla izvērtējumu. No vienas puses, grāmatā daļēji apkopotī autoru iepriekš publicēti pētījumi, kas pēc jauniegūto avotu analīzes ir pārstrādāti. No otras puses, vairākas monogrāfijas nodaļas ir pēdējos gados tapušu pētījumu pirmpublicācijas, kas paplašina līdzšinējo zināšanu pūru par Lībiešu Upuralu un paver plašāku skatu uz jautājumiem, kas saistīti ar latviešu un lībiešu vēstures un ticējumu izpēti.

Grāmata ir divu autoru patstāvīgi veiktu pētījumu apkopojums. Sandis Laime ir autors nodaļām “Lībiešu Upurala – dabas objekts”, “Lībiešu Upuralas klinšu



3. att. Lībiešu Upurala skatā no putna lidojuma. Foto Juris Urtāns, 2015. g.



ksi", "Lībiešu Upurala folklorā" un "Lībiešu Upurala kā tūrisma objekts", kā arī  
o nodaļu pielikumiem. Juris Urtāns ir sagatavojis nodaļas "Lībiešu Upuralas pēt-  
iecības vēsture", "Rakstīto avotu ziņas par ziedošanu Lībiešu Upuralā", "Arheo-  
ģiskie izrakumi Lībiešu Upuralā", "Arheoloģiskie atradumi Lībiešu Upuralā"  
n "Lībiešu Upuralas sava laika un apkārtnes kontekstā" ar attiecīgajiem pieliku-  
iem. Neraugoties uz to, ka autori pārstāv dažādas zinātnes nozares un izmanto  
āžādas pētnieciskās pieejas, grāmatu ir mēģināts veidot kā sintētisku un vienotu  
āstu par Lībiešu Upuralu, kas nav tikai arheoloģijas, dabas vai antropoloģijas  
objekts, bet ir kaut kas daudz plašāks. To arī esam mēģinājuši saskatīt un par  
raudzīto pastāstīt citiem.

*Sandis Laime, Juris Urtāns*

## LĪBIEŠU UPURALA – DABAS OBJEKTS

Svētupes Lībiešu Upurala mūsdienās plaši pazīstama kā nozīmīga senā dabas svētvieta, tomēr vienlaikus tā ir arī interesants speleoloģiskais objekts. Lai gan mūsdienās Lībiešu Upurala ir vienīgā zināmā ala Svētupes krastos, iespējams, ka pie Drieliņiem kādreiz ir bijusi vēl viena ala. Ēdītes Kurces Latvijas seno svētvieta sarakstā minētas “svētās alas” Svētupes krastā pie Lāčiem (Kurtz, 1924, Nr. A82; sk. arī: Urtāns, 1977, 87, 89, 93; Laime, 2009a, 254–255). Apsēkojot smilšakmens atsegumus Lāču apkaimē, vienā no tiem konstatēta iespējama sabrukušas alas vieta (4. att.) un netālu no tās izplūstošs avots. Izņemot E. Kurces publicēto skopo informāciju, citas ziņas par alām Lāču apkārtnē līdz šim nav izdevies atrast.



4. att. Iespējamā Lāču alas vieta. Foto Juris Urtāns, 2013. g.

Sākot ar Cēsu Svētavota alas aprakstu, ko darbā “*Sammlung Rußischer Geschichte*” 1764. gadā iekļāva Krievijas Zinātņu akadēmijas profesors, vēsturieks un etnogrāfs Gerhards Frīdrihs Millers, zinātnieki par Vidzemes alām kā dabas objektiem sāka interesēties jau 18. gadsimta otrajā pusē un beigās. Iedzās G. F. Milleram atsevišķas alas 18. gadsimtā ir aprakstījuši vai zīmējuši arī Augusts Vilhelms Hupels, Johans Ludvigs Bergers, Johans Kristofs Broce un Ludvigs Augusts Mellīns, tomēr visplašāko informāciju darbā “*Versuch einer Naturgeschichte von Livland*” (Vidzemes dabas apraksts) (1778–1791) ir apņēmis vācbaltu izcelsmes dabaszinātnieks un Karla Linneja skolnieks Jākobs Benjamins Fišers. Kopumā 18. gadsimta autoru darbos aprakstītas sešas Latvijas alas – Cēsu Svētavota ala, Gūtmaņala, Mazsalacas Velna Pagrabs, Skaņkalnes purala, Liepas Lielā Ellīte un Inčukalna Velnala (plašāk sk. Laime, 2009a, 11–20, atsaucēm uz konkrētām publikācijām). Lai gan baznīcu vizitāciju protokolos Lībiešu Upurala divas reizes minēta jau 17. gadsimtā, t. i., veselu gadsimtu pirms romājiem iepriekšminēto alu aprakstiem, 18. gadsimta dabas pētnieku uzmanības lokā tā nav nonākusi. Plašāku atpazīstamību Lībiešu Upurala ieguva vien 19. gadsimta sākumā, kad to apmeklēja un aprakstīja vairāki zinātnieki.

Lībiešu Upurala laika gaitā ir stipri mainījusies un šobrīd piedzīvo sava “alas tūza” vecumdienas. Grūti pateikt, pirms cik ilga laika ala ir sākusi veidoties, mēr skaidrs, ka abus līdz mūsdienām saglabājušos alas atzarus – Lielo un Mazo Upuralu – savulaik ir izskalojis avots. Šādas avotu izskalotas alas, pateicoties mīkrtajam smilšakmenim, Latvijā var izveidoties pārsteidzoši ātri – pat pārdesmit gadu laikā. Un tikpat ātri arī sabrukt. Lībiešu Upuralas mūžs tomēr mērāms daudzu gadsimtos. Alas attīstībai pēdējo gadsimtu laikā iespējams izsekot, raksturojot to ziņas apvienojot ar cita veida liecībām. Piemēram, uz alas sienām ieskrāpētie gadskaitļi ļauj secināt, kuros gados Lielā un Mazā Upurala ir bijusi picejama ar griestiem un kad bijusi aizbrukusi.

Spriežot pēc tā, ka arheoloģiskajos izrakumos konstatētais Lībiešu Upuralas kultūrslāņa biezums bijis 0,85 m un kontroles rakums zem tā uzrādījis vēl 0,5 m zemu, cilvēku neskartu, smilšu slāni, senais grīdas līmenis, pa kuru savulaik plūdis avots, pirms priekštelpas griestu nobrukšanas bijis segts ar vismaz 1,35 m biezu smilšu kārtu. Tas nozīmē, ka jau 14. līdz 15. gadsimtā, kad lībieši alu sāka izmantot kā svētvieta, aktīvais alas veidošanās process visdrīzāk jau bija noslēdzies un griesti pamazām sākuši brukt. Iespējams, ka tieši šie nogrūvumi nosprostoja avotu, tāpēc tas vai nu mainīja tecējuma vietu, vai izsīka. Vienlaikus nevar lēgt, ka smilšu kārtā virs sākotnējā alas grīdas līmeņa ir Svētupes palu saskaņa, jo alas grīda savulaik ir atradusies tuvāk upes līmenim. Pirmo lakonisko Lībiešu Upuralas raksturojumu pēc tās apmeklējuma 1822. gadā sniedza ārsts un



*Attē Opferhühle bei Satis in Livland.*

5. att. Lībiešu Upuralas ieeja 1839. gada 15. augustā.

Pēc: Kruse 1842, 7, Tab. 67: 3.

etnogrāfs Oto fon Hūns. Viņš rakstīja, ka alai ir krusta velvju griesti un sānu ejas, kā arī pieļāva, ka tā sarkanajā smilšakmenī radusies dabiskā veidā (pēc: Lōwis, 1908). O. Hūna apraksts liek secināt, ka Upuralai vēl 19. gadsimta sākumā bijusi tikai viena ieeja un plaša priekštelpa ar noapaļotiem griestiem un atzariem.

1839. gada 15. augustā, Latvijas apceļojuma laikā, apzinot arheoloģiskos pieminekļus, Lībiešu Upuralu apmeklēja Tērbatas Universitātes vēstures profesors Frīdrihs Kruze, kurš vēlāk publicēja senāko zināmo alas attēlu (Kruse, 1842, 7, Tab. 67: 3) (5. att.). Zīmējums it kā vizuāli apstiprina no O. Hūna apraksta izdarāmo secinājumu, ka alai 19. gadsimta pirmajā pusē bijusi tikai viena ieeja, tāpēc

rētu uzskatīt, ka attēlā Upurala redzama vēl pirms priekštelpas griestu sabrukšanas. Tomēr šobrīd pieejamā informācija pieļauj arī citādu šā attēla traktējumu.

Septiņus gadus pēc F. Kruzes, 1846. gada 20. jūnijā, Svētciema muižas īpašnieka Karla fon Fēgezaka vadībā Upuralu apmeklēja Andersa Jūhana Šēgrēna komandārmās lībiešu pētniecības ekspedīcijas dalībnieki. A. J. Šēgrēns par alas apmeklējumu dienasgrāmatā atstājis plašāku aprakstu, kas ļauj vizualizēt Upuralu un tās apkaimi 19. gadsimta 40. gados. Šēgrēna dienasgrāmatā lasāms, ka Upurala atrodas stāvā Svētupes labā krasta smilšakmens atsegumā, iepretim plašam līcim, kurā ieskauj upes krastos augošie koki un tālāk arī mežs. Līcis no alas izskatījies kā plašs amfiteātris. Krasts, kurā atrodas ala, esot bijis tik stāvs, ka alai uzmanīgi jāpievērš uzmanību, ierējuši pietuvoties tikai pa garāku apkārtceļu. Interesantākais tomēr ir pašas alas apraksts, kas sniedz gana detalizētu priekšstatu par tā brīža situāciju. Šēgrēna dienasgrāmatā dzētais nepārprotami liecina, ka tā alas daļa, kurai O. Hūna apmeklējuma laikā bija jāpievērš uzmanība, jau bija sabrukusi. Nokļūstot pie Lībiešu Upuralas, Šēgrēns plašās alas vietā atrada vienīgu spraugu, kurā, smiltīm birstot uz galvas, mēģināja arī ielīst, lai to izpētītu tuvāk. Tomēr vēlāk nācās secināt, ka lišana bijusi nevajadzīga, jo sprauga izrādījās diezgan nenožīmīga. Vēlāk pētnieks no pretējā upes krasta, zem iepriekš minētās spraugas – tuvāk Svētupes līmenim, pamanīja vēl vienas alas ieeju. Arī šī ieeja izrādījās diezgan īsa, vien pusotru reizi pārsniedza Šēgrēna auguma garumu (t. i., ~3 m gara). No redzētā Šēgrēns pieņēma, ka īstā ala ir sabrukusi, par ko liecināja iegruvums upes stāvkrastā. Pētnieks arī piezīmēja, ka "ticis apgalvots", ka šīs alas nobrukums bijis jau sen ("vor langer Zeit"), nenorādot, kur viņš ieguvis šādu informāciju. Tālāk dienasgrāmatā atzīmēts, ka vecais Kuiķuļu saimnieks protot lībiešu valodu, līdz ar to iespējams, ka faktu par alas sabrukšanu Šēgrēns uzzināja no Kuiķuļos (dienasgrāmatas tekstu sk. Winkler, Pajusalu, 2009, 23–24). Jāatzīmē, ka šajā apmeklējuma reizē Kuiķules atsegumu uzzīmēja ekspedīcijas dalībnieks, kurš turpat terburgas mākslinieks Augusts Georgs Pecolds. Alas ieeja akvarelī nav redzama, un ne velti tā nosaukums ir "Aizbērtā alas ieeja Svētciemā" (6. att.).

A. J. Šēgrēna aprakstā minētā apakšējās alas ieeja, kas atrodas tuvu upes krastam, saskan ar F. Kruzes attēlā redzamo Upuralas ieejas novietojumu, līdz ar to rodas jautājums – vai tiešām šajā zīmējumā ala skatāma pirms griestu nobrukšanas? Ielūkojoties vērīgāk, redzams, ka cilvēks alā attēlots īpatnējā pozā – it kā gribētu ieraudzīt kaut ko, bet ir apstājies, lai nezaudētu līdzsvaru. Šā zīmējuma detaļa visdrīzāk liecina, ka jau Kruzes apmeklējuma laikā plašā alas priekštelpa bija sabrukusi un tās vietā atlikusi vien Šēgrēna aprakstītā, daļēji aizbrukusi alas ieeja. Par to netieši liecina arī Šēgrēna piezīme, ka ala sagruvusi jau sen, bet Kruzes zīmējums bija pieņemts samērā nesen – tikai septiņus gadus pirms Šēgrēna apmeklējuma. No otras



6. att. Kuiķules klints un Lībiešu Upuralas vieta 1846. g.  
Augusta Georga Pecolda akvarelis. Pēc: Balaško, Cimermanis, 2003, 205.

puses, alas priekštelpas nobrukums nevarētu būt noticis agrāk par 1822. gadu, kad to aprakstīja O. Hūns. 1824. gadā Lielajā Upuralā ieskrāpēts kāds tūristu uzraksts, tātad arī vēl šajā laikā ala bija apmeklētājiem pieejama. Šis ir arī pēdējais datētais 19. gadsimta pirmās puses uzraksts Upuralā, līdz ar to jādomā, ka, visticamāk, alas priekštelpas griesti vismaz daļēji nobruka 19. gadsimta 20.–30. gadu mijā, nosprostojojot ieeju atlikušajos alas atzaros.

Zīmīgi, ka no 1860. gada līdz 19. gadsimta beigām ar gadskaitli datēti tūristu grafiti abos alas atzaros atkal ieskrāpēti gandrīz katru gadu. Tātad atlikusī alas daļa nezināmu iemeslu dēļ tūristiem un pētniekiem atkal bija kļuvusi pieejama. Kāds Jungmeisters Latviešu literārās biedrības 1867. gada 13. decembra sēdē ziņojis, ka augstā Svētupes krastā, smilšakmens klintī ir *divas alas*, kurās pirms divām paudzēm ir ziedots (Protokoll, 1869, 181). Tas visdrīzāk liecina, ka alas priekštelpas griesti bija nobrukuši tik tālu, ka Lielo un Mazo Upuralu vairs nevienu vienu ieeja, tāpēc tās jau varēja raksturot kā divas atsevišķas alas. Ap šo laiku alu aprakstīja arī pirmais ģeologs, kas pētījis Latvijas alu veidošanās procesus – Tērbatas Universitātes profesors Konstantīns Grēvinks. Viņš kļūdaini konstatēja, ka *seno līvu upurala* pie Kuiķules ir mākslīgi veidota (Grewingk, 1861, 21). Pagaidām gan trūkst ziņu, vai Grēvinks alu apmeklēja pats, vai arī izmantojis citu apmeklētāju sniegto informāciju.

Kāds traģisks negadījums Lībiešu Upuralā 1888. gada maijā liecina, cik patiesībā nestabila tolaik bija vēl nenobrukusi alas griestu daļa. Svētciena pagasta valdes protokolos atrodamā informācija<sup>1</sup> par vienu no retajiem gadījumiem, kad nobrukums kādā no Latvijas alām ir paņēmis cilvēka dzīvību.<sup>2</sup> Tiesa gan, spriežot pēc lietas apstākļu izklāsta, bojāgājušais Ādams Pētersons nobrukumu izraisījis pats, nezināmu iemeslu dēļ veicot alā rakumus:<sup>3</sup>

Mazkuiķuļos dzīvodams, pie Lādes pagasta piederīgs Ādams Pētersons uzdeva<sup>4</sup> šai valdei, ka viņa dēls Ādams, vecumā no 18 gadiem, bijis šodien pusdienas laikā netālu no mājas pats pēc savas iedomas un gribas Svētupes krastos alu, sauktu "Upur alu", rakt un tur ticis, nevienam no lieliem cilvēkiem klātnebūdamiem, izņemot divus mazus bērņus, no virsū krītošām smiltīm apbērts, un tā caur nosīšanu un nosmakšanu nāvi dabūjis, ka no atdzīvināšanas vairs ne domāt nevarējis būt, lai gan pūles netaupītas. Lūdza to lietu vienīgi izmeklējot pienācīgai valdībai zināmu darīt un no tās vajadzīgu atļauju izlūgt, lai varētu liķi paglabāt. To liķi no smiltīm kā pirmie, ziņu dabūdami, nelaimes vietai pieskrējuši, izrakuši kalējs Aleksandrs Losmans un Jekobs Jirgensons, kur vēl klāt pēcgalā piepalīdzējis J. Matisons.

Pagasta vecākais, uz vietas noiedams, atrada liķi jau no smiltīm izraktu, un, priekšā saukti, Aleksandrs Losmans un Jekobs Jirgensons, kā liecinieki pārklaušināti, izsacīja, kā, kad nelaimi zināt dabūjuši, tūliņ uz vietas noskrējuši, atraduši, ka nelaimē kritušais Ādams Pētersons bijis līdz 3 pēdas<sup>5</sup> biezumā gluži no smiltīm un klints gabaliem apbērts, kur, kamēr dabūjuši izrakt, atraduši jau bez dzīvības, kur [viņš] bijis sāniski likumā saspicests, kājas dziļi zemē apbērtas un, lai gan ar citu piepalīdzību atdzīvināt pūlējušies, bijuši visi darbi veltīgi.

J. Matisons pārklaušināts izsaka, ka minēts nelaiķa nāvē aizgājušais Ād. Pētersons šodien pusdienas laikā pats ar savu vaļu un gribu aizgājis patikšanas dēļ min. alu rakt un tā nāvi dabūjis, kur viņš pēc notikušā klāt pieskrējis, atradis, ka kā jau izklaušināti liecinieki Losmans un Jirgensons izskaidrojuši.

Ka vairāk nebija nekas izklaušināms,

Nolika:

Kā noticis norakstīt, Keis. Valm. Bruģutiesu caur telegramu lūgt dot vajadzīgu atļauju liķi siltā laika dēļ drīzumā paglabāt un norakstu no šā protokola Augsti ...[?] dēļ vajadzīgas ievērošanas un zināšanas priekšā stādīt.<sup>6</sup>

<sup>1</sup> Paldies Rasmai Noriņai par šo informāciju! – autori.

<sup>2</sup> Ir zināms, ka pirms Pirmā pasaules kara divi bērni aprakti arī Cēsu Vinterālas nobrukumā (Icmanis, 1924, II).

<sup>3</sup> Protokols daļēji pielāgots mūsdienu ortogrāfijas un interpunkcijas normām.

<sup>4</sup> Uzdeva – šajā gadījumā "liecināja, ziņoja".

<sup>5</sup> ~0,9 m.

<sup>6</sup> Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk LVVA), 1232. f., 1. apr., 4. l. Svētciena pagasta des protokoli – 1888. g.; 17.05.1888., protokols Nr. 67, 58. lp.

Nelielu Lībiešu Upuralas (*die Opferhöhle der alten Liven*) aprakstu 1908. gadā apcerējumā par Salacgrīvas pili sniedz arī vācbaltu vēsturnieks un piļu pētnieks Karls Levis of Menārs. Viņš raksta, ka *no nišveidīga iedobuma dziļi klintī iekšā ved četras zemas ejas. Viena no tām dziļumā paplašinās, tā ka dzestrajā tumsā var izslieties stāvus* (Lōwis, 1908). Šis ir pirmais Lībiešu Upuralas apraksts, kurā iespējams identificēt kādu no alas atzariem – K. Levis raksturojums attiecas uz Mazo Upuralu. Pētnieka sniegtais alas apraksts vispārīgās līnijās sasaucas ar 20. gadsimta sākumā pierakstītā teikā iestarpināto alas raksturojumu:

Sveiciema pagastā Svētupes krasti ir klinšaini, un vienā vietā šajās klintīs atrodas tā sauktās Velna alas. Iejojot šinīs alās, atrodamies kā lielā priekšistabā, no kuras uz trim pusēm iziet mazākas alas (LPI, XV, 310–311).

Īpatnēji, ka šajos aprakstos atkal tiek runāts par jau sen sabrukušo alas *priekšistabu*. Domājams, ka šajā gadījumā izmantojuši jau gandrīz pirms gadsimta publicēto O. Hūna aprakstu.

1924. gadā Lībiešu Upurala iekļauta Zelmāra Lancmaņa sastādītajā alu sarakstā, kurā apkopotas ziņas par 48 Latvijas alām un nišām (Lancmanis, 1924, III).<sup>1</sup> Rakstam pievienota agrākā zināmā Lībiešu Upuralas fotogrāfija (7. att.). Tajā redzams, ka Lielajā Upuralā 20. gadsimta 20. gadu sākumā varēja iekļūt tikai pa ~0,5 m augstu spraugu pie pašiem alas griestiem, turklāt šajā nobrukumā aug jau samērā liels koks. Augusts Melnalksnis gadu iepriekš norāda, ka lielākā no “Upuru alām” ir 40 m gara (Melnalksnis, 1923, 84). Nelielu aprakstu 1930. gadā par Upuralu publicējis arī Herberts Cukurs:

...pie Kuiķuļu mājām atrodas smilšakmeņa klintīs divas ap 40 m dziļas alas, plaši pazīstamas kā seno lībju Upuralas. Senāk viņas tapa aizsargātas un koptas it kā dzīvokļi, tagad viņas pa daļai aizbrukušas un piemirstas (Cukurs, 1930, 56).

Arī citās tā laika publikācijās Upurala parasti raksturota kā sabrukusi (Endzeļiņš, 1933, 79; Vanags, 1937, 117). Tāpat 1939. gadā pierakstītā teikā jau norādīts, ka par Velna alām sauktas *trīs alas* pie Lielkuiķuļiem, ne vairs viena ala ar trīs atzariem (LFK 1736, 2169).<sup>2</sup>

<sup>1</sup> “Valmieras aprīņķī: I..I 4) ap 4 v. (verstis – autori) augšpus Sveiciema, Svētupes krastos, reti dziļas, slēpušies karos.”

<sup>2</sup> Ar saīsinājumu LFK šeit un turpmāk apzīmēti LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta Latviešu folkloras krātuves arhīva materiāli. Pirmais skaitlis norāda uz manuskripta numuru, otrais – vienības numuru manuskriptā.





7. att. Gandrīz aizbrukusi Lielās Upuralas izeja ar “velna ģīmi”  
20. gs. 20. gados. Pēc: Lancmanis, 1924.

Pēc Upuralas plašās priekštelpas griestu nobrukšanas līdz mūsdienām ir saglabājušies divi alas atzari, kas veido divas atsevišķas alas – tā sauktās Lielo un Mazo uralu. Intrīģējoši varētu likties tas, ka vairākos iepriekšminētajos aprakstos zgan konsekventi apgalvots, ka alas priekštelpai ir nevis tikai divi, bet gan trīs pat četri (!) šaurāki atzari. Vai tas nozīmē, ka zem nobrukuma slēpjas izeja vēl nā vai pat divos alas atzaros? Šķiet, ka tomēr ne. Par trešo un ceturto atzaru ulaik visdrīzāk uzskatītas nelielās sānu ejas Lielajā Upuralā – pa kreisi un pa i no mūsdienu izejas (Eņiņš, 1984, 147).

1940. gada 11. un 12. jūnijā Pieminekļu valde nosūtīja komandējumā uz Lībiešu Upuralu līdzstrādnieku Alfredu Lapukinu, kura atskaitē par komandējuma uzdevumiem un pašu Upuralu lasāmas šādas rindas:

Sakarā ar komandējumu (apl. 691.) 1940. g. 11. jūnijā pl. 8os izbraucu uz Svētciema pag. Liel-kuiķuļu mājām apzināt, uzmērot un fotografēt senlaiku lībiešu upuru alas. Alas bijušas pavisam divas. Viena no tām aizbirusi. Otra iet apm. ziemeļu virzienā, un viņā var ieiet līdz ~18 m dziļi. /./ Līdz ar šo nododu Pieminekļu valdei 2 zīmējumus:

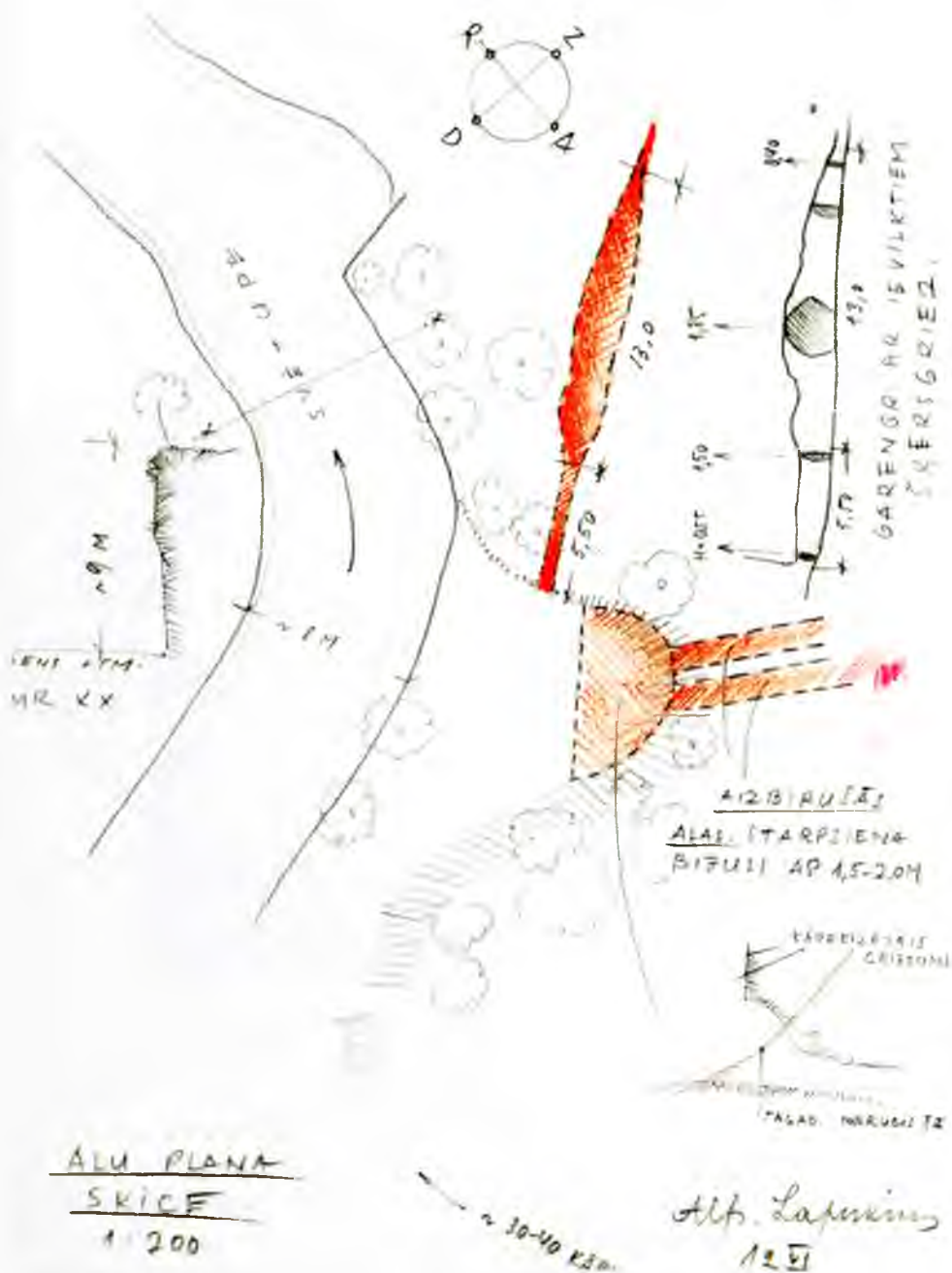
1. alu plāna skici,
2. alu situācijas plāna skici.<sup>1</sup>

Alfreds Lapukins komandējuma laikā ne tikai veica alas uzmērījumu, bet arī sagatavoja pirmo zināmo alas un tās apkārtnes situācijas plānu (8. att.). Cita starpā, šis ir viens no agrākajiem zināmajiem Latvijas alu plāniem, kuru gan hronoloģiski, gan precizitātes ziņā apsteidz vien Roberta Dzirnes pirms Otrā pasaules kara izgatavotais Kārļu Simtēnu alas plāns (sk. Eniņš, 2004, 64–67). Lielajai Upuralai A. Lapukina zīmētajā plānā ieskicēta tikai ieejas daļa, jo apmeklējuma brīdī nogrūvuma dēļ tā vairs nebija pieejama. Nogrūvumam A. Lapukins veltīja īpašu uzmanību, jo nobrukusī priekštelpas griestu daļa ar raustītu līniju ir iezīmēta gan Lielās Upuralas priekšdaļas plānā, gan atsevišķā šķērsprofilā zīmējumā. Mazajai Upuralai zīmējumā attēlots gan plāns, gan garengriezums, gan vairāki šķērsprofili, tātad 1940. gadā tajā bija iespējams iekļūt. Pēc Lapukina mērījuma, Mazās Upuralas garums bija 18,5 m.<sup>2</sup>

Domājams, ka atlikusī Lībiešu Upuralas priekštelpas daļa sabruka 20. gadsimta sākumā, par ko liecina kārtējais tūristu skaita kritums. Salīdzinot ar gadskaitli datēto tūristu uzrakstu skaitu no 1860. līdz 1940. gadam, konstatējams, ka 19. gadsimta pēdējos četrdesmit gados (1860–1899) Upuralā ieskrāpēti 40 uzraksti, savukārt 20. gadsimta pirmajos četrdesmit gados (1900–1939) – tikai 13, turklāt 10 no tiem – Mazajā Upuralā, kas liecina, ka griestu nobrukums īpaši apgrūtinājis piekļuvi Lielajai Upuralai. Līdzīga situācija saglabājās arī turpmākos trīsdesmit gadus (1940–1969), kad Upuralās (galvenokārt Mazajā) ieskrāpēti vien septiņi uzraksti. Upuralas aprakstā tūrisma ceļvedī “Limbaži” 1962. gadā minēts, ka *agrāk galvenajā alā varēja ieiet 50 soļus dziļi, bet tagad tās ieeja daļēji aizgruvusi. Saglabājusies kāda 10 m gara ala, kuras sienās atrodami ieraksti pat no 1617. gada* (Limbaži, 1962, 37). Ala iekļauta arī 1967. gadā publicētajā,

<sup>1</sup> A. Lapukina 1940. gada 13. jūnija ziņojums. Glabājas Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Pieminekļu dokumentācijas centra arhīvā (turpmāk – VKPAI PDC).

<sup>2</sup> Turpat.



8. att. Alfreda Lapukina 1940. gadā veidotais Lībiešu Upurals plāns – viens no agrākajiem kādas Latvijas alas plāniem un senākais zināmais Lībiešu Upurals plāns.  
Glabājas VKPAI PDC.



9. att. Lībiešu Upuralas pētnieku komanda 1971. gadā.  
No kreisās: Guntis Eņiņš, Juris Lasmanis un Niks  
(uzvārds nezināms). Foto Ingrīda Eņiņa.

Jāņa Priednieka sastādītajā Latvijas alu sarakstā – “122. Seno lībiešu upuralas ar atzarojumiem (10 m)” (Priednieks, 1967, 89). Izsekojot alas aprakstiem no 1822. līdz 1967. gadam, redzams, ka pusgadsimta laikā majestātiskā ala ar vairākām sānu ejām un plašu priekštelpu nobrukumu dēļ bija zaudējusi plašo priekštelpu, savukārt iekļūšana atlikušajos alas atzaros bija stipri apgrūtināta.

Lībiešu Upurala savu otro “piedzimšanu” piedzīvoja 20. gadsimta 70. gados. Ar tās izpēti 1970.–1971. gada vasarā sistemātiskus Latvijas alu pētījumus aizsāka Guntis Eņiņš (9. att.). Upuralā tika izstrādāta turpmākajā pētniecībā pieņemtā Latvijas alu uzmērīšanas un izpētes metodika, kā arī izgatavots līdz šim precīzākais Lībiešu Upuralas plāns (10. att.).

1971. gadā iekļūšanu Lielajā un Mazajā Upuralā joprojām apgrūtināja sabrukušās priekštelpas smilšu kaudze (11. att.). Atlikušajos alas atzaros varēja iekļūt tikai pa nelielām spraugām, lienot slīpi uz leju gar nobrukuma kaudzes malu. Iekļūstot Mazajā Upuralā, tās eja bija apmēram tādā izskatā, kāda tā ir mūsdienās, savukārt Lielā Upurala bija krietni pieskalota ar nobrukuma smilšu slāni. Lielās un Mazās Upuralas izpēti 1971. gadā, no 23. līdz 30. jūlijam, Guntis Eņiņš



10. att. 1970.–1971. gadā sagatavotais Libiešu Upurales atlikušo eju plāns.  
Zīmējis Guntis Eņiņš, pēc: Eņiņš, 1995b.



11. att. Lielās Libiešu Upurales ieeja 1971. g.  
Foto Guntis Eņiņš.

spilgti aprakstījis grāmatā “Tēpat Latvijā”, sniedzot dzīvīgu priekšstatu par alas situāciju īsi pirms nobrukuma atrakšanas turpmākajos gados, kā arī aprakstot dziļākās, tūristiem grūti pieejamās Lielās Upuralas daļas izpēti.<sup>1</sup>

Un te nu stāvajā, ēnainajā pakrastē mūsu priekšā ir divi melni caurumi. Sveces, baterijas, virve, mērlente, siltā veļa – viss sagatavots. Jāmetas rāpus un ar galvu uz leju jālien ne visai platā spraugā [t. i., Mazajā Upuralā – autori], pretī nezināmai, aukstai tumsai. Pēc trim četriem metriem jau var izslieties kājās – griestu augstums sasniedz divus metrus. *././* Alas garums ir 18,5 metri.

Ieeja otrajā alā [t. i., Lielajā Upuralā – autori] plašāka. Zemu saliekušies, pa stipri slīpo grīdu ietenterējam alas centrālajā ejā. Tē jau var izslieties stāvus un apskatīties, kur esam iekļuvuši. Sarkanajā smilšakmenī uz trim pusēm stiepjas alas nozarojumi. Atzars pa labi gan sniedzas tikai trīs metrus dziļi, bet centrālā eja aiziet tālu. Lukturiša staru kūlis velti cenšas sataustīt tai galu. Lienam sašaurinājumā un rūpīgi vērojam sienu un griestu veidojumus. Arī te griestos vertikāli caurumi. Bet kas tad tas? Uzraksts: *Matias A: Bach AO 1664*. Tas ir vecākais Latvijas alu uzraksts, turpat redzams arī jaunāks, kas izdarīts 1670. gadā. Tālāk ala it kā izbeidzas. Tomēr nē – pie pašas zemes ir pārdesmit centimetru plata sprauga. Mēģinu tajā iespraukties. Jālien ar galvu nedaudz uz leju. Pakausis berzējas gar spraugas griestiem, bet zods šļūc pa smiltīm. Ar plaukstām atstumju smiltis uz spraugas malām un, elkoņos saliektās rokas airēdams kā spuras, ar kāju pēdām piepalīdzēdams, urbjos pamazām dziļāk pazemē. Kabatas lukturīti turu mutē. Kad esmu šādā veidā pārvietojies metrus četrus, priekšā paveras paplašinājums. Ne jau tāds, ka varētu piecelties kājās, bet četrpāpus gan. Ak, cik tas ir ērts stāvoklis pēc iepriekšējās šļūkšanas uz vēdera! Tikai viena nelaime – alas grīdu klāj slapji, auksti dubļi. Tālāk ass pagrieziens pa labi. Griesti kļūst atkal zemāki, jālien dubļos guļus. Pagrieziens pa kreisi, un tālāk lišanas iespējas beidzas. Tikai mazs caurums ved nezināmā tumsas pazemē. Pamēģinu – galva iekšā iet, bet šī sprauga ir vēl šaurāka par iepriekšējo, pie tam ar asu pagriezienu. Viens bez drošinātāja tālāk baidos list. Pirms došanās atpakaļ notupstos, lai ar plaukstām sasildītu aukstos ceļus. Un tad ieraugu uz sienas uzrakstus no 1873., 1875., 1917. un arī... 1959. gada *././*

Nākamajā ritā pēc brokastīm nepacietīgi steigzamies uz mūsu pētāmo Lībiešu Upuralu *././*. Un tad es sāku list, pareizāk sakot, sāku spraukties šaurajā caurumā. Tā šķērsgriezums ir tik mazs, ka es tanī ietilpstu, tikai guļot uz sāniem, izstiepis vienu roku uz priekšu un otru piespiedis pie sāniem. Starp mani un šaurās spraugas sienām tikpat kā nav brīvas telpas. Centimetru pēc centimetra dzenos uz priekšu, ar pēdām atsperoties pret cauruma sienām. Zem manis ir šķidri māli. Ja spraugas sienā ar pēdu izdodas uztaustīt izcilni, tad atsperos pret to un tieku

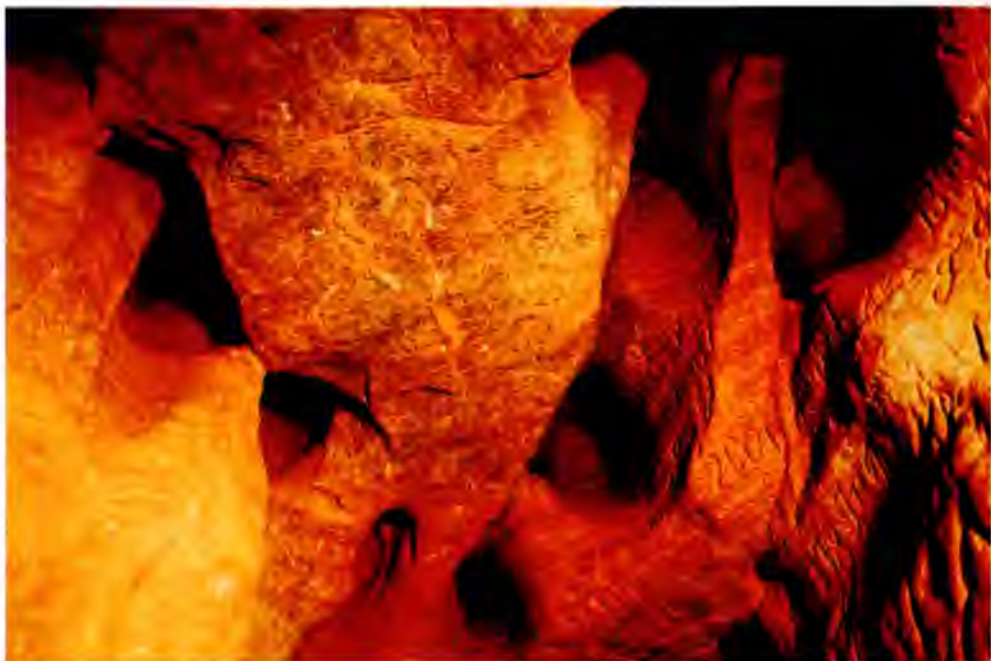
<sup>1</sup> Paldies Guntim Eņiņam par atļauju citēt plašāku fragmentu no grāmatas “Tēpat Latvijā!” – autori.

septiņus astoņus centimetrus tālāk. Nolienu vienu metru, nolienu otru. Ai, cik tas ir liels attālums te, šaurajā ejā uz lipīgajiem māliem! /../ Kad esmu aizcīnījies vēl vienu soli tālāk, apjaušu, ka pēc pāris metriem man priekšā ala izbeidzas ar nelielu pacēlumu uz augšu. /../ Nolieku lukturīti mālos un ar priekšā izstiepto kreiso roku grābstos pie galvas. No cepures apakšas ar zināmām grūtībām izvelku polietilēna maisiņu, kurā ir zīmīte ar mūsu vārdiem un šīsdienas datumu. Vistokli gribētos aizsviest pēc iespējas tālāk, pašā alas dziļumā. Tomēr šajā šaurumā iespīlētā un notirpusī roka neko lielu nespēj, un baltais sainītis nokrīt turpat pie pirkstu galiem /../ (Eniņš, 1984, 147–148).

Tūrpmākajos gados alas apgūšana turpinājās, izpētei pievienojās jauni speciālisti. Gatavojot publikāciju par 1970.–1971. gada pētījumiem Upuralā, Guntis Eniņš iepazinās ar ģeologu Viktoru Grāvīti, ar kuru 1972. gadā organizēja alas atrakšanu. Tā kā 1972. gada mēģinājums ar lāpstām norakt līdz 2 m biezo smilšu kalnu sabrukušās “priekšistabas” vietā nevainagojās īpašiem panākumiem (12. att.), V. Grāvītis gadu vēlāk sagādāja ugunsdzēsēju sūkni, ar kura palīdzību švītupē tika ieskalots tonnām smilšu, gandrīz sasniedzot grīdas līmeni, kāds tas bija laikā, kad alā tika upurēts, tādējādi radot iespēju Jura Urtāna vadībā arheoloģiski izpētīt Upuralas kultūrslāni. 1971.–1973. gada speleoloģiskie pētījumi



12. att. Lībiešu Upuralas atrakšana ar lāpstām 1972. g.  
Foto Guntis Eniņš.



13. att. "Skursteņi" Lībiešu Upuralā.  
Foto Sandis Laime, 2013. g.

Lībiešu Upuralā vairākkārt plaši atspoguļoti publikācijās (Eniņš, 1972; Eniņš, 1984, 146–155; Eniņš, 1995a; Eniņš, 1998, 58–59).

Saskaņā ar G. Eniņa mērījumiem, Lielās Upuralas garums ir 46 m, tāpēc vēl 20. gadsimta 70. gados un 80. gadu pirmajā pusē tā tika uzskatīta par garāko alu Latvijā. Pie ieejas tā ir 2–3 m plata, bet dziļumā kļūst krietni šaurāka un zemāka – vietām ejas griestu augstums nepārsniedz 30 cm. Savukārt Mazās Upuralas garums ir 19,5 m, tai ir tikai 0,6 m plata un 1 m augsta ieeja, bet iekšpusē alas griestu augstums sasniedz gandrīz 2 m (Eniņš, 1995b). Spriežot pēc iecirtumu gropēm Mazās Upuralas dziļākajā daļā, alas pēdējais metrs varētu būt mākslīgi izkalts vai paplašināts. Alu griestos redzami daudzi "skursteņi", ko acīmredzot veido caur alas griestiem no zemes virskārtas nokļuvušais nokrišņu ūdens (13. att.). Pēc G. Eniņa aprēķina, Lībiešu Upuralas kopējais garums pirms priekštelpas sabrukšanas ir bijis ap 70 m (Eniņš, 1984, 155).

Lībiešu Upuralas pieejamība mūsdienās to atkal ir padarījusi pievilcīgu tūristu acīs. Diemžēl pārmērīga antropogēnā slodze kaitē ne tikai kultūrvēsturiski nozīmīgajiem 17.–18. gadsimta uzrakstiem un maģiskajām zīmēm uz alas sienām, bet posta un noplicina alu arī kā dabas objektu. Izcērtot alas sienās sveču plauk-





14. att. Leduskritums virs Lielās Upuralas ieejas.  
Foto Juris Urtāns, 2016. g.

pus vai rīvējoties gar tās sienām, tiek noberzta un nopostīta alas sienu dabiskā rasma, kas pastiprina smilšakmens erozijas procesus. Alas apmeklēšana rudenī, emā un agrā pavasarī var traucēt tajā ziemojošos sikspārņus.

Ziemās ar mainīgu temperatūru un nokrišņu daudzumu, kā arī, sākoties vasarim, Lielās Upuralas ieeju nereti aizsedz leduskritums (14. att.). Diemžēl duskrituma un sniega kušanas ūdeņi pavasarī veicina Lielās Upuralas ieejas zskalošanu ar smiltīm.

Lībiešu Upurala ir valsts nozīmes arheoloģijas piemineklis (“Valsts aizsargāmo kultūras pieminekļu saraksts”, 15.12.1998., Nr. 1476) (kopš 1967. gada) n aizsargājams ģeoloģiskais objekts (Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 175 “Noteikumi par aizsargājamiem ģeoloģiskajiem un ģeomorfoģiskajiem dabas pieminekļiem”, 17.04.2001., Nr. 115) (kopš 1977. gada). zrakstu skrāpēšana alas sienās un citas postošas darbības alā ir aizliegtas ar sumu.

## LĪBIEŠU UPURALAS PĒTNIECĪBAS VĒSTURE

Lībiešu Upurala ir viena no tām ar seno sakralitāti saistītajām Latvijas vietām, kas piesaistījusi interesi jau ļoti sen. Daudzas citas 16.–17. gadsimta rakstītajos avotos, galvenokārt baznīcu vizitācijas protokolos, minētās un ar sakralitāti saistītās vietas mūsdienās ļoti reti ir tieši lokalizējamas, bet Lībiešu Upurala ir labi zināma, un ala ir tā pati vieta, kas pieminēta šajos rakstītajos avotos. Ar citām Latvijas svētvietām nereti ir tā, ka ir gan zināmi 17. un 18. gadsimta rakstītie avoti par svētvietu, tomēr svētvietā nav lokalizēta, vai – pretēji, svētvietā būtībā ir identificēta pēc folkloras materiāliem, tomēr par šo vietu nav zināmi agrākie rakstītie avoti.

Pirmais, kas pievērsās Lībiešu Upuralai kā izpētes objektam, bija Tērbatas Universitātes profesors Frīdrihs Kruze, kas alu apmeklēja 1839. gadā un vēlāk savā plašajā grāmatā, kas uzskatāma par zinātniskās arheoloģijas aizsākumu Latvijā un Igaunijā, nodalot senās ziedojumu vietas, aprakstīja arī Lībiešu Upuralu un publicēja tās zīmējumu (Kruze, 1842, 7, Tab. 67: 3) (5. att.). Arī savās vēlākās publikācijās F. Kruze ir pieminējis Lībiešu Upuralu (Kruze, 1846, 33; Kruze, 1859, 7, Tab. 67: 3). Domājams, ka F. Kruzes publikācijas bija pazīstamas arī plašākā Eiropas zinātniskajā telpā, jo viņa aprakstītā un uzzīmētā Lībiešu Upurala tika minēta arī citās tā laika publikācijās (Kraszewski, 1860, 105; Grewingk, 1861, 40; Hartmann, 1871, 266; Virchow, 1878).

Apkopojot informāciju par Latvijas senajām kulta vietām (izņemot Latgali), tolaik zināmais npublicētais arhīvu materiāls un atsauces uz publikācijām par alām, minot arī Sv. Bartolomeja jeb Bērtuļa kapelu alas tuvumā, ievietotas Ēdītes Kurces seno kulta vietu un viduslaiku kapelu rādītājā (Kurtz, 1924, 59 (A Nr. 108); 97 (B Nr. 69)). Šis saraksts apliecināja, ka seno kulta vietu pētniecībā ir būtiski baznīcu vizitāciju protokoli un citi draudžu dokumenti. Tiem kā nozīmīgiem vēstures avotiem pievērsās citi 20. gadsimta 20.–30. gadu pētnieki (Sloka, 1925; Sloka, 1927a; Sloka, 1927b; Sloka, 1928; Sloka, 1930; Ādamovičs, 1933). Svarīgi Lībiešu Upuralas un citu seno kulta vietu izpētei ir Kārļa Bregža publicētie arhīva izraksti par baznīcu vizitāciju protokolos pieminētajām senajām kulta vietām un dažādiem citiem seniem ticējumiem. Grāmatā pilnā apmērā publicēti trīs

Lībiešu Upuralas pieminējumi baznīcu vizitāciju protokolos (Bregžis, 1931, 11, 44, 88), kas šos rakstītos avotus ļāva izmantot plašākam pētnieku un interesentu lokam. Balstoties uz Upuralas aprakstu F. Kruzes grāmatā un baznīcu vizitāciju protokoliem, tā tika minēta virknē tā laika publikāciju (Štāls, 1923; Sloka, 1926; Adamovičs, 1930, 231, 232 u. c.).

Atzīmējams, ka Lībiešu Upuralu jau 1940. gada 11. jūnijā – Pieminēkļu valdes uzdevumā – uzmērīja Alfreds Lapukins un 13. jūnijā rakstīja ziņojumu. Tas ir agrākais Upuralas uzmērījums.<sup>1</sup>

Padomju laika pirmajās desmitgadēs seno kulta vietu pētniecībai netika pievērsta nekāda uzmanība. Šādā kontekstā zīmīga bija Jāņa Graudoņa un Vladislava Urtāna populārzinātniskā grāmata “Senatnes pēdās”, kurā kā arheoloģiskās izpētes objekti tika minētas arī senās kulta vietas. Grāmatā nosauktas vairākas plašāk pazīstamās Latvijas senās kulta vietas, to skaitā pieminēta arī Lībiešu Upurala (Graudonis, Urtāns, 1961, 123).

Jauns posms Lībiešu Upuralas izpētē sākās 20. gadsimta 70. gadu sākumā: 1970. gadā G. Eņiņš atklāja alā daļu no 17. gs. uzrakstiem, 1970.–1971. gadā uzmērīja alu, 1971. gadā – zīmes, bet 1972. gadā kopā ar Viktoru Grāvīti uzsāka alas atrakšanu (Eņiņš, 1972; Eņiņš, 1984, 146–155; Eņiņš, 1995a; Eņiņš, 1998, 58–59). Alas atrakšanas darbi 1973. gadā savijās ar arheoloģiskajiem izrakumiem, kas Lībiešu Upuralā notika 1973. gada vasarā Jura Urtāna vadībā. Par arheoloģisko izrakumu rezultātiem nākamajā gadā tika publicēta neliela informācija (Urtāns, 1974; Уртаи, 1974), bet nozīmīgāks Upuralā iegūtā materiāla izvērtējums sekoja vēlāk (Urtāns, 1980). Lībiešu Upuralas arheoloģiskās izpētes rezultāti iekļāvās plašākā Latvijas kulta vietu, to skaitā kulta alu un Latvijas alu vispār, izpētes lokā (Urtāns, 1977, 85, 87; Urtāns, 1997; Eņiņš, 1984, 146–155; Urtāns, Eņiņš, 2001, 96; Eņiņš, 2004, 42–45; Laime, 2009a, 110–119; Grīnbergs, 2008; Eņiņš, 2015, 226–231 u. c.). Sākumā galvenā interese bija par arheoloģiskajiem atradumiem un alu atrakšanu, bet vēlāk, kopš 20. gadsimta 80. gadiem, kad Latvijā sāka atklāt klinšu rakstus, lielāku ievērību sāka saistīt Lībiešu Upuralā iegrieztās zīmes un uzraksti (Laime, 2002, 130, 132). Dažādi, gan plašāki, gan nelieli Lībiešu Upuralas apraksti, atradumu pārstāsts un pieminējumi literatūrā kopš 20. gadsimta 70. gadiem ir sastopami ļoti bieži.<sup>2</sup>

<sup>1</sup> A. Lapukina 1940. gada 13. jūnija ziņojums. Glabājas VKPAI PIDC.

<sup>2</sup> Sk. Urtāns, 1973a; Urtāns, 1973b; Urtāns, 1975; Andruss, 1981; Peters, 1982; Biezais, 1985, 8; Urtāns, 1988, 121; Goba, 1989; Urtāns, 1993, 43–45; Eņiņš, 1993a; Cīrulis, 1998; Eņiņš, 1998; Urtāns, 2000a; Urtāns, 2000b; Lībieši senatnē, 2001, 46; Laime, 2002; Šuvcāne, 2002, 11, 386; Šeriņa, 2003; Laime, 2004b; Ziedonis, Ziedonis, 2006, 170; Гарин, 2006; Čakste, 2007; Čakste, Millere, 2007; Neparastais mantojums, 2008; Laime, 2009b; Plaudis, Ozola, 2012, 117; Dabas svētnīcas, 2013; Vitola, 2014, 52–54 un daudzi citi.

Drīz vien pēc arheoloģiskajiem pētījumiem monētu atradumus no Lībiešu Upuralas savos pētījumos sāka vērtēt un izmantot numismāti. Tā Kristīne Pelda (Ducmane) norādīja, ka pēc sava sastāva Upuralas 1. perioda (līdz 16. gs. 1. pu- sei) monētas ir līdzīgas citu šī laika arheoloģijas pieminekļu un depozītu monētu sastāvam: vietējās Livonijas monētas, Ziemeļvācijas pilsētu monētas, Lietuvas, Zviedrijas un Krievijas monētas (Пелда, 1977, 111–112). Savā rakstā par 13.–14. gadsimta sākuma grūti nosakāmām monētām, apskatot brakteātus ar lilijas zīmi, K. Pelda norādīja, ka šā tipa brakteāti ir atrasti tikai arheoloģisko piemi- nekļu kultūrlānī vai apbedījumos, kas datēti ar 14.–15. gadsimtu. Starp atra- dumiem minēts tāda veida brakteāts no Lībiešu Upuralas (Пелда, 1978, 50). 17. gadsimta sākumā Lībiešu Upuralā atrastās Zviedrijas vara monētas analizē- tas pētījumā par 17.–18. gadsimta Zviedrijas vara monētām Latvijas teritorijā (Ozoliņa, 2007, 73, 76). Lībiešu Upuralas monētas plašā darbā par Latvijas mo- nētu depozītiem no 1. līdz 20. gadsimtam apskata Kristīne Ducmane un Anda Ozoliņa. Pamatojoties uz noteiktajiem monētu ziedošanas periodiem, pētnieces Lībiešu Upuralas monētu kolekciju iedala trijos hronoloģiskos periodos (pirmais periods beidzas ap 1579. gadu, otrais – ap 1666. gadu (tā jaunākās monētas – karaļa Kārļa XI 1665. gada Rīgas un Livonijas šiliņi un karaļa Jana II Kazimira Polijas 1666. gada vara šiliņš), bet trešais – ar 19. gs. sākumu). Autores norāda, ka Upuralā kopumā atrastas 626 monētas (noteica Kristīne Ducmane un Velta Zobiņa) (Ducmane, Ozoliņa, 2009, 177, 277), kas nedaudz atšķiras no citur no- rādītā monētu skaita – 628 vai 629 monētas.<sup>1</sup> Nedaudz mulsinoši ir tas, ka šajā publikācijā Lībiešu Upuralas monētu atradums tiek aplūkots kā monētu depozīts, lai gan agrākā publikācijā šis pats monētu atradums depozītiem nav pieskatīts, bet uzlūkots par atradumu *arheoloģiskās izpētes objektos* (Ozoliņa, 2007, 72–73).

Etnogrāfs Saulvedis Cimermanis, aprakstot A. J. Šēgrēna ekspedīciju uz Vidzemes lībiešu apdzīvotajiem novadiem, vairākkārt pieminēja Lībiešu Upuralu un zinātniskajā aplocē ieviesa divus 19. gadsimta sākuma rakstītos avotus, par kuriem gan iepriekš publikācijās bijusi norāde, tomēr pilns teksts nebija ticis publicēts (Cimermanis, 1996a, 83; Cimermanis, 1996b, 84–85).

Lībiešu Upurala ir pievērsusi arī folkloristu uzmanību. Dažādie folkloras tek- sti, to fragmenti vai norādes par tiem laiku pa laikam bijušas publicētas dažāda veida literatūrā. Ar Upuralu saistītās mutvārdu liecības plašākā pētījumā par Latvijas alām un to folkloru ir publicējis un skaidrojis Sandis Laime (Laime, 2009a, 256–270).

<sup>1</sup> Izrakumos 1973. gadā Lībiešu Upuralā ir iegūtas 629 monētas. Pārpratumu rada izrakumu pārskatam pievienotais iegūto senlietu saraksts, kur viena monēta apzīmēta ar papildu inventāra numuru: A12227:322 un A12227:322a.

Par Lībiešu Upuralas nozīmi ir izteikti arī tādi spriedumi, kuri ir grūti pamatojami vai nav pierādāmi. Ja tas darīts kādā populārzinātniskā publikācijā, tad tas vēl būtu saprotams, tomēr šādi apgalvojumi publicēti arī zinātniskos izdevumos. Piemēram, kolektīvajā monogrāfijā par Latvijas vēsturi teikts: *Valdīja uzskats, ka mirušie – veļi – pēc kāda laika apciemo savus piederīgos, tāpēc veļiem lika ziedojumus /.../ alās (Lībiešu upuralas) /.../* (Latvijas vēsture, 1986, 37). Par ziedojumiem veļiem Upuralā nav nekādu rakstisku, folkloras vai arheoloģisku liecinājumu. Savukārt S. Cimermanis pieļāva, ka Lībiešu Upurala kā lībiešu ziedojumu vieta varēja pastāvēt jau 13. gadsimtā, jo Indriķa Livonijas hronikā par notikumiem 13. gadsimta sākumā Livonijas teritorijā ir teikts, ka vietējie iedzīvotāji īpašās vietās piekopa pagāniskos rituālus (Cimermanis, 1996b, 85; Cimermanis, 2010, 184). Teorētiski tas tā varētu būt, tomēr par tādām aktivitātēm Upuralā 13. gadsimtā nav nekādu liecību.

Saistībā ar projekta “Vidzemes Svētupe reālajā un mītiskajā kultūrtelpā” īstenošanu Lībiešu Upuralai no jauna tika pievērsta pastiprināta pētnieku interese, gan sadarbībā ar Zemūdens kultūrvēstures asociāciju veicot zemūdens pētījumus Svētipē pie Upuralas (akvalangisti Laimnesis Markūns, Iveta Pazare, Dainis Rozītis un Saulvedis Vārpiņš), gan no jauna kopējot Upuralas zīmes un uzrakstus, gan pievēršoties Upuralai kā sakrālās ainavas iezīmei, gan kā mūsdienu tūrisma objektam un ar to saistītajām reālijām (Laime, Urtāns, 2014; Urtāns, Vītola, 2014; Курсите, Урталс, 2016; Urtāns, Kursīte, 2016; Laime, 2016a; Laime, 2016b).

Savdabīgā diskursā Lībiešu Upurala un tās apkārtnē tika parādīta diskusijā, kas izvērtās 2010. gada vasaras beigās. Diskusijas pamatā bija pašvaldības vēlme atteikties no alas apsaimniekošanas un izsludināt iespēju pieteikties uz nomas tiesībām. Sabiedrības iebildes radīja neskaidrība par alas likteni nākotnē. Tika spriests par fonda izveidošanu Upuralas apsaimniekošanai (Bebre, 2010; Tamane, 2010; Tauriņa, 2010), tomēr drīz vien diskusija bez kādiem jūtamiem rezultātiem pieklusā (Rubenis, 2013). Par Upuralas labiekārtojumu, pieeju alai u. c. ir spriests arī nākamajos gados (Tauriņa, 2016).

## RAKSTĪTO AVOTU ZIŅAS PAR ZIEDOŠANU LĪBIEŠU UPURALĀ

Kā rakstīto avotu licības par Lībiešu Upuralu uztversim tās laikabiedru licinājumus rakstītā un zīmētā veidā, kas radušies alas kā ziedojumu vietas izmantošanas laikā, respektīvi, līdz 19. gadsimta vidum vai gadsimta beigām.

Agrākie rakstītie avoti, kas piemin Upuralu, ir 17. gadsimta baznīcu vizitāciju protokoli. Pirmo reizi rakstītajos avotos Upurala pieminēta Salacas draudzes 1641. gada vizitācijā:

*Ob sie auch noch abgöttery treiben vnd auff gewiesse zeiten oder jahrmarckt, an gewissen örthern, auff hügel, oder grunde, oder bey den capellen zusammen kommen, ihr abgöttische opffer uz verrichten, vnd woh das opffer bleibe? Sie haben wieder, bey dem Kulkul, vnter dem großen sandtberch, geopffert, vnd des h. pastoris frauw ist nebst sein sohn da gewest, haben das geldt vnd wäß sie geopffert entgegen genommen. Der pastor sagt eß sey wieder seinen willen geschehen (Bregžis, 1931, 11).*

(Vai viņi vēl piekopj elkdievību un noteiktā laikā vai gadatirgos pulcējas noteiktās vietās, uz pakalniem vai ielejās, vai pie kapelām, lai ziedotu elkiem, un kur paliek upurētais? Viņi atkal upurēja pie Kuiķuļiem, zem lielā smilšu kalna, un mācītāja k. sieva kopā ar viņa dēlu tur ir bijuši, paņēmuši naudu un to, ko viņi ziedojuši. Mācītājs saka, – tas noticis pret viņa gribu.)

(Šo un nākamos tekstus no vācu valodas tulkojusi Laila Niedre.)

Nākamo reizi 17. gadsimtā Upurala pieminēta 1674. gada 3. aprīļa Salacas draudzes vizitācijā:

*Aberglaubische opfer orthe kundte man alda nicht vernehmen, nur daß auf Bartholomei in einem berge bey Kulkul Jahn ein loch sein, alda vor dehm geopfert worden, sein aber abgeschaffet. Pastor: Er habe nun von solchen opfer nicht vernommen. Jedoch wurde die herrschaft ermahnet hinführo noch fleißige aufsicht auf solchen orth uz haben vnd solchess gantz abzuschaffen (Bregžis, 1931, 44).*

(Mānītības upurēšanas vietas netika konstatētas, tikai uz Bartolomejiem kādā kalnā pie Kuiķuļu Jāņa ir caurums (ala), kurā ticis upurēts, taču tas ir likvidēts. Mācītājs: viņš par tādiem upuriem neesot dzirdējis. Taču kungi brīdināti vēl rūpīgāk uzraudzīt šādas vietas un tās pilnībā likvidēt.)

Trešo un pēdējo reizi Salacas draudzes vizitāciju protokolā Upurala pieminēta 1739. gada 23. februārī:

*“Ob örter sind da zu gewissen zeiten geopfert wird? Rp. H. pastor: Es sey bey Kullküll eine höle in der erde, alwo auf Bartholomaei gewisse opfer an geld, bänder, wolle, kobl, fleisch karraschen etc. gebracht werden. Der Neu Saalische bauer Kullküll Nick rp: Es sey zwar wormabls alda in gedachter höle um Bartholomaei geopfert worden, nach dem es aber verbohten, so geschebe es nun gar nicht mehr. Der b. pastor erwehnte daß dieser Kullküll Nick auf dem berge wohne, und unter demselben berge die höle sey.*

*“Dem Kullküll Nick ward anbeföhlen, darauf acht uz geben, daß niemand alda opfern, und, wenn es geschebe, es dem herrn kirchen vorsteher und pastori uz melden, wiedrigenfalls aber, und da alda einiges opfer gefunden werden würde, solle er unausbleiblich zur verantwortung gezogen werden”* (Bregžis, 1931, 88).

“Vai tur ir vietas, kur noteiktā laikā upurē?” Mācītāja k.: “Pie Kuiķuļiem zemē esot ala, kur uz Bartolomejiem nes dažādus upurus – naudu, lentes, vilnu, kāpostus, gaļu, karašas utt.” Jaunsalacas zemnieks Kuiķuļu Niks: “Senāk šajā alā uz Bartolomejiem esot upurējuši, bet, kopš tas ir aizliegts, tas vairs pavisam nenotiekot.” Mācītāja k. ieminējās, ka šis Kuiķuļu Niks dzīvojot uz kalna un zem šī kalna esot tā ala.

Kuiķuļu Nikam pavēlēts uzmanīt, lai neviens tur nenes upurus, un, ja tas notiek, par to ziņot draudzes priekšnieka k. un mācītāja k., pretējā gadījumā, ja atradīs tur kādu upuri, tad nekavējoties viņu saukšot pie atbildības.)

E. Kurce Latvijas seno kulta vietu apkopojumā raksta, ka ala pieminēta arī 1787. gada Zontāga aprakstā, tomēr plašāka izklāsta par to, kas šajā pieminējumā būtu teikts, nav (Kurtz, 1924, 59 (A 108)). Šis rakstītais avots pagaidām nav identificēts.

19. gadsimta pirmajā pusē un aptuveni līdz pat 19. gadsimta vidum, iespējams, arī vēlāk, alā vēl turpināja ziedot, un par to ir vairāki pieminējumi dažādos tā laika rakstītajos avotos. Tā 1822. gadā sava laika pazīstamais ārsts un etnogrāfs Oto Hūns apmeklēja Lībiešu Upuralu un rakstīja: *Pie Jaunupes atrodas viena ļoti liela izmēra ala, kurā vēl tagad bieži atrod māņticības paliekas, tādēļ ka tur dz noliktu maizi un apģērba gabalus*<sup>1</sup> (citējums un tulkojums pēc: Cimermanis, 1996b, 85). Šis O. Hūna apraksts pieminēts arī kādā 1908. gada publikācijā Lōwis, 1908). S. Cimermanis zinātniskajā literatūrā ieviesa vēl vienu iepriekš eizmantotu O. Hūna Upuralas pieminējumu 1822. gada Salacas draudzes aprakstā: *Pie Mēnciema sētām ir kāda ala, kura sastāv no viena krustvelves veida ar*

<sup>1</sup> LVVA, 6810. f., 1. apr., 14. l., 169. lp.

sāņejām, un rādās, ka to ir veidojusi daba no sarkanas klinšainas zemes. Vēl tagad tur sastop māņticības pēdas, tādēļ ka tur atrod noliktu maizi un apģērba gabalus<sup>1</sup> (citējums un tulkojums pēc: Cimermanis, 1996a, 83; Cimermanis, 1996b, 85). 1839. gadā alu apskatīja Tērbatas Universitātes profesors F. Kruze. Alā viņš atrada ziedotu *krāsotu vilnu un gaiļa spalvas (gefärbte Wolle und Hahnenfedern)*. H. E. Hartmanis, atsaucoties uz F. Kruzi, atzīmēja, ka šis ziedojums glabājas Tērbatas muzejā, un aprakstīja to detalizētāk: tā esot balta gaiļa spalva, kas vaļīgi aptīta ar gaiši ziliem un brūniem vilnas diegiem (Hartmann, 1871, 266).<sup>2</sup> Ieeju alā un tās tuvāko apkārtni F. Kruze uzzīmēja (Kruze, 1842, 7, Tab. 67: 3) (5. att.). Šis ir agrākais zināmais alas vizuālais attēlojums. Ziedojumu apraksts un alas zīmējums publicēts arī atkārtotajā grāmatas izdevumā (Kruze, 1859, 7, Tab. 67: 3). Lībiešu Upuralā atrasto vilnu un gaiļa spalvas, īpaši norādot, ka tas nav asins upuris, F. Kruze piemin arī vēlāk (Kruze, 1846, 33).

1867. gada 13. decembrī Latviešu literārajā biedrībā tika uzklausīti vairāki ziņojumi, to starpā arī par Lībiešu Upuralu. Protokolā īsi nosaukts ziņotāja uzvārds *Jungmeister* un atstāstīts viņa teiktais, ka astoņas jūdzes no Svētupes ietekas jūrā, upes augstā krastā, smilšakmens klintīs ir divas alas, kas kalpo par ziedošanas vietu. Tur pirms apmēram divām paaudzēm kā ziedojumi ir likti krekli, gaiļi un vēl kas cits (Protokoll, 1869, 181).

Ziedošana vai vismaz dzīvas atmiņas par ziedošanu Upuralā fiksētas vēl arī 19. gadsimta beigās. Tā 1877. gadā tika rakstīts: *Vēl priekš neilga laika tur atraduši vecas naudas un drēbju gabaliņus* (No Lielsalces, 1877). Iespējams, pati pēdējā liecība par ziedošanu alā nāk no 19. gadsimta beigām. *Vēl jo ievērojamāka ir tā dēvejamā veco Līvu "Upuru ala", kurā dažādas monētas, drēbju daļas un citi priekšmeti atrodami, kas liecina, ka tikai ne senāki turējuši šo alu par svētu un to izlietojuši par upuru vietu, bet ka arī vēl jaunākos laikos māņticīgi ļautiņi tur ir dieviem ziedojuši* (Vidzemes alas, 1892). Abi teksti pagaidām nav raduši hronoloģisku atbilstību alā atrastajās un datētajās monētās, no kurām jaunākā attiecas uz 1812. gadu, un citās senlietās.

<sup>1</sup> LVVA, 6810. f., l. apr., 15. l., 205. lp.

<sup>2</sup> *Eine weise Hühnerfeder, mit hellblauen und braunen Wollenfäden lose umwickelt.*



## ARHEOLOĢISKIE IZRAKUMI LĪBIEŠU UPURALĀ

Lībiešu Upurala kā iespējamā arheoloģisko atradumu vieta netika uztverta līdz pat 1973. gada 9. jūlijam, kad sistemātisku arheoloģisko izrakumu laikā tika atrastas pirmās monētas. Var gan atgādināt, ka norādes par monētu atradumiem Upuralā bija publicētas jau 19. gadsimta beigās, tomēr no teksta nevar izlobīt, vai alā atrodamās monētas ir ziedotas nesen vai arī agrākos laikos.

1972. gada 16.–19. jūnijā ala tika daļēji atrakta un mērīta. Savos ar 1972. gada 20. jūniju datētajos pierakstos J. Urtāns ir atzīmējis, ka toreiz norakti ap 40 kub. m grunts (daudzums varētu būt pārspilēts), kurā esot atrastas glazētas keramikas lauskas un krāsns podiņi, kas, ticamāk, alas aizbrukumā ieskaloti no augšas. Ja atceras, ka līdzās alai, Kuiķuļu māju pagrabā, atradās podnieka darbnīca un upes gultnē netālu no alas atrasti ķieģeļi (Urtāns, 2015, 26, 28–29), tad pieņēmums, ka glazētās lauskas un krāsns podiņu fragmenti alas aizbrukumā varēja nonākt nejauši, ir visai ticams.<sup>1</sup> Toreiz radās un attīstījās doma, ka daļēji aizbrukušo alu vajadzētu atrakt vēl vairāk un tā padarīt pieejamu apskatei, bet, tā kā ala bija arī arheoloģijas pieminekļis, tad bija nepieciešama arheologa līdzdalība. Tolaik J. Urtāns bija vēstures students, vasarās strādāja pie sava tēva arheologa Vladislava Urtāna (1921–1989) viņa vadītajos arheoloģiskajos izrakumos Daugmales un vēlāk Aizkraukles pilskalnā un daudzmaz jau bija ielauzījies arheoloģijas un arheologa praksē. J. Urtāns kopā ar V. Grāvīti lūdza LPSR Zinātņu akadēmijas Vēstures institūtu izsniegt arheoloģisko izrakumu atļauju pētījumiem Lībiešu Upuralā un tās apkārtnē, ko tiešām arī saņēma. J. Urtāns bija atbildīgs par arheoloģiskajiem, V. Grāvītis – par ģeoloģiskajiem rakumiem. J. Urtānam tā bija pirmā patstāvīgā izrakumu atļauja. Tāgad šķiet, ka toreiz arheoloģisko izrakumu atļauju izsniedza tikai tāpēc, ka izsniedzēji neuzskatīja par iespējamu atrast Latvijas alās kaut ko arheoloģisku (par arheoloģisko izrakumu organizēšanu un sadzīvisko pusi sk. Urtāns, 2001).

<sup>1</sup> J. Urtāna 1972. g. 20. jūnija piezīmes, G. Eniņa alas 1971. gada uzmērījuma kopija ar J. Urtāna papildinājumiem un dažu atrasto zīmju shematisks izziņējums. Glabājas J. Urtāna personiskajā arhīvā.



15. att. Lībiešu Upuralas aizgruvuma noskalošana ar hidromonitoru.  
Foto no Jura Urtāna arhīva, 1973. g.

1973. gada maija sākumā tika noorganizēts pirmais entuziastu grupas brauciens uz Upuralu un, izmantojot līdzīgu atvestu, ar degvielu darbināmu ugunsdzēsības sūkni un spēcīgu ūdens strūklu, arheologa uzraudzībā daļēji tika noskalots alas priekšējās daļas aizbirums (15. att.). Pēc tam cita ļaužu grupa maija beigās – tāpat arheologa uzraudzībā – turpināja aizbirušās alas atrakšanu. Visur tika fiksētas vien aizbirušo smilšu kārtas, un nekas arheoloģisks netika atklāts.

1973. gada vasarā kopā ar Aizkraukles ekspedīcijas dalībniekiem – Jauno arheologu pulciņa biedriem – J. Urtāns bija vadījis un veicis nelielus pārbaužu izrakumus no Aizkraukles pilskalna drusku attālākā Aizkraukles Meļķītāru Muldas akmens apkaimē (Urtāns, 1974, 74). Izrakumi tika veikti Aizkraukles arheoloģiskās ekspedīcijas ietvaros. Pēc šīs miniekspedīcijas (tā lielās Aizkraukles ekspedīcijas ietvaros izrakumi toreiz tika saukti) organizēja līdzīgu ekspedīciju uz Lībiešu Upuralu. Paņēmuši pārtiku vienai nedēļai, aizņēmušies instrumentus, teltis un guļammaisus no Aizkraukles ekspedīcijas, J. Urtāns, Pionieru pils pasniedzēja un studente Marita Rēpele un četri arheologu pulciņa biedri Rīgas Pionieru pils kravas automašīnā ieradās pie Upuralas 9. jūlija rītā. Sākums bija ierasts: palikuši vieni ar savām mantām Svētupes krastā, iepretim Upuralai, ekspedīcijas dalībnieki ierīkoja nometni (16. att.): uzbūvēja teltis, iekārtoja ugunsкура vietu, izraka atkritumu bedri, savāca malku ugunskuram, sagatavoja saliekamo smailīti braukšanai pāri upei utt. Iepriekšējos šīs vasaras darbos tika skalota un



16. att. Arheologu ekspedīcijas nometnes vieta 1973. g.  
Foto Guntis Ēniņš.



17. att. Arheoloģisko pētījumu uzsākums Libiešu Upuralā 1973. g.  
Foto Juris Urtāns.

rakta alas priekšējā daļa, ko sedza iebrukusi velve, un uz kādiem arheoloģiskajiem atradumiem lielu cerību nebija. Kopumā bija vēlēšanās turpināt aizbrukuma atrakšanu, jo kaut ko atklāt varēja cerēt tikai senās alas grīdas līmenī. Nebija arī īsta priekšstata, cik biezs ir aizbrukuma konuss, lai gan, kā vēlāk izrādījās, iepriekšējos darbos aizbiruma slānis jau bija noņemts gandrīz līdz senās grīdas līmenim.

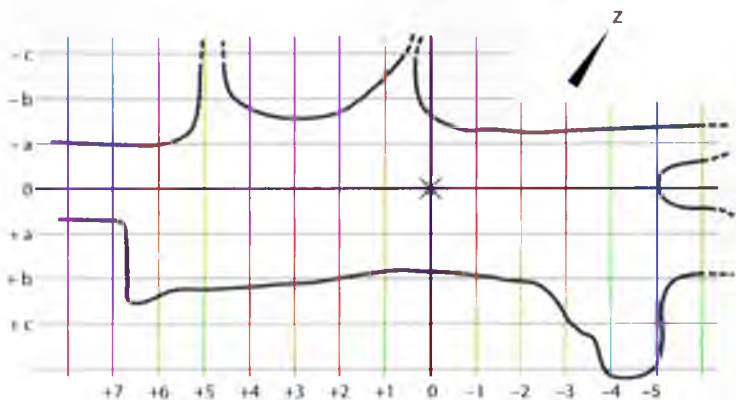
Sākumā, bez jūtama entuziasma, ar lielajām lāpstām alas smilts tika rakta un mesta līdz atvestajai ķerrā; smilts tika gāzta turpat blakus tekošajā Svētupē. Ar ķerru vest smiltis bija neērti – ritenis grima smiltīs, tāpēc tika izmantota veca vanna un improvizētas no kārtiņām veidotas sliedes (17. att.). Tās pašas dienas pēcpusdienā 2,3 m dziļumā, skaitot no nobrukuma konusa virspuses, starp smiltīm sāka parādīties atsevišķas sikas oglītes, un turklāt starp oglītēm atrada dažas sudraba monētas. Todiēn tika iegūtas 14 monētas. Starp racējiem nebija neviena tik ziņošā cilvēka, kas varētu monētas precīzāk noteikt, tomēr bija skaidrs, ka tās aptuveni attiecas uz 16.–18. gadsimtu. Atradumi izraisīja racēju sajūsmu, un tajā dienā darbi ievilkās līdz vēlai pēcpusdienai. Nākamajā dienā ar lielu pacilātību darbi tika turpināti, bet nu atrasto monētu un citu senlietu jau bija tik daudz, ka strādāt ar lielajām lāpstām vairs nedrīkstēja. Neparedzot īpašu daudzumu smalkāku darbu un atradumu, līdzī bija paņemts tikai viens sīko darbarīku komplekts, kur katrai lāpstiņai bija sava īpaša nozīme. Racēju vidū radās konkurence par rakšanai piemērotāko lāpstiņu. Tika meklēts un arī atrasts cits risinājums: pētījumiem izmantoja līdzī paņemtās ēdamkarotes, kuru gan arī nebija īpaši daudz, un ēdienreizēs pēc nomazgāšanas tās tika lietotas savam sākotnējam uzdevumam. Šajā dienā uzgāja ap 50 monētu. Nākamajā dienā atrada ap 70 monētu, un attiecīgi pieauga racēju sajūsma. Ar sīkajiem rīkiem tika pārtīrīta katra laukuma kārta, bet monētas vairāk atrada starp ieejām abās alās. Pēc ikkatras kārtas noņemšanas notika izloze, kurā joslā kurš strādās, jo atradumi visās joslās nebija līdzīgā daudzumā un visi racēji gribēja strādāt tur, kur atradumu bija vairāk (18. att.). Iedziļinoties alas kultūrlānī, atsedzās arī alas sienas, un uz tām atrada jau senatnē iegrieztās zīmes, kas iepriekš bija slēptas alas velves nobrukumā. Bija sarunāts, ka kravas automašīna atbrauks pakal 13. jūlija rītā, bet šoferis ar automašīnu ieradās jau iepriekšējās dienas vakarā. Izrakumu darbi nebūt nebija nobeigti, arī pacilātības uzplūdi bija tik lieli, ka alas grīdas attīrīšana turpinājās vēl pēcpusdienā, vakarā un naktī, sveču un lukturīšu gaismā. Jāteic, ka arī dienā alas priekšelpā nebija visai gaišs, tāpēc lielas atšķirības starp dienas un nakts darbu nebija. Iepriekš laukuma centrā bija atklāta lielāka koka plankā. Planku uzreiz nenonēma, tā tika atstāta uz zemes postamenta. Pamazām, iedziļinoties alas grīdā, postaments auga aizvien augstāks un lielāks. Strādājot naktī, tā bija izdevīga vieta sveču uzlikšanai. Postamenta formu noteica garenā plankā, kas, iespējams, nāca



18. att. Arheoloģiskie pētījumi Libiešu Upuralā 1973. g.  
Foto Guntis Eņiņš.

no kādas lielākas laivas vai pat kuģa, un tā nu izskatījās, ka sveces deg uz šķirsta vāka. Kopumā skats bija visai spokains. Darbus beidza jau stipri pāri pusnaktij, lai nākamajā rītā sāktu ceļu atpakaļ uz Aizkraukli. Līdzās monētām, kas bija galvenais atradumu veids, paretam tika atrastas arī metāla, kaula vai māla senlietas, tomēr to kopējais skaits salīdzinājumā ar monētu skaitu nebija visai liels.

Arheoloģiskie darbi Libiešu Upuralā tomēr nebija pabeigti, tāpēc tās pašas vasaras jūlijā un augusta mijā tika organizēta vēl viena miniekspedīcija. Šoreiz uz Upuralu atbrauca trīs studenti un pieci Jauno arheologu pulciņa audzēkņi, to vidū arī Ivars Logins, par ko atstāta liecība tā laika presē (Purviņš, 1973). Pirmajās pētījumu dienās lija lietus un bija visai mitrs. Darbi turpinājās, tomēr vairs nebija tāda jaunatklāsmes prieka kā iepriekšējā reizē, un, lai gan atradumu joprojām bija daudz, tagad tie jau likās pats par sevi saprotami. J. Urtāna vadībā tika uz-mērīti vai nokopēti uzraksti mazajā alā un jaunatklātās zīmes starp iecjām abās alās. Tika veikti arī pārbaudes izrakumi netālās upurozolu birzs vietā (93. att.), aizstaigāts līdz Pērkonu mājām, kuru nosaukums vedināja domāt par kādu sakralitāti. Upuralas tuvumā tika apsektotas vēl vairākas arheoloģiskas nozīmes vietas. Šajā reizē bija arī daudz apmeklētāju. Pētījumus Upuralā, sasniedzot netraucētu smilšu slāni, pabeidza 2. augustā.



19. att. Izrakumu laukuma koordināšu tīkls.  
Izveidojis Juris Urtāns, izstrādājis Rihards Delvers.

Izrakumu metodika Lībiešu Upurālā atšķirās no pētīšanas paņēmieniem citās Latvijas arheoloģiskajās vietās, kas arī saprotams, jo tie bija pirmie sistemātiskie un dokumentētie arheoloģiskie izrakumi kādā no Latvijas alām.<sup>1</sup> Izrakumu laukuma dabiskā robeža bija alas vai tās iebrukušās daļas smilšakmens sienas, bet atradumu koordinātas aprēķināja no alas garenvirzienā nospraustās koordinātu ass (19. att.). Kopējā izrakumu platība bija ap 25 kv. m. Laukuma profilu ieguva, izdarot griezumu perpendikulāri alas garenvirziena asij. Atradumu dziļumu mērīja no senās alas grīdas augšējā līmeņa, kas ļoti labi iezīmējās zem nobrukuma konusa. Lielākā atradumu koncentrācija bija iebrukušās alas priekšējās velvē vietā, kur izrakumi notika ar parastajiem paņēmieniem, respektīvi, ar sīkajiem darbarīkiem. Dziļāk alās, atpreparējot kultūrslāni un nokopējot zīmes uz alas sienām, izmantoja mākslīgo apgaismojumu – sveces un kabatas lukturīšus. Ekspedīcijas rīcībā nebija labas fototehnikas, tāpēc fotoattēlu nav daudz, un tiem arī nav īpaši laba kvalitāte. Tagad šķiet, ka slāņu, šķērsriezuma un atradumu fiksāciju, iespējams, varēja veikt kvalitatīvāk. Kuiķuļu upurozolu birzs vietā tika izdarīti izrakumi 9 kv. m lielā platībā.

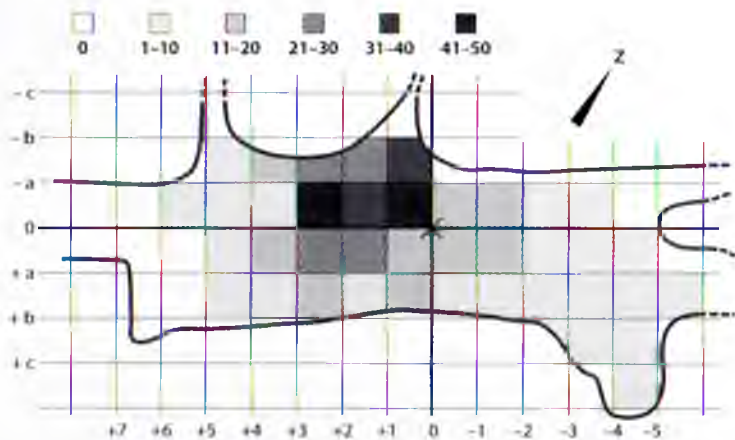
Gandrīz visas senlietas tika atrastas zem iegruvušās alas velvē, kur kādreiz bijusi alas priekštelpa. Nobrukuma slānis bija pāri par 2 m biezs (maksimālais biežums 2,3–2,5 m). Dziļāk alā kultūrslāņa biežums samazinājās. Pāreja no

<sup>1</sup> Neliela apjoma arheoloģiskie izrakumi 1876. gadā Karla Georga Zīversā vadībā notikuši Mazsalacas Velna pagrabā, tomēr par tiem liecina vien daži teikumi tā laika publikācijās (Virchow, 1878, 147; Sievers, 1880, 57–58). Pastāv pretrunīgas ziņas par pētnieciskiem izrakumiem un arheoloģiskiem atradumiem 20. gadsimta 30. gados Kārļu Sīmtenu alā, kas savu otru nosaukumu – Dzīrnes ala – guvusi jau vēlākos laikos no plašāk neatzītā alas pētnieka Roberta Dzīrnes uzvārda (Eņiņš, 1990; Sinka, 1990; Eņiņš, 2004, 66–67).



20. att. Kultūrslāņa griezumam pa “-2” koordinātes līniju.  
 Uzmērījis Juris Urtāns, izstrādājis Rihards Delvers.

nobrukumu konusa kārtas uz kultūrslāni bija ļoti krasa, kas liecina, ka šīs alas rēlves nobrukums bijis spējš. Zem nobrukuma konusa kārtas iezīmējās tumši arkana, it kā netīra smiltis, kurā bija atsevišķas nelielas ogļītes un nelieli pelnu un tumšākas nokrāsas smiltis ieslēgumi, organisko vielu paliekas, un tas bija uzskatāms par kultūrslāni. Slāņa maksimālais biezums – 0,85 m, tas bija samērā viendabīgs, lai gan iezīmējās arī atsevišķi noslāņojumi (20. att.). Kultūrslānī tika atrasti arī vaska gabaliņi, putnu kauli, zivju kauli un zviņas, olu čaumalas, sikas monētas un senlietas. Visbiežākais kultūrslānis bija starp ieejām alās pie ziemeļu sienas, dziļāk alās tas kļuva plānāks, mazāk intensīvs, līdz izzuda. Alas ziemeļu sienā atklāja arī vairākas iegrieztas zīmes, kas iepriekš bija segtas ar nobrukuma kārtu. Zīmes tika fiksētas, tomēr jau pēc trim gadiem tās bija zudušas. Alas daļā,



21. att. Atradumu koncentrācija Lībiešu Upurālā.  
 Izveidojis Juris Urtāns, izstrādājis Rihards Delvers.

kas atradās tuvāk upei, bija noguluma un plūdu sanestas smiltis, bet atradumu nebija. Visvairāk atradumu bija alas priekšelpas ziemeļdaļā, kur arī kultūrslānis bija visintensīvākais (21. att.). Zem kultūrslāņa atradās sarkani dzeltenīgas dabisku sanesumu smiltis slānis, kura raksturs nemainījās vismaz vēl līdz 0,5 m dziļumam (pārbaudes rakuma rezultāts).

Izrakumos atrastas 629 monētas. Kultūrslāņa augšējā daļā jaunākās monētas kopumā bija sastopamas lielākā skaitā (1. tab.). Iespējams, ka zināma stratigrāfiska nekonsekvence saistāma ar monētu ziedošanas tradīciju un ar alas apmeklētājiem, kas ziedotās monētas varēja iemīt dziļāk smiltīs, iespējams, arī ar kādiem dabiskiem erozijas procesiem – sienu un griestu daļēju nobiršanu, pārklājot ziedojumus, ūdens darbību un vēl citiem līdzīgiem apstākļiem. Izrakumu laikā iegūtās monētas vienmēr atrada pa vienai, izņemot gadījumu, kad tika atrastas trīs kopā salīpušas 17. gadsimta Zviedrijas ēres.

Jau pēc izrakumiem vietējie iedzīvotāji vai alas apmeklētāji, šķiet, izrakumu nepietiekami pārmeklētājās zemēs vai upes smiltīs ieguvuši vēl vairākas monētas vai senlietas. 1976. gada sākumā J. Urtāns no tēlnieka Iaimoņa Blumberga uzzināja, ka keramiķes Elfrīdas Poles-Āboliņas īpašumā ir divas Lībiešu Upuralas monētas. Sarunā ar E. Poli-Āboliņu tika uzzināts, ka šīs monētas viņai uzdāvinājis tuvējo māju saimnieks; monētas viņš atradis 1974. gada pavasarī Svētupē, pretī Upuralai. Upē viņš esot atradis vēl arī citas monētas, bet tās par divām pudelēm degvīna pārdevis tālāk. E. Poles-Āboliņas īpašumā esošās monētas, kuras viņa muzejam nodot nevēlējās, tika nokopētas un noteiktas (22. att.). Viena no monētām bija Kārļa XI 1665. gada Livonijas šiliņš, otra – Rīgas brīvpilsētas 1569. gada



Rīgas brīvpilsētas 1569.g. šiliņš



Kārļa XI 1665. g. Livonijas šiliņš

22. att. Monētu nokopējumi. Kopējis Juris Urtāns.



šiliņš. Otrajai monētai bija diezgan neskaidrs spiedogs un nesen apvilēta mala.<sup>1</sup> 1997. gada 4. maijā J. Urtāns tikās ar E. Poles-Āboliņas meitu Irēnu Vorkali, kas tās tīja, ka viņas māte savam mazdēlam atdevusi vairākas pie Lībiešu Upuralas atrastas monētas. Pāris monētu uzgājis arī pats mazdēls. Tika parādīta viena monēta, kas izrādījās Tallinas Johana III 1570. gadā kalts šiliņš ar parupj<sup>1</sup> izsistu caurumiņu. Šo monētu atradējs noteikti nevēlējās atdot muzejam. Kopā ar tobrīd noteikto viņam piederot sešas monētas no Upuralas, un divas no tām, pēc viņa tās tītā, esot Sučavas 17. gadsimta viltojumi, bet pārējās divas – 17. gadsimta viedru šiliņi. Stāstīto nebija iespējams pārbaudīt.

1977. gada 7. septembrī Lībiešu Upuralai netālās Lāņu astoņgadīgās skolas skolēni devās ekskursijā uz Upuralu, par ko vēlāk izveidoja aprakstu. Tajā, starp citu, rakstīts: *Ejot gar Lielkuikulu mājām, redzējām sievieti kartupeļu laukā. Viņa mums pastāstīja, ka arheologi atraduši alās visādas lietas, kas upurētas. Tā kā alās bijušas aizgruvušas, tad tās izskalotas, un smiltis ieskalotas Svētupē. Vēl skalojuma netā atrastas lietas.*<sup>2</sup>

1981. gada 27. janvārī vēsturnieks Muntis Auns informēja, ka vietējais mežsargs pie alām atradis monētas. Par atradumiem zinot ārste Bērziņa. J. Urtānam saņemot Bērziņu, tika saņemts apstiprinājums monētu atradumam, tomēr monētas netika iegūtas vai apskatītas, jo to atradējs, kura uzvārdu Bērziņa neatceļās, esot slims un guļot slimnīcā.<sup>3</sup> 1986. gadā arheologs V. Urtāns Smiltēnē to jauno tūristu pārgājienu aprakstu konkursam iesniegtā materiāla izrakstīja, ka Lībiešu Upuralā esot atrasta māla svilpīte. Par to alai tuvējās mājās Rīgas 3. internātskolas tūristu pārgājienu dalībniekiem 1986. gadā stāstījusi un svilpīti nodāvusi kāda meitene.<sup>4</sup> Svilpītes un vispār muzikas instrumentu atliekas ir ļoti reti atradumi arheoloģiskajās vietās (Урташ, 1970); varbūt var pieļaut, ka skolēni noturējuši par svilpīti holandiešu pīpītes kātiņa fragmentu, kādi Upuralā tiešām ir atrasti. Liepājas Novadpētniecības muzeja līdzstrādniece Ilze Bernāte 1992. gada sākumā sniedza ziņas, ka pie kāda viņas paziņas esot viena vai vairākas monētas, kas atrastas Lībiešu Upuralā.<sup>5</sup> Arī 2013. gada folkloras vākšanas ekspedīcijā tika stāstīts, ka pie alas 1973. gadā esot bijušas izskalotas vecas naudiņas. Stāstītājas kaimiņš esot gājis pie alas pētniekiem un no viņiem ņēmis tās naudiņas, kas pētniekiem šķitušas nederīgas (4. pielikums, #31). Pēdējais stāstījums noteikti

<sup>1</sup> J. Urtāna 1976. gada 26. janvāra ziņojums. Glabājas VKPAI PDC.

<sup>2</sup> Limbažu rajona Lāņu astoņgadīgās skolas 7. klases pārgājiens "Zelta rudens": Svētciems–Lennas–Kuiķule–Svētciems 1977. gada 7. septembrī. Apraksts glabājas Limbažu Novadpētniecības muzejā. Inv. Nr. LzNMP 6627.

<sup>3</sup> J. Urtāna 1981. gada 30. janvāra ziņojums. Glabājas VKPAI PDC.

<sup>4</sup> V. Urtāna 1986. gada 18. jūnija ziņojums. Glabājas VKPAI PDC.

<sup>5</sup> J. Urtāna 1992. gada 13. jūlija ziņojums. Glabājas VKPAI PDC.

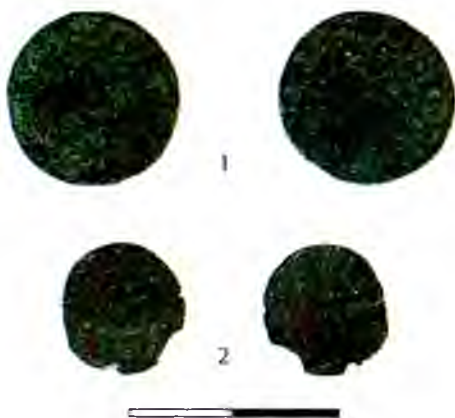
nav patiess, jo 1973. gada arheoloģisko pētījumu laikā neviens atradums no alām netika vērtēts kā tāds, kas nebūtu derīgs un, vēl jo vairāk, ka šādi it kā nederīgi atradumi būtu atdoti vietējiem iedzīvotājiem, tomēr zīmīga ir arheoloģisko izrakumu gaitas un arheoloģisko atradumu folklorizēšanās. Minētās liecības tomēr norāda, ka arheoloģiskajos pētījumos no kultūrslāņa nav iegūtas visas monētas.

Monētas – gan agrākas, gan mūsdienu – tika atrastas Lībiešu Upuralas un Svētupes upes dibena pētniecībā arī 2013. gadā. Izmantotais mākslīgais apgaismojums deva iespēju vākt liecības arī par tūristu atstātajiem “ziedojumiem” alās – grīdas smilšainajā virskārtā un alas spraugās un iedobumos. Kopumā Lielās un Mazās Upuralas smiltīs tika uzlasīti vairāk nekā 50 izdegušo sveču alumīnija folijas trauciņi (*plōškas*), 147 mūsdienu monētas, kā arī veikti novērojumi par cita veida “ziedojumiem”.

Lielajā Upuralā tika iegūtas 87 nosacīti mūsdienu monētas – pārsvarā alas vidusdaļā un posmā līdz alas sašaurinājumam, kur pa alu iespējams pārvietoties, tikai lienot uz vēdera. Lielāko daļu no monētām (74 vienības) veidoja tobrīd Latvijā lietotā nauda – santīmu un lata monētas. Alas vidusdaļā tika atrastas deviņas PSRS laika monētas. Spriežot pēc kalšanas gadiem (1969–1989), tās alā atstātas jau pēc 1973. gadā izdarītajiem arheoloģiskajiem izrakumiem, kad tika noskalots nobrukumu slānis, padarot alas atkal pieejamas apmeklētājiem. Nobrukumu dēļ alu apmeklēšana 20. gadsimta pirmajā pusē acīmredzot bijusi apgrūtināta, jo netika uzietas senākas PSRS laika monētas vai starpkaru posma Latvijas nauda. Alu sienās arī gandrīz nemaz netika konstatēti ar šo laiku datēti uzraksti. Lielajā Upuralā atrastas divas Igaunijas viena eiro centa monētas, viena Zviedrijas piecu kronu monēta un viens Lietuvas jubilejas lits.

Mazajā Upuralā tika iegūtas 60 nosacīti mūsdienu monētas, lielākoties – Latvijas lati un santīmi (53 vienības). Apkopojot informāciju par abās alās atrasto Latvijas naudu, redzams, ka atrasto monētu skaits samazinās, palielinoties to vērtībai. Mazajā Upuralā tika atrasta arī viena Zviedrijas 50 ēru monēta, pieci Itālijas eiro centi un divi Francijas eiro. Vienkopus tika uzietas eksotiskas monētas – trīs Meksikas peso un viens Āzijas bats. Līdzās īstajām monētām Mazajā Upuralā atrasta arī viena dekoratīvā monēta<sup>1</sup>, *Lattelekom* žetons, trīs metāla pogas u. c. Spriežot pēc nosakāmajiem monētu kalšanas gadiem un viena vai divu santīmu monētu korozijas pakāpes (gada skaitļi lielāko tiesu nebija nosakāmi), lielāka “ziedošanas” intensitāte šajā alā bijusi 20. gadsimta 90. gados, savukārt alas sienās ieskrāpētie gadskaitļi liecina par tūristu aktivitātēm alā arī 21. gadsimtā.

<sup>1</sup> 2014. gada 22. novembrī seminārā Viļķenē kāds no klausītājiem pēc S. Laimes lekcijas, kurā tika stāstīts par jauno laiku monētu atradumiem Lībiešu Upuralās, apliecināja, ka šādu dekoratīvo monētu pirms pāris gadiem alā esot atstājis tieši viņš.

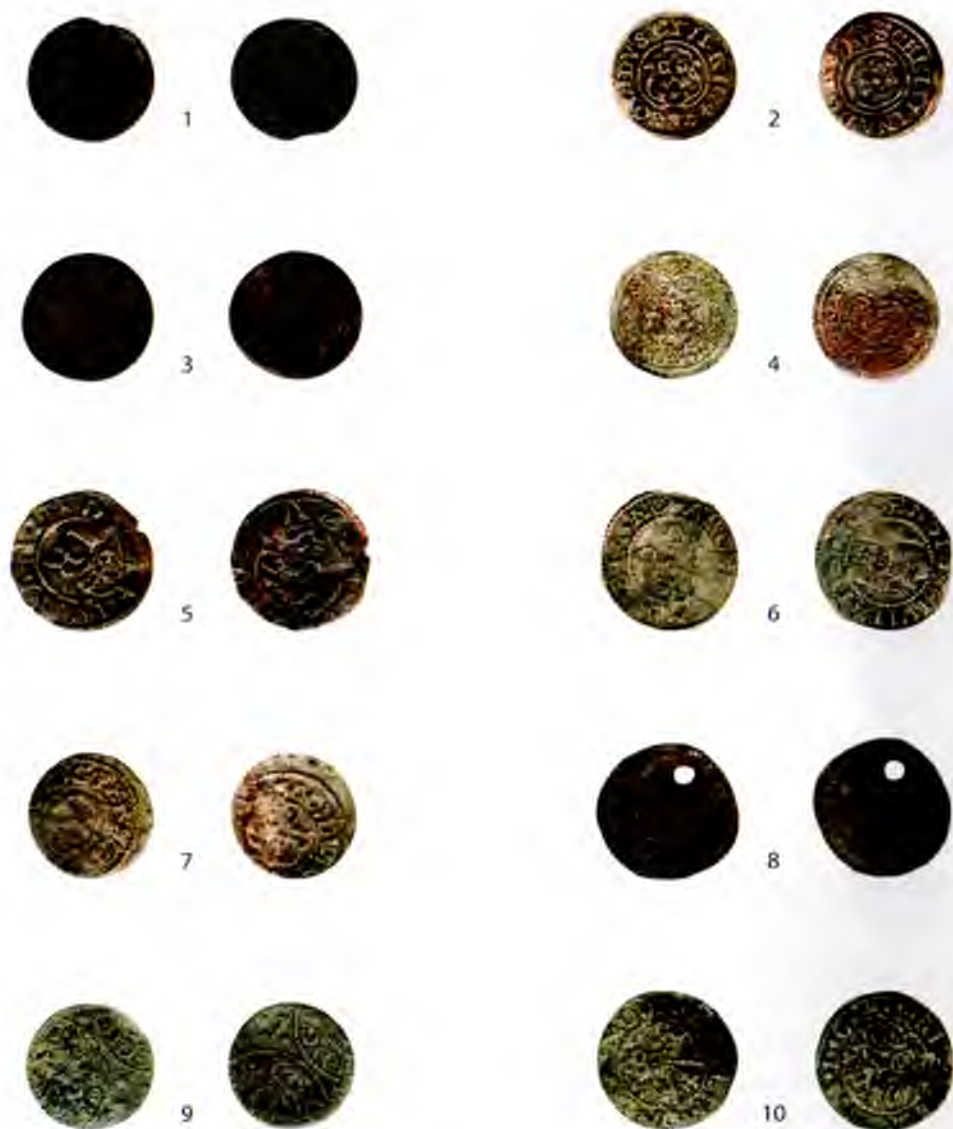


23. att. Mazajā Upuralā 2013. g. atrastās agrās monētas pirms notīrīšanas.  
 1 – Rīgas arhibīskapijas šiliņš, Tomass Šenings (1528–1539) (A14043:2);  
 2 – Livonijas ordeņvalsts Tallinas (Rēveles) feniņš (artigs),  
 Valters Pletenbergs (?), (1494–1535) (A14043:1). Skenējis Juris Urrāns,  
 izstrādājis Rihards Delves.

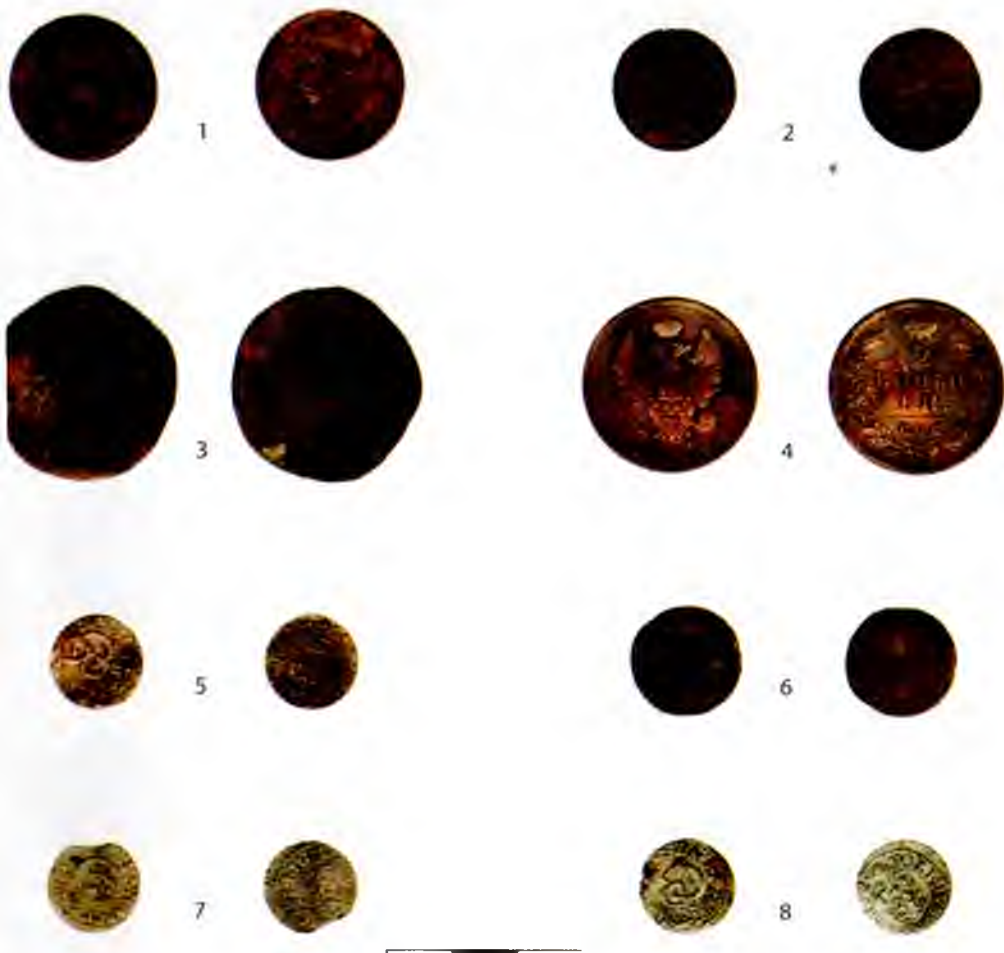
Līdzās jaunāko laiku tūristu ziedojumiem Mazajā Upuralā 2013. gadā tika atrastas arī senākas monētas, kas attiecināmas uz Upuralas kā ziedošanas vietas izmantošanu. Iepretim uzrakstam FABIAN ADERKAS, pie alas labās puses sienas, smilšu virskārtā, netālu viena no otras, tika atrastas divas 16. gadsimta monētas (šīs un turpmāk minētās, nosacīti senākās monētas noteica K. Ducmane) (23. att.), savukārt nedaudz tālāk uz alas ieejas pusi, iepretim 1664. gada uzrakstam, tika atrasts plāns četrstūrainas formas metāla priekšmets ar caurumiņu, tomēr priekšmeta pieskaitīšana agrāku laiku ziedojumiem nav droša.

Svētupē, iepretim Lībiešu Upuralai, Zemūdens kultūrvēstures asociācijas biedram Laimnesim Markūnam pārbaudot upes gultni, tika iegūtas vairākas gan nosacīti agrāko, gan jaunāko laiku monētas. Upe 2013. gada pētījumu laikā bija ap 1–2 m dziļa, pie Kuiķuļu klints, lejpus Upuralām, sasniedzot 4–5 m dziļumu. Upes dibens segts ar 1972. un 1973. gadā no alas izskaloto un 1973. gadā arheoloģiski izrakto grunti. Nosacīti senākās 16.–19. gadsimta 18 monētas (24., 25. att.) upes dibenā tika atrastas iepretim alai, upes labajā krastā, tuvāk krastam, respektīvi, alai, un dažus metrus lejpus alas, bet ne vairs pie Kuiķuļu klints. Viena Krievijas 18. gadsimta sākuma vara monēta tika uzzieta pretī alai, upes pretējā krastā. Jaunāko laiku – 20.–21. gadsimta 14 monētas tika atrastas visā upes gultnē, iepretim alai, bet ne lejpus tās.

Var secināt, ka 16.–19. gadsimta monētas upē nonākušas ar noskaloto vai arheoloģiski nepietiekami pārmeklēto grunti, bet jaunāko laiku monētas upē sviestas



24. att. Svētupes gultnē 2013. g. atrastās agrās monētas pirms notīrīšanas (te un turpmāk aizsenlietas apraksta dots Latvijas Nacionālā Vēstures muzeja Arheoloģijas departamenta inventāra numurs). 1 – Lietuvas šiliņš, Jans II Kazimirs, 166. g. (A13926:13); 2 – Rīgas šiliņš, Kristīne, 1649. g. (A13926:5); 3 – Lietuvas šiliņš, Jans II Kazimirs, 166. g. (A13926:12); 4 – Rīgas šiliņš, Sigismunds III, 1621. g. n. (A13926:4); 5 – Tallinas (Rēveles) šiliņš, Johans III (1568–1592) (A13926:11); 6 – Rīgas brīvpilsētas šiliņš, 157. g. (A13926:3); 7 – Livonijas šiliņš, Kārlis XI, 1664. g. (A13926:10); 8 – Rīgas brīvpilsētas šiliņš, 1570. g. (A13926:2); 9 – Rīgas šiliņš, Kārlis XI, 1663. g. (A13926:9); 10 – Rīgas arhibīskapijas šiliņš, Vilhelms Brandenburgs, 1563. g. (A13926:1). Skenējis Juris Urtāns, izstrādāja Rihards Delvers.



25. att. Svētupes gultnē 2013. g. atrastās agrās monētas pirms notīrīšanas.

- 1 – Krievijas deņa, Elizabete, 1753. g. (A13926:16); 2 – Krievijas poluška (1/4 kapeika), Anna, 1735. g. (A13926:15); 3 – Krievijas 2 kapeikas, Katrīna II, 1773. g. (A13926:17); 4 – Krievijas 2 kapeikas, Aleksandrs I, 1812. g. (A13926:18); 5 – Rīgas šiliņš, Kārlis XI, 1663. g. (A13926:8); 6 – Zviedrijas 1 ģere, Frederiks, 1737. g. (A13926:14); 7 – Rīgas šiliņš, Kārlis X Gustavs, 1657. g. (A13926:6); 8 – Rīgas šiliņš, Kārlis XI, 1662. g. (A13926:7). Skenēja Juris Urtāns, izstrādājis Rihards Delvers.

jau pēc arheoloģiskajiem izrakumiem (Urtāns, 2014, 259–260), tomēr nevar izslēgt, ka monētas agrākajos laikos ziedotas arī upē.

Pieskaitot sistemātiskajos arheoloģiskajos izrakumos iegūtajām 629 monētām (1. tab.) vēlāk citu cilvēku trīs atrastās monētas, kas tika redzētas un noteiktas, kā arī 2013. gada pētījumos iegūtās 20 agrāko laiku monētas, kopā Lībiešu Upuralā vai Svētupē pie alas ir atrastas 652 14.–19. gadsimta monētas (sk. 1. pielikumu. Lībiešu Upuralā iegūtās senlietas). Spriežot pēc dažādām liecībām, alā vai Svētupē pie alām pēc arheoloģiskajiem izrakumiem ir atrastas vēl kādas monētas, kuru skaits nav zināms.

### 1. tabula

#### Arheoloģisko izrakumu laikā atrastās monētas Lībiešu Upuralā pa slāņiem un gadsimtiem<sup>1</sup>

Dziļums cm	Gadsimti						Kopā
	14.	15.	16.	17.	18.	19.	
1–10	–	–	6	37	2	2	47
11–20	3	–	14	102	3	–	122
21–30	–	8	61	66	1	–	136
31–40	–	3	34	81	2	–	120
41–50	2	9	38	47	–	–	96
51–60	–	2	30	12	–	–	44
61–70	–	1	36	7	–	–	44
71–80	–	–	6	–	–	–	6
81–90	–	–	–	5	1	–	6
Kopā	5	23	225	357	9	2	621

<sup>1</sup> Tabulā apkopota 621 no 629 izrakumos atrastajām monētām. Sešas monētas atrastas izmestajās zemēs, bet divu monētu kalšanas gadsimts nebija nosakāms. Monētu atrašanas dziļums mērīts no kultūrslāņa virspuses respektīvi no alas senās grīdas virsmas līmeņa.

## ARHEOLOĢISKIE ATRADUMI LĪBIEŠŪ UPURALĀ

Lībiešu Upuralā kopumā iegūtas 652 monētas, 35 senlietas, kā arī kauli, vaska gabaliņi u. c., kas saistāmi ar alas sakrālo izmantošanu un, visticamāk, bijuši ziedojumi. No 652 Upuralā iegūtajām 14.–19. gadsimtā ziedotajām monētām 650 monētas ir speciālistu noteiktas (sk. 1. pielikumu. Lībiešu Upuralā iegūtās senlietas).<sup>1</sup> Ir ziņas par vēl vairākām Upuralā atrastām monētām, tomēr tās nav speciālistu apskatītas un noteiktas, tāpēc šīs monētas tālākajās analizēs nav izmantojamas. Upuralā atrastās monētas un senlietas ir Latvijā lielākā, noteikti ar seno sakralitāti saistāmā arheoloģisko senlietu kolekcija, kas iegūta sistemātisku pētījumu gaitā, tā ir dokumentēta un, tātad, kā analogģija izmantojama līdzīgu senvietu pētniecībā un plašāku ar sakralitāti, pagānismu, tautas kristietību, sakrālo ainavu un lokālo centralitāti saistītu problēmu izpētē gan Latvijā, gan ārpus Latvijas robežām.

Lībiešu Upuralā arheoloģiskajos izrakumos iegūtās monētas jau 1973. gadā, piedaloties J. Urtānam, noteica numismātes K. Ducmane (Pelda) un V. Zobiņa. Vēlāk, jau pēc arheoloģiskajiem izrakumiem, dažas iegūtās monētas, kuras to atradēji vai īpašnieki nevēlējās nodot valsts senlietu krātuvēm, bet uzrādīja un tādējādi nerādīja šaubas par monētu esamību, noteica J. Urtāns. 2013. gadā Mazajā Upuralā un Svētupes gultnē pret Upuralu atrastās monētas noteica K. Ducmane. Iegūto monētu pamatkorpusš divas reizes ir publicēts (Urtāns, 1980 – visas tolaik zināmās monētas; Ducmane, Ozoliņa, 2009 – visas tolaik zināmās monētas), atsevišķi ir publicētas 2013. gadā no jauna iegūtās monētas (Laime, Urtāns, 2014), vienģigi trģuka publiskotu ziņu par trim J. Urtāna noteiktajām un muzejos nenonākušajām monētām. Pagaidām atrastās monētas nebija publicētas kā vienots visu Lģbiešu Upuralā iegģto monģtu tģzaurš. Tģpat nebija publicģta informģcija, kas saistģta ar katras monģtas un senlietas konkrģtajiem atrašanas apstģkļģiem, bet tas ļauj veidot kopģju un arī telpģsku priekšģstatu par zģdošanas norģsģm Lģbiešu Upuralģ.

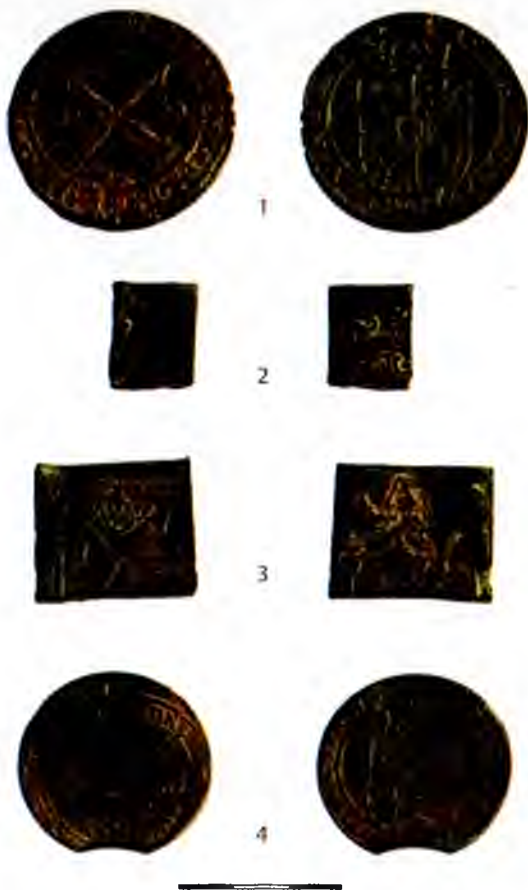
<sup>1</sup> Divas no arheoloģiskajos izrakumos iegģtajām monģtģm nav noteiktas.

Visas monētas tika atrastas pa vienai, izņemot gadījumu, kad 0,30 m dziļumā atrada trīs kopā salīpušas Zviedrijas vienas ēres sudraba monētas, kas kaltas Kārļa XI laikā 1666., 1672. un 1693. gadā. Upuralā kopumā atrastas tikai astoņas tieši Zviedrijā Kārļa XI laikā kaltas monētas, tāpēc triju šā veida monētu kopatradums pārējo atradumu klāstā izceļas. Arī nākamo Zviedrijas karaļu laikā kaltās monētas alā atrastas nelielā skaitā (Kārlis XII (1697–1718) – trīs monētas; Frederiks I (1720–1751) – viena monēta). 1672. gadā kaltajā monētā ir izveidots caurumiņš, un tā varētu būt bijusi lietota kā piekariņš. Trīs kopā atrastās monētas varētu liecināt, ka tās atradušās vienas personas rīcībā un alā nonākušas vienlaicīgi. Monētu kalšanas laiks atšķiras par 27 gadiem, kas var nozīmēt, ka ikdienas lietošanā šīs personas rīcībā bijušas visai atšķirīgos gados kaltas monētas. Monētu atšķirīgums no citām alā atrastajām monētām un atrašanas apstākļi varbūt ļauj domāt, ka tās nav uzskatāmas par ziedojumu, bet gan par kāda cittauteiņa – alas apmeklētāja, iespējams, zviedra, atstātu piemiņu, un ir liecinājums par agrīno tūrismu.

Atzīmējamas četras 17. gadsimta sākuma Zviedrijas vara monētas (1626. gada vienas vara ēres klipe un ceturtdaļēres klipe bez gadskaitļa, kā arī 1630. gada vienas ēres un pusēres monētas) (26. att.). Šā laika zviedru vara monētas kā depozītos, tā arheoloģiskajos pieminekļos ir rets atradums, jo to vērtība un pirktspēja salīdzinājumā ar nominālu bija zemāka, tāpēc tās tika uzskatītas par mazvērtīgāku naudu un depozītos nogūla daudz retāk. No nedaudz vairāk par 100 Latvijā 17. gadsimtā atrastajiem monētu depozītiem tikai četros ir atrastas šā laika zviedru vara monētas. 17. gadsimta sākums ir karu laiks, un karš prasa naudu. Zviedrijai ir savas vara raktuves, bet sava sudraba nav, tāpēc sudraba trūkuma dēļ radās vēlēšanās ieviest vara naudu kā oficiālu un sudrabam atbilstošu maksāšanas līdzekli. Zviedrijā pat sāka izmaksāt algas vara naudā, bet tas netika akceptēts, jo vara nauda bija nevērtīgāka un pēc vērtības neatbilda sudraba naudai (Ozoliņa, 2007, 71–73). Iespējams, šādas, nosacīti bezvērtīgās vara monētas vietējie zemnieki ziedoja alā – tāpat kā bojātās, saliektās, nodilušās un viltotās.

Varbūt zviedru vara monētu atradumam ir kāds skaidrojums saistībā ne tikai ar alas izmantošanu par ziedošanas vietu, bet arī citādā nozīmē. Lībiešu Upuralas aploces folklorā, kas ir dzīva līdz mūsdienām, plaši tiek izmantotas atsaucēs uz zviedriem, zviedru laikiem, zviedri parādās vietvārdos, Jaunupe esot rakta zviedru laikos, netālajās Lauvu mājās bijusi zviedru karavīru lazarete, bet Lauvu nosaukuma izcelsmi saista ar to, ka tur esot bijis zviedru ģerbonis ar lauvām. Uz citu pusi no Upuralas, pie Ķulamurgas ietekas Svētupē, bijuši zviedru kapi, kuros apbedīti lazaretē mirušie karavīri. Kapus saukuši par Zviedru kara kapiem. Kaut kur Svētupē tikusi nogremdēta zviedru kara kase (sal. Vītola, 2015). Vēsturnieks





26. att. Zviedrijas 17. gs. vara monētas.

1 – Zviedrijas 1 ēre, Gustavs II Adolfs, 1630. g. (A12227:591); 2 – Zviedrijas 1 ēres klīpe, Gustavs II Adolfs, 1626. g. (A12227:593); 3 – Zviedrijas vara klīpe, Gustavs II Adolfs (1611–1632), fragmentāra (A12227:592); 4 – Zviedrijas ½ ēre, Gustavs II Adolfs, 1630. g. (A12227:594). Skenējis Juris Urtāns, izstrādājis Rihards Dēlvers.

Ļilnis Pāvulāns norādījis, ka 17. gadsimta beigās Vidzemē militāri nozīmīgāki kļuvis ceļi no ziemeļiem uz dienvidiem (Pāvulāns, 1971, 138), to starpā varbūt arī Svētupes ūdensceļš. Savukārt A. Ozoliņa konstatējusi, ka Zviedrijas 17. gadsimta sākuma vara nauda vairāk atrodama tādās vietās vai to tuvumā, kas rakstītos vartos saistās ar 17. gadsimta pirmās puses poļu un zviedru sadursmēm un ilgstošu karaspēka uzturēšanos. Tā varēja būt ietekmējusi jau pieminētā prakse, ka Gustavs II Ādolfs karakalpiem algas sāka izmaksāt vara monētās (Ozoliņa, 2007, 3). Varbūt Upuralas apkārtnē arī bija kādas ar tā laika militārismu saistītas aktivitātes, piemēram, Svētupes kā militāra ūdensceļa izmantošana, līdz mūs-



27. att. Livonijas ordeņvalsts Tallinas (Rēveles) feniņš,  
15. gs. 1 puse – piekariņš (A12227:26). Foto Leonards Birzmalis.

dienām par Zviedru ceļu sauktais Brīdāgu sila ceļš, kas agrākos laikos bija galvenā satiksmes artērija virzienā no ziemeļiem uz dienvidiem, karakalpu atrašanās Salacgrīvā vai pie Svētupes? Viņu alga vara monētās caur vietējiem iedzīvotājiem, vai varbūt pašiem algotņiem apmeklējot alu, nonāca Upuralā. Iespējams, līdzīgi skaidrojami arī baltmālu pīpju fragmentu atradumi alā. Atrastā pīpes galviņa, kas ir datējama, attiecas uz 17. gadsimta sākumu, tas ir, uz laiku, kad kaltas alā atrastās zviedru vara monētas.

Analizējot monētas, jaušams, ka ziedotas tādas, kas ir kaut kādā veidā bojātas – nodeldētas, ieplaisājušas, saliektas, robainas, apgrieztas un nekvalitatīvi kaltas. Šādas monētas to īpašnieki, iespējams, negribēja glabāt kā ekonomisku vērtību, bet ziedošanai šādas monētas varēja šķist ļoti piemērotas.

Starp atrastajām 652 monētām bija 30 piekariņmonētas – monētas ar caurumiņiem (24. att.: 2, 27. att.) vai kniedes paliekām. Tās varētu būt nēsātas kaklarotās un tikt uzskatītas par savā veidā bojātām, no apgrozības izņemtām monētām. Procentuāli visvairāk Lībiešu Upuralā piekariņmonētu bija starp 15. gadsimta atradumiem (ap 13%), nedaudz mazāk (ap 9%) starp 16. gadsimta monētām un pavisam nedaudz (ap 1,5%) starp 17. gadsimta atradumiem. Latvijā iegūtajos 15.–16. gadsimta lielākajos depozītos piekariņmonētu procentuālais skaits ir proporcionāli mazāks. Saulkrastu 15. gadsimta depozītā caurumoti 0,87% monētu (1 no 115), Ružinas 16. gadsimta pirmās puses depozītā – 6,39% (128 no 2002), tā paša laika Kārsavas Dukstu depozītā – 5,06% (34 no 672), Mangaļu Kalēju 16. gadsimta depozītā – 3,95% monētu (61 no 1545). Piekariņmonētu procentuāli lielāku skaitu Upuralā varētu skaidrot ar tradīciju ziedot kaut ko no personīgām rotaslietām vai apģērba. Iespējams, ka šīs monētas varētu būt ziedotas arī krietni vēlāk, kad tās jau vairs nebija norčķinu līdzeklis.

No 1973. un 2013. gada pētījumos iegūtajām monētām 345 monētām (tātad vairāk nekā pusei) to aprakstā ir piezīme par dažāda veida bojājumiem.

Senlietu sarakstā vairāk lietotie apzīmējumi Lībiešu Upuralā iegūto monētu stāvokļa raksturojumam ir saistīti ar vārdiem *nodilusi* (350), *robaina* (55), *saliecta vai izlocīta* (39), *apdrupusi* (36), *slikts, rupjš kalums vai kaluma defekts* (19), *no-griezta mala* (17) *plisumi* (9). Nereti vienas monētas raksturojumam bija nepieciešami vairāki vārdi, piemēram, *mala izdrupusi un apdīlusi, neregulārs kalums; neregulārs kalums, robota, nodilusi vai nodilusi, mala ieplēsta, robiņi*. Kopumā monētu saglabātības stāvokli raksturo 2. tabula. Ziedošanas brīdī pašam ziedotājam iespēja bojāt monētu, šķiet, būtu to salocīt; pārējiem defektiem vajadzēja būt monētā jau pirms tās ziedošanas brīža.

## 2. tabula

### Monētu saglabāšanās pakāpe

Laba	152 monētas
Vidēja	363 monētas
Slikta	101 monētas
Ļoti slikta	34 monētas
Kopā	650 monētas

17. gadsimtā Livonijā un arī apkārtējās zemēs plaši izplatījās Livonijas un Rīgas šiliņu viltojumi, kalti Moldovā, Sučavas pilī, valdnieka Eistratija Dabižas valdīšanas laikā (1662–1666). Viltojumi darināti no vara un vāji apsudraboti. Visvairāk iiltoti tādu valdnieku kā Kristīnes, Kārļa X Gustava un Kārļa XI šiliņi. Viltotie šiliņi kā vērtība noguldīti vismaz deviņos 17. gadsimta Latvijas monētu depoziēs, āpēc ka, iespējams, ne visi šo monētu lietotāji atšķīra viltotos šiliņus no īstajiem Ceplīte, 1968, 120, 141). Lībiešu Upuralā no 331 atrastā Kristīnes, Kārļa X Gustava un Kārļa XI šiliņa astoņi ir viltoti (ap 2,4%) (28. att.). Iespējams, ka



28. att. Livonijas šiliņš, Kārlis XI, viltojums (?) ar apšaubāmu gadskaitli "8" (1660–1697) (A12227:534). Foto Leonards Birzmalis.

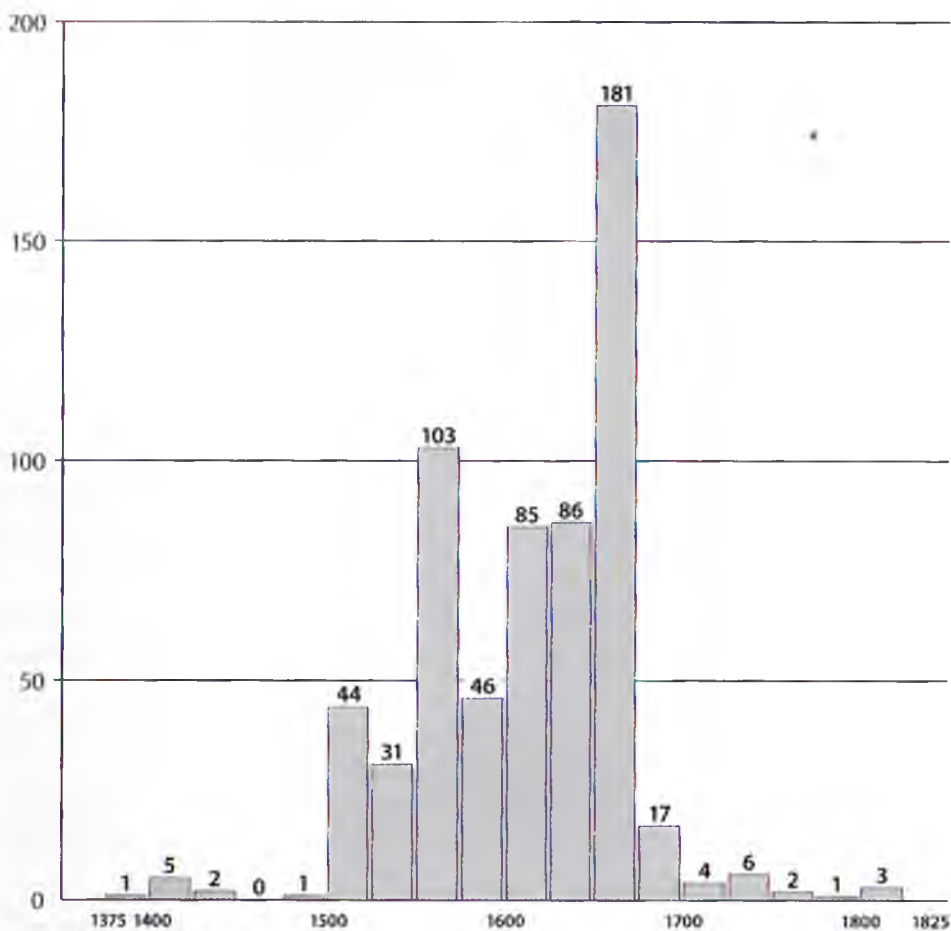


29. att. Krievijas monēta, nenoteikta (16.–17. gs.?)  
(A12227:611). Foto Leonards Birzmalis.

viltojumu starp Upuralas monētām ir pat vairāk. Izskaitļojot attiecīgo valdnieku viltoto un īsto šiliņu samēru 17. gadsimta Latvijas monētu depozītu sastāvā, viltotās monētas veido tikai ap 0,5% no visiem atrastajiem šiliņiem (pēc: Ceplīte, 1968, 152–168). Ja Upuralā atrastajam, proporcionāli lielākajam viltojumu skaitam nav gadījuma raksturs, tad tas būtu skaidrojams ar tā saukto “godprātīgās viltības” principu – tika ziedotas mazvērtīgākas monētas. Tas pats tad attiektos arī uz citām mazkvalitatīvām monētām vai vietējiem ļaudīm nepazīstamākām ārzemju monētām (29. att.) – arī to skaits starp Upuralas monētām ir visai liels.

Kopumā ziedoto monētu vērtība ir maza. Piemēram, visas atrastās 16. gadsimta pirmās puses monētas kopā veido tikai nedaudz vairāk par vienu mārkku. 16. gadsimtā cūka maksāja apmēram mārkku, aita – pusmārku (Švābe, 1939, 84). Lībiešu Upuralā ziedotas vismazāko nominālu monētas. No 15. un 16. gadsimta pirmās puses Livonijas ordeņvalsts un bīskapiju 98 ziedotajām monētām tikai 77 monētas ir mazvērtīgākie feniņi, kas 15.–16. gadsimtu depozītos sastopami retāk.

Nosakot Upuralā iegūtās monētas, noskaidrojās, ka tās no 16. gadsimta sākumā līdz 17. gadsimta beigām ziedotas intensīvi un nepārtraukti. Izdalījās četri posmi, kad monētas, spriežot pēc kalšanas gadiem, ziedotas visintensīvāk (16. gs. sākums un 70. gadi, 17. gs. pirmā ceturkšņa beigas un 60. gadi) (30 att.; 3. tab.). Tomēr jāņem vērā, ka monētu daudzumu katrā posmā vispirms nosacīja valsts naudas kaltuvē izkalto monētu kopējais skaits. Savukārt monētu kalšanas intensitāti noteica valsts vajadzība pēc jaunas naudas. Proportionāli salīdzinot 17. gadsimta pirmās puses depozītos atrastās monētas (Ceplīte, 1968, 152–168) ar Upuralā iegūtajām monētām, vērojama zināma atšķirība. Depozītos un alā ziedoto monētu proporcionāls samērs no 17. gadsimta 20. līdz 40. gadiem ir apmēram līdzīgs (līdzīga monētu proporcionālā intensitāte depozītos un Upuralā liecina, ka alā ziedoto monētu skaits atbilst apgrozībā esošajam un tātad neliecina par kādu īpašu ziedošanas intensificēšanos), bet 17. gadsimta vidū vērojamas



30. att. Monētu ziedošanas intensitāte.  
Izveidoja Juris Urtāns, izstrādāja Rihards Delves.

ārmaiņas. Depozītos visvairāk atrastas monētas, kas kaltas no 1645. līdz 1655. gadam, bet Upuralas procentuāli vislielākais monētu skaits attiecināms uz 17. gadsimta 60. gadu pirmo pusi, kas, iespējams, saistās ar kādiem lokāliem notikumiem. Varbūt ziedoto monētu bija vairāk, nekā tās atrastas arheoloģiskajos izrastos, jo, attīstoties tūrismam, daļu ziedoto monētu, iespējams, salasīja un aņēma sev līdzī interese – alas apmeklētāji.

Ar apkārtnes izpostīšanas sekām varētu skaidrot monētu ziedošanas pieaugumu 16. gadsimta 70. gados, kad Salacgrīvas tuvumā norisinājās Livonijas kara gads. 1575. gada martā Holšteinas hercoga Magnusa karaspēks sadarbībā ar ievu un tatāru karotājiem ieņēma Salacas pili un izlaupīja pils apkārtni (Rusovs,



31. att. Krievijas 2 kapeikas, Aleksandrs I, 1812. g.  
(A12227:618). Foto Leonards Birzmalis.

1926, 141). Pēc sešiem gadiem, 1581. gadā, kā raksta Solomons Henings, Salacu ieņēma Tomasa fon Endena vadītais zviedru karaspēks (Scriptores, 1853, 277). Ziedoto monētu kalšanas gadi tieši atspoguļo šos divus Salacas pils apkārtnē nozīmīgos notikumus. Ziedoto monētu skaita palielināšanos 17. gadsimta pirmā ceturkšņa beigās var skaidrot gan kā vispārējo monētu skaita pieauguma tendenci, gan arī kā zviedru – poļu kara (1600–1629) radītā posta un attiecīgās ziedošanas atspoguļojumu. Četru hronoloģiski visjaunāko monētu – Krievijas 1798., 1811. un 1812. gada (25. att.: 4; 31. att.) kapeiku – datējums varētu liecināt, ka tās ziedotas saistībā ar 1812. gada karu, kura aktīvā darbība gan norisinājās attālu no Upuralas, tomēr noteikti satrauca vietējo ļaužu prātus.

### 3. tabula

#### Monētu ziedošanas intensitāte pēc monētu kalšanas gadiem

Ceturksnis	Monētas	Ceturksnis	Monētas
1376–1400	1	1601–1625	85
1401–1425	5	1626–1650	86
1426–1450	2	1651–1675	181
1451–1475	–	1676–1700	17
1476–1500	1	1701–1725	4
1501–1525	44	1726–1750	6
1526–1550	31	1751–1775	2
1551–1575	103	1776–1800	1
1576–1600	46	1801–1825	3

Lai arī ziedošanas intensitātes korelācija ar militāriem notikumiem ir iespējama, tomēr jāņem vērā, ka ziedošana varēja būt saistīta arī ar pavisam citiem iemesliem, piemēram, cilvēciskās laimes, aizsardzības un paglābšanās, labklājības, saimnieciskās veiksmes un vēl citiem iemesliem, ko laikam būs ļoti grūti uzzināt. Tāpat varētu būt, ka Upuralas sakrālajā izmantošanā lielāka nozīme ir bijusi kato-liskajai tradīcijai, par ko liecina norādes par Sv. Bartolomeja kapelas atrašanos Upuralas tiešā tuvumā un alas apmeklēšanu tieši Sv. Bartolomeja jeb Bērtuļa dienā. Atcerēsimies arī, ka uz Upuralas sienas ir atklātas vairākas Jumja zīmes, bet Jumis mitoloģijā ir saistāms ar labklājību, ražību un auglību (sal. Neulande, 1977; Neulande, 2001).

Ir ziņas, ka senās monētas, ko varētu interpretēt kā ziedojumu, ir atrastas arī citās Latvijas alās, tomēr nekur šo monētu nav atrasts tik daudz, kā tas ir Lībiešu Upuralā. Tā piecas cara laika monētas (*tādas zaļas ripiņas*), no kurām vecākā bija kalta 1874. gadā, Herberts Timermanis (dz. 1934. gadā) ap 1980. gadu atrada štaiceles Viksnu Velnalā (Laime, 2004a, 181; Laime, 2009a, 250). Ludvigs Hērvāgens par kādu alu Lielstraupes apkārtnē rakstīja, ka ap 1833. gadu tur *daž-lazādi naudas gabaliņi un drēbju lupatiņi atradās* (Hērvāgens, 1863; Hērvāgens, 867, 183). S. Laime uzskata, ka L. Hērvāgens būs rakstījis par Avotmuižas Veln-lu (Laime, 2009a, 353–356).

Ir pieejams nedaudz plašāks mācītāja P. Karlbloma ziedojumu vietās Ērgemē 836. gadā atrasto un Tērbatas muzejam nodoto monētu apraksts. Kopumā mu-zejam nodotas 410 monētas. Tās konkrētāk raksturojot, tiek norādīts, ka starp ziedojumu vietās atrastajām monētām agrākās noteiktās bija Maincas bīskapa Jardo (1031–1051) un Erfurtes bīskapa Leopolda (1051–1056) sudraba denāri; divi citi denāri nav noteikti. No monētām, kas kaltas Rīgā, norādītas arhibī-sapa Tomasa Šeninga 1536. gadā kalts šiliņš, tāpat 1648. gadā kaltais trīspelhers, kā arī 1653., 1658. un 1663. gadā kaltie šiliņi. No Tallinā kaltajām monētām zīmēts Johana III šiliņš un 1669. gadā kalta monēta. Muzejam nodoti poļu sudraba graši, kas kalti no 1622. līdz 1632. gadam. Ar Krievijas impēriju saistītas ir monētas – kapeikas, denģas un poluškas, kas kaltas no 1731. līdz 1813. ga-dam. Zviedrijai piederīgas 1664. un 1716. gadā kaltās divēru monētas, 82 vien-as monētas, kas kaltas laikā no 1666. līdz 1761. gadam, un divi 1700. un 1701. gadā kalti trīspelheri. Prūsiju pārstāvēja 1623., 1625., 1772., 1777. un 1800. gadā kaltie graši (Hartmann, 1871, 188). Monētu sastāvs visumā ir līdzīgs upuralā atrastajām monētām.

Lībiešu Upuralā iegūto citu senlietu skaits (1. pielikums. Lībiešu Upuralā iegūtās senlietas) salīdzinājumā ar monētu skaitu nav liels (iegūtas 35 senlietas),



32. att. Baltmāla pīpju fragmenti.

1 – pīpes kots (A12227:628); 2 – pīpes kots (A12227:650);  
3 – pīpes galviņa (A12227:647). Foto Miķelis Urtāns.

tomēr, tāpat kā monētas, tās, domājams, ir ļaužu ziedotās lietas, tāpēc to zinātniskā vērtība ir augsta.

Atrasti trīs baltmāla pīpju fragmenti (divi kāta fragmenti un pīpes galviņa – 32. att.), kas ir parasts un masveida atradums 16.–19. gadsimta Eiropas pilsētu, piļu un militāru nocietinājumu kultūrslāņos (Ducó, 1987; Reinfelde, Vijups, 2002). Upuralā abi pīpju kātu fragmenti precīzāk nav datējami un vispārēji attiecināmi uz 17.–19. gadsimtu, kad tās bija plaši izplatītas. Pīpes galviņa, pēc I. Reinfeldes un A. Vijupa iedalījuma, atbilst pirmajai grupai (*maza, neregulāras, nošķeltas lodes formas galviņa*), kas pēc formas ir attiecināma uz 17. gadsimta pirmo ceturksni (Reinfelde, Vijups, 2002, 285). Varētu būt, ka šādas pīpes 17. gadsimtā Latvijā zemnieku vidē lietotas retāk, lai gan 17.–18. gadsimta zemnieku mājas Latvijā arheoloģiski arī pētītas nelielā apjomā. Piemēram, Dzirciema Bisniekos, kur Latvijā izdarīti pagaidām plašākie arheoloģiskie pētījumi 17.–20. gadsimta zemnieku sētā, baltmāla pīpes vispār nav atrastas (sal. Brūzis, 2012, 90; Brūzis, 2014, 80–81; Brūzis, 2016), vienīgi porcelāna pīpju galviņu lauskas (Brūzis, 2014, 81). Atzīmējams, ka Rīgas kultūrslānī nav atrastas baltmāla pīpes, kas būtu datējamas agrāk par 17. gadsimtu (Reinfelde, Vijups, 2002, 285). Varbūt baltmāla pīpju fragmenti Libiešu Upuralā nav uzskatāmi par ziedojušiem, bet gan par 17. gadsimta interesentu, agrīno tūristu un alas apmeklētāju salauzto un nomesto pīpju paliekām? 17. gadsimta sākuma četru Zviedrijas vara monētu atradums (26. att.) dod netiešas norādes uz karakalpu klātbūtni Upuralā. Iespējams, līdzīgi var skaidrot arī baltmāla pīpju fragmentu atradumus? Pīpju ziedojuši citās Latvijas kulta vietās nav zināmi. Izmēķi un cigaretes jaunākos laikos ir likti un joprojām tiek likti Annas Gulbju Tabakdozes akmenī iekaltā krusta pamatnes



padziļinājumā jeb tabakdozē (Neparastais mantojums, 2008, 16; Croma, 2009), tomēr agrāk pierakstītās teikas stāsta tikai par šajā vietā tabakas badā mirušo vīru vai zviedru karavīru. No tā cēlies vietas nosaukums Tabākas jeb Tabakdozes kalns (LPT, XV, 465; Ancelāne, 1991, 120). Varbūt zīmīgi, ka arī tur teika tabaku un pīpēšanu saista ar zviedru karavīru. Akmens, visticamāk, ir pieskaitāms tā sauktajiem memoriālajiem akmeņiem, kas saistīti ar kādu traģisko notikumu un parasti atrodas ceļa malā (par memoriālajiem akmeņiem sk. plašāk: Urtāns, 2002).

Iegūtie seši pirkstu gredzeni iedalāmi spirālgredzenos, zīmogredzenos un gredzenos ar paplašinātu priekšpusi.

Abi spirālgredzeni ir līdzīgi (caurmērs 29 un 23 mm), veidoti no trijām šķērsgriczumā plakanām vai apaļām vijām, vidusvija tordēta (33. att.: 17, 18). Līdzīgs gredzens atrasts Stukmaņu Vīnakalna viduslaiku kapsētā kopā ar Tērbatas bīskapa Johana Duisburga 1513. gada artigu (Urtāns V., 1962, 24, 32). Ar 16. gadsimtu tiek datēts tāda paša veida spirālgredzens no Kazdangas pils parka kapsētas (Brūzis, Zariņa, 2016, 89, 2. att.: 12). Līdzīgi Sēlpils viduslaiku kapsētas spirālgredzeni tiek attiecināti uz 16. gadsimtu (Šnore, Zariņa, 1980, 205, 178. att.: 18, 22).

Trīs zīmogredzeni, no kuriem divi veselie atrasti 0,10 m attālumā viens no otra, ir līdzīgi: tie ir slēgti, ar paplašinātu priekšpusi un šķērsrievām pie tās. Paplašinājumā pavirši iegravēts tīkliņveida raksts (33. att.: 19, 21). Varētu būt, ka gredzenus pēc noskatītiem paraugiem veidojis kāds vietējais rotkalis. Līdzīgi zīmogredzeni ar dažādu samērā paviršu paplašinājuma rotājumu bieži sastopami viduslaiku un agro jauno laiku pieminekļos, piemēram, Stukmaņu Vīnakalna viduslaiku kapsētas 28. kapā (14.–15. gs.) (Urtāns, 1962, 25, 30, 6. att.: 29), Ķauskas viduslaiku pils 17. gadsimta sākuma slānī (Caune, Verigo, 1978, 35, 7. att.: 1), kapsētā pie Valmieras Sīmaņa baznīcas (Bebre, 2002, 310, att.: 14), ūgā kapsētā pie Sv. Ģertrūdes baznīcas (Lūsēns, 2008, 146, 1. att.: 4), Tērvetes anatorijas dārza 15.–17. gadsimta kapsētā (Atgāzis, 1976, 14–17; Zemītis, 1984, 127, 27. att.: 1), Sēlpils viduslaiku kapsētā, ar 17. gadsimtu datētā kapā (Šnore, Zariņa, 1980, 208, 178. att.: 33), Slutišķu 15.–17. gadsimta kapsētā (Berga, 2007, 114, 57. att.: 7) u. c. Tieša analogija Upuralas gredzeniem ir divi zīmogredzeni no relatīvi netālās Kauguru Daudziešu 16.–17. gadsimta kapsētas (Zagorska, 1980, 117, 20. att.: 4, 5), zīmogredzens no Mazsalacas Promultu 6.–17. gadsimta kapsētas 8. kapa (Urtāns, 1994, 45–47, 4. att.: 1) un no Pāles Ķalodis, Šnore, 1937, 106–107, LIV tab.: 9). Arheoloģe Tatjana Berga ir savāsi ziņas par 107 zīmogredzeniem no 46 atradumu vietām Latvijā un secina, ka pārsvarā tie atrasti 15.–17. gadsimta kapsētās, vairāk sieviešu apbedījumos. Zīmogredzeni Latvijā parādījušies 15. gadsimta beigās, plaši izplatīti 16. gadsimtā un valkāti arī 17. gadsimtā (Berga, 2007, 58–59).



33. *atr.* Senlietas. 1 – dz. nagla (A12227:640); 2 – dz. priekšmets (A12227:629); 3 – dz. sprādze (A12227:654); 4 – dz. kāsis un iedzītis (A12227:648); 5 – dz. kāsis (A12227:652); 6 – br. skārda plāksnīte (A12227:642); 7 – br. sloksnīte (A12227:633); 8 – dz. nagla (A12227:632); 9 – dz. riņķis (A12227:634); 10 – dz. riņķis (A12227:661); 11 – br. zvārgulis (?) (A12227:661); 12 – kaula adata (A12227:638); 13 – svina plāksnīte (A12227:656); 14 – br. poga (A12227:649); 15 – br. riņķītis (A12227:635); 16 – svina gabaliņš (A12227:657); 17 – br. spirālgredzens (A12227:643); 18 – br. spirālgredzens (A12227:637); 19 – br. gredzens (A12227:653); 20 – br. gredzens (A12227:654); 21 – br. gredzena priekšpuse (A12227:655); 22 – br. gredzena priekšpuse (A12227:641); 23 – br. riņķa sakta (A12227:657); 24 – br. lapainās saktas fragments (A12227:636); 25 – br. zvārgulītis (A12227:646); 26 – br. zvārgulītis (A12227:645); 27 – br. āķis (A12227:630); 28 – br. āķis (A12227:651); 29 – br. āķis (A12227:631); 30 – br. apkalums (A12227:660); 31 – br. skārda apkalums (A12227:644); 32 – br. piekariņš (A12227:639). Foto Miķelis un Juris Urtāns, izstrādājis Rihards Delves.

Alā atrastais gredzens ar paplašinātu priekšpusi un profilētu tās malu ir fragmentārs; no gredzena saglabājusies vien iztaisnota prickšpuse (33. att.: 22). Līdzīgi gredzeni atrasti Lietuvā Rumšiškų 14.–16. gadsimta kapulaukā (Urbanavičius, 1970, 12. pav.: 14), Vilmaņu 16. gadsimta otrās puses – 17. gadsimta kapsētā (Zagorskis, Zagorska, 1984, 112, 23. att.: 5), Dobeles viduslaiku kapsētā (Daiga, 1980, 52, 10. att.: 13), Daudziešu 16.–17. gadsimta kapsētā (Zagorska, 1980, 117, 20. att.: 3), Sēlpils viduslaiku kapsētā, kur gredzens ticis datēts ar 17. gadsimtu (Šnore, Zariņa, 1980, 208, 178. att.: 29), Vilmaņu 16.–17. gadsimta kapsētā (Berga, 2007, 138–139, 71. att.: 6) u. c.

Iegūta maza, plakana riņķa sakta ar šauru loku, kurš rotāts sešām rozetēm (33. att.: 24) un lapainās saktas fragments (33. att.: 23), rotas tiek datētas ar 13.–15. gadsimtu (Balodis, Šnore, 1937, 114, 115), tomēr šķiet, ka tās varētu būtu attiecināmas arī uz nedaudz vēlāku laiku (sal. Muižnieks, 2015, 128, 70. att.). Piemēram, lapainā jeb rozetveida sakta kā savrupatradums iegūta Rīgas Doma dārza kapsētā (Celmiņš, 2002, 342, 3. att.: 6), bet riņķa saktai līdzīgas atrastas Tukuma Sv. Trīsvienības kapsētā (Ruša, 2004, 128, 29. att.: 11), Veselavas 13.–17. gadsimta kapsētā (Melne, 2008, 168, 169, 2. att.: 7), Sabiles senpilsētas 13.–18. gadsimta kultūrslāni (Mugurēvičs, 1980, 77, 14. att.: 3) u. c. Līdzīga sakta ar piecām rozetēm no Sēlpils viduslaiku kapsētas 137. kapa pēc līdzdotās monētas datējama ar 14.–15. gadsimta miju (Šnore, Zariņa, 1980, 209, 177. att.: 15).

Upuralā atrasti divi nelieli apaļi bronzas, iespējams, siksnas apkalumi ar caurumiņu centrā. Viens no bronzas apkalumiem rotāts ar koncentriskiem aplīem (33. att.: 30), otrs ar saulišu rakstu gar apkaluma malu (33. att.: 31). Abām senlietām paralēles rodamas Lokstenes viduslaiku pils (14.–15. gs.) (Mugurēvičs, 1977, 86, XXXVIII tab.: 39–41, XI tab.: 5), Lipšu (11.–14. gs.) apmetnes (Daiga, 1976, 39–41, 8. att.: 4, 8), Kazdangas pils parka 16. gadsimta kapsētas (Brūzis, Zariņa, 2016, 89, 2. att.: 16) u. c. materiālos.

Apaļš bronzas skārda piekariņš ar štancētu saulišu un izciļņu rotājumu (33. att.: 32) un divi bumbierveida zvārgulīši ar krusta šķēlumu un četrstūrainām cilpām (33. att.: 25–26, arī iespējams 33. att.: 11) ir izplatīts piekariņu veids. Zvārgulīši plaši nēsāti arī Latvijas kaimiņu zemēs, un tie tiek lietoti līdz 16. gadsimtam (Urtāns V., 1962, 25). Upuralā atrastajiem zvārgulīšiem raksturīgās formas sāk izplatīties no 14. gadsimta (Latvijas arheoloģija, 1974, 305). Nereti tos nēsāja savienotus pa diviem vai arī piestiprināja pie citiem piekariņiem. Šādiem nolūkiem izmantoja bronzas āķišus un riņķišus, kuri arī ir atrasti Lībiešu Upuralā (33. att.: 15, 27–29). Tomēr šādus āķišus varēja izmantot arī apģērba aizdarei, kas ir pat vairāk ticami, jo attiecībā uz ziedojamām lietām folklorā ir norādes, ka tām vāja-dzētu būt no personīgā apģērba. Piemēram, aprakstos par Tirzas

veselības avotu tiek teikts, ka pie avota atstātas vecās drēbes (LPT, XV, 450) vai, ja nebijis naudas, tad tās vietā pie avota varēts atstāt vīzes ar visiem autiem (LTK 72, 8962). Saistībā ar apģērbu iespējams skaidrot arī bronzas pogas (33. att.: 14) atradumu, tāpat ar apģērbu būtu saistāmas arī divas atrastās saktas un nelieli bronzas apkalumi. Varbūt šeit ir vietā minēt kādu tālu analogiju: Ešmesas 11.–12. gs. kulta alā Urālu ziemeļos kā ziedojumi tiek interpretēti tur atrastie apaļi skārda piekariņi (Мурьгин, 2007); daži no tiem ar koncentrisku rotājumu ir attāli līdzīgi Upuralā iegūtajiem piekariņiem. Iespējams, Ešmesas kulta alā, kuru izmantoja lībiešiem attāli radniecīgie somugri, tāpat kā Upuralā, tika ziedots kaut kas no apģērba piederumiem.

Pie apģērba piederumiem minama jostas dzelzs sprādze (33. att.: 3), kurai līdzīgas izplatītas viduslaikos, un divi dzelzs riņķi (33. att.: 9–10), kurus nēsāja pie jostas un kuri kalpoja naža, ieroča vai kāda cita priekšmeta piestiprināšanai (sal. Muižnieks, 2015, 122–124, 66., 67. att.; Berga, 2007, 64). Ādas vai auduma jostas kultūrslānī nav saglabājušās. Atcerēsimies, ka lenšu vai varbūt audekla jostu (*Bänder*) ziedošana Upuralā atzīmēta baznīcas 1739. gada vizitācijas protokolā (Bregžis, 1931, 88). Folkloras dotumi liecina, ka jostas ziedotas arī Jaunlaicēnē, starp Ķauķu un Vārņu mājām, pie kāda tēla, kas atradies mākslīgi apdarinātā uzkalniņā (LITP, VI, 1896, 369). Rakstītos avotos atzīmēts, ka Upuralā ziedoti arī krekli, atrasti dažādi apģērbu gabali (Protokoll, 1869, 181; Löwis, 1908), kas Latvijas senajās kulta vietās ir izplatīts ziedojumu veids. Drēbju lupatiņas un monētas kā ziedojumi atrastas arī kādā alā netālu no Lielstraupes (Hērvagens, 1863; Hērvagens, 1867, 183). Mazajā Upuralā 2013. gadā tika atrasts neliels jostiņas apkalums ar divām iežmaugām sānos, vidū ar kniedes paliekām, tomēr šīs lietas saistība ar agrāko laiku ziedojumiem nav droša.

Atrastās kaula šujamادات stāvs ir plakans un vienādi plats visā adatas garumā. Ieveramais caurums izveidots noapaļoti četrstūrainis (33. att.: 12). Gan kaula, gan bronzas šujamادات viduslaiku pieminekļos iegūtas visai bieži. Kaula adatas pēc izveidojuma ir visai dažādas, nereti to piederība viduslaikiem nosakāma tikai stratigrāfiski. Upuralas adatai līdzīgas atrastas Cēsu viduslaiku pilī (Apala, 1978, 11, 2. att.: 7; Apala, 2000, 142, 1. att.: 9), Lietuvā Pūnijas pilskalna 15.–16. gadsimta slānī (Volkaitē-Kulikauskienē, 1984, 46, pav. 24: 11), Rīgas Doma dārza kapsētā (Celmiņš, 1996, 48, 10. att.: 4), Krustpils viduslaiku pilī (Šnē, 2000, 189, 2. att.: 1), Indricas 13.–18. gadsimta nocietinātajā senvietā (Zariņa, 1984, 118, 25. att.: 16–17), Turaidas viduslaiku pilī (Graudonis, 1979, 40, 8. att.: 11) u. c. Adatas kā ziedojums nav īpaši izplatītas, ko nevar teikt par adatu līdzdošanu apbedījumos. Dāvids Celaks 1664. gadā, rakstot par Alūksnes draudzi, saka: *Kad mirušo zārkā ieliek, tad tam dod līdz l./ adatu ar diegu, lai, ja*

*viņā saulē viņu drēbes pārplistu un tie uzreiz jaunās drēbes nevarētu iegūt, tad tie tās varētu salāpīt un kārtība uzturēt* (Straubergs, 1935). Folklorā tomēr ir arī norādes par adatu ziedošanu, piemēram:

*Pār Ventiņu mani veda: –  
Ko Ventiņu ziedināju?  
Plostam liku cimdu pāri,  
Laivai vara gredzentiņu,  
Pašā Ventas dibinā  
Mazu, strupu adatiņu.* (LD 18448,3)

Savdabīgs Upuralas senlietu klāstā ir dzelzs āķis, kas ar dzelzs riņķīša palīdzību savienots ar dzinteli (33. att.: 4). Iespējams, āķis varētu būt bezmena sastāvdaļa (sal. Mugarēvičs, 2008, XI tab.: 1), tomēr tam var būt bijis arī cits pielietojums, piemēram, kā kāsim katla turēšanai virs uguns. Ja tas tā, tad atzīmējams, ka katla kāsim ir piedēvēta arī sakrāla nozīme:

*Namiņš kūp,  
Namiņš kūp,  
Kas namiņu kūpina?  
– Kāsīts tup namiņā,  
– Guni tur rociņā  
Kur guntiņu tad dabūtu,  
Ja kāsītis nesargātu?* (LTP, 1936, XIII, 246–247)

Turklāt Upuralā atrastas divas kalēja kaltas naglas (33. att.: 1, 8), tuvāk neno-sakāmi, nelieli svina un bronzas gabaliņi (33. att.: 2, 6–7, 13, 16), dzelzs pakava vai kāša (?) fragments (33. att.: 5), bronzas poga (33. att.: 14) un bronzas riņķītis (33. att.: 15). Pieļaujams, ka daļa šo priekšmetu alā varētu būt nejauši pazaudēti, tomēr tas tā nevarētu būt saistībā ar visiem priekšmetiem; vismaz kāda to daļa ir īpaši atnesti uz Upuralu un atstāti tur kā ziedojums. Jāatceras arī, ka jebkurš metāla priekšmets bija ar savu noteiktu vērtību, tāpēc arī nolietotus, citādi mazvērtīgus dzelzs priekšmetus vai to fragmentus varēja atstāt kā ziedojumu. Tā, piemēram, Matīšu Pučurgās zem veca vītola, kāda akmens dobumā, atrada dažādu dzelzs priekšmetu fragmentus vai dzelzs lūžņus. Raksturojot atradumu, ziņu sniedzējs K. Buiva 1930. gadā rakstīja: *Gadus 40–50 atpakaļ daži veci cilvēki no-raka vai nolika vecus, nolietotus darbarīkus pie veciem kokiem, vairāk pie vītoliem. Tò viņi darija it kā ziedodami.*<sup>1</sup> Tāpat varētu interpretēt Lībiešu Upuralā iegūto

<sup>1</sup> K. Buivas 1930. g. 2. aprīļa ziņojums. Glabājas LNVMA.

dzelzs pakava vai kausa fragmentu, kalēja kaltas naglas u. c. priekšmetus. Dzelzs priekšmetu ziedošana varbūt saistāma ar uzskatu, ka metāls ar savu cietumu un asumu varētu būt līdzeklis ļaunuma novēršanai.

Kopumā visas atrastās senlietas iekļaujas Lībiešu Upuralas kā ziedojumu vietas datējumā (14.–19. gs.), atrastajām senlietām ir daudz analogiju Latvijas viduslaiku un agro jauno laiku arheoloģijas pieminekļos, visas senlietas hronoloģiski atbilst iegūtajām monētām. Šīm senlietām nav lielākas nozīmes Lībiešu Upuralas izmantošanas datējuma precizēšanā, jo tur svarīgāka loma ir daudz precīzāk datējamām monētām, bet vairāk kā konkrētiem liecinājumiem par alas sakrālo izmantošanu.

Dažām senlietām līdzīgas ziedotas arī citur Vidzemē, par ko liecina rakstītie avoti un folklorā. Piemēram, pērles, gredzenus, saktas, kakla rotas, dzintaru un daudz ko citu ziedoja Mujānu Zilajā kalnā (Olavs, 1892, 55; Cukurs, 1930, 41–45; Endzeliņš, 1932, 240–242; Graudonis, Urtāns, 1961, 112 u. c.), senas rotaslietas, monētas un kauli atrasti Omuļos pie Igaunijas robežas zem kāda upurakmens.<sup>1</sup> Var atzīmēt, ka 1929. gada 29. novembrī Valsts Vēsturiskā muzeja inventāra grāmatā par zem Omuļu upurakmens atrasto monētu izdarīts šāds ieraksts: *Sidrabnaudīņa, Rēveles, žetona veidīga, atrasta zem upurakmeņa l./l.*<sup>2</sup> Otrā pasaules kara beigās monēta izvesta no Latvijas un nav nonākusi atpakaļ. Numismātes K. Ducmane un V. Zobiņa uzskatīja, ka šāda veida monēta varēta būt datējama ar 14.–17. gs.<sup>3</sup>

Upuralā iegūtas arī organiska rakstura paliekas, kas arī uzlūkojamas par sava laika ziedojumiem. Upuralas kultūrslānī vairākās vietās tika atrastas olu čaumalas (2. pielikums). To saglabāšanās stāvoklis bija ļoti slikts, tomēr neradās šaubas, ka tās ir tieši olu čaumalas. Olas kā ziedojums konstatētas jau vēlā dzelzs laikmeta lībiešu apbedījumos Aizkraukles Lejasžagaru kapulaukā (Urtāns V., 1973, 70; Urtāns V., 1977, 20), Salaspils Laukskolas kapulaukā (Zariņa, 2006, 23) un citur (Lībieši, 2001, 18); vēlāk olas ir ļoti izplatīts ziedojumu veids, īpaši Vidzemes austrumu un ziemeļaustrumu daļā (Karlbloms, 1836; Satz, 1839; Straubergs, 1935, 124–125; Bregžis, 1931, 95; Vītols, 1934, 16 u. c.), tas ir apmēram tajā pašā reģionā, kur atrodas ala. Lībiešu Upuralā atrasti arī 14 nelieli vaska gabaliņi (2. pielikums; 34. att.), lai gan par to ziedošanu tieši Upuralā rakstītos avotos ziņu trūkst. Iespējams, ka vaska gabaliņu skaits ir bijis lielāks, jo alas kultūrslānī tie īpaši neiezīmējās, un ne visi izrakumu laikā varētu būt atrasti. Vasks kā ziedojums bieži minēts baznīcu vizitāciju protokolos: Mārsnēnos 1637. gadā, Rūjienā

<sup>1</sup> Anonīms 1923. g. ziņojums. Glabājas LNVMA.

<sup>2</sup> Valsts Vēsturiskā muzeja Arheoloģijas nodaļas inventāra grāmatas izraksts. Glabājas LNVMA.

<sup>3</sup> Personīgā komunikācija. J. Urtāns. 1986. gada 5. jūnijs.



34. att. Vaska gabaliņi. Foto Miķelis Urtāns.

1671. gadā, Smiltēnē 1688. gadā, Skujenē 1732. gadā (Bregžis, 1931, 6, 33, 58, 71) un arī citos avotos (LIT, 31926–31927). Alas kultūrslānī, pētījumu vietas centrālajā daļā, vienā līmenī ar ziedoņumiem tika fiksēts arī nepilnu metru garš, plats koka dēlis. Iespējams, ka arī dēlis vai tā fragments kā noteikta vērtība varēja tikt izmantots par ziedoņumu, bet varbūt tam alā bija kāda cita, tagad vairs neno-sakāma nozīme (piemēram, tas bijis paliktņis).

Lībiešu Upuralā atrasti arī vismaz divi 31 cm garas (bez astes spuras) mencas (*Gadus morhua callarias* (L.)) kauli (1976. gada 3. martā noteicis Jānis Sloka) (2. pielikums. Upuralā iegūtie un reģistrētie organiskie materiāli). Ala atrodas augstu virs Svētupes ūdens līmeņa un tālu no jūras, tāpēc nejauša jūras zivju ie-klūšana alā būtu izslēdzama; mencas arī nemēdz uzturēties saldūdeņos. Zivis kā ziedoņums rakstītajos avotos un folklorā parādās ļoti reti. Iespējams, ka Upuralā

mencas ziedojums varēja nonākt tāpēc, ka ala atrodas relatīvi nelielā attālumā no jūras, kur mencu varēja noķert vietējie zvejnieki un atnest uz alu.

Alā atrasti arī putnu un zīdītāju kauli, kas apstiprina rakstītos avotos sniegtās ziņas par gaiļu ziedošanu alā. Atrastos dzīvnieku kaulus noteica paleozoologe Līna Maldre (*Liina Maldre*), kuras secinājumus apstiprināja osteologe Terēze Tomeka (*Teresa Tomek*).<sup>1</sup> L. Maldre secināja, ka visi putnu kauli ir vistu (*Gallus gallus dom.*) un piederējuši vismaz deviņiem indivīdiem (diviem pieaugušiem putniem un septiņiem cāļiem). Nav iespējams noteikt, vai tie bijuši gaiļi vai vistas. Starp putnu kauliem bija arī daži zīdītāju kauli: jaundzimuša jēra (*Ovis aries*) kauls, divi aitu ribu fragmenti, vairāki zaķu (*Lepus timidus*) kauli (vismaz divu zaķēnu) un divi viena sikspārņa (*Chiroptera*) kauli. Uz vairākiem putnu kauliem, domājams, ir naža iegriezumu pēdas.<sup>2</sup> Sikspārņa kaulu atrašanās alā kultūrlānī nav pārsteidzoša, jo Libiešu Upuralā ir sikspārņu ziemošanas vieta, tomēr zaķēnu kaulu atradumi, visticamāk, skaidrojami kā ziedojumi, jo maz ticams, ka zaķēni paši būtu ielīduši alā – droši vien tie vai to gaļa atnesta kā ziedojums. Nažu iegriezumi uz vistu un cāļu kauliem varētu liecināt, ka putnu gaļa ēsta turpat uz vietas alā, jo maz ticams, ka gaļa no kauliem būtu nogriezta ar nazi, atstājot griezuma pēdas, un apēsta kaut kur ārpus alas, piemēram, mājās, bet uz alu kā ziedojums atnesti vien pārpalikušie kauli. Varbūt te vietā atzīmēt, ka arī pie Krotas Brūveru avota, kas pēc tur iegūtajām senlietām datēts ar 11.–12. gadsimtu kā ziedojumu vieta, atrastie dzīvnieku kauli piederēja juvenīliem jeb nepieaugušiem dzīvniekiem – sivēnam, jēram un kumeļam (Urtāns, Bernāte, 1994, 57). Tomēr pastāv arī iespēja, ka putnu gaļa Upuralā tiešām lietota kā ēdiens, bez sakrālas nozīmes. Atcerēsimies, ka ir norādes uz alas izmantojumu par slēpni (Lancmanis, 1924), kas pieļauj iespēju, ka putnu kauli ir to cilvēku ēdiena atliekas, kuri slēpušies alā.

Dzīvnieku kauli senajās ziedojumu vietās Latvijā ir visai parasts atradums, diemžēl plašāki osteoloģiskie pētījumi par šo atradumu kategoriju nav veikti. Dzīvnieku kauli atrasti divās ziedojumu vietās Asotes pilskalnā, no kurām agrākā attiecas uz l. g. t. p. m. ē. (tajā atrasti zirga, gov, aitas, divu suņu un putnu kauli),

<sup>1</sup> Paldies L. Maldrei un T. Tomekai par dzīvnieku kaulu noteikšanu! – autori.

<sup>2</sup> L. Maldres 2016. gada 16. jūnija elektroniskā vēstule J. Urtānam. ("...I is back from Poland with chicken bones – Teresa Tomek confirmed, that all bird bones originates from domestic fowls (*Gallus gallus dom.*). The minimum number of individuals is 9 (2 adults + 7 juveniles/subadults). As most of bones belongs to young birds, it is not possible to tell are they hens or cocks. Among the bird bones there was also some mammal bones: a metatarsal bone of newborn sheep (*Ovis aries*), two sheep's rib fragments, some hare (*Lepus timidus*) bones (min. 2 young hares) and two bat (*Chiroptera*) bones (1 individual). ...I On some bones are visible also the cut marks (obviously made by knife) ...").



bet vēlākā – uz 12.–13. gadsimta miju (atrasti zirga zobī un ribas, govus nagī, āža rags, cūkas un aitas žokļi, putnu kauli un zivju zvīņas) (Илюпе, 1961, 126). Dzīvnieku kauli un vairāki veseli dzīvnieku galvaskausi atrasti ziedojumu vietā – apmetnē pie Mārtiņšalas viduslaiku pils (Mugurēvičs, 1971, 48; Mugurēvičs, 2008, 76). Uz 10.–13. gadsimtu attiecināmā Strazdes Baznīckalna izrakumos upurbedrēs atrada dažādu dzīvnieku – govus, zirga, cūkas, suņa, vāveres, žurkas, kazas u. c. kaulus. Šajās upurbedrēs atrasti arī cilvēku pirkstu falangu kauli (Sturms, 1938, 122). Mājdzīvnieku, tajā skaitā zirgu un meža dzīvnieku kauli, lielākā daudzumā iegūti pie Rītes Stupeļu pilskalna Lielā akmens, kas uzlūkojams par pilskalnu un apmetnes iedzīvotāju ziedojumu vietu. Apmetnes kultūrlānis tiek datēts ar 10.–12. gadsimtu (Stubavs, 1978, 65, 68). Zirga galvaskauss atrasts arī 11.–12. gadsimta ziedojumu vietā Vecrīgā pie Doma baznīcas (Caune, Tīlko, 1990, 67; Caune, 1992, 30–31). Dzīvnieku kauli, galvenokārt galvaskausi vai to daļas kā atsevišķi ziedojumi iegūti arī citās Latvijas senajās dzīvesvietās, piemēram, Talsu (Karnups, 1937), Rēzeknes Ratinieku (Urtāns, 2006, 23) un citos pilskalnās, tāpēc var uzskatīt, ka dzīvnieku ziedošanas tradīcija senajos ritos ir bijusi visai izplatīta.

Arheoloģiskās un rakstīto avotu liecības par dažāda veida organiskas izcelsmes ziedojumiem Upuralā gandrīz pilnīgi saskan ar 1570. gadā rakstītā avota liecībām par vietējo iedzīvotāju ziedojumiem: *Baznīcas kalpiem pilnīgi jāpārtrauc un jāaizliedz dažādākā vasku, sveču, vilnas, vistu, olu, sviesta – un kas vēl lai piederētu pie šīm blēņu mantām – upurēšana l./l. (Kirchen Reformation des Fürstenthumbs Churlandt vnd Semigallien in Liefflandt. Anno Domini 1570.* Citēts pēc: Spekke, 1935, 246).

Patlaban pieejamais materiāls neļauj tieši noteikt, kā alā notika ziedošana. Iespējams, monētiņa vai sikā lietiņa tika nomesta zemē, kur tā iejuka vai tika ierušināta smiltīs. Atcerēsimies, ka 1641. gada vizitācijas protokolā teikts, ka mācītāja sieva monētas ir paņēmusi (Bregžis, 1931, 11), tātad vismaz kāda daļa no tām bija ieraugāmas, un ticami, ka tās bijušas vienkārši nomestas alas smiltīs. Jāatceras, ka sākotnēji, pirms alas priekšējās daļas nobrukuma, ieeja alā bija visai šaura; dziļāk alā bija tumšs. Monētu vai citu ziedojumu varēja arī iesviest alas tumsā. Atrastie ziedojumi ir alas samērā plašajā priekštelpā; dziļāk alā, kur jau būtu jāsaliecas vai pat jālien rāpus, ziedojumu nav vai to ir daudz mazāk. Nākamie alas apmeklētāji iepriekš nomesto monētiņu iemina dziļāk alas smiltīs. Iespējams – un par to liecina zināma stratigrāfiskā nekonsekvence dažāda laika monētu atradumu dziļumos (sk. 1. tabulu) – monētas un lietiņas varēja arī tikt ieraktas alas smiltīs. Kultūrlāņa raksturs pieļauj un rakstītie avoti liecina, ka alā tika ziedotas arī tādas organiskas izcelsmes lietas, kas zemē nesaglabājās – putnu



35. att. Keramikas fragmenti. Foto Miķelis Urtāns.

spalvas, lentes, dzīpari. Šķiet, ka alā arī netika kurta lielāka uguns, bet sīkās oglītes alas kultūrslānī vairāk varētu būt liecinājums par mēģinājumiem alu apgaismot. Tāpat šķiet, ka ziedojamā lietiņa vai monēta tika piemeklēta jau iepriekš, pirms došanās uz alu, un sagatavoto un iecerēto ziedojumu nesa līdzī, jo diezin vai vaska gabaliņš tāpat nejauši būs gadījies alas apmeklētāja līdznestajā kulītē. Tomēr varēja arī būt bijuši spontānie ziedojumi: lupatiņa tika noplēsta no apģērba, no maciņa izņemta ziedošanai slīktākā, nepazīstamākā un mazāk vērtīgā monēta, un tamlīdzīgi. Apspriežams arī jautājums, vai monētas un citi ziedojumi nonāca alā visa gada garumā, vai vairāk saistībā ar konkrēto Bērtuļa jeb Sv. Bartolomeja dienu – 24. augustu. Divos no trijiem alas pieminējumiem 16.–17. gs. vizitācijas protokolos ir norādīts, ka ziedošana notikusi tieši šajā dienā. Svēto godināšana katoliskajā tradīcijā nereti bija saistīta ar regulāriem tirgiem un tautas svētkiem, kad alas apkārtnē varēja pulcēties lielāks cilvēku skaits, kas arī varēja atstāt lielāku skaitu ziedojumu.

Šķiet, ka nedaudzās Upuralā atrastās rotaslietas – pirksta gredzeni, saktiņas, apkalumi – vairāk ir saistītas ar sievietēm. Līdzīgs novērojums tika veikts, analizējot Krotas Brūveru avotā atrastās rotaslietas (Urtāns, Bernāte, 1994). Lībiešu Upuralā nav lielākā daudzumā atrasta keramika, bet atrastie keramikas fragmenti (35. att.), iespējams, vairāk saistās ar tuvumā bijušo podnieku cepli un tā darbību jau vēlākos laikos. Ja tas tā ir, tad diezin vai uz alu ir nests un tajā ziedots sagatavots ēdiens, piemēram, putra, lai gan ēdienu varēja nest un atstāt arī cibās, galdiņu traukos vai grebtos traukos, kas kultūrslānī neatstāj redzamas zīmes. Par traukos ziedotu ēdienu nestāsta arī rakstītie avoti, lai gan kāpostu, karašu un gaļas ziedošanu alā apliecina 1739. gada vizitācijas protokols (Bregžis, 1931, 88). Šķiet, ka Upurala tomēr ir bijusi nosacīti plašākas apkārtnes svētvietā, bet tālākai nešanai neparocīgo bļodiņu ar ēdienu, šķiet, drīzāk būtu jānes uz mājas garu pielūgšanas vietu, kas parasti bija turpat mājas tuvumā (sal. Carlblom, 1836). Pie ēdienu apliecināšanai atradumiem noteikti pieskaitāmi putnu kauli, kas laikam sākotnēji bija kāds putna gaļas kumoss, un zivju kauli, tomēr ziedojumi alā pārsvarā bija monētas, nauda, kas, būdama vērtības ekvivalents, noteikti ieņēma sev pienācīgu vietu.

## LĪBIEŠU UPURALAS KLINŠU RAKSTI

Latvijas smilšakmens atsegumi ar ieskrāpētām zīmēm ir Baltijas valstīs unikāls kultūrvēsturisko vietu paveids, jo nedz Lietuvā, nedz Igaunijā šādi objekti nav zināmi. Klinšu un alu sienās ieskrāpētās zīmes ir šķiramas no tūristu ieskrāpētajiem uzrakstiem jeb grafiti, jo latīņu alfabēta vai kirilicas pazinējiem tās nav izlasāmas. Zinātniskajā un populārzinātniskajā literatūrā šādas zīmes nodēvētas dažādi (petroglifi, senburti, senraksti, senās rakstu zīmes u. tml.). Šeit tās tiks sauktas par klinšu rakstiem, īsākas izteiksmes labad – arī vienkārši par zīmēm.

### Lībiešu Upuralas zīmju izpētes vēsture

Pēc tam, kad zīmju skrāpēšana smilšakmens atsegumos Latvijā izzuda kā tradīcija (domājams, tās intensīvākā stadija noslēdzās 18. gadsimtā), tā izplēnēja arī no tautas atmiņas, jo laikabiedru liecības par šo tradīciju nav nokļuvušas rakstītajos avotos, tāpat ziņas par zīmju skrāpēšanu klintīs nav saglabājušās arī mutvārdu tradīcijā. Tādējādi, lai no jauna atklātu šo kultūrvēsturiskā mantojuma paveidu, klinšu raksti pārējo uzrakstu jūklī smilšakmens virsmā kādam bija “jāpamana”. Tas notika 1971. gada vasarā, kad Guntis Eņiņš veica pirmo Lībiešu Upuralas izpētes posmu. Uzmērot alu un izgatavojot tās plānu gan uz Lielās, gan Mazās Upuralas sienām, jau 1970. gadā tika atrasti trīs 17. gadsimta tūristu uzraksti, kā arī neskaitāmi jaunākos laikos datēti skrāpējumi. Gadu vēlāk, 1971. gada 23. jūlijā, Gunta Eņiņa uzmanību piesaistīja vairākas Mazās Upuralas sienās starp tūristu uzrakstiem iegrebtas nesaprotamas zīmes – pēc mūsdienu numerācija – A un B zīmju grupa. Šīs zīmes tika arī nofotografētas, līdz ar to, lai gan drīzāk intuitīva, šī tomēr ir uzskatāma par agrāko Latvijas klinšu rakstu fotodokumentēšanu (36. att.). Ap šo laiku G. Eņiņš vairākās fotogrāfijās fiksēja arī Mazās Upuralas sienā ieskrāpēto lietuvēna krustu (E grupa).

Gadu vēlāk, 1972. gada novembrī, žurnālā “Lauku Dzīve” G. Eņiņš publicēja rakstu “Kur ir Latvijas dziļākās alas?” par 1971. gada pētījumiem. Raksta noslēgumā uzdoti vairāki retoriski jautājumi:



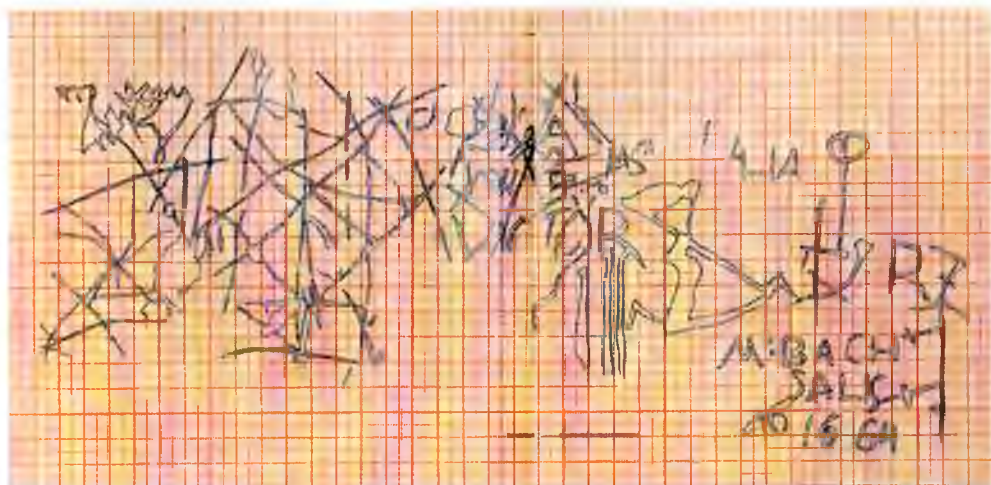
36. att. Pirmie Latvijas klinšu rakstu fotoattēli:  
Lībiešu Upuralas A grupas fragments. Foto Guntis Eņiņš, 1971. g.

...šķiroties Lībiešu Upuralas uzdod atkal jaunas miklas. Garās alas beigu gals, aptuveni rēķinot, atrodas vienā augstumā ar upes līmeni. Bet kā tad varēja veidoties ala? Ūdens taču pret kalnu netek? Ko nozīmē šādi savādi raksti īsākās alas sienā?  $\text{///}$   $\text{X}$   $\text{X}$   $\text{X}$  Kad un kas tos atstājis? (Eņiņš, 1972, 27<sup>1</sup>).

Historiogrāfiski šī ir agrākā publikācija, kurā pieminēti Latvijas klinšu raksti. Tajā iekļautais četru Mazās Upuralas zīmju shematiskais attēls ir agrākais ar klinšu rakstiem saistīta vizuālā materiāla publicējums.

Pētījumiem turpinoties, 1973. gada jūlijā J. Urtāna vadīto arheoloģisko izrakumu laikā tika veikta arī Lībiešu Upuralas seno uzrakstu un zīmju fiksēšana. Pētījumos, izmantojot mērogrežģi, uz milimetru papīra sveču un lukturīšu gaismā, J. Urtāna vadībā, tika nozīmētas G. Eņiņa atrastās zīmes un senākie tūristu uzraksti Mazajā Upuralā (A un B grupa) (37. att.; 38. att.), kas uzskatāmi par pirmajiem precīzajiem kādas Latvijas klinšu rakstu grupas zīmējumiem. Tā paša gada rudenī mākslinieks Jānis Linde izgatavoja krāsainus šo zīmējumu "tīrrakstus" – pievienošanai izrakumu atskaitē (39. att.). Atsedzot nogrūvumu slāni alas sabrukušajā daļā, starp iecjām Mazajā un Lielajā Upuralā, tika atrasta jauna, samērā vāji ieskrāpētu zīmju grupa (H grupa). Šīs grupas zīmes J. Urtāns nozīmēja shematiski (52. att.). Grupas kopskats uz milimetru papīra diemžēl

<sup>1</sup> Šis raksts vēlāk papildināts un kā nodaļa ar tādu pašu nosaukumu iekļauts grāmatā "Tēpat Latvijā". Sk. Eņiņš, 1984, 146–155.



37. att. LUP-A zīmju grupas zīmējums uz milimetru papīra, 1973. gads.  
Zīmēja Juris Urtāns u. c.



38. att. LUP-A zīmju grupas zīmējums. Pēc: Urtāns, 1980, 5. att.

netika nozīmēts, kas liedz nojaust zīmju savstarpējo izvietojumu. Zīmes tolaik netika fiksētas arī fotogrāfijās. Apsekojot Lībiešu Upuralu 1976. gada 9. jūnijā, tika konstatēts, ka H grupas zīmes ir zudušas,<sup>1</sup> līdz ar to 1973. gadā tapušās skices ir vienīgā saglabātā liecība par Upuralas H zīmju grupu.

Pēc 1973. gada pētījumiem J. Urtāns publicēja vairākus populārzinātniskus un zinātniskus rakstus par izrakumu rezultātiem. Šajās publikācijās vairāk vai mazāk izvērsti minētas arī Upuralā ieskrāpētās zīmes. Pirmais populārzinātniskais raksts publicēts drīz pēc izrakumiem, 1973. gada novembrī, žurnālā “Lauku Dzīve”, kur cita starpā minēts, ka alas sienās ieskrāpētās vairākas Jumja zīmes un

<sup>1</sup> J. Urtāna 1976. gada 24. novembra ziņojums. Glabājas VKPAI PDC.



39. att. LUP-B zīmju grupas zīmējuma "tīrraksts".  
Zīmējis Jānis Linde, 1973. g.

lietuvēna krusts (Urtāns, 1973b), tādējādi šī ir pirmā publikācija, kurā minēta Lībiešu Upuralas zīmju E grupa (vienīgais Upuralas lietuvēna krusts ieskrāpēts šajā grupā). Jau nedaudz plašāka atkāpe par zīmēm, kā arī ilustratīvais materiāls, iekļauts rakstā "Negaidīti arheoloģiskie atklājumi alās" 1976. gada "Dabas un vēstures kalendārā":

Uz alas sienām atklāja senas zīmes – lietuvēna krustu, ar kuru parasti atbaidīja ļaunos garus, Jumja zīmes (Jumja zīmes simbolisks attēls – divas sakrustotas vārpas), slīpos un taisnos krustus, kā arī vairākas neatšifrētas zīmes. Par zīmju senumu liecina tas, ka tās nosūbējušas vairāk nekā agrāk datējamais uzraksts uz alas sienas: + M. BACH + Salis Ao 1664 (Urtāns, 1975, 252–253).

Raksts papildināts ar četrām Jumja zīmju un divām "neatšifrēto zīmju" kopijām un zīmējumiem (no A, B un H grupas).

Plašāks zīmju pētījuma kopsavilkums iekļauts J. Urtāna 1980. gada publikācijā "Svētupes Lībiešu Upuralas arheoloģiskās izpētes rezultāti". Rakstā uzskaitītas vairākas A, B un H grupas zīmes un dots neliels šo zīmju grupu apraksts, tostarp īpaši nozīmīgais zudušās H grupas raksturojums. Turpat norādīta atsevišķu zīmju saistība ar auglības dievību Jumi, kā arī konstatēts fakts, ka zīmju iegrebumi ir vairāk nosūbējuši nekā 19. gadsimta beigu uzraksti, kas varētu liecināt par to

relatīvi senāku izcelsmi. Šis ir pirmais zinātniskais teksts, kurā izdarīti plašāki secinājumi par Lībiešu Upuralas zīmēm, tas šeit citēts pilnībā:

Mazākās ejas, daļēji arī priekštelpas, sienas bija nosūbējušas melnas. Tajās bija iegrieztas dažādas zīmes, kas nereti sedzās viena pār otru. Zīmju griezumūmi bija senāki par 19. gs. beigu uzrakstiem, jo bija nosūbējuši pelēki, kamēr vēlākie uzraksti melnajā sienā bija koši sarkani. Iegriezumūmi nepārtrauktā joslā klāja daļu no mazās alas kreisās sienas. No kopējā zīmējuma bija izdalīti 8 krusti (6 slīpi un 2 perpendikulāri pret alas pamatu orientēti) un vairākas Jumja zīmes. Jumja zīme ir sens auglības simbols, ko attēloja ar divžuburu vārpu. Jumis kā sena zemkopības dievība bija pazīstams latviešiem, lietuviešiem, somugru tautām, baltkrieviem. Divus nelielus slīpos krustus, slīpo krustu, kura augšējie zari bija savilkti ar pusloku, un Jumja zīmi izdevās atklāt uz sienas starp ieejām abās alās. Zīmes pirms izrakumiem bija segtas ar nobrukušo alas velvi. Te sienā bija vairāki pret pamatu perpendikulāri vērsti renesveida iedziļinājumi. Pie minētās sienas atradumu koncentrācija bija vislielākā un kultūrslānis visdziļākais – 85 cm. Iespējams, ka tur atradās galvenā ziedošanas vieta. Ne lielākās alas turpinājumā, ne mazākajā alā smiltīs zem zīmēm senlietas netika atrastas (Urtāns, 1980, 80).

Rakstam pievienots ar klinšu rakstiem saistīts ilustratīvais materiāls – A grupas zīmju kopskata attēlojums, kas ir pirmais kādas Latvijas klinšu rakstu grupas kopskata publicējums (38. att.), vairākas B grupas zīmju kopijas un H grupas zīmju skices (Urtāns, 1980, 5.–6. att.).

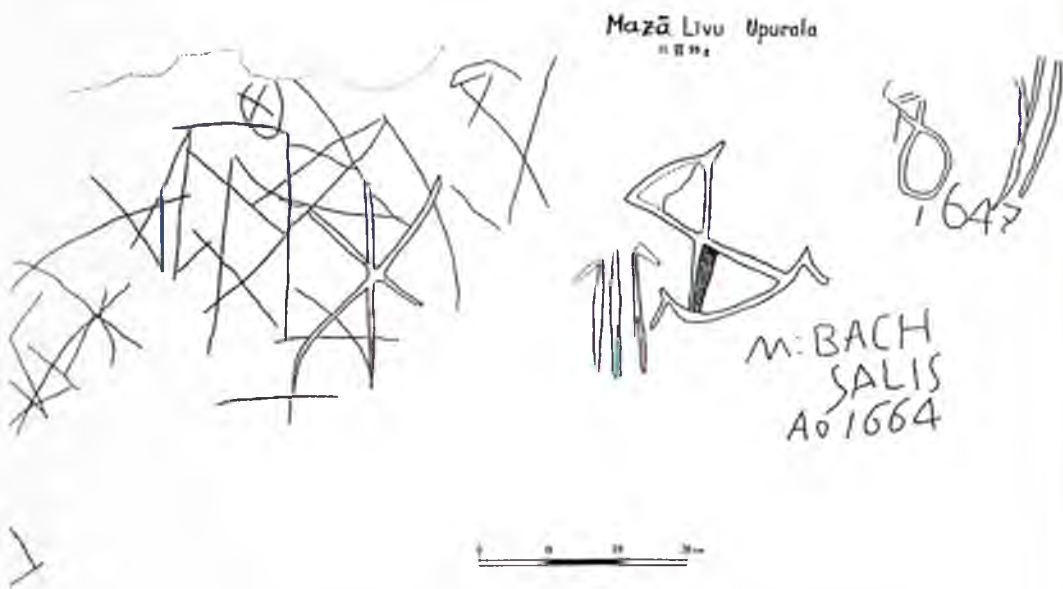
Interese par Lībiešu Upuralas zīmēm atjaunojās 1986. gadā, kad Virtakas iezī Braslas krastos Guntis Eņiņš atrada nākamo klinšu rakstu grupu, kurā zīmju skaits bija krietni lielāks nekā Upuralā. Virtakas ieža zīmju atradumam 20. gadsimta 80. gadu beigās un 90. gados sekoja klinšu rakstu atklājumi vēl apmēram 40 vietās (pārsvārā Gaujas baseinā)<sup>1</sup>, līdz ar to kļuva skaidrs, ka zīmju skrāpēšana klintīs saistīta ar kādu plašāk izplatītu tradīciju un ka Lībiešu Upurala ir tikai viens no daudziem šāda veida kultūrvēsturiskā mantojuma objektiem. Šādā kontekstā Virtakas iezīm un citām zīmju klintīm veltītajās publikācijās Lībiešu Upurala allaž minēta kā pirmā vieta Latvijā, kur atklāti klinšu raksti (sk., piem., Eņiņš, 1993, 10–13; Laime, 2006, 3–4; Urtāns, 1988 u. c.). Atrodot aizvien jaunas zīmju klintis, pamazām nostiprinājās vēl divas Lībiešu Upuralu īpaši raksturojošas iezīmes: 1) Upurala kā vienīgā zīmju vieta, kur arheoloģisko izrakumu gaitā iegūtas liecības, kas izmantojamas zīmju datēšanai, un 2) Upurala kā vienīgā zīmju vieta Rietumvidzemē. Lielākā daļa no vēlāk atrastajām zīmju klintīm

<sup>1</sup> Tās apzināja galvenokārt Guntis Eņiņš un Ansis Opmanis, vairākas nozīmīgas vietas arī Andris Grinbergs, Māris Mitrēvics u. c.

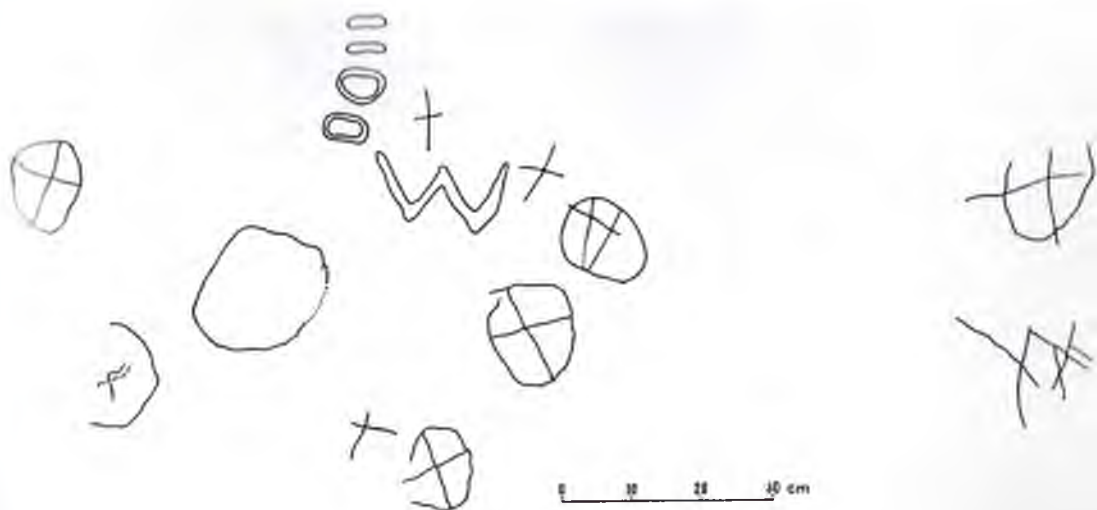


koncentrēta Gaujas baseinā, kur tās veido vairāk vai mazāk vienotu un nepārtrauktu tradīcijas areālu. Lībiešu Upurala kā ģeogrāfiski izolēts objekts atrodas ~60 km uz ZR no šīs teritorijas.

Veicot citviet atklāto klinšu rakstu izpēti, Guntis Eņiņš 20. gadsimta 90. gadu sākumā izstrādāja jaunu klinšu rakstu dokumentēšanas metodi – tā saukto zīmju kontaktkopēšanu. Lai iegūtu precīzu klinšu rakstu kopiju mērogā 1 : 1, attiecīgā zīmju grupa sākotnēji tika pārklāta ar lavsāna papīru un zīmju un citu skrāpējumu kopijas iegūtas, to kontūras pārvelkot ar krītiņu. Vēlāk lavsāna papīrs tika aizstāts ar polietilēna plēvi, savukārt krītiņi – ar marķieriem. Pēc zīmju klinšu atklāšanas citviet Vidzemē, atjaunojoties interesei par Lībiešu Upuralas zīmēm, 1995. gada 11. jūnijā Gunta Eņiņa vadībā tika izgatavotas pirmās Upuralas lielāko zīmju grupu kontaktkopijas. Uz polietilēna plēves tika nokopētas Mazās Upuralas A (40. att.) un B zīmju grupas, kā arī šīs ekspedīcijas laikā atklātā G grupa – pirmais zīmju atradums Lielajā Upuralā (41. att.). Zīmju kopēšana tika veikta kabatas lukturīšu apgaismojumā, kopējot tikai senās zīmes un 17. gadsimta uzrakstus, savukārt jaunāku laiku skrāpējumi kopijās netika iekļauti. Šīs ekspedīcijas laikā Mazās Upuralas sienā līdzās 1664. gada uzrakstam tika atrasts arī jauns, līdz tam nepamanīts 17. gadsimta uzraksts – HANS / SEHVSEN 1642, kas izrādījās ne



40. att. LUP-A zīmju grupas kontaktkopija.  
Zīmējis Guntis Eņiņš, 1993. g.



41. att. IUP-G zīmju grupas kontaktkopija.  
Zīmējis Guntis Eniņš, 1993. g.

tikai agrākais tūristu uzraksts Libiešu Upuralā, bet arī senākais līdz mūsdienām saglabātais darētais uzraksts uz Latvijas smilšakmens atsegumiem.

2010. gada vasarā Salacgrīvas novada dome nolēma mēģināt iznomāt Libiešu Upuralai pretim esošo līci, lai attīstītu šo teritoriju. Ņemot vērā iespējamo antropogēnās slodzes palielinājumu, kas varētu atstāt negatīvu ietekmi uz Libiešu Upuralu un tās sienās ieskrāpētajiem uzrakstiem un zīmēm, Guntis Eniņš un Sandis Laime Upuralā veica zīmju papildu dokumentēšanas pasākumus. 17. augustā notika pirmais mēģinājums veikt uzrakstu un zīmju fotografēšanu, tomēr tika izdarīts secinājums, ka samērā blāvajā lukturu gaismā uzņemtās fotogrāfijas nav pietiekami kvalitatīvas. Šai problēmai tika atrasts risinājums, tāpēc tā paša gada 3. septembrī pirmo reizi Libiešu Upuralas izpētes vēsturē pētījumi alā tika veikti, izmantojot elektrisko prožektoru. Elektrība alā tika ievilkta no Kuiķuļu mājām, kas atrodas virs Upuralas.<sup>1</sup> Šādā apgaismojumā Upuralas zīmju un tūristu grafiti fotofiksēšana tika veikta jaunā kvalitātē, kā arī izgatavotas jaunas visu zīmju grupu kontaktkopijas (42. att.). Secinājums pēc šā eksperimenta bija nepārprotams – spožā prožektora apgaismojumā iespējams iegūt labākas zīmju un tūristu uzrakstu fotogrāfijas un izgatavot kvalitatīvākas kontaktkopijas. Diemžēl jauniegūtās Upuralas zīmju kopijas vēl pirms to ieskenēšanas miklaines apstākļos vēlāk pazuda (sk. Eniņš, 2015, 230–231), tāpēc zīmju kopēšana bija jāveic atkārtoti.

<sup>1</sup> Paldies Kuiķuļu māju iedzīvotājam Miervaldim Nummuram par pretimnākšanu! – autori.



42. att. Lībiešu Upuralas A grupas kopēšana 2010. gadā.  
Foto Guntis Eņiņš.

Latvijas Kultūras akadēmijas īstenotais un Latvijas Zinātnes padomes finansētais projekts “Vidzemes Svētupe mītiskajā un reālajā kultūrtelpā” deva iespēju pētījumus Upuralā turpināt. 2013. gadā, no 27. līdz 29. jūnijam, Sandis Laime veica atkārtotu Lībiešu Upuralas zīmju dokumentēšanu, pēc iepriekšējā parauga no Kuiķuļu mājām ieviecot elektrību un strādājot prožektora apgaismojumā. Tika konstatēts, ka līdz mūsdienām Lielajā un Mazajā Upuralā zīmes saglabājušās septiņās vietās (A – G grupa). Pirmo reizi Upuralas zīmju pētījumu vēsturē visas atklātās zīmes tika reģistrētas, uzmērītas, aprakstītas, nokopētas un nofotogrāfētas. Alas platākajās vietās, kur tas bija iespējams, labākas kvalitātes fotogrāfiju iegūšanai tika izmantots statīvs, kas iepriekšējos pētījumos netika darīts. Tāpat A – F grupai tika izgatavotas kontaktkopijas uz polietilēna plēves. Lai gan mūsdienās precīzāku zīmju kopiju būtu iespējams iegūt ar 3D skeneri, alas šaurības dēļ šī dokumentēšanas metode Lībiešu Upuralā būtu grūti pielietojama vai

pat neiespējama. Līdztekus klinšu rakstu dokumentēšanai 2013. gada pētījuma laikā tika veikta arī visu Upuralā ieskrāpēto, ar gadskaitli datēto tūristu grafiti uzskaitē un senāko uzrakstu fotofiksēšana.

Lauka pētījumi Lībiešu Upuralā tika noslēgti 2016. gadā: 16. jūlijā S. Laimē izgatavoja Lībiešu Upuralas G grupas kontaktkopiju, tāpat vairākas dienas jūlijā, augustā un septembrī tika turpināta ar gadskaitli datēto Upuralas uzrakstu apzināšana un reģistrēšana.

## Lībiešu Upuralas zīmju grupas un zīmju tipoloģija

Smilšakmens virsmas erozijas dēļ Lībiešu Upuralas sienu senākā virsma (un līdz ar to arī senākie uzraksti un zīmes) ir saglabājusies ļoti nepilnīgi, un lielā daļā alas gājusi bojā. Senākā Upuralas sienu virskārta vizuāli ir viegli konstatējama. Erodēto vai vēlākos laikos nopostīto sienu virsma ir dabiski sarkanīgā smilšakmens krāsā, turklāt šis smilšakmens ir salīdzinoši mīksts. Savukārt vietās, kur saglabājusies senākā sienu virsma, tā ir pelēka vai melna, – stipri cietāka par erodētajām sienas virsmām. Cietā sienas virskārta veidojas vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, gadsimtu gaitā, iztvaikojot smilšakmenī esošajam mitrumam, uz sienas ārējās kārtas veidojas plāna mineralizēta garoziņa, kas ir daudzas reizes cietāka par pašu smilšakmeni (Eņiņš, 2015, 231). Otrkārt, jādodomā, ka tumšo krāsojumu alas sienas ieguvušas galvenokārt cilvēku darbības rezultātā. Tikai 20. gadsimta otrajā pusē alas apmeklētāji sāka lietot elektriskos gaismekļus, bet līdz tam gan tūristi, gan tie, kas alu izmantoja par svētvietu, alas apgaismošanai acīmredzot izmantojuši lāpas, sveces un citus tamlīdzīgus gaismekļus, jo pat mūsdienās, kad sabrukusi kādreizējā alas priekštelpa, tās atlikušajos atzaros valda tumsa. Ņemot vērā, ka ala kā svētvietu izmantota apmēram piecus līdz sešus gadsimtus, dūmu un sodrēju slānis kādreizējo alas virskārtu ir ne tikai iekrāsojis melnu, bet padarījis arī noturīgāku par parastu smilšakmens alas sienu. Lībiešu Upuralas zīmes un senākie 17.–18. gadsimta uzraksti saglabājušies tieši uz alas “melnajām sienām”. Diemžēl Upuralas “melnās sienas” pakāpeniski iet bojā gan dabisko procesu (smilšakmens erozija), gan antropogēnā faktora ietekmē (intensīva uzrakstu skrāpēšana kopš 19. gs. vidus, “sveču plauktiņu” kalšana mūsdienās un berzēšanās gar sienām, lienet pa alas ejām) (43. att.). “Melno sienu” bojāejas process bija sācies vismaz 19. gadsimta sākumā, par ko liecina senākais datētais uzraksts, kas atrasts uz jau erodētās “sarkanās sienas” – C. B / 1807 25 Juli.<sup>1</sup>

<sup>1</sup> Slīpa šķērsvītra tūristu grafiti piemēros lietota tajos gadījumos, kad nākamais vārds uzraksta oriģinālā (uz smilšakmens virsmas) ieskrāpēts jaunā rindā.



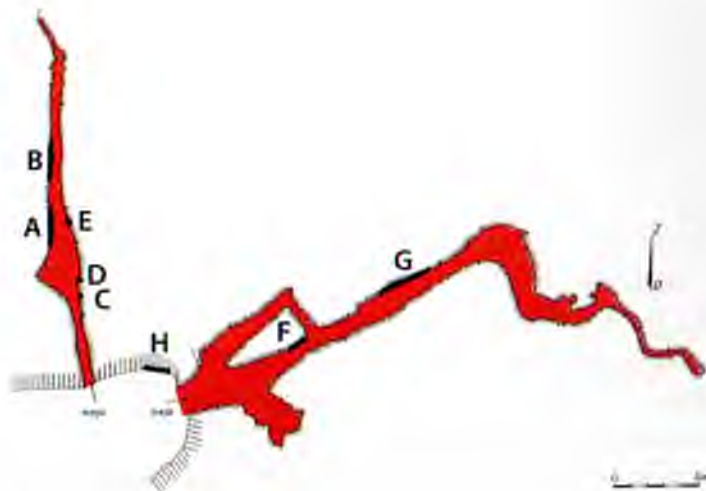
43. att. "Melnā siena" Mazajā Upuralā – augšpusē nopostīta tūristu uzrakstu dēļ, apakšpusē – tūristu apavu norīvētā josla. Foto Sandis Laime, 2013. g.

Līdzšinējie klinšu rakstu atradumi Latvijā rāda, ka gadījumos, kad uz vienas klinks konstatēts vairāk par desmit vai pat simt zīmēm, tās lielākoties ieskrāpētas cita citai blakus, veidojot kompaktas zīmju grupas. Vienā objektā var būt gan tikai viena, gan vairākas šādas grupas. Saskaņā ar iepriekš klinšu rakstu dokumentēšanā pielietoto praksi (sk. Laime, 2004c; Laime, 2007; Laime, 2008) atstatu cita no citas esošas zīmju grupas tiek secīgi numurētas, izmantojot latīņu alfabēta burtus (A, B, C grupa utt.), savukārt zīmes katrā grupā tiek numurētas ar skaitļiem, reģistrējot tās no kreisās uz labo pusi un katrā nākamajā grupā numerāciju atsākot no "1". Tādējādi kombinācijā ar zīmju klinks nosaukuma saīsinājumu, kas veidots no trim burtiem (Lībiešu Upuralas gadījumā – LUP), katrai no klinšu zīmēm tiek piešķirts unikāls numurs. Piemēram, ar numuru LUP-B-6 apzīmēta Lībiešu Upuralas B grupas sestā zīme. Šāds līdzšinējā Latvijas

klinšu rakstu dokumentēšanas gaitā ieviests zīmju reģistrēšanas princips ievērots arī Lībiešu Upuralas pētījuma laikā.

Ņemot vērā Upuralas senākās sienu virsmas samērā slikto saglabātības stāvokli, zīmju iedalījums grupās vairāk atspoguļo līdz mūsdienām saglabāto, nevis vēsturisko zīmju izvietojuma situāciju. Piemēram, C un D grupas, kas atrodas uz Mazās Upuralas labējās sienas un katra sastāv no vienas līdz divām zīmēm, kādreiz varētu būt veidojušas vienu plašāku zīmju grupu ar nelielu zīmju blīvumu, tomēr, iznīkstot senajai alas sienas virskārtai, atsevišķās saglabātās zīmes mūsdienās interpretētas kā atsevišķas zīmju grupas. Plašākais līdz mūsdienām saglabātais “melnās sienas” fragments atrodas uz Mazās Upuralas kreisās sienas, kur izvietota A un B zīmju grupa un ieskrāpēti divi no četriem 17. gadsimta Upuralas tūristu uzrakstiem. Senā virsma šeit saglabājusies gandrīz visā sienas garumā līdz ~1 m augstumam no grīdas līmeņa (alas griesti Mazajā Upuralā ir līdz 2 m augsti). Pretējā pusē senā sienas virsma līdz ~1,1 m augstumam saglabājusies vien alas sašaurinātajā dziļākajā daļā, savukārt iepretim A grupas zīmēm tās augstums virs zemes sasniedz tikai 0,6 m. Virzienā uz alas ieeju ap C un D grupu senākā sienas virsma saglabājusies stipri fragmentāri – tikai sienas virsmas iedobumos līdz 0,4 m augstumam no mūsdienu grīdas līmeņa. Šaurajā Mazās Upuralas ieejas tunelī senā sienas virsma ir tūristu apģērba norīvēta. Lielajā Upuralā “melnā siena” saglabājusies vien atsevišķu nelielu fragmentu veidā, pārsvarā uz alas kreisās sienas.

Lībiešu Upuralā zīmes konstatētas kopumā astoņās vietās (sk. 3. pielikumu. Lībiešu Upuralas klinšu raksti), līdz ar to šajā objektā nodalītās grupas numurētas no A līdz H (44. att.).



44. att. Zīmju grupu izvietojums Lībiešu Upuralā.

Alas plānu zīmējis Guntis Eņiņš, zīmju izvietojumu atzīmējis Sandis Laime.



45. att. IUP-A zīmju grupas kontaktkopija.  
Zīmējis Sandis Laime, 2013. g.

**A grupa** atrodas uz Mazās Upuralas kreisās sienas melni apsūbējušās daļas. Virs tās atrodas erodētā sienas daļa ar tūristu uzrakstiem, no kuriem senākais datēts ar 1807. gadu, līdz ar to jāsecina, ka “sarkanā siena” šajā vietā ir vismaz 200 gadus veca. Tieši virs A grupas “melnās sienas” klinī mūsdienās iekalti vairāki sveču (tā saukto *plošku*) plauktiņi. Spriežot pēc tā, ka atsevišķu gar grupas malām esošo zīmju līnijas ir iznīcinājusi smilšakmens erozija, zīmes varētu būt bijušas ieskrāpētas arī sienas nopostītajā daļā. Tomēr kopumā šķiet, ka ap 16.–18. gs., kad ieskrāpēti senākie tūristu uzraksti un zīmes, grīdas līmenis alā ir bijis zemāks, jo vidējais to iegrebšanas augstums ir 0,7 m, kaut gan ērtākais augstums skrāpējumu izdarīšanai, stāvot kājās, ir -1,2–1,5 m. Lai gan “melnā siena” saglabājusies arī pa kreisi no A grupas, ne klinšu raksti, ne tūristu grafiņi tur nav ieskrāpēti, un tas liecina, ka zīmes savulaik Libieču Upuralā ir bijušas ieskrāpētas tikai atsevišķās vietās, nevis vienlaidus uz visām pieejamām alas sienu virsmām.

Zīmēm un senākajiem uzrakstiem noklātā A grupas daļa ir 2 m gara un augstākajā vietā (grupas kreisajā pusē) 1 m augsta (45. att.). Senajiem skrāpējumiem noklātais laukums ir -1,5 kv. m liels. Šajā grupā reģistrētas septiņas zīmes, visbli-  
vāk – grupas kreisajā pusē, kur atrodas 0,60 x 0,75 m liels “švikājums”. Tam augš-  
pusē piekļaujas neliels aplis ar slīpo krustu vidū un kāda smilšakmens erozijas dēļ  
nepilnīgi saglabājusies zīme, savukārt zem švikājuma – virs grīdas līmeņa – slīpais  
krusts ar noslēgtu augšējo un apakšējo daļu, kas veido vienu pret otru vērstus

divus trīsstūrus. Līdzīga, dziļi ieskrāpēta zīme, kuras apakšējais trīsstūris abās pusēs papildināts ar “jumiņiem”, ieskrāpēta arī A grupas centrālajā daļā. Tai līdzās vēl viena zīme, kas sastāv no diviem “vieniniekiem” (labās puses “vieninieks” spoguļattēlā pagriezts uz pretējo pusi), starp kuriem ir vertikāla svītra. Spriežot pēc zīmju izmēra, iegrebuma līnijām un novietojuma (zīmes atrodas blakus), šīs zīmes ieskrāpētas vienā reizē. Pateicoties dziļajām iegrebuma līnijām un novietojumam, tieši šīs divas A grupas zīmes līdz ar Jumja zīmi B grupā 1971. gadā piesaistīja G. Eniņa uzmanību. Vēl viena zīme ieskrāpēta A grupas labajā pusē – starp Matiasa Baħa un Hansa Brinka uzrakstiem.

Laukumi starp A grupas zīmēm piepildīti ar daudziem tūristu uzrakstiem, no kuriem pieci ir datēti ar gadskaitli (1642., 1664., 1881., 1894. un 1897.). Pirmais no minētajiem uzrakstiem (HANS / SEHVSEN 1642) ir senākais zināmais, līdz mūsdienām saglabātais un ar gadskaitli datētais uzraksts uz Latvijas smilšakmens atsegumiem. Domājams, ka 17.–18. gadsimtā ieskrāpēti vēl divi A grupas robežās redzami nedatēti uzraksti: VICTOR un FABIAN / ADERKAS / HANS / BRINCK.

**B grupa** atrodas uz Mazās Upuralas kreisās sienas senās virsmas, kas, raugoties no A grupas, atrodas dziļākā un šaurākā ejas daļā ~1,3 m no uzraksta FABIAN / ADERKAS. Grupas garums ir 2,5 m, savukārt augstums – 0,4 m. Zīmes šajā vietā ieskrāpētas samērā šaurā horizontālā joslā ~1 kv. m platībā (46. att.). Šī ir vislabāk saglabātā Upuralas zīmju grupa, jo šķiet, ka klinšu erozijā gājusi bojā tā sienas daļa, uz kuras zīmes, visticamāk, nav bijušas. Visas septiņas B grupas zīmes



46. att. LUP-B zīmju grupas kontaktkopija.  
Zīmējis Sandis Laime, 2013. g.

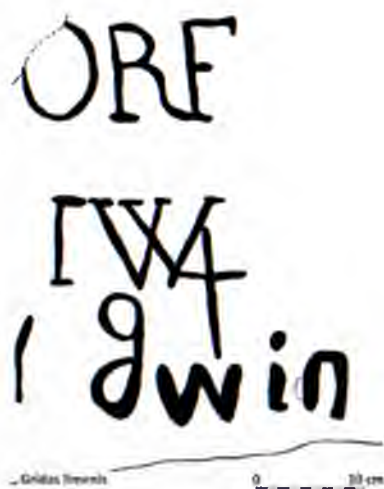


ieskrāpētas apmēram vienādā augstumā (vidēji 0,7 m no zemes), kas savulaik varētu būt bijis iegrebšanai ērtākais augstums. Interesanti, ka visi 19. gadsimta uzraksti, kas atrodas B grupas robežās, ieskrāpēti vidēji par 0,10–0,20 m augstāk nekā zīmes. Tas varētu liecināt, ka grīdas līmenis šajā vietā laika gaitā ir nedaudz paaugstinājies.

B grupā reģistrētas kopumā septiņas zīmes. Grupas lielākā un vizuāli izteiksmīgākā ir Jumja zīme ar noslēgtu apakšdaļu. Pa kreisi no Jumja zīmes ieskrāpēts viens grieķu krusts, kam pāri pārrakstīts 1893. gada uzraksts, savukārt pa labi no Jumja zīmes viens aiz otra ieskrāpēti vēl divi grieķu krusti, aiz tiem – divi slīpie krusti. 0,9 m pa labi no tālākā slīpā krusta reģistrēta pēdējā grupas zīme – pavirši ieskrāpēts šaurleņķa slīpais krusts.

B grupas robežās uz “melnās sienas” konstatēti tikai ar 19. gadsimtu datēti tūristu uzraksti (1872., 1873., 1893. un 1897.). Tātad 1893. gada uzraksta nodrupusī daļa liecina, ka vēl 19. gadsimta beigās “melnās sienas” platība šajā alas vietā ir bijusi lielāka un klints erozija kopš tā laika ir iznīcinājusi daļu apsūbējušās sienas virsmas.

**C grupa** atrodas uz Mazās Upuralas labējās sienas – uzreiz pēc nokļūšanas no šaurā ieejas tuneļa alas paplašinātajā daļā. Līdzās vairākiem 19.–20. gadsimta tūristu uzrakstiem šajā vietā, 0,10 m no grīdas līmeņa, ieskrāpēts viens latīņu krusts (47. att.). Zīme un tūristu uzrakstu fragmenti atrodami uz “melnās sienas” fragmenta, kas saglabājies klints virsmas iedobē.



47. att. LUP-C zīmju grupas kontaktkopija.  
Zīmējis Sandis Laime, 2013. g.



48. att. LUP-D zīmju grupas kontaktkopija.  
Zīmējis Sandis Laime, 2013. g.

**D grupa** atrodas uz Mazās Upuralas labējās sienas, -1,7 m pa kreisi no C grupas. Šajā vietā līdz 0,5 m augstumam no grīdas līmeņa alas sienas iedobumos saglabājušies senākās sienas virsmas fragmenti. Kādā no tiem viens virs otra ieskrāpēti divi slīpie krusti (48. att.), no kuriem zemākais tikai 0,05 m augstumā no grīdas. Iespējams, ka zīmes šajā vietā saglabājušās arī zem mūsdienu grīdas līmeņa.

**E grupa** arī atrodas uz Mazās Upuralas labējās sienas, iepretim A grupas 1664. gada uzrakstam, 0,5 m augstumā virs grīdas līmeņa. Šajā vietā līdz 1,1 m augstumam virs grīdas līmeņa plašākā joslā saglabājies “melnās sienas” fragments. Līdzās cita citai šeit ieskrāpētas trīs zīmes – lietuvēna krusts, vertikāls krusts ar slīpu šķērsvītru un slīpais krusts, kam nodrupusi apakšējā daļa (49. att.). E grupā tieši virs zīmēm ieskrāpēts arī viens no diviem Upuralas 18. gadsimta uzrakstiem – gadskaitlis 1757. Citviet E grupas apkaimē uz “melnās sienas” zīmes netika konstatētas, līdz ar to secināms, ka E grupa jau senatnē ir bijusi visai neliela un zīmes šajā vietā uz alas sienas skrāpētas izklaidus.



49. att. LUP-E zīmju grupas kontaktkopija.  
Zīmējis Sandis Laime, 2013. g.

**F grupa** atrodas uz Lielās Upuralas kreisās sienas, ejas sašaurinājuma st alas mūsdienu iecju un paplašinājumu tās turpinājumā. Senā alas sienas virs Lielajā Upuralā kopumā saglabājušies daudz sliktāk nekā Mazajā Upuralā. alas priekštelpas sabrukšanas iecja Lielajā Upuralā ir ļoti plaša, tāpēc šā ala zara mikroklimate gaisa temperatūras svārstību ietekmē ir mainīgs, un tas veicina sienas virsmas eroziju, savukārt mitrais gaiss – apaugšānu ar sūnām. Šajā

atarā, pateicoties tās plašajai ieejai, parasti ielien lielāks skaits tūristu nekā Mazajā Upuralā, un tas dažādos veidos izraisa pakāpenisku sienas virsmas nodilšanu. F grupa ir viens no retajiem Lielās Upuralas sienas laukumiem, kur ~1 m augstumā virs grīdas līmeņa vismaz fragmentāri saglabājusies senākā sienas virsma.

F grupas kreisajā pusē atrodas otrs Matiasa Baha 1664. gadā ieskrāpētais uzraksts. Zem šā uzraksta labajā pusē ļoti sekli, ar vienu rokas vilcienu ieskrāpēts neliels riņķa krusts ar slīpo krustu, pa labi no uzraksta – vienīgais Lībiešu Upuralas jumta krusts, tam blakus – slīpais krusts. Pa labi no slīpā krusta bijis vāji ieskrāpēts riņķa krusts, ko lielā mērā sapostījis 1877. gada uzraksts. Pa labi un nedaudz uz leju no daļēji postītā riņķa krusta bijusi vēl kāda apļveida zīme (iespējams, vēl viens riņķa krusts), kuru nopostījis 1894. gada uzraksts (50. att.).



50. att. IUP-F zīmju grupas kontaktkopija.  
Zīmējis Sandis Laime, 2013. g.

**G grupa** atrodas uz Lielās Upuralas kreisās sienas ejas paplašinājumā. Tālāk alas griesti kļūst tik zemi, ka pārvietoties dažus metrus iespējams, tikai lienot uz vēdera. Lai gan pēc šā sašaurinājuma alas eja atkal kļūst nedaudz augstāka un platāka, klinšu raksti atšķirībā no tūristu uzrakstiem dziļākajās alas ejās nav konstatēti. Ap G grupu alas griestos ir daudz “skursteņu”, kas liecina, ka caur alas griestiem no zemes virsējiem slāņiem šeit ilgstoši sūcies ūdens. Tā kā kreisā alas siena šeit ir slīpa (t. i., ar paplatinājumu uz griestu pusi), no griestiem pilošais

ūdens, nonākot uz slīpās sienas virsmas, uz tās izskalojis platas iedobes. Līdz ar to sienas virsma tur ir nevis līdzena, bet stipri iedobumaina. Nelīdzenais sienas reljefs, īpaši izskalojumu iedobēs, ir ļāvis saglabāties senākajai sienas virsmai, tostarp vairākām vāji ieskrāpētām zīmēm. Tas savukārt liecina par faktu, ka pēc 16.–17. gadsimta “skursteņi” un izskalojumu iedobes uz sienas vairs nav aktīvi veidojušās, jo pretējā gadījumā zīmes un citi uzraksti būtu pamazām noskaloti.

G grupas garums ir 2,4 m, augstums – 0,7 m, zīmes šajā alas daļā saglabājušās – 1,5 kv. m platībā (51. att.). Lielākā daļa no G grupā reģistrētajām zīmēm (7 no 11) ir riņķa krusti – četri ar taisno krustu, divi ar slīpo krustu un viens riņķis ar šķiet, diviem slīpajiem krustiem. Grupas labajā stūrī, tuvu grīdas līmenim vāji ieskrāpēti arī divi slīpie krusti, vēl viens slīpais krusts saglabājies grupas kreisajā malā. Virs šā slīpā krusta ieskrāpēts tuvāk neraksturojams švīkājums. Četri no septiņiem G grupas riņķa krusti ir vēlāku tūristu uzrakstu sapostīti. G grupas robežās ieskrāpēts viens no diviem Lībiešu Upuralas 18. gadsimta uzrakstiem (gadskaitlis 1777), kā arī divi gadskaitļi – 1868. un pa vienam 1893. un 2014. gada uzrakstam.



51. att. LUP-G zīmju grupas kontaktkopija.  
Zīmējis Sandis Laimc, 2013. g.

**H grupa** savulaik atradusies sabrukušās Lībiešu Upuralas priekštelpas vietā – uz sienas starp Lielo un Mazo Upuralu. Zīmes 1973. gada arheoloģisko pētījumu laikā atrada un nozīmēja Juris Urtāns, taču jau 1976. gadā tās bija gājušas bojā (sk. iepriekš). H grupā bijuši vāji ieskrāpēti vismaz divi nelieli slīpie krusti, slīpais krusts, kura augšējie zari savilkti ar pusloku, un Jumja zīme (52. att.). Tāpat šajā



52. att. I. UP-H zīmju grupas zīmes.  
Zīmējis Juris Urtāns, 1973. g.

vietā alas sienā atradušies vairāki pret pamatu perpendikulāri vērsti renes veida iedziļinājumi. Šī informācija par H grupu izmantota turpmākajā Upuralas zīmju analizē.

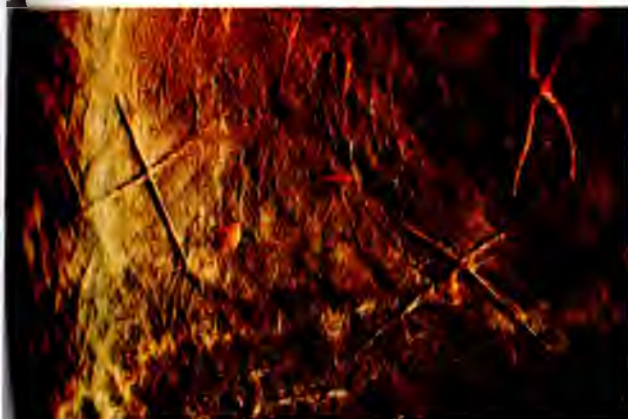
### Lībiešu Upuralas zīmju tipoloģija

2013. un 2016. gada lauka pētījumos Lībiešu Upuralā kopumā reģistrētas 36 zīmes. Pieskaitot piecas bojāgājušās H grupas zīmes, kopējais Upuralā dokumentēto zīmju skaits ir 41. Šis skaits ir ļoti nosacīts un neatspoguļo savulaik uz alas sienām ieskrāpēto zīmju skaitu, jo Lībiešu Upurala ir viena no vissliktāk saglabātajām Latvijas klinšu rakstu vietām. Velkot paralēles starp ziedošanas un zīmju skrāpēšanas intensitāti dažādās alas vietās, būtu jāpieņem, ka ar zīmēm

(un 17.–18. gadsimta tūristu uzrakstiem) daudz blīvāk pirms sabrukšanas bija noklātas Lībiešu Upuralas plašās priekštelpas sienas, jo arī ziedošana notika galvenokārt tikai alas priekštelpā. Tāpat arī vietās, kur saglabājusies senākā alas sienu virsma, jaunāku laiku uzraksti var būt sapostījuši zīmes tik ļoti, ka to formu nav iespējams rekonstruēt (divas zīmes no 41 jeb 4,9%) vai tās ir iznīcinātas pilnībā. Vietām dažādu skrāpējumu blīvums uz alas sienām ir tik liels, ka nav iespējams izlasīt pat jaunākos 19.–20. gadsimta uzrakstus. Vēl viena Upuralas zīmju īpatnība ir tāda, ka tās šeit nereti ieskrāpētas ļoti vāji – ar vienu rokas vilcienu, līdz ar to šādas zīmes mūsdienās ir īpaši grūti identificējas. Nevar izslēgt iespēju, ka pētījuma laikā ierobežota apgaismojuma apstākļos daļa no vājāk ieskrāpētajām zīmēm uzrakstu jūklī vienkārši nav pamanīta.

Lielākā daļa no Lībiešu Upuralā reģistrētajām zīmēm (17 zīmes no 41 jeb 41,5%) ir dažādi **krusti**. Visbiežāk Upuralā konstatētā zīme ir slīpais krusts (septiņas zīmes, 17,1%) (53. att.), kas konstatēts piecās zīmju grupās (B, D, F, G un H). Upuralā ieskrāpētas arī vienkāršākās slīpā krusta variācijas – viens šaurleņķa slīpais krusts (B grupā) un divi platleņķa slīpie krusti (G un H grupā). No parastākajām krusta formām atzīmējami arī četri grieķu krusti (t. i., ar vienāda garuma līnijām; trīs konstatēti B grupā, viens – D grupā) (54. att.) un viens latīņu krusts (ar garāku vertikālo līniju), kas ir vienīgā zīme C grupā. E grupā ieskrāpēts viens krusts ar taisnu vertikālo, bet slīpu šķēršļa līniju, savukārt F grupā – vienīgais Upuralā konstatētais jumta krusts ar trīsstūrveida jumtiņu (55. att.).

Lībiešu Upuralā reģistrētas arī vairākas **no slīpajiem krustiem atvasinātas zīmes** (septiņas zīmes, 17,1%). Līdzīgu zīmju kopu veido trīs slīpie krusti, kuriem ar apaļu vai taisnu līniju noslēgts augšgals un/vai apakšgals: viens krusts,



53. att. Slīpie krusti, B grupa (LUP-B-5 un LUP-B-6). Foto Sandis Laime, 2013. g.



54. att. Grieķu krusti, B grupa (LUP-B-3 un LUP-B-4). Foto Sandis Laime, 2013. g.



55. att. Jumta krusts, F grupa (LUP-F-2).  
Foto Sandis Laime, 2013. g.

56. att. Jumja zīme, B grupa (LUP-B-2).  
Foto Sandis Laime, 2013. g.



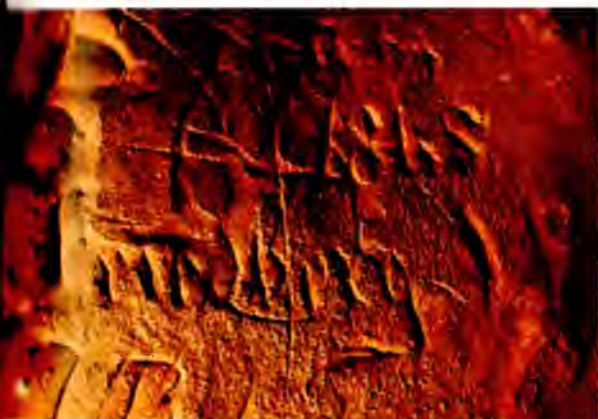
57. att. No slīpā krusta atvasināta zīme, A grupa  
(LUP-A-2). Foto Sandis Laime, 2013. g.

kam ar taisnām līnijām noslēgti abi gali, turklāt līnija kreisajā apakšpusē noslēdzas ar puslokveidīgu pagarinājumu (A grupa) (56. att.); slīpais krusts, kam ar apaļu līniju noslēgts augšgals, savukārt apakšējā kreisā puse papildināta ar jumtiņu (H grupa), un līdzīga zīme, kam gan augšpuse, gan apakšpuse noslēgta ar apaļu līniju, savukārt jumtiņi papildina gan kreiso, gan labo apakšpusi (A grupa) (57. att.). Upurālā konstatētas arī trīs Jumja zīmes – divas vienkāršākās šīs zīmes formas H grupā,<sup>1</sup> otrā – Jumja zīme ar noslēgtu apakšpusi – B grupā. Vēl viena

<sup>1</sup> Pēc: Urtāns, 1975, 2. att.: 2 un 4. Jāatzīmē, ka 2. att.: 4. Jumja zīme papildināta ar divām citām līnijām tās kreisajā pusē. Tā kā šo zīmi pārbaudīt vairs nav iespējams, tā pētījumā iekļauta kā Jumja zīmes pamatforma.

zīme, kas daļēji atgādina Jumja zīmi, daļēji – slīpo krustu, kam kreisā puse veidota kā rombs, ieskrāpeta A grupā.

Proporcionāli daudz Lībiešu Upuralā konstatēti **apļi**, kas visos gadījumos ir dažādas riņķa krustu variācijas (10 zīmes, 24,4%). Interesanti, ka deviņi no desmit riņķa krustiem konstatēti Lielajā Upuralā, turklāt septiņi – G grupā, kurā kopumā reģistrētas tikai 11 zīmes. Ņemot vērā, ka Mazajā Upuralā zīmes kopumā saglabājušās labāk un vāji ieskrāpētos riņķa krustus tur būtu vieglāk konstatēt, šādai riņķa krustu koncentrācijai tieši Lielās Upuralas G grupā pagaidām nav skaidrojuma. Kopumā arī reģistrēti pieci riņķa krusti ar taisno krustu (četri G grupā, viens F grupā) (58. att.), četri riņķa krusti ar slīpo krustu (viens A grupā, viens F grupā, divi G grupā) (59. att.) un viens riņķa krusts ar slīpo krustu, kas papildināts ar vēl vienu slīpo krustu (G grupā).



58. att. Riņķa krusts, G grupa (LUP-G-8).  
Foto Sandis Laime, 2013. g.



59. att. Riņķa krusti ar slīpo krustu,  
G grupa (LUP-G-4 un LUP-G-5).  
Foto Sandis Laime, 2013. g.

Citās, mazāk postītajās zīmju klintīs ar lielāku zīmju skaitu salīdzinoši lielu daļu – līdz pat 30% no zīmju kopskaita – veido vertikālas **svītras** vai to grupas (piemēram, Rauņa Velnalas zīmju klintī 32,8% – Laime, 2004c, 45; Rauņa Danku klints A grupā 15,4% – Laime, 2007, 40 u. tml.). Lībiešu Upuralā svītras netika reģistrētas kā senās zīmes, jo nav iespējams droši konstatēt to izcelsmi, proti, pierādīt, vai tās ieskrāpētas līdz ar citām zīmēm, vai piederīgas kādam no vēlāk nopostītiem, mūsdienās neizlasāmiem tūristu uzrakstiem. Kā izņēmums jāpiemin viena zīme A grupā, kas sastāv no trim blakus ieskrāpētām vertikālām svītrām, no kurām divas malējās papildinātas ar piedēkļiem, atgādinot ciparu “1” kreisajā pusē un tā spoguļattēlu labajā pusē (60. att.).





60. att. Zīmju kopa A grupā (LUP-A-5 un LUP-A-6).  
Foto Sandis Laime, 2013. g.

Līdzās jau minētajām zīmēm Lībiešu Upuralas A grupā konstatēta arī kāda skujiņai līdzīga zīme – divas paralēlas vertikālas līnijas ar vairākiem asimetriski izvietotiem, skujiņai līdzīgiem atzariem. A grupā diezgan dziļi ieskrāpēta arī paliela zīme, kas klasificēta kā “švikājums”, kura struktūrā saskatāmas vismaz četras vertikālas līnijas, kuras krusto vismaz 10 slīpie krusti (61. att.). Sīkāk neraksturojams švikājums ieskrāpēts arī G grupā. Savukārt E grupā ieskrāpēta vienīgā Lībiešu Upuralā konstatētā pentagramma jeb lietuvēna krusts (62. att.).



61. att. “Švikājums”, A grupa (LUP-A-1).  
Foto Sandis Laime, 2013. g.



62. att. Lietuvēna krusts, E grupa (LUP-E-1).  
Foto Sandis Laime, 2013. g.

## Libiešu Upuralas zīmju datējums un skrāpēšanas motivācija

Latvijas klinšu raksti ir problemātiska kultūrvēsturiskā mantojuma daļa, jo par to tapšanu, nozīmi un vecumu vismaz šobrīd nav pieejami ne vēstures avoti, nedz mutvārdu liecības, kas būtu uzglabājušas kādas ziņas par zīmju skrāpēšanu un tās motivāciju. Būtiskākie jautājumi, uz kuriem meklējamas atbildes ir: kas, kad un ar kādu nolūku šīs zīmes ir ieskrāpējis? Libiešu Upurala salīdzinājumā ar citiem klinšu rakstu objektiem īpaši izceļas ar to, ka par šo vietu būtu pieejams bagātīgs arheoloģiskais materiāls un to papildinošas 17.–18. gadsimta rakstīto avotu liecības par alas kā svētvietas izmantošanu no 14. līdz 19. gadsimtam, turklāt šajā vietā konstatēts Latvijā lielākais ar gadskaitli datēto seno uzrakstu skaits (17.–18. gs.), par alu pierakstīts salīdzinoši bagātīgs folkloras materiāls un ir zināmi tautā lietotie alas nosaukumi. Lielākā daļa pārejo zīmju klinšu nav apveltītas ar tik bagātīgu avotu apjomu, kas ļautu kontekstualizēt konkrētās zīmju vietas nozīmi un lomū vietējās sabiedrības dzīvē. Tāpēc rodas nākamais jautājums – cik lielā mērā minētie avoti ļauj atbildēt uz iepriekš uzdotajiem jautājumiem: kas, kad un ar kādu nolūku Libiešu Upuralas sienās ir skrāpējis zīmes? Īsumā varētu atbildēt šādi: minētie avoti sniedz samērā labi argumentējamu priekšstatu par to, “kas” un “kad”, toties uz jautājumu “kāpēc” skaidru atbildi tomēr nesniedz.

**Zīmju datējums.** Kopš Virtakas ieža un pārejo Vidzemes un Kurzemes zīmju klinšu atklāšanas viens no sarežģītākajiem jautājumiem ir bijis – cik veci ir Latvijas klinšu raksti. Sākotnējās diskusijas trūka konkrētu pieturas punktu, un tāpēc tās bija vairāk vai mazāk spekulatīvas, bet laika gaitā tomēr ir izkristalizējies viedoklis, ka klinšu raksti nav senāki par 12. gadsimtu. Tā, piemēram, Rakstu klints kuģu skrāpējumi, spriežot pēc attēlotajām kuģu konstrukcijas detaļām, datēti ar 12./13.–14. gadsimtu (Urrāns, 2001b), Virtakas ieža piederības zīmju grupa, pēc paralēlēm ar piederības zīmēm Rīgas libiešu ienākumu grāmatās, – ar ~14. gadsimtu (Laime, 2003a, 130), Rauņa baseina zīmju klintis (trīs klintis, sešas zīmju grupas), pēc to relatīvās hronoloģijas sasaistē ar krusta koku tradīcijas rašanos un attīstību, – ar ~15.–19. gadsimtu (Laime, 2004c, 51–52; Laime, 2007, 44–46), Zārtapu zīmju klints, pēc piederības zīmju paralēlēm Mazirbes apkaimes rakstītajos avotos un etnogrāfiskajā materiālā, – ar ~18. gadsimtu (Laime, 2008, 125–126) u. tml.

Libiešu Upuralas zīmju datēšanai izmantojami galvenokārt divi pieturas punkti – ar gadskaitli datētie tūristu uzraksti un arheoloģiskais materiāls. Pāri

zīmēm ieskrāpētie tūristu uzraksti ir viens no iemesliem to sliktajai saglabātības pakāpei, tomēr vienlaikus tie izmantojami arī zīmju datēšanai, jo pierāda, ka zīme, kuru postījis attiecīgais grafiti, nevar būt jaunāka par šo uzrakstu. Lībiešu Upuralā konstatēti seši šādi gadījumi:

- 1) LUP-A-7 (skujiņai līdzīga zīme): saskaroties ar vārda SALIS pēdējo burtu, viena no zīmes līnijām tajā “neieslīd”, līdz ar to varētu būt vecāka par uzrakstu: M : BACH / SALIS / Ao 1664;
- 2) LUP-G-1 (riņķa krusts) stipri bojāts, ieskrāpējot uzrakstu H Buhrig. / 1868;
- 3) LUP-G-6 (riņķa krusts) diezgan stipri bojāts, ieskrāpējot šobrīd nesalāsāmu, ar 1868. gadu datētu uzrakstu;
- 4) LUP-F-4 (riņķa krusts) stipri bojāts, ieskrāpējot 1877. gada uzrakstu;
- 5) LUP-B-1 (grieķu krusts) daļēji bojāts, ieskrāpējot uzrakstu J. Osolins / Ch. Kalnin / un behrni. 1893.;
- 6) LUP-F-5 (nerekonstruējama aplveida zīme) nopostīta, ieskrāpējot 1894. gada uzrakstu.

Uzskaitītie gadījumi pierāda, ka laikā, kad tūristi Lībiešu Upuralu sāka apmeklēt masveidā, t. i., sākot ar 19. gadsimta otro pusi, zīmes uz alas sienām jau bija ieskrāpētas, jo visos gadījumos tūristu grafiti ir pārrakstīti pāri zīmēm, nevis otrādi. Ap 19. gadsimta otro pusi Upurala beidza funkcionēt kā senā svētvietā, līdz ar to ir pamats uzskatīt, ka alā ieskrāpētās zīmes attiecināmas uz laiku, kad alā ticis ziedots. Savukārt pirmais minētais piemērs, kas gan nav pārliecinoši pierādāms, liecina, ka konkrētā A grupas zīme varētu būt iegrebta pirms 1664. gada uzraksta ieskrāpēšanas, kas jau dod daudz senāku zīmju datējumu.

Lai gan tiešā veidā sakarība starp ziedošanu alā un zīmju skrāpēšanu uz alas sienām nav pierādāma, tomēr nevajadzētu šaubīties, ka šīs rituālās darbības ir cieši saistītas. Laikā pirms 19. gadsimta vidus Lībiešu Upuralai bija divas funkcijas – lībiešu svētvietā (kopš 14. gadsimta) un svešautiešu (vācbaltiešu, zviedru) tūrisma objekts (kopš 17. gadsimta). Ņemot vērā alā ieskrāpēto zīmju maģisko raksturu (lietuvēna krusts, Jumja zīmes, slīpie un riņķa krusti), droši var pieņemt, ka zīmes alā ieskrāpējuši lībiešu dzimtcilvēki, nevis vācbaltiešu aristokrāti vai citi sabiedrības virsslāņa pārstāvji. Sasaistot zīmju skrāpēšanu un ziedošanu, iespējams samērā precīzi noteikt Upuralas zīmju hronoloģiju. Visticamāk, zīmes ieskrāpētas laikā, kad ziedošana Upuralā notika visintensīvāk, proti, 16.–17. gadsimtā. Lai gan teju vai viss arheoloģiskais materiāls iegūts tajā alas daļā, kur sabrukūšo griestu dēļ zīmes nav saglabājušās, divas ziedotās monētas atrastas arī Mazajā Upuralā, iepretim A grupai (Laime, Urtāns, 2014, 34). To datējums (16. gadsimts) sakrīt ar secinājumu, kas izdarīts par zīmes LUP-A-7 hronoloģiju.

**Zīmju skrapēšanas motivācija.** Līdzšinējos pētījumos par Lībiešu Upuralas zīmēm izteikti arī minējumi par to nozīmi. Juris Urtāns vairākkārt īpašu uzmanību pievēršis Upuralā ieskrāpētajām Jumja zīmēm, interpretējot tās kā senu auglības simbolu un pieļaujot iespēju, ka tās ieskrāpētas saistībā ar Jumja pielūšanu alā:

Senajās kulta vietās pielūdza dievības, kuras vai nu bija it kā saplūdušas ar kulta vietu, vai arī šajā vietā visvieglāk varēja parādīt savu klātesamību. /../ Iespējams, ka alās pielūdza Jumi, kurš latviešu tautas ticējumos figurē kā auglības un ražas dievs. To apliecina Jumja zīmju (simbolisks divu sakrustotu vārpu attēlojums) atradumi uz Lībiešu Upuralu sienām (Urtāns, 1977, 91 sk. arī Urtāns, 1975, 252–253 un Urtāns, 1980, 80).

Līdzīgs viedoklis pausts arī S. Laimes publikācijās: klasificējot Latvijas klinšu rakstus vairākās tipoloģiskās grupās, Lībiešu Upurala minēta kā piemērs tam, ka zīmes uz klinšu un alu sienām varētu būt ieskrāpētas saistībā ar auglības rituāliem (Laime, 2003a, 136; Laime, 2006, 16 u. c.). Sasaistē ar Bērtuļa dienas svinību ieražām un upurēšanas tradīcijām šajā dienā plašāk izvērtēta arī baznīcu vizitāciju protokolos minētā ziedošana Lībiešu Upuralā Sv. Bartolomeja dienā (Laime, 2009, 114–116), kam varētu būt saistība arī ar zīmju ieskrāpēšanu alās sienās.

Savdabīgu hipotēzi par Upuralas zīmju nozīmi 20. gadsimta 80. gados izvirzīja novadpētnieki Oļģerts Miežītis un Arturs Goba. Pēc tam, kad G. Eņiņš 1972. gadā publicēja zīmes, kuras bija atradis Upuralas sienās, periodikā tika publicēts A. Gobas raksts “Vai mūsu senči prata rakstīt?”, kas vēlāk tika pārpublicēts tā paša autora grāmatā (Goba, 1989; Goba, 1995, 133–136). Rakstā autors kritizē J. Urtāna komentārus par Upuralas zīmēm, drīzāk atbalstot Galgauskas novadpētnieka Oļģerta Mieziša hipotēzi, ka tās ir rūnu zīmes, kurās no otras puses lasāms igauņu sacelšanās vadoņa Lembita vārds. Tomēr šāds tulkojums pat teorētiski nav iespējams, jo zīmes alā nav izkārtotas regulārā rindīņā, kā tās tika publicētas, uz ko vēlāk norādīja arī G. Eņiņš (Eņiņš, 1998, 58).

Līdzšinējos pētījumos par Latvijas zīmju klintīm pēc zīmju procentuālā īpatsvara tās iedalītas divos biežāk pārstāvētos klinšu rakstu tipos. Tie ir piederības zīmju tips un krustu tips (Laime, 2003a; Laime, 2006 u. c.). Katram no šiem tipiem raksturīgs noteikts iegrebto zīmju komplekts un noteikta hronoloģija. Vismaz Vidzemes zīmju klinšu materiālā par senāku uzskatīts piederības zīmju tips (-14.–16. gs.), savukārt krustu tips attiecināts uz relatīvi nesenāku vēstures posmu (-17.–18./19. gs.). Pamatojoties uz paralēlēm Vidzemes krusta koku tradīcijā, kas līdz 20. gadsimtam bija saglabājusies teritorijā starp Madonu, Vecpiebalgu un Alūksni, krustu tipa klintis saistītas ar līdzīgu bērnu tradīciju (Laime, 2005). Šī tradīcija savulaik bijusi izplatīta no Somijas dienvidu daļas līdz

Ziemeļvidzemei un radusies, visticamāk, reformācijas procesu ietekmē. Iespējams, ka piederības zīmju tips atspoguļo senāku šīs bērū tradīcijas formu.

Piederības zīmju tipu raksturo fakts, ka konkrētajā zīmju grupā ieskrāpētas īpašumzīmes jeb dzimtu piederības zīmes, kas savulaik plaši tikušas lietotas sētas vai dzimtas īpašumu (darbarīku, bišu koku utt.) apzīmēšanai un tīkkušas izmantotas arī uz kapu krustiem un kapakmeņiem (Caune, 2008, 47–48 u. c.). Spilgtākie šā tipa piemēri ir Virtakas iezis un Danku klints Vidzemē, un Zārtapu gravas zīmju klints Ziemeļkurzemē. Piederības zīmju īpatsvars šā tipa zīmju grupās parasti veido vairāk nekā 50%: Zārtapu iezī 55–60% (Laime, 2008, 121–125), toties Danku klints A grupā – 57% no visām zīmēm (Laime, 2007, 37–40). Lai gan atsevišķas piederības zīmes var būt ieskrāpētas arī krustu tipa zīmju grupās, tām raksturīgākā pazīme, kā liecina tipa nosaukums, ir dažāda veida krustu lielais īpatsvars. Krustu tipa zīmju grupas ir saglabājušās lielākā skaitā nekā piederības zīmju tipa grupas. Daži raksturīgi šā tipa piemēri ir tā sauktā Krustu klints, Rauņa Velnas klints, Ūzas iezis u. c. Raksturīgākās krustu tipa zīmes ir grieķu, latīņu un jumta krusti, kas parasti veido vismaz 20% no analizējamās zīmju grupas (piemēram, Rauņa Velnas zīmju klintī (sk. Laime, 2004c, 45–46), lai gan atsevišķos objektos (piemēram, Krustu klintī) to īpatsvars var veidot pat vairāk nekā pusi no visām zīmēm (Gunta Eniņa informācija).

Iepriekš veiktā Libiešu Upuralas zīmju tipoloģiskā analīze liecina, ka šajā vietā ieskrāpēto zīmju komplekts vai vismaz tā daļa, kas saglabājusies, neatbilst nedz piederības zīmju, nedz krustu tipa raksturīgākajiem piemēriem, lai gan atsevišķām Upuralas zīmēm paralēles rodamas arī citu zīmju klinšu materiālā. Tas visdrīzāk liecina, ka zīmju skrāpēšana Libiešu Upuralā nav bijusi saistīta ar minēto bērū tradīciju. Arī Upuralas arheoloģiskā materiāla interpretācija un rakstīto avotu liecības stāsta, ka zīmju skrāpēšanai Upuralā ir bijusi cita motivācija.

Lai gan dažādi krusti veido 41,5% no Upuralas zīmju kopskaita, kas formāli tuvinātos krustu tipa raksturīgajam rādītājam, vienlaikus jāatzīmē, ka lielākā daļa no šīm zīmēm ir slīpie krusti, kas krustu tipa objektos konstatēti salīdzinoši reti, savukārt grieķu, latīņu un jumta krusti Upuralā ieskrāpēti tikai seši (14,6%). Zīmīgi, ka lielākā daļa no Upuralas krustiem ir tieši slīpie krusti, kas visā Latvijā lietoti kā maģiska aizsargzīme gan uz sadzīves priekšmetiem, gan rotaslietām, bet – jo īpaši – uz saimniecības un dzīvojamo ēku sienām, durvīm, aplodām un citur. Slīpie krusti līdz ar svastikām un dažām citām aizsargzīmēm raksturīgi nevis krustu, bet gan piederības zīmju tipam. Tādējādi Upuralā ieskrāpētās krustu formas un to proporcionālais īpatsvars kopumā nav raksturīgs krustu tipam.

Kā jau minēts, F grupā, līdzās 1664. gada uzrakstam, ieskrāpēts vienīgais Upuralas jumta krusts. Šī ir viena no raksturīgākajām krustu tipa zīmēm, lai

gan ne visos krustu tipa objektos tā izmantota vienlīdz bieži. Jumta krustam Vidzemes klinšu rakstos ir divas pamatformas – ar trīsstūrveida jumtiņu (kā Lībiešu Upuralā) un apaļu jumtiņu, turklāt samērā daudz dažādu variāciju, piemēram, apvienojumā ar dzīvības koku – Kara klintī (Laime, 2003b, 15–16), ar kāpņveida kāju – Velnalas klintī (Laime, 2004c, 45, 49) u. tml. Šajos jumta krustu variantos izmantota dažāda veida bēru simbolika, kas liecina par krustu tipa saikni ar bēru tradīcijām. Reizumis jumta krusti iekalti arī uz viduslaiku kapsētu centrālajiem akmens krustiem, piemēram, uz Auciema viduslaiku kapsētas krustakmens iekalti trīs jumta krusti ar apaļu jumtiņu. Vienlaikus, lai gan ne īpaši bieži, jumta krusts izmantots kā aizsargzīme. Piemēram, Kocēnu novadā uz Palmēnu klēts durvīm ar melnu krāsu uzzīmēts jumta krusts, kas datējams ar 19. gadsimta vidu – turpat uz durvju aplodas redzams ar to pašu melno krāsu uzrakstīts gadskaitlis “1852”, netālu no krusta uzraksts: PALMHOFI. Abās pusēs jumta krustam redzams arī vēlāk uzrakstīts gadskaitlis “1868” (63. att.). Iespējams, ka arī Lībiešu Upuralas jumta krusts alā ieskrāpēts kā aizsargzīme.

Ceturto daļu no Upuralas zīmēm veido riņķa krusti ar taisnajiem un slīpajiem krustiem (24,4%), kadu salīdzinājumā ar citām klinšu rakstu vietām ir daudz. Riņķa krusti ar dažādu nozīmi ieskrāpēti arī citviet Vidzemes zīmju klintīs.



63. att. Jumta krusts uz Palmēnu klēts durvīm Vaidavas pagastā.

Foto Sandis Laime, 2001. g.



64. att. Riņķa krusts uz Jaunalēnu klēts durvīm Naukšēnu pagastā.  
Foto Sandis Laime, 2002. g.

Astoņos sektoros dalīti riņķa krusti drīzāk traktējami kā solārie simboli, bet riņķa krusti ar taisno krustu vidū, kas nelielā skaitā ieskrāpēti vairākās krustu tipa zīmju grupās, visticamāk, saistīti ar bēru simboliku. Riņķa krusts ir viena no Latvijā visai reti izmantotām kapu krustu formām (Caune, 2008), tie dažkārt iekalti arī uz viduslaiku kapakmeņiem (piemēram, uz Kocēnu Silaiņu krustakmens iekalti trīs riņķa krusti). Līdzīgi kā jumta krusti, arī riņķa krusti reizumis izmantoti par aizsargzīmēm. Piemēram, uz Jaunalēnu klēts durvīm Naukšēnu pagastā, Igaunijas pierobežā, uzvilkti divi riņķa krusti (64. att.). Turpat uz durvīm uzrakstīti arī vairāki gadskaitļi, kas liecina, ka šīs aizsargzīmes uzvilktas 19. gadsimta vidū. Domājams, ka arī Lībiešu Upuralas riņķa krusti alā ieskrāpēti kā aizsargzīmes, īpaši ņemot vērā faktu, ka četri no desmit riņķa krustiem ir ar slīpo krustu vidū, tātad riņķis apvienots ar Upuralā visbiežāk lietoto zīmi – slīpo krustu. Šādi riņķa krusta varianti citviet Latvijas zīmju klintīs nav konstatēti.

Viena no Latvijā visvairāk izmantotajām aizsargzīmēm ir pentagramma jeb tā sauktais lietuvēna krusts, kas visbiežāk uzvilks vai iegriezts uz ēku durvīm un sienām, reizēm arī uz sadzīves priekšmetiem, mājlopu nagiem utt. (LIT, 17499–17504). Latvijas klinšu rakstos šī zīme sastopama samērā reti – krustu tipa

objektos (viens Krustu klintī, viens Kara klintī), kā arī divas Danku klints D grupā (Laime, 2007, 45) un vismaz divas Kājiņu alas B grupā (Laime, 2009a, 351), kas nav saistītas ar kādu no plašāk izplatītajiem klinšu rakstu tipiem un funkcionāli drīzāk pielīdzināmas Lībiešu Upuralas zīmēm.

Lietuvēns ir viens no populārākajiem nelaimīgo dvēseļu paveidiem latviešu tautas ticībā. 20. gadsimta pirmās puses Svētupes krastu folkloras vākumos par lietuvēnu atrodami gan ticējumi, gan teikas (plašāk sk. Laime, 2015, 98–100). Kā rāda nosaukums, par lietuvēnu pēc nāves kļūst “nolietāto” jeb nogalināto cilvēku dvēseles, retāk arī slīkoņu un pašnāvnieku dvēseles vai raganu un burvju gari (LTT, 17506; LIT, 17513). Svētciena apkaimē uzskatīja, ka lietuvēni rodas no ļaunu cilvēku dvēselēm (LFK 748, 157). Tipiskākā lietuvēna nodarbe ir gan cilvēku, gan lopu mocīšana, dīdīšana un jādēlēšana nakts laikā (LTT, 17505–17552). Svētupes folkloras materiālā norādīti arī divi līdzekļi aizsardzībai pret lietuvēnu. Viens no tiem ir lietuvēna jeb piecpakšu krusta (*lietuvaņ krusc, piecpakš krusc*) vilkšana uz durvīm (LFK 1488, 133). Otrs līdzeklis aizsardzībai pret lietuvēnu, kas pierakstīts Svētcienā, citviet nav fiksēts vai arī izmantots salīdzinoši daudz retāk: *Ziemas svētku pusnaktī uz krustceļa jānoliek ziedojuumi labiem gariem, tad raganas un lietuvēni neuzkrit cilvēkiem un kustoņiem.*<sup>1</sup> Lai gan tas nav pierādāms, iespējams, ka arī Lībiešu Upuralā daļa no ziedojuumiem atstāta “labiem gariem”, cerot, ka tie pasargās no lietuvēniem un raganām. Lietuvēna krusta ieskrāpšana alas sienā pastiprinātu šāda ziedojuuma efektu.

Upuralas sienās ieskrāpētas arī vismaz trīs Jumja zīmes, kas tiek uzskatītas par auglības simbolu. Jumja zīmes krustu tipa objektos nav sastopamas, savukārt piederības zīmju tipa grupās ir gana bieži ieskrāpētas. Šeit gan jāņem vērā, ka Jumja zīme acīmredzot tās simboliskās nozīmes dēļ samērā bieži izmantota kā viens no piederības zīmes pamatelementiem, līdz ar to šādu zīmju atradumi piederības zīmju tipa grupās nebūtu uzskatāmi par maģiskām aizsargzīmēm. Atšķirībā no piederības zīmēm, kam par pamatu izmantota Jumja zīme un kas nereti ir papildinātas ar cita veida elementiem, Upuralās ieskrāpētas Jumja zīmes vienkāršākās formas, kas liecina, ka tām visdrīzāk bijusi maģiska nozīme.

Zīmju skrāpēšanas iemeslus Lībiešu Upuralas sienās būtu vieglāk nojaust, ja būtu skaidri izprotama ziedošanas motivācija alā. Neraugoties uz plašo avotu klāstu, šis, diemžēl, ir viens no sarežģītākajiem jautājumiem, uz kuru viennozīmīgu atbildi mūsdienās nav iespējams dot. Tomēr zināmu pieturas punktu ar Upuralu saistīto ziedošanas tradīciju izpratnē sniedz Salacas baznīcas vizitāciju protokoli: 1674. gada protokolā minēts, ka senāk alā upurēts Sv. Bartolomeja dienā, arī

<sup>1</sup> LFK 1736, 2296. Pier. Jānis Martinsons, Svētciena pamsk., 1939.



1739. gada protokolā norādīts, ka Sv. Bartolomeja dienā alā upurēta nauda, lentes, vilna, kāposti, gaļa, karašas un citas lietas. Abos protokolos par upurēšanu alā runāts pagātnes formā, lai gan arheoloģiskais materiāls pierāda, ka tieši laikā ap 1674. gadu Upuralā notikusi visintensīvākā ziedošana, toties ap 1739. gadu ziedošanas intensitāte krietni mazinājusies, lai gan nelielā apjomā joprojām turpinājusies (29. att. – nodaļā “Arheoloģiskie atradumi Lībiešu Upuralā”).

Zīmīgi, ka divos no trim vizitāciju protokoliem ziedošana alā saistīta ar konkrētu svētku dienu, turklāt abos gadījumos tā ir Sv. Bartolomeja jeb Bērtuļa diena. Tas acīmredzot saistīts ar faktu, ka netālu no alas savulaik ir bijusi Sv. Bartolomeja kapela. 1684. gada baznīcas vizitācijas protokolā minēts, ka Salacas draudzes locekļi Sv. Bartolomeja dienā dodas arī uz Bartolomeja kapelu (Kurtz, 1924, 97; Nr. B 69), kas vēlreiz apliecina, ka Upuralas kā svētvietas izmantošana 17.–18. gadsimtā, bet ticams, ka arī agrāk, bijusi cieši saistīta ar Sv. Bartolomeja dienas atzīmēšanu. Spriežot pēc rakstīto avotu liecībām, šīs dienas tradīcijas veiktas ne tikai Upuralā, bet arī pie netālu esošās kapelas, kas Upuralas kā svētvietas rašanos liek izvērtēt kontekstā ar Livonijas laika katoļu kapelu un ar to saistītajām tradīcijām. Jāatgādina, ka arheoloģisko izrakumu laikā netika iegūtas liecības, ka Lībiešu Upurala būtu izmantota pirms kristietības ieviešanas.

Sv. Bartolomeja diena tiek atzīmēta 24. augustā, par godu apustulim Bartolomejam, kurš savu ticību apliecināja mocekļa nāvē – saskaņā ar leģendām, viņam dzīvam novilkta ādu. Daudzas tautas šo dienu saistīja ar rudens iestāšanos, bet latvieši šo laiku uzskatīja par rudzu sējas sākumu. Pielāgojot svētā vārdu latviešu valodai, latviešu tradicionālajā kalendārā tā saukta par Bērtuļa dienu (Līdeks, 1942, 156–159; Olupe, 1992, 254–257). Ziedošanas tradīcijas Bērtuļa dienā minētas arī saistībā ar citām Ziemeļvidzemes vietām. Tā 1671. gada baznīcas vizitācijas protokolā atzīmēts, ka ubags Berns Brēķis un divas sievietes Bērtuļa dienā Rūjienas kapos pavadījuši visu nakti, pieņemot māņticīgo upurus un izsakot pareģojumus par nākamo gadu (Straubergs, 1939, 110). Pēc Kārļa Strauberga domām, ziedošanai izvēlētais laiks (Bērtuļa nakts) un vieta (kapsēta) norāda, ka upuri visdrīzāk domāti mirušo gariem (Straubergs, 1941, 634). Spriežot pēc ticējumiem, Aumeisteros ziedošana Bērtuļa dienā ir saglabājusies līdz pat 20. gadsimta sākumam: *Bērtulī nesa Dieviņam pirmos ziedus no gada augļiem* (ITT, 3138). Par *dieviņu/dieviņiem* Ziemeļvidzemē parasti saukti mājas gari, kas tika “baroti” šim nolūkam ierīkotās vietās. Īpašs ziedojumu veids mājas gariem bija tā sauktais “pirmā kumosa upuris” un “pirmās ražas upuris”, kad mājas gariem pateicībā par to svētību tika ziedots kaut kas no pirmās ražas vai pirmais kumoss no ēdiena, kas tika pagatavots no jaunās ražas.

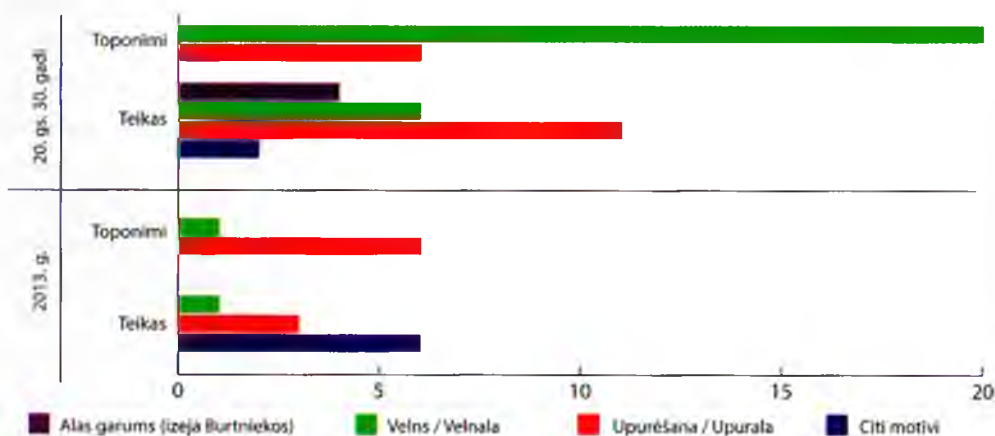
Lībiešu folkloras un mitoloģijas pētnieks Oskars Loritss (*Oskar Loooris*) norāda, ka lībiešiem bijuši pazīstami trīs upuru veidi. Pirmkārt, tie ir kristīgie upuri, kas saistīti ar svētajiem un viņu svētku dienām; otrkārt, upuri mirušajiem bērns un veļu laikā rudenī, treškārt, upuri dabas gariem (Loritss, 1935, 23302). Domājams, ka ziedošanas tradīcijas Bērtuļa dienā bijušas sinkrētiskas, t. i., radušās, saplūstot pagāniskajām un kristīgajām paražām. Tās acīmredzot bijušas saistītas ar pateicības izteikšanu mirušo dvēselēm un auglības gariem, kas saplūduši ar katoļu svētajiem, izlūdzoties no tiem labu ražu un svētību arī turpmāk. Šāda ziedošanas motivācija liktos pieņemama un likumsakarīga, mēģinot izprast Jumja zīmju, slīpo krustu, riņķa krustu un citu maģisko zīmju skrāpēšanas iemeslus Lībiešu Upuralas sienās.

Liela daļa no Upuralas zīmēm (gandrīz visi riņķa krusti un daļa no slīpajiem krustiem), ko varētu uzskatīt par aizsargzīmēm, ir ieskrāpētas ļoti vāji, tikai ar vienu rokas vilcienu. Zīmīgi, ka tradīciju aprakstos nereti minēts, ka aizsargzīmes (piemēram, lietuvēna krusts) jāuzvelk ar vienu rokas vilcienu, neatraujot roku no zīmējamās virsmas (piem., LIT, 17504). Šķiet, ka šāds aizsargzīmju skrāpēšanas princips ievērots arī Lībiešu Upuralā. Pieņemot, ka alā veiktā ziedojuma efekts tika papildināts, ieskrāpējot alas sienā zīmi, nebija svarīgi, vai šo zīmi vēlāk redzēs arī citi. Zīmes maģiskās iedarbības stiprums nebija atkarīgs no tā, cik dziļi tā tika ieskrāpēta, bet gan no pareizi izpildītas kustības vai žesta. Līdzīgi spēcīga iedarbība varēja būt kaut vai ar žesta palīdzību atdarinātai kādas zīmes vai simbola formai (piemēram, kristiešu krusta mešana), līdz ar to veids, kādā alas sienā ieskrāpēta daļa no zīmēm, pats par sevi liecina, ka tās ieskrāpētas kā maģiskās aizsardzības un auglību veicinošas zīmes. Tādējādi Lībiešu Upurala kā klinšu rakstu objekts nav pieskaitāma kādam no Vidzemē plašāk izplatītajiem piederības zīmju vai krustu tipa objektiem, bet gan iezīmē un gana spilgti apliecina citu zīmju skrāpēšanas tradīciju, kas funkcionāli saistīta ar aizsardzību pret neveiksmēm, neražu un ļaunajiem gariem un tikusi veikta reizē ar ziedošanu, kura, vismaz tādā apjomā kā Lībiešu Upuralā, citos Latvijas klinšu rakstu objektos visdrīzāk nav veikta.

## LĪBIEŠU UPURALA FOLKLORĀ

Folklorā ir apjomīgākais avots Latvijas mitoloģisko un kulta alu izpētē (sk. Laime, 2009a), tomēr gadījumi, kad to iespējams savietot ar cita veida avotiem (arheoloģiskajiem, rakstītajiem utt.), ir ļoti reti. Lībiešu Upurala ir spilgtākais šāda veida piemērs.

Par Lībiešu Upuralu pierakstīts salīdzinoši daudz tematiski dažādu teiku un nostāstu (4. pielikums. Mutvārdu liecības par Lībiešu Upuralu). Agrākais zināmais teikas pieraksts veikts 1846. gada 20. jūnijā un atrodams lībiešu pētnieka A. J. Šēgrēna dienasgrāmatā (Winkler, Pajusalu, 2009, 24) (#1)<sup>1</sup>. Tomēr lielāko daļu no teikām 1939. gadā folkloras vākšanas kampaņas laikā pierakstījuši Svētciema pamatskolas skolēni. Zīmīgi, ka pārējos apkārtējos pagastos (Pāles, Viļķenes) par Upuralu nav pierakstīta teju vai neviena teika, un tas liecina, ka vismaz 20. gadsimta pirmajā pusē ar alu saistītā mutvārdu tradīcija pastāvējusi tikai Upuralas tuvākajā apkaimē (65. att.).



65. att. Lībiešu Upuralas teiku motīvu un teikās balstīto alas nosaukumu popularitāte 20. gs. 30. gados un 2013. gadā. Sagatavojis Sandis Laime.

<sup>1</sup> Nodaļā "Lībiešu Upurala folklorā" ar simbolu # un skaitli aiz tā apzīmēta atsauce uz pilniem teiku tekstiem 4. pielikumā – Mutvārdu liecības par Lībiešu Upuralu.

Ar Upuralu saistītās teikas pēc tajās izmantotajiem motīviem iedalāmas trīs tematiskās grupās.

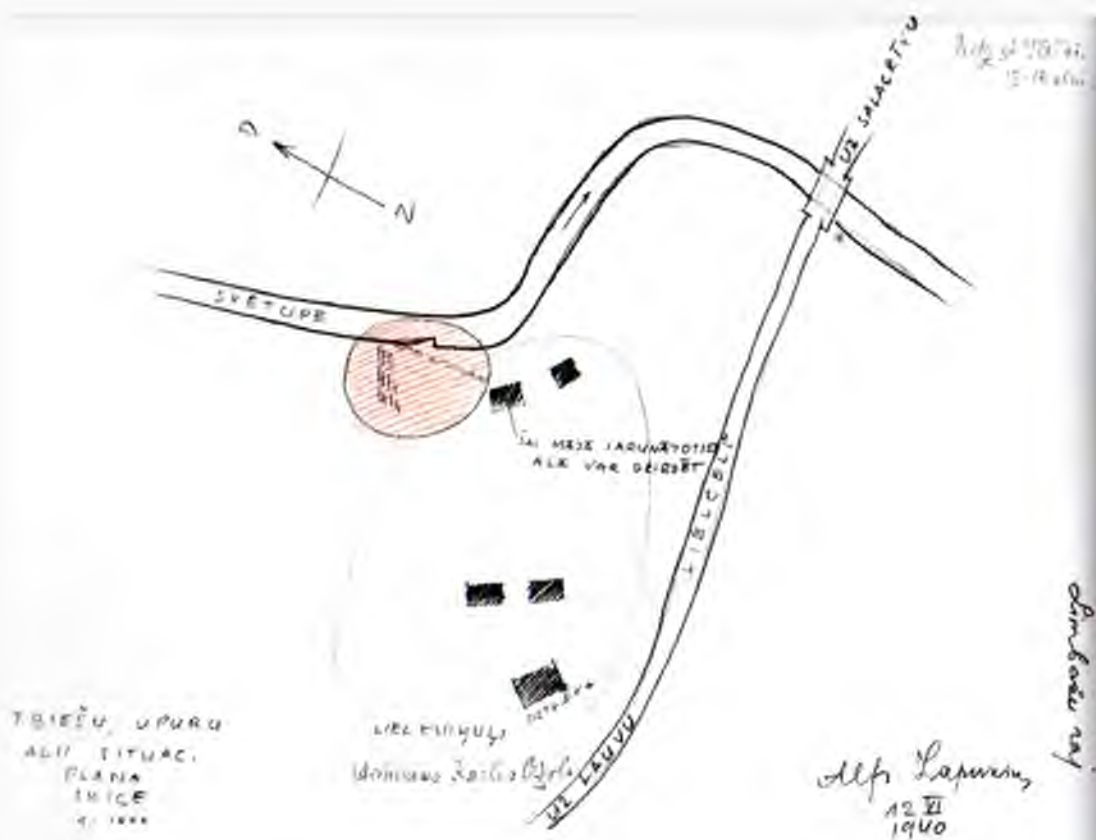
### 1. Lībiešu Upuralas otra izeja – pie Burtnieku ezera vai Mazsalacā

Līdzīgi kā par vairākām citām Vidzemes alām, arī par Lībiešu Upuralu senāk stāstīts, ka tā ir daudz garāka, nekā tas ir patiesībā (#1, 8–10, 22, 23). Teikās pārsvarā apgalvots, ka, pa zemes virsu izsekojot sunim, kas ar zvaniņu kaklā ielaists alā, tas iznācis virszemē pie Burtnieku ezera (#8, 9, 22, 23), retāk – pie Mazsalacas (#1, 10). Ja teikās stāstītais izradītos patiesība, Lībiešu Upurala būtu vismaz 42 kilometrus gara, jo apmēram tik tālu pa gaisa līniju no alas atrodas Burtnieku ezers. Ņemot vērā Lībiešu Upuralas lielākās ejas šābrīža garumu – 46 m, teikās tas pārspilēts vairāk nekā 900 reizi! Mazsalaca Lībiešu Upuralai atrodas tikai nedaudz tuvāk. Ja publikācijās par Lībiešu Upuralu minētas kādas ar to saistītas teikas, tās parasti pārstāv šo teiku tipu (piem., Eņiņš, 1972; Eņiņš, 1984, 147; Eņiņš, 1998, 58 u. c.). A. Lapukina 1940. gada ziņojumā Pieminekļu valdci lasāma interesanta piezīme, ka, atrodoties Mazajā Upuralā, varējuši dzirdēt sarunas Kuiķuļu mājās (66. att.). Domājams, ka arī šis vērojums visdrīzāk pieskaitāms ar alu saistītajai mutvārdu tradīcijai.

### 2. Lībiešu Upurala – Velna mājoklis

Velns ir visbiežāk minētā pārdabiskā būtne Latvijas alu folklorā, tostarp arī teikās par Lībiešu Upuralu. Tas arī ir gluži dabiski, jo alām kā pazemes telpai piemīt dabiski noteikta valence jeb spēja piesaistīt tos teiku motīvus, kas saistīti ar htoniskajiem gariem un dievībām. Ar Velna darbošanos saistītās teikas motivē folkloras pierakstos visbiežāk lietoto Lībiešu Upuralas nosaukumu – *Velna ala* (arī *Velnala*, *Velna alas*, *Velnu alas*, *Velnalas*, *Vella ali*) (#11–17, 22). Pētot Latvijas Velna alu folkloru, jāņem vērā, ka demonizācijas rezultātā pirmskristietiskā Velna tēlā varēja saplūst dažādi zemākā ranga mitoloģiskie tēli – dabas gari, mājas gari u. tml., kuru nosaukumi līdz mūsdienām visbiežāk nav saglabājušies. Par šādu scenāriju, iespējams, liecina arī Lībiešu Upuralas teikas, kurās izmantotie motīvi atšķiras no Vidzemei tipiskās Velna alu folkloras.

Spriežot pēc teiku pierakstiem, Lībiešu Upurala 20. gadsimta pirmajā pusē biežāk dēvēta par Velna alu, lai gan izplatīts bijis arī Upuralas nosaukums, kas lietots tā laika publikācijās. Reizēm teikās minēti abi nosaukumi, kas liecina par to līdzāspastāvēšanu tautas mutē. Velna alas nosaukumu motivē vairākas teikas, kurās pārsvarā tikai konstatēts fakts, ka alas sauc par Velnu alām, jo tajās agrāk dzīvojuši velni (#14–17, 22), savukārt citās teikās, kuru sižets ir mazliet izvērstāks, aktīvā darbība norisinās nevis pie alas, bet pie netālās Kuiķules kapsētas



66. att. Fragments no Alfrēda Lapukina ziņojumam pievienotās kartes.  
 Glabājas VKPAI PDC.

(#11, 13). Atšķirībā no citām slavenākajām Vidzemes Velna alām, ar kurām saistītājās teikās jūtami pirmskristietiskā Velna vaibsti, Lībiešu Upuralas Velna tēlā savijušās pārsvarā kristīgā Velna kā ļaunuma iemiesojuma un dēmoniskas būtnes pazīmes: ala uzskatīta par *Velna apsēstu vietu* (#13), Velna parādīšanās raksturota kā spokošanās (#11–13) vai māņu rādīšanās (#15). Dēmoniskajam Velnam raksturīga arī saistība ar pašnāvniekiem (pie alām kāds esot pakāries (#11)) un braukšana uz kapiem pusnaktī ar sešiem melniem zirgiem (#13).

Tas, ka Lībiešu Upuralas folklorā nelīdzinās citu Vidzemes Velnalām Upurala atrodas lībiskā dialekta areālā, kas liecina ne tikai par spēcīgu lībiešu valodas substrātu šajā teritorijā, bet acīmredzot arī par senāko lībiešu ticējumu ietekmi uz 20. gadsimtā pierakstīto folkloru. Velns (lībiešu val. *kurē, kurē*) ir viens no populārākajiem tēliem lībiešu mitoloģijā, kas ir visa ļaunuma iemiesojums – aizguvums no kristietības. Viens no Velna paveidiem lībiešu pricēkstatos ir bijis ūdens velns (lībiešu val. *viēd kurē*),

kas varējis parādīties kā spoks, savukārt pats spoka vārds izmantots kā viens no daudzajiem eifēmismiem, lai Velns nebūtu jāsauc vārdā (Karma, 1994, 238). Šķiet, ūdens velna pazīmes saskatāmas arī divās Upuralas teikās, kur Velns kā spoks izlīdis no alas un gājis uz rokām pa Svētupes ūdeni (#12), bet otrā tekstā tas pusnaktī izcēlies no Svētupes gultnes, pie alas to gaidījuši seši melni zirgi, ar kuriem tas deviņas reizes apbraucis ap Kuiķules kapsētu, tad, gailim dziedot, atkal nogrimis Svētupes dzelmē (#13). Ļoti iespējams, ka dēmoniskā Velna tēla transformējoties saplūduši senāki priekšstati par dabas gariem, kas saistīti ar ūdeņiem un pazemi, varbūt arī ar mirušajiem un auglību – lībiešu mitoloģija ir bagāta ar dažādiem īpašvārdā nenosauktiem dēmoni un gariem, kuru vaibstos jūtama ļoti spēcīga katolicisma ietekme, kas iznīcinājusi pagānisko priekšstatu slāni (Karma, 1994, 234). Iepriekš teiktais vedina uz domām, ka ar Velnu saistītā Lībiešu Upuralas folkloras daļa ir salīdzinoši jauna un, transformējoties senākam priekšstatu slānim, radusies laikā, kad ala jau lielā mērā bija zaudējusi savu svētvietas funkciju. Tās, spriežot pēc arheoloģiskā materiāla un laikabiedru liecībām, noticis 19. gadsimta pirmajā pusē.

### 3. Lībiešu Upurala – sena lībiešu svētvieta

Uz vēsturiskās realitātes balstītas tās teikas, kurās stāstīts, ka Lībiešu Upuralā senāk notikusi ziedošana (#13–23), ar ko saistīts arī viens no alas nosaukuma variantiem – *Upuru ala* (arī *Upuru alas*, *Upuralas*), apcerējumos vācu valodā – *die Opferhöhle der alten Liven; die Livenhöhle*. Tiesa gan, 20. gadsimta pirmajā pusē šis nosaukums lietots retāk nekā nosaukums *Velnala*. Folklorā atrodamo informāciju iespējams sastatīt ar alā iegūto arheoloģisko materiālu, tomēr jāņem vērā, ka starp laiku, kad alā ticis ziedots (visaktīvāk 16.–17. gadsimtā, mazāk intensīvi arī 18. un 19. gadsimtā), un teiku pierakstīšanas brīdi (pārsvārā 1939. g.) ir pagājis ilgāks laika sprīdis. Kopumā secināms, ka 17.–18. gadsimta vizitāciju protokoli, 19. gadsimta alas apmeklētāju novērojumi un arheoloģisko izrakumu materiāls sniedz daudz detalizētāku informāciju par ziedošanas tradīcijām Lībiešu Upuralā nekā folklorā.

Skaidrojot tautā lietoto Upuralas nosaukumu, teikās galvenokārt diezgan traforeti norādīts, ka senos laikos lībieši alā ziedojuši saviem dieviem. Ļoti skopa informācija atrodama par to, kas alā ziedots, – kādā tekstā kā upuri uzskaitīti *cilvēki, kustoņi un labības* (#19), citā norādīts, ka alā esot daudz naudas (#14). Izņemot cilvēku ziedojumus (arī teikās #15 un #17 stāstīts, ka cilvēki pie alas ziedojuši *sevi!*), pārējās uzskaitītās upurlietas atbilst īstenībai. Arheoloģiskie un rakstītie vēstures avoti apstiprina, ka vēlā dzelzs laikmeta beigās cilvēku upurēšana lībiešu sabiedrībā retumis varēja notikt (Adamovičs, 1937, 107; Zemītis,

1999, 6), arī viduslaikos cilvēki reizumis tika iemūrēti baznīcu un piļu sienās (tā sauktie būvupuri, sk. Johansons, 1995), tomēr Lībiešu Upuralā liecības par cilvēku ziedošanu arheoloģiski netika apstiprinātas.

Spriežot pēc teikām, 20. gadsimta pirmajā pusē tautā vēl bija saglabājušās atmiņas par ziedošanu Upuralā, tomēr tās raksturojamas kā ļoti nekonkrētas un blāvas, jo attiecīgajā folkloras materiālā nav sīkāk raksturota nedz ziedošanas norise un motivācija, nedz paši upuri. Savdabīgi, ka Alfreds Lapukins 1941. gada komandējuma atskaitē Pieminekļu valdei raksta, ka viņam nav izdevies noskaidrot, *kādēļ alas sauc par Upuru alām*.<sup>1</sup> Domājams, tas saistāms ar faktu, ka kopš 16.–17. gadsimta, kad ziedošana Upuralā notika visintensīvāk, dažādu iemeslu dēļ līdz tam dominējošos lībiešus apkaimes iedzīvotāju etniskajā sastāvā pakāpeniski nomainīja latvieši. Jaunienācēji acīmredzot neturpināja ziedošanas praksi lībiešu svētvietā – vismaz ne tādā intensitātē, kā tas tika veikts iepriekš. Šā iemesla dēļ mutvārdu tradīcijā vērojama zināma etniska pozicionēšanās, uzsverot, ka Upuralā savulaik ir ziedojuši *līvji* (#7), *lībieši* (#13, 20), *senie lībieši* (#22, 23) u. tml., savukārt jaunienācējiem senā lībiešu svētvietā drīzāk saistījusies ar Velnu un spokošanos: “*Pirmajā laikā tās [Lībiešu Upuralas] laikam kalpojušas lībiešiem, kur tie upurējuši saviem dieviem. Bet vēlāk ļaudis saukuši šo vietu par Velna apsēstu. Tur neviens naktī nedrīkstējis iet, jo tur Velns spokojoties*” (#13).

Līdzās aplūkotajiem Lībiešu Upuralas teiku motīviem stāstījumu ievada un nobeiguma frāzēs reizēm atrodama arī cita kultūrvēsturiski interesanta informācija. Piemēram, teikā (#20) atrodama norāde, ka Pirmā pasaules kara laikā daudzi cilvēki alu izmantojuši par slēpni. Šīs ziņas apliecinātas arī pētnieciskajā literatūrā (Lancmanis, 1924, III). Kādā citā tekstā atzīmēts, ka *alu sienās ir iegriezti daudzi vārdi* (#7). Arī šis vērojums ir objektīvs – Lībiešu Upuralas sienās ne tikai ieskrāpēti *daudzi vārdi*, šeit saglabājies senākais datētais uzraksts, kas mūsdienās apskatāms uz Latvijas smilšakmens atsegumiem, kā arī maģiskas zīmes, kas teikās gan netiek pieminētas.

Mūsdienās (pēdējo divdesmit gadu laikā) folkloras par Lībiešu Upuralu pierakstīta Liepājas Pedagoģijas akadēmijas (1996, #25) un Latvijas Kultūras akadēmijas (2013, #26–34) folkloras prakšu laikā (plašāk par Latvijas Kultūras akadēmijas studentu praksi sk. Vītola, 2015, 195–200). Šīs liecības, sastatījumā ar 20. gadsimta pirmās puses folkloras pierakstiem, ļauj konstatēt pārmaiņas ar Upuralu saistītajā mutvārdu tradīcijā pēdējo 50–70 gadu laikā. Jauniegūtais materiāls liecina par vairākām izmaiņām tradicionālajā, ar Upuralu saistītajā repertuārā:

1) Savulaik populārākais ar Upuralu saistītais teiku tips par alas turpinājumu līdz Burtņiekim vai Mazsalacai, kas dokumentēts vismaz no 1846. līdz 1970.

<sup>1</sup> A. Lapukina 1940. gada 13. jūnija ziņojums. Glabājas VKPAI PDC.

gadam (attiecīgi #1 un #24), mūsdienu mutvārdu tradīcijā vairs nav fiksēts. Tā vietā nākuši reālistiski vai nedaudz pārspīlēti personīgās pieredzes stāsti par lišanu šaurajās alas ejās un to paplašinājumos (#27–29, 32–33).

2) Līdzīgā kārtā mūsdienu mutvārdu tradīcijā gandrīz zudusi Upuralas saikne ar Velnu, kas vēl 20. gadsimta sākumā bija ļoti populārs motīvs stāstījumos par alu. Tikai vienā gadījumā mūsdienās fiksēts kādreiz populārais Upuralas nosaukums – *Velnala* (#31).

3) Tradicionāli skopās liecības par alu kā senu lībiešu svētvietu mūsdienās kļuvušas detalizētākas. Atšķirībā no 20. gadsimta pirmās puses viennozīmīgi par dominējošo alas nosaukumu ir kļuvis apzīmējums *Lībiešu Upurala* un *Upurala*. Tāda ar Upuralu saistītā mutvārdu tradīcijas daļa mūsdienās ir pilnībā pārņemta no publikācijām, kuru skaits kopš 20. gadsimta 70. gadu sākuma ir bijis ievērojams. Piemēram, no J. Urtāna rakstiem pārņemta informācija, ka alā atrasts plašs mazvērtīgu upurēto lietu klāsts (#27, 32, 34), kas tur ziedots līdz 19. gadsimta vidum (#25), Upuralas apkaimes zīmīgo māju un vietvārdu uzskaitījums – Pērkonī, Ūziņi, Svētupe un Svētciems (#25), 1641. gada Salacas draudzes vizitācijā minētā baznīckunga sievas un dēla pastaiga gar alām (#30) u. c. No G. Eņiņa, J. Urtāna un citu autoru publikācijām mutvārdu tradīcijā iekļuvušas ziņas par Upuralas sienās ieskrāpētajām zīmēm (#27) un A. Gobas publicētā hipotēze par Upuralas zīmju saistību ar igauņu vadoņa Lembita vārdu (#25). Līdz 1971. gadam pierakstītajā folklorā Upuralas sienās ieskrāpētās maģiskās zīmes nav minētas. Mūsdienās folklorizējušās arī atsevišķas 20. gadsimta 70. gadu sākuma pētījumu epizodes – Upuralas atrakšana un arheoloģiskie izrakumi (#31).



## LĪBIEŠU UPURALA – TŪRISMA OBJEKTS

Ģeogrāfisko un kultūras ainavu veido neskaitāmi elementi, tostarp ainavā īpaši marķētas *vietas*, kuru nozīme veidojas dažādu sabiedrības grupu pieredzē un attieksmē pret tām. Lībiešu Upurala ir labs piemērs, kā viena un tā pati vieta dažādu sabiedrības grupu interpretācijā var iegūt atšķirīgu nozīmi, bet šo nozīmju mijiedarbība un izmaiņas spēj veidot kompleksu vietas nozīmi. Lībiešu Upuralai laika gaitā piešķirtas dažādas nozīmes, no kurām būtiskākā ir vēlo viduslaiku un jauno laiku dabas svētvieta. Mūsdienās Upurala ir ieguvusi citu – tūrisma objekta – nozīmi. Lai gan šī varētu likties jauna Upuralas identitātes šķautne, tomēr kā tūrisma objekts šī vieta veidojusies jau kopš agrajiem jaunajiem laikiem, lielā mērā pateicoties tās izmantošanai reliģiskā kulta vajadzībām, tāpēc turpinājumā šīs divas Upuralas identitātes šķautnes, aplūkotas savstarpējā mijiedarbē. Nodaļas mērķis ir ilustrēt Upuralas pakāpenisku pārtapšanu no svētvietas par tūrisma objektu, tāpēc analīzei izmantoti avoti, kas atspoguļo divas alu tūrisma tradīcijas – galvenokārt alas sienās ieskrāpētie grafiti un mazākā mērā arī tūristu ziedotās monētas. 2013. un 2016. gada lauka pētījumu laikā S. Laimes vadībā Lībiešu Upuralā reģistrēti 127 ar gadskaitli datēti uzraksti (sk. 5. pielikumu. Ar gadskaitli datētie tūristu uzraksti Lībiešu Upuralā). 2013. gada pētījumu gaitā Upuralas ejās un Svētupē, iepretim alai, tika savākta 161 mūsdienās ziedota monēta, toties 2014. gada ziemā tika reģistrētas vēl 159 monētas, kas bija ievietotas Lielajā Upuralā – monētu ziedojumiem noliktā māla bļodiņā. Mazākā mērā pētījumā izmantoti arī rakstītie avoti un ceļojumu piezīmes.

Grafiti iekasīšana alu un klinšu sienās ir viena no senākajām Latvijas alu tūrisma tradīcijām, par kuru ticamas liecības saglabājušās vismaz no 16. gadsimta. Piemēram, Gūtmaņalā vēl līdz 19. gadsimtam bijuši apskatāmi 1521. un 1564. gada uzraksti,<sup>1</sup> savukārt senākais uzraksts, kas saglabājies līdz mūsdienām, atrodams Mazajā Lībiešu Upuralā un ir datēts ar 1642. gadu.

<sup>1</sup> Plašāk par šīs tradīcijas vēsturi Latvijā sk. Laime, 2009a, 66–79.

## Lībiešu Upurāla – no svētvietas līdz tūrisma objektam

Nodaļā “Arheoloģiskie atradumi” analizētais materiāls ļauj secināt, ka Lībiešu Upurāla vismaz sešus gadsimtus izmantota par svētvietu. Agrāko ziedoto monētu kalšanas gadi liecina, ka Lībiešu Upurālu kā svētvietu sāka izmantot 14. gadsimtā, lai gan ziedošanas intensitāte pirmos divus gadsimtus bija neliela. 16. un 17. gadsimtā ziedošana kļuva krietni intensīvāka. Spriežot pēc apjomīgā ziedojumu klāsta, alu sienās ieskrāpētajām zīmēm un salīdzinoši biežajiem pieminējumiem vēstures avotos, Lībiešu Upurāla šajā laikā kļuva par plašāka lībiešu apdzīvota novada svētvietu.

17. gadsimta rakstīto avotu liecības un apmeklētāju ieskrāpētie grafiti liecina (67. att.), ka laikā, kad lībieši Upurālu reliģiskā kulta vajadzībām izmantoja visintensīvāk, šī vieta piesaistīja arī tuvākās apkaimes cittautībnieku (pārsvarā vācbaltiešu) uzmanību. 1641. un 1674. gada Salacas baznīcas vizitāciju protokoli liecina, ka vietējam mācītājam bija labi zināmas apkārtnes zemnieku aktivitātes Lībiešu Upurālā (Bregžis, 1931, 11, 44, sk. nodaļu “Rakstīto avotu ziņas par ziedošanu un citiem rītiem Lībiešu Upurālā”), un viņa uzdevums bija šo nekristīgo tradīciju izskaust. Jau 1641. gada Salacas baznīcas vizitācijas laikā tās mācītājs atzina, ka zemnieki upurējot “zem lielā smilšu kalna” pie Kuiķules – pret mācītāja gribu viņa paša sieva ar dēlu esot tur bijusi un salasījusi upurēto naudu un citus ziedojumus (Bregžis, 1931, 11). Rodas jautājums – kāpēc mācītāja sieva devās uz Lībiešu Upurālu? Lai savām acīm apskatītu vietu, kur Salacas draudzes zemnieki nododas māņticīgai upurēšanai?



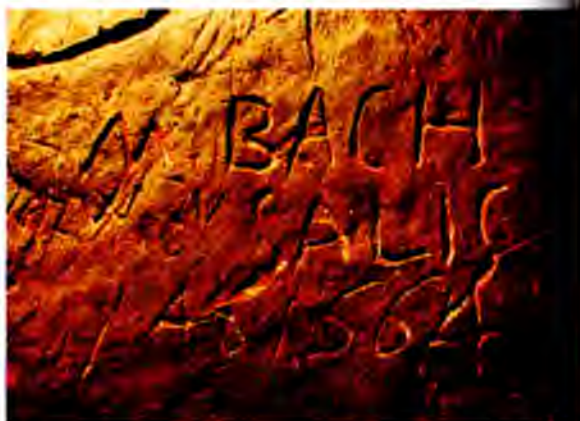
67. att. 17. un 18. gadsimta datēto tūristu uzrakstu izvietojums Lībiešu Upurālā. Alas plānu zīmējis Guntis Eniņš, uzrakstu izvietojumu atzīmējis Sandis Laime.



68. att. Uzraksts HANS / SEHVSEN 1642 Mazajā Upuralā – senākais datētais, līdz mūsdienām saglabātais tūristu grafiti Latvijas smilšakmeņos. Foto Sandis Laime, 2013. g.



69. att. Uzraksts "MATIAS : A : / BACH : Ao : Lielajā Upuralā. Foto Sandis Laime, 2013. g.



70. att. Uzraksts : M : BACH / SALIS Ao 1664 Mazajā Upuralā. Foto Sandis Laime, 2013. g.

Upuralas sienās atrodami 17. gadsimta uzraksti liecina arī par citu Kuiķules apkaimes vācbaltiešu alas apmeklējumiem. Mazajā Libiešu Upuralā ieskrāpēts Latvijā senākais datētais un līdz mūsdienām saglabātais tūristu grafiti – HANS / SEHVSEN 1642 <sup>1</sup> (68. att.), kas tapis tikai gadu pēc tam, kad pie Upuralas pastaigājusies Salacas draudzes mācītāja sieva. Lielās Upuralas sienā bez vārda, uzvārda vai iniciāļiem ieskrāpēts uzraksts 1670: (71. att.). Limbažu tūrisma ceļvedī norādīts, ka Mazajā Upuralā apskatāms kāds uzraksts pat no 1617. gada

<sup>1</sup> Slīpa šķērsvītra tūristu grafiti piemēros lietota gadījumos, kad nākamais vārds uzraksta oriģinālā (uz smilšakmens virsmas) ieskrāpēts jaunā rindā.



71. att. Uzraksts 1670: Lielajā Upuralā.  
Foto Sandis Laime, 2010. g.



72. att. Uzraksts VICTOR Mazajā Upuralā.  
Foto Sandis Laime, 2013. g.



73. att. Uzraksts FABIAN / ADERKAS / HANS / BRINCK  
Mazajā Upuralā. Foto Sandis Laime, 2013. g.

(Limbaži, 1962, 37), tomēr mūsdienās tas nav atrodams. 1664. gadā savu vārdu divas reizes Upuralā iemūžināja Matias A. Bahs – Lielās Upuralas sienā ieskrāpēts uzraksts MATIAS : A : / BACH Ao 1664 (69. att.), bet Mazajā Upuralā – : M : BACH / SALIS / Ao 1664 (70. att.). Domājams, ka 17. vai 18. gadsimtā ieskrāpēti arī citi Mazās Upuralas uzraksti: FABIAN / ADERKAS / HANS / BRINCK (73. att.) un VICTOR (72. att.), tomēr šiem uzrakstiem nav pievienots gadskaitlis. Iespējams, ka arī neliela daļa no Lībiešu Upuralas kultūrslānī atrastajām senlietām ir nevis lībiešu ziedojumi, bet agrīno tūristu vai alas apmeklētāju atstātas lietas. J. Urtāns pieļauj, ka tādas varētu būt vairākas 17. gadsimtā Zviedrijā kaltās monētas un Upuralā atrastie 17. gadsimta baltmāla pīpju fragmenti.

Vērtīgi, ka Matiass Bahs Mazajā Upuralā līdzās vārdam, uzvārdam un apmeklējuma gadam visdrīzāk ir norādījis arī savu dzīvesvietu – Salacgrīvu (*Salis*), kas atrodas 11 kilometrus no Upuralas. Arī Salacas draudzes mācītāja sieva uz Upuralu devusies “pastaigāties” no Salacgrīvas mācītājmuižas. Savukārt Aderkasu dzimta apsaimniekojusi Ķirbižu muižu, kas atrodas 13 km no Upuralas.\*Tā kā vienlaikus ar Fabianu Aderkasu alas sienā iemūžināts arī Hansa Brinka vārds, varētu pieņemt, ka Ķirbižu muižas īpašnieks bija atvedis kādu no saviem ciemiņiem, lai parādīt alu. Iepriekš teiktais vedina secināt, ka Lībiešu Upuralu 17. gadsimtā devās aplūkot galvenokārt tuvākās apkaimes vācbaltieši (74. att.), toties, piemēram, Gūtmaņala un Liepas Lielā Ellīte piesaistīja apmeklētājus no daudz plašākas apkaimes, jo atradās vai nu nozīmīgu ceļu malā, vai plašāku apdzīvotu vietu tuvumā.

Lai gan pirmie “tūristi”, kas apmeklēja Upuralu, bija tuvākās apkaimes vācbaltieši, kam alas apmeklējums aizņēma, iespējams, pusi dienas, viņi šajā vietā tuvāk nekā jebkur citur varēja iepazīt un apjaust savu dzimtcilvēku slepus piekoptās māņticīgās tradīcijas, kas varēja likties svešas, nosodāmas un izskaužamas, bet savā ziņā arī noslēpumainas un eksotiskas. Upurala bija apmeklēšanas vērtā arī kā tuvākajai apkaiemei unikāls ģeoloģisks objekts. Alas apskatei vajadzēja īpaši sagatavoties, gan

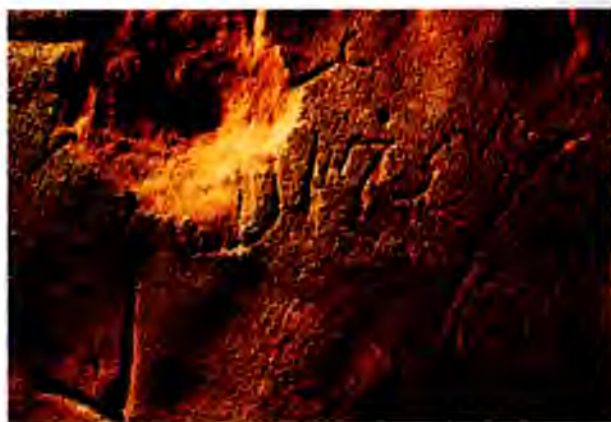


74. att. 17. un 18. gadsimta Lībiešu Upuralas tūristu dzīvesvietu ģeogrāfija. Sagatavojis Sandis Laime, karti izveidojis Rihards Delvers.

organizējot transportu (zirga pajūgu vai ko citu), gan sagādājot lāpas, sveces vai citus gaismas avotus, jo alas atzaros, kur ieskrāpēti 17. gadsimta uzraksti, valdīja pilnīga tumsa. Šo iemeslu dēļ Upurala jau 17. gadsimta pirmajā pusē vietējiem vācbaltiešiem kļuva par apskates objektu, vienlaikus vietējo lībiešu sabiedrībā saglabājot svētvietas funkciju. Lai gan viens no tūrisma attīstībai būtiskiem dzinūjiem ir bijusi vēlme iepazīt tālas, svešas zemes un vietas (Gyr, 2010, 11), nevar noliegt, ka ceļošanas ieradumi attīstījās, sākotnēji apceļojot dzīvesvietas tuvāko apkaimi.

Analizējot tūristu grafiti, jāņem vērā, ka ne katrs Upuralas apmeklētājs tās sienās ieskrāpēja savu vārdu, kā arī fakts, ka lielākā daļa no senajiem uzrakstiem visdrīzāk gājusi bojā, sabrūkot alas priekštelpai. Līdz mūsdienām saglabājušies tikai tie uzraksti, kas savulaik ieskrāpēti dziļākajās alas vietās. Neskatoties uz to, Lībiešu Upurala ir viena no trim vietām Latvijā, kur līdz mūsdienām saglabājušies 17. gadsimtā smilšakmenī ieskrāpētie uzraksti, turklāt Upuralā šāda veida uzrakstu skaits ir vislielākais.

1739. gadā, Valmieras apriņķa baznīcu vizitācijas laikā, Salacas draudzes mācītājs norādīja, ka Upuralā joprojām Sv. Bartolomeja dienā tiek ziedota nauda, lentes, vilna, kāposti, gaļa, karašas un citas lietas (Bregžis, 1931, 88). Tātad arī 18. gadsimtā ala turpināja funkcionēt kā svētvietā. Vienlaikus jāatzīmē, ka 1973. un 2013. gada pētījumos Upuralā un Svētupē pie alas atrastas tikai trīspadsmit 18. gadsimta monētas, tātad ziedošanas intensitāte salīdzinājumā ar 16. un 17. gadsimtu bija krietni mazinājusies. Spricējot pēc alas sienās ieskrāpētajiem uzrakstiem, 18. gadsimtā atslāba arī vietējo vācbaltiešu interese par Lībiešu Upuralu. Pētījuma gaitā atrasti tikai divi 18. gs. uzraksti – gadskaitļi '1757' un '1777' (75. att.). Līdzīga situācija ar 18. gadsimta uzrakstiem konstatēta arī Gūtmaņalā



75. att. Gadskaitlis '1757' Mazajā Upuralā.  
Foto Sandis Laime, 2013. g.

(sk. Arājs, 2015, 11–17), tāpēc iespējams, ka tūristu intereses atslābumam Lībiešu Upuralā bijuši arī citi iemesli.

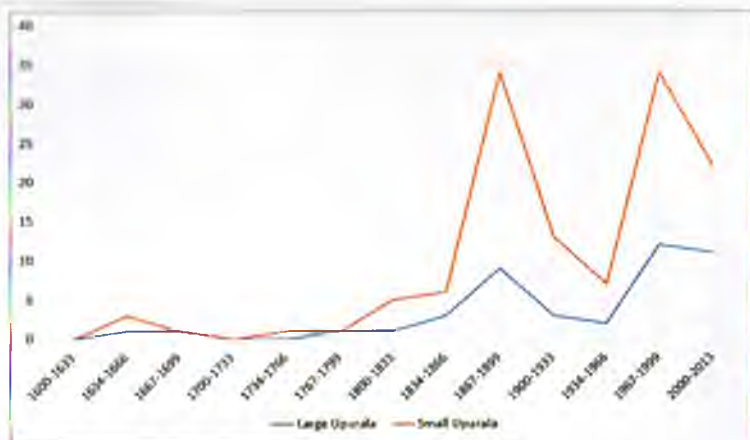
Ziedošana Upuralā nelielā apjomā veikta arī 19. gadsimtā. Lai gan visjaunākā no Upuralā ziedotajām monētām ir Svētupē iepretī alām atrastā 1812. gada Krievijas impērijas vara divkapeika, par cita veida ziedojumiem alā ziņots līdz pat 19. gadsimta vidum un otrajai pusei, kad Upurala beidza funkcionēt kā svētvieta. Ziedošanas pārtraukšanu acīmredzot stimulēja pakāpeniska tradīcijas izzušana (līdzīgi kā citviet Ziemeļvidzemē un visā Latvijā), kā arī fakts, ka ap šo laiku ala pamazām sāka brukt.

Vienlaikus vērojams, ka 19. gadsimta pirmajā pusē lībiešu svētvieta ieguva plašāku atpazīstamību un to sāka apmeklēt gan tā laika zinātnieki, gan citi interešenti no tālākiem apgabaliem. Tā, piemēram, 1822. gadā alu apmeklēja ārsts un etnogrāfs O. Hūns, 1839. gada 15. augustā tur pietāja Tērbatas Universitātes profesors F. Kruze, savukārt 1846. gada 20. jūnijā Lībiešu Upuralu apskatīja A. J. Šēgrēna lībiešu pētniecības ekspedīcijas dalībnieki. A. J. Šēgrēns dienasgrāmatā par Lībiešu Upuralas apmeklējumu atstājis interesantu ierakstu:

...Pēcpusdienā mums bija norunāta ekskursija, kurā devāmies saimnieka [Svētciema muižas īpašnieka Karla fon Fēgezaka] vadībā. Iekšzemē, mazas upītes krastā, Ikskul ciemā atradās vieta, kas jau sen bijusi pazīstama kā sena lībiešu upurvieta, tādēļ visiem viesiem bija paradums to apmeklēt. Proti, tur bija ala stāvā smilšakmens sienā tās pašas upītes augstajā krastā, kas šeit garām plūst uz jūru, vārdā Svētup jeb citiem vārdiem svētā upe. /.../ (citēts pēc: Blumberga, 2006, 22).

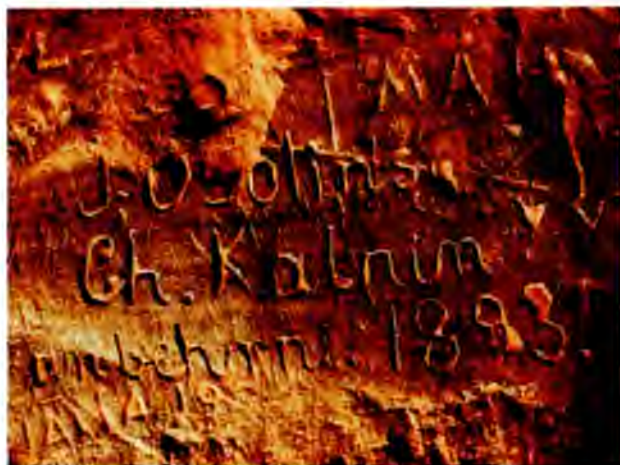
Zīmīga ir A. J. Šēgrēna piezīme, kas liecina, ka Upuralu kā interesantu dabas objektu un senu lībiešu svētvieta ciemiņiem allaž rādījis Svētciema muižas īpašnieks. Tās apstiprina iepriekš izdarīto secinājumu, ka 17. un 18. gadsimtā alu galvenokārt kā tūristi apmeklēja tuvākās apkaimes vāchaltieši – muižnieki, garīdznieki un citi augstākās sabiedrības pārstāvji.

Upuralas apmeklētāju apraksti un zīmējumi ļauj secināt, ka 19. gadsimta pirmajā pusē alai sāka nogrūt griesti, kas aizsprostoja atlikušās alas daļas ieeju. Par to netieši liecina arī fakts, ka starp 1824. un 1860. gadu ne Lielajā, ne Mazajā Upuralā nav ieskrāpēts neviens datēts uzraksts (salīdzinājumam: no 1800. līdz 1824. gadam ieskrāpēti vismaz pieci uzraksti – 76. att). Tomēr Svētupes palu ietekmē vai citu iemeslu dēļ alas ieeja laika gaitā tomēr atbrīvojās. Sākot ar 1860. gadu, tūristu grafiti abos alas atzaros ieskrāpēti gandrīz katru gadu. Tātad tūristu pieplūdums šajā laikā kļuva masveidīgs. 220 gados (no 1642. līdz 1860. gadam) Lībiešu Upuralā ieskrāpēti 11 datēti uzraksti, bet nākamajos 40 gados (no 1860. līdz 1899. gadam) tādu ir jau 40. Spricžot pēc uzvārdiem, Lībiešu Upuralu 19. gad-



76. att. Tūristu uzrakstu skrāpēšanas intensitāte Līvīešu Upurālā. Sagatavojis Sandis Laime.

simta otrajā pusē sāka apmeklēt arī latviešu tautības ceļotāji (piem., “Krumins” 1865. gadā, kas ir senākais Upurālā reģistrētais datētais uzraksts ar latviešu uzvārdu, “J. Ozolins, Ch. Kalnin un behrni” 1893. gadā, 77. att. u. c.) un igauņi (“N. Raudsep” 1875. gadā, “E. Kusk” 1897. gadā). Latviešu tautības ceļotāju iekļaušanās tūrisma aprītē bija iespējama, pateicoties dzimtbūšanas atcelšanai, kas Vidzemes guberņā notika 1819. gadā. Pēc dzimtbūšanas atcelšanas zemnieki ieguva pārvietošanās brīvību un plašākas tiesības uz privātīpašumu. Pakāpeniski uzlabojoties pamatizglītības līmenim, uzlabojās arī latviešu rakstītprasme, kā arī



77. att. 19. gs. latviešu tūristu uzraksts “J. Osolins Ch. Kalnin un behrni” 1893. g. Mazajā Upurālā. Foto Sandis Laime, 2010. g.





78. att. Apmeklētāji pie Kuiķules atseguma 1935. gada 2. augustā.  
Foto no Rasmus Noriņas krājuma, attēls iegūts no Feldmaņu ģimenes albuma.



79. att. Lībiešu Upuralas apmeklētāji no Pāles, 20. gs. 20. gadi.  
Foto no Rasmus Noriņas krājuma.

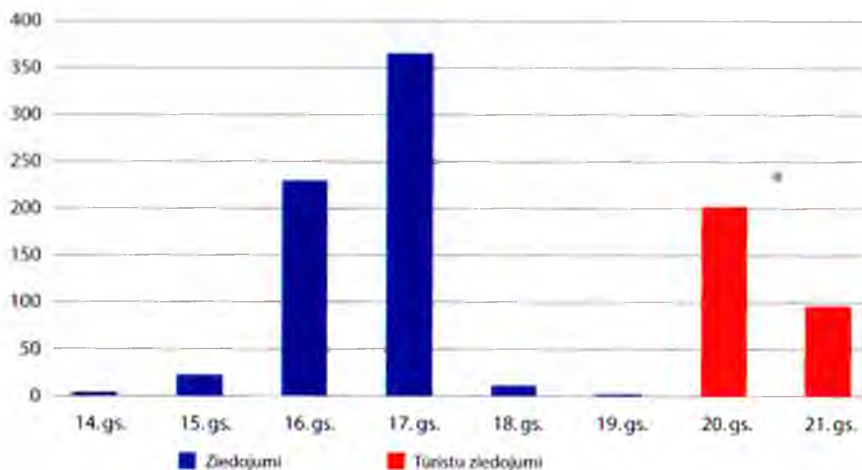
iespēja iegūt augstāku izglītību. Pateicoties tam, 19. gs. otrajā pusē sāka veidoties latviešu inteliģence, kas publicēja ceļojumu piezīmes un interesantu vietu aprakstus latviešu valodā, tādējādi veicinot iekšzemes tūrisma attīstību. Šķiet, ka masveidīgais tūristu skaita pieaugums Upuralā pēc 1860. gada saistāms tieši ar latviešu tautības ceļotāju (t. i., tobrīd sociāli zemākā sabiedrības slāņa, kas arī jau bija sācis stratificēties) iekļaušanos tūrisma aprītē. Vienlaikus nevar neatzīmēt, ka arī Eiropā pāreja no ceļošanas kā elitāras sabiedrības augstāko slāņu nodarbes uz masveida tūrismu notika tieši 19. gadsimta vidū (Gyr, 2010, 18).

20. gadsimta pirmajā pusē datēto uzrakstu skaits Lībiešu Upuralā atkal strauji samazinās, kas acīmredzot saistīts ar faktu, ka ap šo laiku sabrukusi atlikusi alas priekštelpas daļa. Laikā no 1900. līdz 1925. gadam alā ieskrāpēti 13 datēti uzraksti, savukārt turpmākā gandrīz pusgadsimta laikā (līdz 1969. gadam) – tikai septiņi. Grūti pieejamā un aizbrukusī ala strauji zaudēja pievilcību un vairs nespēja piesaistīt tūristu interesi (78., 79. att.).

Un tomēr – 20. gs. 70. gados Lībiešu Upuralā pēkšņi atjaunojās regulārs tūristu apmeklējums, par ko liecina alas sienās ieskrāpētie uzraksti – no 1970. gada līdz mūsdienām gandrīz katru gadu alā tapis kāds datēts tūristu grafiti. Tas saistāms ar pētnieku aktivitātēm alās 70. gadu sākumā, kā rezultātā Lībiešu Upurala atkal kļuva pieejamu apmeklētājiem. Alas apmeklētāju skaita pieplūdumu šajā laikā veicināja G. Eņiņa (Eņiņš, 1972; Eņiņš, 1984, 146–155 u. c.) un J. Urtāna (Urtāns, 1973a; Urtāns, 1973b; Urtāns, 1975; Urtāns, 1977; Urtāns, 1980 u. c.) publikācijas, vairojot sabiedrības interesi par šo objektu. Mūsdienās tūristu plūsmu uztur ap alu ierīkotā tūrisma infrastruktūra (ceļmalu norādes uz alas atrašanās vietu un informācijas stends), informācija tūrisma ceļvežos un internetā. No 1970. līdz 1999. gadam Upuralā ieskrāpēti 34 datēti tūristu grafiti, un līdzīga uzrakstu skrāpēšanas intensitāte saglabājas arī 21. gadsimta sākumā, kad 13 gadu laikā (līdz 2013. gadam) tapuši 24 ar gadskaitli datēti uzraksti. Šāda jauno uzrakstu skrāpēšanas intensitāte liek bažīties par kultūrvēsturiski vērtīgāko skrāpējumu – seno zīmju un 17.–18. gadsimta uzrakstu – turpmāku saglabāšanos.

### **Mūsdienu monētu “ziedoјumi” Lībiešu Upuralā**

Sākot ar 20. gadsimta 70. gadiem Lībiešu Upuralā novērojama kāda jauna alas apmeklētāju tradīcija – monētu, retāk cita veida priekšmetu (piem., pārtikas, konfekšu, vainadziņu) “ziedošana”. Alā un Svētupē pie alas kopumā fiksētas 320 mūsdienu (1957–2014) monētas (80. att.), kas lielākoties izmantotas kā oficiāls maksāšanas līdzeklis Latvijā (PSRS kapeikas, Latvijas santīmi un lati,



80. att. Monētu ziedošanas intensitāte Līvīešu Upurālā.  
Sagatavojis Sandis Laimē un Juris Urtāns.

Latvijas eiro centi), kā arī citvalstu valūta (Igaunijas, Lietuvas, Krievijas, Polijas, Ukrainas, Zviedrijas, Austrijas, Francijas, Itālijas, Nīderlandes, Lielbritānijas, Meksikas un Taizemes) monētas. Lai gan iespējams, ka atsevišķas ārzemju monētas alā ziedojuši ārzemju tūristi, domājams, ka lielākoties tās šeit atstājuši pa attiecīgajām valstīm ceļojušie latvieši, kam pēc ceļojuma atlikusi sīknauda. Jāņem arī vērā, ka pēc Latvijas pievienošanās eiro zonai 2014. gadā citu valstu eiro un eiro centu monētas ir oficiāls norēķinu līdzeklis arī Latvijas teritorijā. Tāpēc šķiet, ka Upurālā atrastie Francijas, Itālijas un Nīderlandes eiro centi visdrīzāk ir vietējo tūristu ziedoti. Pēc ziedotajām mūsdienu lietām vien gan neiespējami noteikt to ziedošanas mērķi, tomēr domājams, ka tie iedalāmi divās grupās:

1) Tūristu ziedojumi, proti, pārsvarā neliela nomināla monētas, ko līdzīgi kā citos tūrisma objektos (īpaši – strūklakās) nomet, lai, piemēram, vēlreiz atgrieztos attiecīgajā vietā u. tml. Sīku monētu ziedošanu Līvīešu Upurālā varētu motivēt arī informācijas stendā izlasāmais teksts par vairākus gadsimtus senajām monētu ziedošanas tradīcijām alā, kas mudinājis tūristus imitēt līdzīgu ziedošanas aktu. Sprīžot pēc Lielajā Upurālā un Svētupē iepretim Upurālai atrastajām PSRS monētām (deviņas monētas Lielajā Upurālā, kaltas no 1969. līdz 1989. gadam, astoņas monētas Svētupē, kaltas no 1957. līdz 1991. gadam), šī tradīcija Līvīešu Upurālā aizsākusies pēc alas iecjas atrakšanas un arheoloģiskajiem izrakumiem.

2) Ziedojumi, ko alā atstājuši dažādu folkloras, neopagānisko, ezotērisko un citu kustību pārstāvji (sk. 4. pielikumu, #32). Šo kustību (at)dzimšana Latvijā uttīcināma uz 20. gadsimta 80. gadu beigām un 90. gadu sākumu (plašāk k. Muktupāvela, 2010; Muktupāvela, 2013). Atšķirībā no tūristiem šo Līvīešu



81.–84. att. Mūsdienu ziedoējumi Lībiešu Upuralā.  
Foto Juris Urtāns, Sandis Laime, Ieva Vītola, 2014.–2016. g.

Upuralas apmeklētāju veiktās darbības un rituāli ir daudz komplicētāki, to nodrošināšanai veikta iepriekšēja sagatavošanās, izraudzīti noteikti datumi (piemēram, saulgrieži), to raksturs nav spontāns. Domājams, ka ziedošana ir tikai viena no šīs grupas apmeklētāju alā veiktajām aktivitātēm. Citas darbības iekļauj, piemēram, ugunsķūru dedzināšanu pie alas ieejas, tautasdziesmu dziedāšanu, medītešanu utt. (81.–84. att.)

## LĪBIEŠU UPURALA SAVA LAIKA UN APKĀRTNES KONTEKSTĀ

Spriežot pēc daudzajiem ziedojumiem, kas izdarīti nepārtraukti no 14. gadsimta līdz 19. gadsimta vidum vai pat beigām – tāvad vairāku gadsimtu garumā, Lībiešu Upurala noteikti bija zināma un pazīstama nosacīti plašākas apkārtnes iedzīvotājiem, kas to arī izmantoja par savu ziedojumu vietu. Aktīvākā ziedošana alā, spriežot pēc atrasto monētu kalšanas laikiem, notika 16. un 17. gadsimtā, pamazām norimstot 18. un 19. gadsimtā. Par alas izmantošanu sakrālām vajadzībām it kā liecinātu dažas ar 14. gadsimtu datējamas monētas, tomēr 14. un 15. gadsimta monētu skaits nav liels. Varētu pieņemt, ka daļa no agrākajām monētām Upuralā tomēr ir ziedotas vēlākos gadsimtos – tādas, kas vairs nebija ikdienas apgrozībā. Taču iespējams, ka 14. un 15. gadsimtā, kad monētu lietojums un apgrozība bija mazāka, ziedojumi bija organiskas izcelsmes; liecības par tiem alas kultūrslānī nav fiksējamas. Upurala ir saistīta ar katolisko Sv. Bartolomeja kapelu, bet šādas kapelas ierīkošana varēja notikt tikai pirms reformācijas, respektīvi, pirms 16. gadsimta sākuma.

Lībiešu Upurala un tās tuvākā aploce bija nozīmīga kādai sakrāli vienādi domājošai, iespējams, arī teritoriāli un etniski determinētai ļaužu kopai, kas savā veidā tiecās uz šo vietu. Jaunākos laikos – 19. gadsimtā un 20. gadsimta pirmajā pusē – vietas lokālo centralitāti iezīmēja Svētciema pagasta centrs ar attiecīgajām būvēm: skolu, kapsētu, krogu,<sup>1</sup> tiltu pāri Svētucei, podnieka darbnīcu (Šēriņa, 2003, 164; Urtāns, 2015, 26–29). Par agrāko laiku vietas nosacīto centralitāti iecina tikai netiešas ziņas. Kā zināms, Svētupes lejtecē agrākais datētais arheoloģiskais atradums ir 13. gadsimta lībiska bronzas bruņurupuču sakta, kas tagad glabājas Salacgrīvas muzejā (Zilvere, 2011) un kas ir metāldetektoristu atrasta pie Jennu mājām, netālu no vecās Svētupes un Jaunupes attekas. Citas drošas rheoloģiskās liecības šajā teritorijā par posmu līdz Livonijas laikam nav iegūtas. Tās varētu liecināt, ka ļaudis tur nav dzīvojuši, dzīvojuši ļoti reti vai arī ka

<sup>1</sup> Kuiķules kroga, tagad – Ilgupils māju – pamatos ir iemūrēts ķieģelis, kurā iedarināta savabīga zīme un skaitlis “1874” (85. art.), iespējams, kroga būves gads. Šis skaitlis sasaucas arī ar kuiķules kapsētas dibināšanas laiku.



85. att. Kuiķules kroga pamatā iemūrētais ķieģelis ar skaitļiem.  
Foto Juris Urtāns, 2016. g.

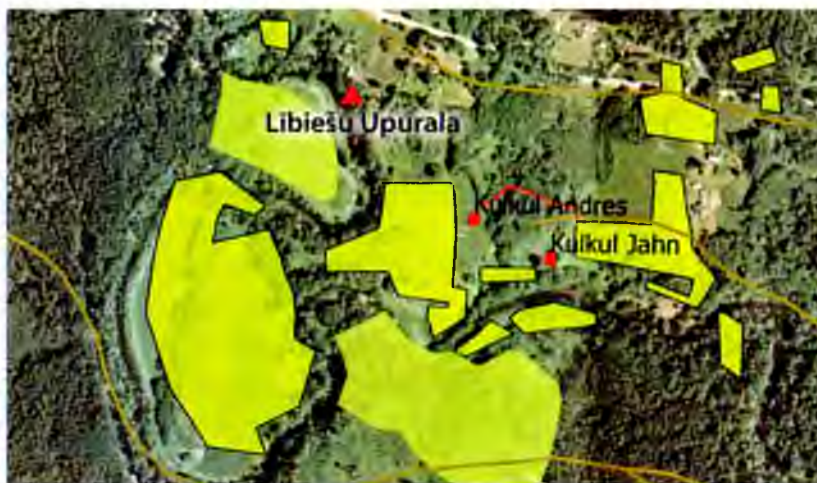
pagaidām šādas agrāku laiku liecības nav atrastas. Kā novada centrs vēlākos laikos sāka iezīmēties Salacgrīva ar viduslaiku pili un baznīcu, tomēr pirmsvācu pilskalns Salacgrīvas pils vietā (doma, ka tur atradies pirmsvācu laika pilskalns, literatūrā ieviesās 20. gadsimta 30. gados (Melnalksnis, 1930, 46; Vanags, 1937, 194)), lai arī meklēts, pagaidām nav pierādāms.

Ciema jēdziena klātbūtne vietas lībiskas cilmes nosaukumā Kuiķule (sal. Viitso, Ernštreits, 2012–2013) apliecina, ka apdzīvotā vieta pie Upuralas bija kas plašāks nekā tikai atsevišķa zemnieku māja. 1683. gada kadastra karte (86. att.) (un tas ir laiks, kad Upuralā tika intensīvi ziedots) Kuiķules vietā neuzrāda kādas īpatnības, kas varētu liecināt par vienlaidus ciemu, tāpēc var pieņemt, ka vietvārds radies tad, kad šāds vairāk vai mazāk vienlaidus ciems tiešām pastāvējis. Arheoloģiskā nozīmē šāds ciems varētu iezīmēties kā apmetnes kultūrlānis. Savietojot 1683. gada kadastra karti ar mūsdienu karti,<sup>1</sup> varēja aptuveni noteikt, kur atradušās Upuralai tuvākās mājas (87. att.).

<sup>1</sup> Kartes savietojumam adaptēja arheologi Daniels Gunnarsons un Alise Šulte, par ko paldies! – autori.



86. att. 1683. gada kadastra kartes fragments ar Libiešu Upurālas vietu.  
(LVVA p. 123, f. 7404, 3. apr., 161. lieta, 1. lapa).



87. att. 1683. gada un mūsdienu kartes savietojums.  
Kartes savietojumam adaptējuši Daniels Gunnarsons un Alise Šulte.

Svētupes krastā starp tagadējām Lielkuiķuļu un Mazkuiķuļu mājām 1683. gadā ir bijušas divas zemnieku mājas, kas zviedru kartē pēc to saimnieku vārdiem apzīmētas kā *Kulkul Andres* un *Kulkul Jahn* mājas. Mājas apzīmējums kartē ir simbolisks, un nav norādītas nekādas citas būves, kam vajadzētu būt saimniecības sastāvā. Šajā vietā 19. gs. otrajā pusē un 20. gs., kā to rāda tā laika kartes, nekādu māju vairs nav bijis.

*Kulkul Andres* māju vieta atrodas vēl nesenos laikos apstrādātā tīrumā, ap 200 m uz dienvidaustrumiem no Lībiešu Upuralas. Māju vietā tagad varēja ieraudzīt vismaz divus ļoti lēzenus paaugstinājumus vai mikroizcēlumus (88. att.), kurus lapu laikā un, iespējams, apstrādātā tīrumā varētu arī neieraudzīt. Abi izcēlumi ir ap 0,2–0,3 m augsti, caurmērā ap 10 m lieli, vienam izcēlumam, kas atrodas vairāk uz austrumiem, iezīmējās viena taisna mala. Abos mikroizcēlumos un starp tiem ir kultūrslānis. Tur kurmju rakumos bija atrodamas ķieģeļu lauskas un zvirgzdaini akmentiņi.

*Kulkul Jahn* māju vieta atradās tālāk uz austrumiem no *Kulkul Andres* māju vietas. Apsekojuma brīdī šī vieta nebija lauksaimnieciski apstrādāta, un zemes raksturs nebija nosakāms. Tā atrodas tuvāk Svētupes augstajam krastam. Krasta



88. att. *Kulkul Andres* māju vieta mūsdienās. Foto Juris Urtāns, 2016. g.



malā ir viena lielāka, taģad kokiem un krūmiem pāraugusi akmeņu kaudze – augstums nepilns metrs. Akmeņi tajā ir nosūnojuši, sagūluši un ieauguši zemē. Tas varētu liecināt, ka kaudze veidota vai veidojusies jau senākos laikos. Starp akmeņiem ir atsevišķi ķieģeļu fragmenti.

Starp abām māju vietām Svētupes krasta nogāzē iezīmējas nepilnu metru dziļa, nedaudz mitra ielejiņa vai graviņa, kas sākas nedaudz attālāk no mitrākas vietas – upes ielejas malas. Iespējams, ka tur ir aizsērējuša avota izplūdes zona; abu māju ļaudis avotu varēja izmantot par ūdens ņemšanas vietu.<sup>1</sup>

Baznīcas 1674. gada vizitācijas protokolos minēts, ka ala atrodas pie *Kulkul Jahn* mājām (Bregžis, 1931, 44). Ļoti ticami, ka gan 1683. gada kadastra kartē, gan baznīcas 1674. gada vizitācijas protokolā ir atzīmēta viena un tā pati persona – *Kulkul Jahn*.

Par vietas zināmu centralitāti varētu liecināt arī kapsētas esamība. Livonijas laikā un vēlākos laikos lauku kapsētas nereti bijušas iekārtotas pie baznīcām un kapelām (Muižnieks, 2003; Muižnieks, 2015, 222–229). Savukārt kapelas varēja būt saistītas ar vēl agrākiem priekskristīgajiem ticējumiem un dibinātas tieši šādās vietās, kuru apmeklētājus vajadzēja “atgriezt” ticībā vai pievērst kristietībai. Viduslaiku kapelas, kas varēja būt visai nelielas un necīlas būves, gandrīz vienmēr bija saistītas ar apbedīšanas vietām vai kapsētām, kas reformācijas laikā tika aizliegtas, un to izmantošana bija nelegāla vai puslegāla. Kapelas bija saistītas ar regulāriem tirgiem, kas ir viena no vietas centralitātes izpausmēm. Kā zināms, tad arī kaut kur pie Lībiešu Upuralas ir bijusi Sv. Bartolomeja kapela, kuras atrašanās vieta nav noteiktāk lokalizēta, un kā kalendārā piesaiste pagāniskajām darbībām Upuralās tiek norādīta Sv. Bartolomeja diena. Meklējot Sv. Bartolomeja kapelas vietu, rosinošas var būt norādes par kapsētām vai liecības par cilvēku kaulu atradumiem Upuralas apkārtnē, kas varētu norādīt kapelas vietu. Kapelai ar kapsētu arī nevajadzētu atrasties pārāk tālu no Upuralas, jo tad zustu jēga baznīcas vizitācijas dokumentos minētajai alas sasaistei ar kapelu un, iespējams, kapsētu.

Sādā skatījumā bez nozīmes nav arī kāda 20. gadsimta 20.–30. gadu norāde uz ļaužu runām, ka virs Upuralas atrodoties kapenes, bet toreizējais saimnieks Miķelis Ozols gan esot to noliedzis.<sup>2</sup> Kapela un kapsēta tiešā ziedojumu vietas vai mūsu gadījumā – alas – tuvumā būtu visatbilstošākais izkārtojums viduslaiku un agro jauno laiku kontekstā, tomēr pagaidām nekādas jaunas liecības par kapsētas atrašanos tiešā Upuralas tuvumā nav iegūtas. E. Kurce, īsi pieminot Sv. Bartolomeja kapelu pie Upuralas, liecina, ka ar 1869. gadu datētā muižas kartē Ķuiķulē tiek norādīta kapsēta (*wo nach der Gutskarte v. J. 1869 ein Kirchhof ist*

<sup>1</sup> J. Urtāna 2016. gada 22. marta ziņojums. Glabājas VKPAI PDC.

<sup>2</sup> Anonīms, nedatēts 20. gadsimta 20.–30. gadu ziņojums. Glabājas I.NVMA.



89. att. Kuiķules kapsētas kapliča. Foto Juris Urtāns, 2014. g.

(Kurtz, 1924, 97 (B 69))). Diemžēl šādu muižas karti nav izdevies uziet, un līdz ar to nav skaidrs, kur tieši atradusies šajā kartē norādītā kapsēta.

Lībiešu Upuralai pretējā Svētupes krastā, taisnā līnijā tikai ap 150 m attālumā, atrodas Kuiķules kapsēta (89. att.), kas, noteikti zināms, ir dibināta 1873. gadā.<sup>1</sup> Nevar izslēgt, ka 1869. gadā muižas kartē norādītā, iespējams, nelielā, kapelai atbilstošā kapsēta atradusies tajā pašā vietā, kur vēlāk ierīkota Kuiķules kapsēta.

<sup>1</sup> Vēsturnieces R. Noriņas izpētītie Sveiciema pagasta valdes 1873. un 1874. gada protokoli norāda, ka kapsēta dibināta tieši šajā laikā. Paldies R. Noriņai par sagādāto materiālu! – autori.

*Sveiciema pie valsts valdības, tai 20tā September 1873.*

*Dzīmtlielkunga vietnieks, Draudzes tiesas lielkungs O. v. Vegezack tiem šodien sapulcējušiem saimniekiem Dzīmtlielkunga vārdā darīja zināmu ka uz to no valsts veccaka un konventes sūtībā pienestu lūgšanu no valstes vēlešanos cien. dzīmtlielkungs R. von Vegesack Sveiciema valstei priekš Kapsētas divi pūrvietas zemes šķīņķojot, kas pie Kuikuļa uz upes krasta pie tās no Pāles uz Sveiciema ceļa pa kreisai rokai gul un no mērnika tiks nomērītas un atšķirtas.*

LVVA 1232. fonds, 1. apr., 1. lieta, 65.–66. lp.

1874. gada 6. februārī: *Valsts vecakājs lika priekša vai labaki nebūtot bijis ka to kapsētas vārtu kambari glītākā vīzē uztaisitu ne kā tai 5 Novemberi p. g. ap. Nr.43 apspriests ticis tas būtu ka to ēku no kantetiem balkiem uzceltu. Tie luterā ticīgi valsts vietnieki uz tam iegāja ka to ēku no kantetiem balkiem jātaisā.*

LVVA 1232. fonds, 1. apr., 1. lieta, 70. lp.

Tai izraudzītā vieta atrodas augstā Svētupes kreisā krasta klintsmaļā; mūsdienu cilvēka acīm šķīstu, ka šī vieta varētu būt pat ļoti piemērota kapelas ierīkošanai, tomēr par kapelu šajā vietā nav nekādu liecību.

Kuiķules tuvumā ir lokalizēta vēl viena kapsēta, iepretim Vējiņiem, Ūlamurgas un Svētupes sateces ragā, tomēr šī vieta atrodas jau apmēram pusotra kilometra attālumā no Lībiešu Upuralas. Par šīs kapsētas vecumu var spriest tikai pēc nedrošām folkloras liecībām, kas saista kapsētu ar zviedru laiku. Tīcis stāstīts, ka kapsētā atrasts zvans, uz kura bijis 16. gadsimta gadskaitlis. Zvana atrašanās tā laika vietējo ļaužu lauku kapsētā būtu visai maz ticama; vairāk tas norādītu uz kādas būves, iespējams, kapelas, pastāvēšanu, tomēr šie spriedumi vairāk vai mazāk ir tikai spekulācijas. Vēl viena, šķiet, ar Upuralas intensīvas izmantošanas laiku saistīta apbedījumu vieta – tautā kādreiz saukta par Zviedru kapiem – atrodas jau apmēram trīs kilometru attālumā pie Avotkalniem. Šī apbedījumu vieta iekļaujas jau ar citu lokālo centralitāti saistītā aplocē: ar Jaunupes atteku, Jaunupes dambi, Ikšķiļu krogu, manufaktūru jeb ražotni, apbedījumu vietu pie Kraukļiem un citām cilvēku darbības lokācijām. Avotkalnu kapsētu sāka norakt grantī jau 20. gadsimta 20. gados; cilvēku kauli te atrasti arī 60. gados. Mūsdienās kapsēta uzskatāma par nopostītu (Ritums, Tora, 1996, 97).

Lībiešu Upuralas tuvumā bija vēl citas ar sakralitāti un cilvēku kopā saiešanu vai svētkiem saistītas vietas. Tā K. Levis of Menārs jau 1908. gadā rakstīja, ka pie Upuralas, meža un upes klinšainā krasta ierobežota, bijusi sena tautas pulcēšanās vieta (Lōwis, 1908). Spriežot pēc vietas raksturojuma, tas varētu būt upes līcis Svētupes kreisajā krastā, pretim Upuralai. Līcis ir zema, pavasara plūdus dažkārt pārplūstoša vieta, bet šo līci tiešām norobežo stāvs Svētupes krasts. Iespējams, ka šīs senās pulcēšanās tradīcijas nosacīts turpinājums bija mēģinājums nesenos laikos sākt līcī organizēt brīvdabas koncertus un tādējādi šo ainavisko vietu padarīt daudz publiskāku. Diemžēl cēlās dažādi konflikti, un tā šī skaistā vieta netika iekļauta mūsdienu kultūras notikumu aktuālo aktivitātāšu lokā (Bebre, 2010; Tamane, 2010).

K. Levis of Menāra aprakstam tikpat labi atbilst vēl kāda cita ļaužu pulcēšanās vieta, kas aktīvi tika lietota vēl 90. gadu sākumā un arī agrāk, un tā ir Kuiķules zaļumbaļļu vieta Kuiķules līcī, kas agrākos laikos bija ļoti populāra (90., 91. att.); arī tagad šo vietu vietējie ļaudis zina ļoti labi. Tā atrodas Svētupes kreisajā krastā, ap 500 m uz leju no Kuiķules tilta, starp upi un upes krauju, un to iezīmē stādītu liepu aplis, līdz kuram no austrumu puses pieved liepu aleja. Pie zaļumbaļļu vietas Svētupes krasta kraujas nogāzē ir izrakums, kurā, iespējams, kādreiz koris varēja stāvēt un dziedāt klausītājiem, kas atradušies zemāk, pašā zaļumballes vietā. Patlaban zaļumbaļļu vieta netiek izmantota un sāk aizaugt ar krūmiem.



90. un 91. att. Zaļumbaļļu vieta Kuiķules licī pirms Otrā pasaules kara un mūsdienās.  
Foto no Rasmaš Noriņas vākuma un foto Juris Urtāns, 2013. g.



92. att. Kuiķules upurozolu birzs vieta. Foto Juris Urtāns, 2016. g.

Nav tuvāku norāžu, kad šī zaļumbalļu vieta ieguva šādu nozīmību, bet liekas, ka tas varētu būt noticis jau Pirmās tautas atmodas gados, respektīvi, 19. gs. otrajā pusē. Kāda bija šīs vietas nozīme un vai tai bija nozīme vēl agrākos laikos, respektīvi, tad, kad Upuralā notika ziedošana, nav nekādu ziņu, tikai zīmīgi, ka šāda, jaunākos laikos populāra pulcēšanās vieta atrodas netālu no Lībiešu Upuralas.

Arheoloģisko pētījumu laikā kāds no vietējiem ļaudīm (diemžēl stāstītājs tolaik nav ticis identificēts), atsaucoties uz Kuiķuļu saimnieku Miķeli Ozolu, stāstīja, ka agrākos laikos netālu no Upuralas bijusi ozolu birzs, un ļaudis gājuši ziedot ne

tikai uz Upuralu, bet likuši ziedojumus arī birzs ozolu dobumos, taču ozoli esot izdedzināti. Šī vieta tolaik tika arī konkrēti norādīta.<sup>1</sup>

Tas ir augsts Svētupes labā krasta stūris, zem kura ir smilšakmens klints (92. att.). Gar šo vietu ved sens, reljefā iezīmēts celiņš, kas nolaižas jau 17. gs. zviedru kadastra kartē atzīmētajā tīrumā – plašajā Svētupes labā krasta līcī (86. att.). Birzs vietā pie pašas upes klints un pie vecā celiņa vietas gan 1973. gadā, gan arī mūsdienās aug paliels ozols. Tā lielie zari ir asimetriski, vērsti prom no Svētupes. Tas liek domāt, ka šajā virzienā kādreiz bijis atklāts tīrums, kas ļāvis ozola zariem pļesties tikai vienā, tīruma virzienā. Tagad tīrums daļēji aizaudzi ar krūmiem un jauniem bērziem. Starp vecā ceļa vietu un Svētupes stāvkrastu ir dažus metrus plata josla. Pie ozola, t. i., pie kraujas malas, šī josla ir jau līdz pārdesmit metrus plata – agrākos laikos neatra vieta, kurā ir vairākas aizmilzušas senu rakumu bedres. Šī ir vienīgā vieta, kur ozolu birzs vai vismaz daži ozoli varēja augt, jo citur jau sākas tīrums.<sup>2</sup> Arheoloģiskajos pārbaudes izrakumos 1973. gadā šajā vietā tika izpētīta 9 kv. m liela platība. Izrādījās, ka tūlīt zem velēnas sākas intensīva deguma kārta, ko iezīmēja pelni (93. att.). Iespējams, ka ozoli tiešām kādreiz tikuši dedzināti.

Divi ne visai lieli ozoli (to apkārtmērs nesasniedz 4 m), kas tomēr, kā tika stāstīts 1973. gadā, uzskatīti par svētozoliem,<sup>3</sup> atrodas jau attālāk no Lībiešu Upuralas – Svētupes krastā pie Vedamurgu mājām. Vietas kā senas svētvietas atributācija tomēr nav droša.<sup>4</sup>

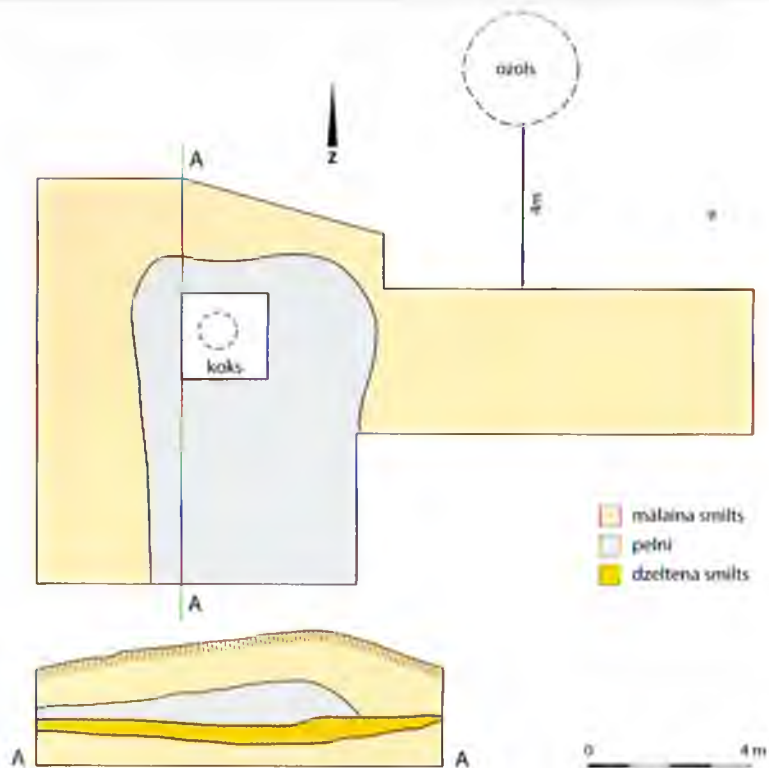
Lībiešu Upuralas tuvākajā apkārtņē ir vairāki mājvārdi ar mitoloģisku raksturu: Ūsiņi jeb Ūziņi (94. att.), Pērkonī un Pīkoli, kas it kā iezīmē ar Upuralu un Svētupi saistītu sakrālo vietvārdu aploci. Folkloristei Janīnai Kursītei ir savs skaidrojums: sākotnēji liktos, ka te ir klātesoša agra baltu tradīcija, jo baltu aplocē vārdam 'svēts' ir sena un ar simbolisku saturu pildīta nozīmība (Курсите, Урпале, 2016). Jēdziens 'svēts' ir saistīts ar gaismas ideju, spīdēšanu, ar sakrālo tīrību u. c. (Dambe, 1984, 43–44). Krievu valodnieks Vladimirs Toporovs, pētot svētuma jēdzienu tā diahroniskajā aspektā, nosauca to par "kultūru valodas spoguļi" (Топоров, 1995, 432). Baltu izplatības teritorijās ir daudz hidronīmu ar

<sup>1</sup> J. Urtāna 1973. gada 7. septembra ziņojums. Glabājas J. Urtāna personīgajā arhīvā.

<sup>2</sup> J. Urtāna 2016. gada 22. marta ziņojums. Glabājas VKPAI PDC.

<sup>3</sup> J. Urtāna 1976. gada 8. decembra ziņojums. Glabājas VKPAI PDC.

<sup>4</sup> "Vienīgi par tiem svētozoliem un svētvietu pie Vedamurgām, kopš presē jau agrāk parādījās šāda informācija, mums ir šaubas. Mēs neko tādu neesam dzirdējuši. Ka tie dižozoli, tas jā. Tie Čakstiņu stādīti savai dzimtai, sētai, pirtij. Mūsu versijā svētvietā ir pie citas urgas ietekas Svētupē, aiz Vējiņiem, kur upē lielais akmens galds un pašā krastā milzīgs vecozols, kas pirms apmēram gadiem astoņiem vētrā apgāzās." Sandras Bečeres e-vēstule R. Noriņai. Saņemta 2016. gada 5. janvārī. Glabājas R. Noriņas personīgajā arhīvā. Paldies R. Noriņai par šo materiālu! – autori.



93. att. Kuiķuļu upurozolu bērzs. Izrakumu plāns un griezumš.  
Zīmējis Juris Urtāns, izveidojis Rihards Delvers.



94. att. Norāde uz Ūziņu mājām. Foto Juris Urtāns, 2016. g.

attiecīgo vārda sakni: prūšiem ir *Swent* – upe, *Swentyn* – ezers, kas minēts 1297. gadā, *Swyntheynen* – ezers, kas minēts 1340. gadā. Lietuvā zināmi hidronīmi *Šventas*, *Šventēlis*, *Šventē*, *Švenčius*, *Švenčiukas*, *Šventa*, *Šventupe*, *Šventežeris* u. c. Latvijā bez Svētupe pie Lībiešu Upuralas ir zināmas vēl 14 upes, kas sauktas *Svētupe*, *Svente* un *Sventāja* (Urtāns, 2010).

Runājot par Lībiešu Upuralu un Svētupi, vārda ‘svēts’ nozīmes skaidrojumam saistībā ar baltiem ir būtisks šķērslis – Svētupe apkaimē sākotnēji un ilgstoši dzīvojuši nevis latvieši vai viņu baltiskās izcelsmes senči, bet Baltijas somu tauta lībieši. Ne velti alu pie upes ar latvisku nosaukumu – Svētupe – sauc par Lībiešu Upuralu. Tad rodas jautājums, kā šī upe saucās lībiešu valodā un kad tā ieguvusi savu latvisko nosaukumu?

J. Kursīte norādīja, ka 17. gadsimta kartēs šī upe jau ir iezīmēta, bet tai nav pierakstīts nosaukums. 18. gadsimta kartēs upe tiek saukta latviskā vārdā par Svētupi. Tā Vilhelma Kristiana Fribes 1791. gada kartē upe nosaukta daļēji latviešu un daļēji vācu valodā *Sweet fluss* (Friebe, Krause, 1791). Dažus gadus vēlāk izdotajā Ludviga Augusta Mellina kartē upei dots latvisks nosaukums *Swet uppe* (Mellin, 1798); tā upe kartēs dēvēta arī vēlākos gados. 1839. gada Vidzemes guberņas topogrāfiskā pārskata kartē upe saukta *Sweht uppe*.<sup>1</sup>

Vai varētu būt tā, ka, pirms upe ieguva savu latvisko nosaukumu, pie tās ilglaicīgi dzīvojušie lībieši nebūtu tai devuši savu vārdu? J. Kursīte skaidro, ka šādu pieņēmumu it kā netieši apliecina fakts, ka apkārtnes lielākajam ezeram, kas atrodas pie Limbažiem, tagad tiek saukts par Liecezeru un kas, iespējams, agrākos laikos ir veidojis vienotu ūdenstilpi ar Dūņezeru (no kura tagad iztek Svētupe), 1688. gadā jau bijis latviskais nosaukums Svētezers – *Swäth Esser oder Heilige See* (Kurtz, 1924, 58).<sup>2</sup> Tomēr 16. un 17. gadsimts bija ziedošanas kulminācija Lībiešu Upuralā, un toreiz alas apkaimē dzīvoja lībieši, nevis latvieši. Iespējamais skaidrojums varētu būt tāds, ka upes nosaukums lībiešu valodā *Püög joug* (*Svētā upe*, *Svētupe*) tiešām pastāvēja, un 16.–17. gadsimtā tika biežāk lietots, tomēr par to nav saglabājušās vai nav bijušas sava laika rakstītās liecības. Atcerēsimies, ka 16.–18. gadsimts, kad arī nelielāku upju nosaukumus sāka atzīmēt kartēs, bija liktenīgs laiks Vidzemes lībiešiem. Viņu apdzīvotās zemes postīja un tukšoja Livonijas karš (1558–1583), poļu–zviedru karš (1600–1629) un pēc tam Lielais Ziemeļu karš (1700–1721). Kā zināms, lībieši dzīvoja ciemos, tāpēc arī Lielais mēris (1710–1711) un 17. gs. beigu neražas gadi savienojumā ar nepārtrauktajiem kariem mazināja lībiešu skaitu. Uz neapdzīvotajām vai mazapdzīvotajām teritorijām devās latvieši no citiem novadiem, kas drīz vien šajā reģionā

<sup>1</sup> LVVA 6828., 1. apr. 73. l.

<sup>2</sup> LVVA 7404.f., 1. apr., 1365. l – 1688. g. Limbažu muižas plānā.



kļūva par dominējošo etnosu. Lai gan uzskats, ka ūdeņi ilgāk nekā citas vietas saglabā savus iepriekšējos nosaukumus, kopumā ir pareizs, taču ne attiecībā uz nosaukumu *Püög joug*, kuru latvieši, iespējams, uzskatīja par grūti izrunājamu un tulkoja latviešu valodā. Vēlākos laikos, dominējot latviešu etnosam, Upurāla un *Püög joug* savas sakrālās funkcijas saglabāja ļoti ierobežotā veidā, jo ziedošana alā 18. gs. sāka apstāties, lai izbeigtos 19. gadsimta vidū vai pat beigās. Kopš 17. gadsimta Upurāla pamazām sāka mainīt nozīmi un kļūt par tūrisma objektu. Etnosa nomainīšana upes un alas sakrālās nozīmes mazināšanos. Tautas etimoloģija, kas tobrīd jau vairāk saistījās ar latviešiem, Svētupes nosaukuma izcelsmi skaidroja stipri piezemētāk, neieliekot tajā dziļāku simbolisko nozīmi: Limbažos un Salacgrīvā bijuši klosteri, pa upi mūki no Limbažiem braukuši uz Salacgrīvu, un tāpēc upe ieguvusi savu tagadējo nosaukumu (Vītola, 2015, 201; LFK 663, 52), upē dzīvojot svētā ūdensmeita (Svētupes nosaukums, 1930), upei esot daudz vēsu avotu un pieteku, upe *tā te jokaini uzvedas* (Vītola, 2014, 53).

J. Kursīte uzskata, ka lībiešus nomainījušie latvieši 19. gadsimta otrajā pusē un beigās, tautas atmodas iespaidā šajā apvidū lokālo vietvārdu veidošanā sāka izmantot mitoloģisko personāžu vārdus. Šajā sakarā zīmīgs ir triju saimniecību, kas būvētas 19. gadsimta 80. gados, acīmredzot to īpašnieku dotie nosaukumi: Perkonī, Trimpi un Pīkoli. J. Kursīte norāda, ka latviešiem mājvārdi atšķirībā no lībiešiem ir daudzskaitlī – nevis Pērkonis, bet Pērkonī. Domājams, ka nosaukumu devējus ietekmējis 19. gadsimta otrās puses dzejnieks romantiķis Auseklis, kurš tolaik populārā Baltijas kalendārā 1878. gadā publicēja daļēji paša sacerētu, daļēji no latviešu un prūšu mitoloģijas aizlienētu pagāņu dievu sarakstu (Krogzemju Mikus, 1878). Auseklis dzīvoja kaimiņu novadā, netālu no Svētupes, un viņa dzejas vārdam 19. gadsimta otrajā pusē visā Vidzemē bija liels spēks. Tādā veidā, ja arī ne masveidīgi, tomēr daļa latviešu, kas dzīvoja pie Svētupes, nepārņemot lībiešu iepriekš veidoto sakrālās topogrāfijas slāni, 19. gadsimta beigās sāka veidot savu sakrālo topogrāfiju, izmantojot mitoloģiskā personāža vārdus. Minētie mājvārdi saglabājušies līdz mūsdienām.

Etnosa nomainīšana kādā teritorijā parasti ir saistīta arī ar sakrālo objektu nosaukumu maiņu, parasti saglabājot pašu nosaukumu, bet piepildot to ar jaunu saturu. Dažkārt etnosa nomainīšana ir saistīta arī ar pašu sakrālo objektu izmaiņām: iepriekš dziļi simboliskās vietas pakāpeniski no sakrālām pārvēršas par profānām vai gandrīz profānām vietām. Tā arī lībiešu svētā ala baltvāciešiem un latviešiem kļūva par interesantu tūrisma objektu. Upes nosaukumu latvieši tulkoja un tādā veidā it kā saglabāja upes agrāk lībiešu doto un ar sakralitāti saistīto nosaukumu. Nosaukums gan tika saglabāts, bet ne upes agrākā sakrālā funkcija un nozīmība – tā tika pazaudēta. Latviešu folklorā ala jau bieži vien saistās ar Velna vārdu un

darbošanos. Savukārt vietvārdu jaunveidojumi – māju nosaukumi saistībā ar latviešu pseidodieviem – vairs neieguva dziļāku sakrālās toponimikas nozīmību, jo laiks, kad vietas tika saistītas ar sakrālo funkciju un sakrālo nozīmību, jau bija pagājis – tā J. Kursīte (Курсите, Урганс, 2016).

Lībiešu Upurala iekļaujas to 17. un 18. gadsimta pagānisko un sinkrētisko seno kulta vietu vai dabas svētnīcu aplocē, pret kurām šajā laikā asi vērsās luterāņu baznīca un citas varas. Ar šīm vietām saistītās tradīcijas, spriežot pēc dažādiem avotiem, tika ļoti aktīvi piekoptas, un sava laika kontekstā tas nebija nekas neparasts. Arī Upuralas apkaimē, šķiet, ir jaušamas kādas katolicisma atskaņas (Sv. Bartolomeja kapela). Var teikt, ka tie cilvēki, kas ziedoja Upuralā, bija kristieši, tomēr savu saimniecisko un varbūt arī garīgo vajadzību apmierināšanai lietoja tādus paņēmienus, kas it kā nebija saistīti ar kristietību un ko neakceptēja 16.–17. gadsimta luterāņu baznīca. To varbūt var skaidrot šādi: jā, Kuiķules un Svētcieņa ļaudis bija kristieši, zināja kristietības pamatdogmas, pie iespējas apmeklēja baznīcu, tomēr baznīca bija tālu, un arī lietas, kas tur tika sludinātas, bija tālas no ikdienas saimnieciskajām un konkrētajām vajadzībām, kuras lūgt Dievam baznīcā arī tā kā neklājās, tāpēc šādām konkrētām vajadzībām tika izmantota Upurala. Livonijas laikā Upuralas ļaudis varētu būt piederīgi Salacas draudzei, kas pirmo reizi rakstītos avotos minēta 1508. gadā un kurai bija baznīca Salacgrīvā – Lielsalacas Sv. Andreja baznīca (Caune, Ose, 2010, 191). Ar šādu Upuralas attīstības gaitu sasaucas kāda seno svētvietu pētnieka Vjačeslava Mizina nesen izteiktā hipotēze par no akmeņiem izliktajiem labirintiem Baltijas, Baltās un Barenca jūras reģionā, proti, ka būtu jāatsakās no iepriekš plaši apspriestajām hipotēzēm par akmens labirintiem kā akmens laikmeta, lapu vai sāmu pirmskristietības laika kulta vietām un jāpieņem, ka šie labirinti ir saistāmi ar 14.–18. gs. (*sic!* Tāds pats ir Lībiešu Upuralas aktīvais sakrālās izmantošanas laiks), pareizticīgās Novgorodas republikas ietekmi un pareizticīgo pomoru tradīcijām (Мизин, 2014, 90–104).

Lībiešu Upurala nav vienīgā ala Latvijā ar sakrālo nozīmību. Pamatojoties uz vietvārdiem, arheoloģiskajiem atradumiem, rakstītajiem avotiem un folkloras dotumiem, jau 1979. gadā tika nodalītas 27 kulta alas (Urtāns, 1979), kas lokalizējamas Vidzemes un Kurzemes ziemeļu daļā. Tās ir teritorijas, kur sastopami smilšakmens atsegumi, bet alas Latvijā galvenokārt ir veidojušās tieši smilšakmens atsegumos. Kulta alas lokalizējamas tajā teritorijā, kur kopš m. ē. II g. t. sākuma dzīvoja lībieši, tāpēc kulta alas un to izmantošana Latvijā galvenokārt tiek saistīta ar Baltijas somiem jeb lībiešiem. Vēlākos laikos, turpinot pētījumus (Grinbergs, 2008), zināmo sakrāli atributējamo alu skaits ir palielinājies. Tā A. Grinbergs 1995. gadā uzskaita jau 20 alas, kas folklorā un vietvārdos ir saistītas ar

mitoloģisko personāžu Velnu (Grinbergs, 1995). S. Laime 2007. gadā sniedz ziņas par jau 60 atrastām un neatrastām kulta un mitoloģiskām alām (Laime, 2009a).

Ar sakralitāti saistītās alas ir fenomens, kas plaši izplatīts visās tajās teritorijās, kur alas ģeoloģiski ir iespējamās. Latvijai tuvākās teritorijas, kur ar sakralitāti un tautas ticējumiem saistītās alas ir reģistrētas un pētītas, galvenokārt atrodas virzienā uz ziemeļiem un ziemeļaustrumiem: Igaunija (Laid, 1925; Heinsalu, 1987), Krievijas ziemeļrietumu daļa (Агапов, 2010; Потравнов, Хмельник, Мирошниченко, 2015), Somija (Kejonen, 1997a; Kejonen, 1997a). Dažas ar sakralitāti saistītās alas ir zināmas arī Lietuvā (Vaitkevičius, 2003, 179–189). Latvijai tālākos Eiropas reģionos iezīmējas jau citas ar alu sakrālo izmantošanu saistītās īpatnības, piemēram, alu izmantošana cilvēku apbedīšanai (Faure, 1964; Культывые пещеры Среднего Дона, 2004; Behm-Blancke, 2005; Ustinova, 2009; Жалов, 2010 un daudzi citi). Īpašs kulta alu reģions iezīmējas Urālu kalnu ziemeļu un vidusdaļā (Чаиркин, 2004; Изосимов, 2007; Мурыгин, 2007; Сериков, 2009 un daudzi citi). Kopumā alu izmantošana sakrālām vajadzībām ir uzskatāma par universāliju, kas nav ierobežota ne laikā, ne telpā, ne tradīcijās; Latvijas Lībiešu Upurala ir viena no šīs universālijas lokālajām izpausmēm.

Alu sakrālā nozīmība dažkārt ir izcelta pat ļoti augstā vispārinājuma līmenī. Tā ukraiņu filozofs Jurijs Zavgorodnijs, aplūkojot ar sakralitāti saistītās alas kādreizējo Dņepras krāču un Horticas salas rajonā, aicina uzskatīt, ka alām sakrālajā ainavā ir atslēgas vietu nozīme un jebkura ala, ko cilvēks apguvis agrākos vai vēlākos laikos, kļūst vai nu par atsevišķu sakrālo objektu, vai par nozīmīgu lokusu daudz plašākā sakrālajā ainavā. Filozofs uzdod jautājumu: “Vai varbūt katrā sakrālajā telpā ir jābūt alai (alām) vai tās substitūtam?” (Завгородний, 2016, 234), uz kuru gan atbildi nedod.

Arī Lībiešu Upurala ir gan nozīmīgs sakrālais objekts, gan arī kādas plašākas sakrālās ainavas norāde. Par Upuralu Svētupes krastos var uzdot to pašu filozofa jautājumu, uz ko arī šīs grāmatas autoriem nav atbildes.

## NOBEIGUMS

Svētupes Lībiešu Upurala pētniekiem ir gan sarežģīts, gan arī ļoti interesants objekts. Alā iegūtais un ar alu saistītais materiāls – arheoloģiskais, ikonogrāfiskais, folkloristiskais un rakstīto avotu dotais – ļauj ieraudzīt un risināt dažādas problēmas.

Lībiešu Upurala bija un joprojām ir vienīgā ala Latvijā, kurā izdarīti plašāki sistemātiski arheoloģiskie izrakumi. Ala skaitliski ir devusi vislielāko atradumu skaitu ne tikai no visām Latvijas alām, bet arī no visām ar sakralitāti saistītajām Latvijas vietām. Alā atrastās ziedotās monētas un senlietas ļauj datēt Lībiešu Upuralas agrāko sakrālo izmantošanu ar laiku no 14. gadsimta līdz 19. gadsimta sākumam, bet rakstītie avoti pieļauj, ka ziedošana alā notikusi arī vēl vēlāk, 19. gadsimta vidū un pat, iespējams, gadsimta beigās. Arheoloģiskie novērojumi un analīzes ļauj secināt, ka alā ziedotas savam laikam nepazīstamākas, dažādi bojātas, nekvalitatīvi kaltas un pat viltotas monētas. Ļoti iespējams, ka ziedotās monētas un sīkās lietas bija saistītas ar cilvēka personīgo apģērbu vai rotām. Līdztekus monētām, kas ir galvenais ziedojumu veids, alā atrastas arī organisko ziedojumu paliekas – putnu, galvenokārt cāļu, kauli un vaska gabaliņi. Šādi ziedojumi nereti ir pieminēti viduslaiku un jauno laiku sākuma rakstītajos avotos, tomēr arheoloģiski tie atrasti retāk. Ziedošana notika alas tumsā, iespējams, monētas un citus ziedojumus noņemot smiltīs, tomēr pieļaujams, ka ziedojumi tika arī ierakti. Spriežot pēc atrasto monētu kalšanas gadiem, visintensīvāk ziedošana notikusi 16. un 17. gadsimtā.

Arheoloģiskais materiāls nedod atbildi uz jautājumu, kāpēc ziedojumi tika izdarīti. Var tikai pieņemt, ka alas sakrālā izmantošana bija saistīta ar vispārējās labklājības, saimniecisko ieguvumu, varbūt veselības izlūgšanos, iespējams, ar briesmu novēršanu kara, bada un epidēmisko slimību gados, varbūt vēl citu ar maģiju saistītu vajadzību nodrošināšanai.

Lībiešu Upurala bija pirmā vieta Latvijā, kur uz alas sienām tika atklātas klinšu zīmes. Vēlākos gados šādas zīmes tika atklātas uz daudzām Latvijas klinčim, tomēr tieši Lībiešu Upuralas zīmes deva pirmās ierosmes šo zīmju klasificēšanai, datēšanai un skaidrošanai. Lībiešu Upuralā klinšu zīmju rašanos

diezgan pārliecinoši var saistīt ar to pašu laiku, kad notika ziedošana alā. Zīmes galvenokārt ir dažādi krusti, arī lietuvēnu krusti, un tās vispārēji varētu uzskatīt par tādām, kas veidotas kā maģiski aizsargi. Droši vien šādu zīmju ir bijis daudz vairāk, bet tās būs gājušas zudumā, sabrūkot alas priekšējās daļas velvei. Sabrukušā velve savukārt pasargāja alā atstātos ziedojumus. Līdzās klinšu zīmēm ir daudzi ar gadskaitļiem datēti un arī nedatēti grafi, no kuriem uzraksts HANS / SEHVSEN 1642 ir agrākais datētais, līdz mūsdienām saglabātais uzraksts Latvijas smilšakmens atsegumos.

Grafi analīze rāda, ka līdzās Lībiešu Upuralas kā pagāniskās vai sinkrētiskās kulta vietas reprezentācijai, sākot ar 17. gadsimtu, tā ieguvusi arī ar agrīno tūrismu saistītas vietas nozīmi. Šķiet, ka baltvācu un varbūt arī citu tautību Lībiešu Upuralas apmeklētājiem bija interesanti pašiem redzēt, kā alā ir ziedots un kā tās sienās iegriezti klinšu raksti. 19. gadsimtā, nostiprinoties latviešu nācijai, alas apmeklētāji, spriežot pēc grafi, lielākoties jau bija paši latvieši.

Kas pēc tautības bija tie cilvēki, kas alā ziedoja monētas un citas lietas? Līdz 16. un 17. gadsimtam alas apkaimē dzīvoja lībieši, kas alu arī izmantoja savās kultiskajās praksēs, tomēr 16., 17. un 18. gadsimti iezīmējās ar lībiešu skaita samazināšanos dažādos karos un epidēmijās, lībiešu asimilāciju un apkārtnes latviskošanos. Šie procesi bija pietiekoši ilglaicīgi, tomēr šķiet, ka visumā latvieši tieši nepārņēma iepriekšējās lībiešu sakrālās prakses. Kaut kādu pārņemšanu vai tradīcijas tālāku attīstību gan var saskatīt vairākos ar sakralitāti saistītos mājvārdos (Pērkonī, Pīkoli), kas Lībiešu Upuralas apkārtne parādījās tikai 19. gadsimta beigās.

Lībiešu Upurala, šķiet, ir devusi nosaukumu visai Svētupei. Arī ezers, no kura 17. gadsimtā iztecēja Svētupe, tolaik ir saukts par Svētezeru. Plašākā apkārtne nav zināmas citas nozīmīgas senās sakrālās vietas, tāpēc var domāt, ka tieši Lībiešu Upurala deva nosaukumu upei un ezeram. Kā upi un alu savā valodā sauca lībieši, nav zināms.

Šķiet, ka Lībiešu Upurala bija plašākas teritorijas galvenā sakrālā un kulta vieta. Šo centralitāti stiprināja katoļu laiku Sv. Bartolomeja jeb Bērtuļa kapela, kas atradusies kaut kur alas tuvumā, iespējams, ar alu un kapelu saistīta arī kapsēta un tirgus vieta. 19. gadsimtā Lībiešu Upuralas tiešā tuvumā Kuiķulē izveidojās Svētcieņa pagasta centrs ar atbilstošajām pagasta institūcijām un ar tām saistītajām būvēm, kas arī zināmā mērā norāda, ka Lībiešu Upurala bija sava laika centralitātes būtisks elements. Iespējams, par centralitāti liecina arī tautas pulcēšanās jaunākos laikos zaļumbalļu vietā – Svētupes krastā, netālu no Lībiešu Upuralas. Pētījumu gaitā tika arī lokalizētas divu alai tuvāko 17. gadsimta Kuiķules zemnieku sētu vietas.

Lībiešu Upurala savietojas un pāri laikiem savu atspulgu sniedz gan sava laika saimnieciskie procesi, gan ar sakralitāti, maģiju un tā saukto tautas kristietību saistītās tradīcijas, gan etniskie procesi, gan jaunas attieksmes veidošanās pret dzīvi un dzīvošanu – tūrisma pirmsākumi un to tālāka attīstība, dzīvošanas modeļa vai centralitātes un perifērijas savstarpējo attieksmju rašanās un attīstība. Lībiešu Upuralas sakrālā, tūrisma, saimnieciskā, identitātes un citas nozīmes nav zudušas arī mūsdienās, tās ir tālāk attīstījušās un turpina attīstīties, ievietojot Lībiešu Upuralu mūsdienu realitātē un dodot alai arī jaunas nozīmības.

## BIBLIOGRĀFIJA

- Adamovičs, 1930. Adamovičs, L. Senlatviešu reliģiskās tradīcijas Vidzemē 18. gs. pirmā pusē. *Filologu biedrības raksti*. X sēj. Rīga, 1930. 224.–236. lpp.
- Ādamovičs, 1933. Ādamovičs, L. *Vidzemes baznīca un latviešu zemnieks 1710–1740*. Rīga, 1933.
- Ādamovičs, 1937. Ādamovičs, L. Senlatviešu reliģija. *Vēstures atziņas un tēlojumi*. Rīga: Izglītības ministrija, 1937. 45.–115. lpp.
- Ancelāne, 1991. *Latviešu tautas teikas: Izcelšanās teikas*. Izlase. A. Ancelānes sastādīta. Rīga: Zinātne, 1991.
- Andruss, 1981. Andruss, A. Saglabāsim arheoloģiskos pieminekļus. *Progress* [Limbaži]. 1981. g. 5. martā.
- Apala, 1978. Apala, Z. Arheoloģiskie izrakumi Cēsu pilsdrupās 1977. gadā. *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1977. gada pētījumu rezultātiem*. Rīga: Zinātne, 1978. 8.–12. lpp.
- Apala, 2000. Apala, Z. Izrakumi Cēsu viduslaiku pilī. *Arheologu pētījumi Latvijā 1998. un 1999. gadā*. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2000. 141.–148. lpp.
- Atgāzis, 1976. Atgāzis, M. Tērvetes arheoloģiskās ekspedīcijas darbs 1975. gadā. *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1975. gada pētījumu rezultātiem*. Rīga: Zinātne, 1976. 12.–21. lpp.
- Balaško, Cimermanis, 2003. Balaško, A., Cimermanis, S. Par Rietumvidzemes pašvaldību iespējamo atbalstu valsts ilgtermiņa mērķprogrammas “Lībieši Latvijā” zinātniskās daļas īstenošanai: rosinājumi pētījumu paplašināšanai. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa*. Nr. 5/6. 2003. 201.–209. lpp.
- Balodis, Šnore, 1937. Balodis, F., Šnore, R. *Latviešu kultūra senatnē*. Rīga: Pieminekļu valde, 1937.
- Bebre, 2002. Bebre, V. Arheoloģiskie pētījumi Valmieras viduslaiku pilsētā, ordeņa pilī un Sv. Sīmaņa baznīcas kapsētā. *Arheologu pētījumi Latvijā 2000. un 2001. gadā*. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2002. 307.–314. lpp.
- Bebre, 2010. Bebre, L. Izsolis līvu seno kulta vietu. *Latvijas Avīze*. 2010. g. 29. jūlijā.
- Behm-Blancke, 2005. Behm-Blancke, G. *Höblen, Heiligtümer, Kannibalen, archäologische Forschungen im Kyffhäuser*. Querfurt/Leipzig: Dingsda-Verlag, 2005.
- Berga, 2007. Berga, T. *Augšdaugavas 14.–17. gadsimta senvietas no Krāslavas līdz Slutišķiem*. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2007.
- Biezais, 1985. Biezais, H. *Die baltische Ikonographie*. Leiden, 1985.

- Blumberga, 2006. Blumberga, R. *Libieši dokumentos un vēstules. Somijas zinātnieku ekspedīcijas pie libiešiem*. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2006.
- Bregžis, 1931. Bregžis, K. *Baznīcu vizitāciju protokoli. Izraksti par jautājumu: kristīgās ticības cīņa ar latvju tautas reliģiju*. [Rīga]: Ģenerālkomisijā pie A/S Valters un Rapa, [1931].
- Brūzis, 2012. Brūzis, R. Arheoloģiskie pētījumi Dzirciema "Bisniekos" 2010. un 2011. gadā. *Arheologu pētījumi Latvijā 2010.–2011. gadā*. Nordik, 2014. 87.–91. lpp.
- Brūzis, 2014. Brūzis, R. Arheoloģiskie pētījumi Dzirciema "Bisniekos" 2012. gadā. *Arheologu pētījumi Latvijā 2012.–2013. gadā*. Nordik, 2014. 79.–82. lpp.
- Brūzis, 2016. Brūzis, R. Arheoloģiskie pētījumi Dzirciema "Bisniekos". *Arheologu pētījumi Latvijā 2014.–2015. gadā*. Nordik, 2016. 77.–80. lpp.
- Brūzis, Zariņa, 2016. Brūzis, R., Zariņa, G. Jaunatklātā Kazdangas pils parka kapsēta. *Arheologu pētījumi Latvijā 2014.–2015. gadā*. Nordik, 2016. 85.–90. lpp.
- Caune, 1992. Caune, A. Arheoloģiskās liecības par senāko apdzīvotību Rīgas Doma baznīcas apkārtnē. *Latvijas Vēstures institūta žurnāls*. Nr. 3. 1992. 21.–38. lpp.
- Caune, 2008. Caune, A. *Riņķa krusti Latvijā*. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2008.
- Caune, Ose, 2010. Caune, A., Ose, I. *Latvijas viduslaiku mūra baznīcas 12. gs. beigās – 16. gs. sākums. Enciklopēdija*. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2010.
- Caune, Tilko, 1990. Caune, A., Tilko, S. Pētījumi Rīgā, Doma laukumā. *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1988. un 1989. gada pētījumu rezultātiem*. *Arheoloģija*. Rīga: Zinātne, 1990. 65.–71. lpp.
- Caune, Verigo, 1978. Caune, A., Verigo, V. Arheoloģiskie izrakumi Bauskas pilsdrupās 1977. gadā. *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1977. gada pētījumu rezultātiem*. Rīga: Zinātne, 1978. 31.–35. lpp.
- Celmiņš, 1996. Celmiņš, A. Arheoloģiskie izrakumi Rīgas doma dārzā. *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu 1994. un 1995. gada pētījumu rezultātiem*. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 1996. 46.–49. lpp.
- Celmiņš, 2002. Celmiņš, A. Rīgas Doma pagalma izpēte. *Arheologu pētījumi Latvijā 2000. un 2001. gadā*. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2002. 337.–346. lpp.
- Ceplīte, 1968. Ceplīte, R. Laikā no 1621. līdz 1701. gadam Rīgā kaltā sīknauda un tās apgrozība. *Latvijas PSR Vēstures muzeja raksti. Numismātika*. Rīga, 1968. 111.–150. lpp.
- Cimermanis, 1996a. Cimermanis, S. A. J. Šēgrēna darba metodes 1846. gada ekspedīcijā un paliekošais devums. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa*. Nr. 4/5 (585/586). 1996. 50. sējums. 82.–95. lpp.
- Cimermanis, 1996b. Cimermanis, S. Vidzemes libieši nevēlējās izzust. *Dabas un vēstures kalendārs 1997*. Rīga: Zinātne, 1996. 81.–86. lpp.
- Cimermanis, 2010. Cimermanis, S. A. J. Šēgrēna ekspedīcijai – 165. *Daba un vēsture 2011*. Zinātne, 2010. 181.–187. lpp.
- Cīruls, 1998. Cīruls, J. Senais raksts Latvijas klintī. *Rīgas Balss*. 1998. g. 9. decembrī.
- Cūkurs, 1930. Cūkurs, R. *Burtmieku ezers un tā upes*. Rīga: Valters un Rapa, 1930.
- Čakste, 2007. Čakste, D. *Limbažu rajona akmeņi, senvietas un svētvietas*. Buklets, 2007.
- Čakste, Millere, 2007. Čakste, D., Millere, I. *Svētupe*. Ūdenstūrisma ceļvedis. Limbažu rajona padome, 2007.



Dabas svētnīcas, 2013. *Senās dabas svētnīcas. Rīgas reģions*. Turisma ceļvedis. Buklets. Rīgas iedzīvotāju reģions, 2013.

Daiga, 1976. Daiga, J. Izrakumi Lipšu ciemā un kapulaukā. *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1975. gada pētījumu rezultātiem*. Rīga: Zinātne, 1976. 39.–46. lpp.

Daiga, 1980. Daiga, J. Izrakumi Dobeles kapsētā. *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1979. gada pētījumu rezultātiem*. Rīga: Zinātne, 1980. 48.–53. lpp.

Dambe, 1984. Dambe, V. Ieskats Latvijas PSR hidronīmu semantikā. *Onomastikas apcerējumi*. Rīga: Zinātne, 1984. 32.–47. lpp.

Ducmane, Ozoliņa, 2009. Ducmane, K., Ozoliņa, A. *Latvija Eiropā: monētu depozīti 1.–20. gadimintā*. Latvijas Nacionālais vēstures muzejs, 2009. (Latvijas Nacionālā vēstures muzeja raksti, Nr. 16. Numismātika).

Duco, 1987. Duco, D. H. *De Nederlandse kleipijp. Handboek voor dateren en determineren*. Leiden: Pijpenkabinet, 1987.

Endzeliņš, 1932. Endzeliņš, H. *Skati Valmieras pilsētas, draudzes un novada pagātnē*. Valmiera, 1932.

Endzeliņš, 1933. Endzeliņš, H. Skati Lielsalacas draudzes pagātnē. *Brīvās Zemes Ilustrētais Pielikums*. 1933. g. 16. martā.

Eniņš, 1972. Eniņš, G. Kur ir Latvijas dziļākās alas? *Lauku Dzīve*. Nr. 11. 1972.

Eniņš, 1984. Eniņš, G. *Tepat Latvijā*. Rīga: Liesma, 1984.

Eniņš, 1990. Eniņš, G. Leģenda vai brīnums. *Zvaigzne*. Nr. 3. 1990.

Eniņš, 1993. Eniņš, G. Mūsu alas. *Lauku Avīze*. 1993. g. 23. novembrī.

Eniņš, 1995a. Eniņš, G. Mēs atradām Burtnieku pili, atrakām rakstus... *Rīgas Bals*. 1995. g. 3. maijā.

Eniņš, 1995b. Eniņš, G. Lībiešu upurālas. *Latvijas daba: Enciklopēdija*. 3. sēj. Rīga: Latvijas enciklopēdija, 1995. 113. lpp.

Eniņš, 1998. Eniņš, G. Senās zīmes Latvijā. Fragmenti no G. Eniņa topošās grāmatas. *Vide un Laiks*. Nr. 1. 1998. 56.–59. lpp.

Eniņš, 2004. Eniņš, G. *Alas Latvijā*. Rīga: Zvaigzne ABC, [2004]. (Latvijas mazā enciklopēdija, 6).

Eniņš, 2015. Eniņš, G. *Nezināmā Latvija. Ūdeņi, klintis, akmeņi, koki un alas – vairāk nekā 70 dabas brīnumu*. AS "Lauku Avīze", 2015.

Faure, 1964. Faure, R. *Fonctions des cavernes crêtoises*. Paris: Boccard, 1964.

Friebe, Krause, 1798. Friebe, W. Chr., Krause, J. W. *Livland nach der Eintheilung Heinrich des Letten und zu den Zeiten der Bischöffe u. Ordensmeister bis 1562*. Rīga–Leipzig: Johann Friedrich Hartknoch, 1798.

Goba, 1989. Goba, A. Vai mūsu senči prata rakstīt? *Lauku Dzīve*. Nr. 7. 1989.

Goba, 1995. Goba, A. *Akmenim dziļās saknes*. Rīga: Pētergailis, 1995.

Graudonis, 1979. Graudonis, J. Izrakumi Turaidas pilsdrupās 1978. gadā. *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1978. gada pētījumu rezultātiem*. Rīga: Zinātne, 1979. 36.–41. lpp.

Graudonis, Urtāns, 1961. Graudonis, J., Urtāns, V. *Senatnes pēdās*. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1961.

Grewingk, 1861. Grewingk, C. *Geologie von Liv- und Kurland mit Inbegriff einiger angrenzenden Gebiete*. Dorpat: Heinrich Laakmann, 1861.

Grinbergs, 1995. Grinbergs, A. Velns dzīvo vismaz 19 vietās jeb Velna alas Latvijā. *Atmoda Atpūtai*. 1995. g. 2. decembrī. Pieejams: [http://www.petroglifi.lv/blog/velna\\_alas\\_latvija\\_2008\\_g/2010-12-04-2](http://www.petroglifi.lv/blog/velna_alas_latvija_2008_g/2010-12-04-2) (skatīts 07.07.2016.)

Grinbergs, 2008. Grinbergs, A. Uprūlas Latvijā. Pieejams: [http://www.petroglifi.lv/blog/upurulas\\_latvija\\_2008\\_g/2010-12-04-3](http://www.petroglifi.lv/blog/upurulas_latvija_2008_g/2010-12-04-3) (skatīts 07.07.2016.)

Gyr, 2010. Gyr, U. The History of Tourism: Structures on the Path to Modernity. *European History Online (EHO)*, 2010. Pieejams: <http://www.ieg-ego.eu/gyru-2010-en> (skatīts 12.07.2016.)

Hartmann, 1871. Hartmann, H. E. Das Vaterländische Museum zu Dorpat oder die Sammlungen der gelehrten estnischen Gesellschaft und des Central-Museum vaterländischer Alterthümer der Kaiserlichen Universität zu Dorpat. *Verhandlungen der gelehrten Estnischen Gesellschaft zu Dorpat*. Bd. VI. Dorpat: Heinrich Laakmann, 1871. S. 1.–336.

Heinsalu, 1987. Heinsalu, Ü. *Eesti NSV koopad*. Tallinn: Valgus, 1987.

Hērvagens, 1863. [Hērvagens, L.]. Par vecu latvju elkadievīm pagānu laikos. *Mājas Viesis*. 1863. g. 9. decembrī.

Hērvagens, 1867. Hērvagens, L. *Skolas maize*. Rīga, 1867.

Johansons, 1995. Johansons, A. Latviešu būvupuris. *Upuris*. Rīga: Preses nams, 1995. 79.–95. lpp.

Karbloms, 1836, 21a. -m-. No Vidzemes. *Tās Latviešu Laužu Draugs*. Nr. 21. 1836.

Karbloms, 1836, 21b. -lbl-. No Ērgemes, Vidzemē. *Tās Latviešu Laužu Draugs*. Nr. 21. 1836.

Karbloms, 1836, 22. -lbl-. No Ērgemes, Vidzemē. *Tās Latviešu Laužu Draugs*. Nr. 22. 1836.

Karbloms, 1836, 29. -lbl-. No Ērgemes draudzes Vidzemē. *Tās Latviešu Laužu Draugs*. Nr. 29. 1836.

Karbloms, 1836, 39. -lbl-. Heidnischer Opferdienst in dem Ermeschen Kirchspiele in Livland, in neunzehnten Jahrhundert. *Das Inland*. Nr. 39. 1836.

Karma, 1994. Karma, T. Lībiešu mitoloģija. *Mitoloģijas enciklopēdija*. 2. sēj. Rīga: Latvijas enciklopēdija, 1994. 232.–239. lpp.

Karnups, 1937. Karnups, Ā. Dzīvnieku galvas kausi Talsu pilskalnā. *Senatne un Māksla*. IV sēj. 1937. 98.–110. lpp.

Kejonen, 1997a. Kejonen, A. On Finnish caves. *Proceedings of the 12<sup>th</sup> International Congress of Speleology, La Chaux-de-Fonds, Switzerland, 10. 17.08.1997*. Ed. P.–Y. Jeannin. Vol. 4: Symposium 4: Exploration and speleology. Basel: Speleo Projects, 1997. Pp. 93–98.

Kejonen, 1997b. Kejonen, A. On the oral folklore connected with caves in Finland. *Proceedings of the 12<sup>th</sup> International Congress of Speleology, La Chaux-de-Fonds, Switzerland, 10. 17.08.1997*. Ed. P.–Y. Jeannin. Vol. 3: Symposium 2: Archaeology and paleontology in caves. Basel: Speleo Projects, 1997. Pp. 53–56.

Kraszewski, 1860. Kraszewski, J. I. *Sztuka u slowien, szczególnie w Polsce i Litwie przedchrześcijańskię*. Wilno, 1860.

Krogzemju Mikus, 1878. Krogzemju Mikus. *Baltijas grunnieku, saimnieku, pagastu valdību u. c. kalendars 1897. gadam*. Pēterburga, 1878.

Kruse, 1842. Kruse, Fr. *Necrolivonica oder Alterthümer Liv-, Esth- und Curlands bis zur Einführung der Christlichen Religion in dem Kaiserlich Russischen Ostsee-Gouvernements*. Dorpat–Leipzig: Leopold Voss, 1842.

Kruse, 1846. Kruse, Fr. *Urgeschichte des Estnischen Volkstamme und der Liv-, Esth- und Curland überhaupt*. Moskau, 1846.

Kruse, 1859. Kruse, Fr. *Necrolivonica oder Geschichte und Alterthümer Liv-, Est- und Kurlands griechischen, römischen, byzantinischen, normannischen oder waräger-russischen, fränkischen, angel-sächsischen, anglo-dänischen Ursprungs*. Leipzig, 1859.

Kuršs, 1994. Kuršs, V. Burtņieku svīta. *Latvijas daba: Enciklopēdija*. 1. sēj. Rīga: Latvijas enciklopēdija, 1994. 176. lpp.

Kurtz, 1924. Kurtz, E. Verzeichnis alter Kultstätten in Lettland. *Mitteilungen aus der livländischen Geschichte*. Bd. 22. H. 2. Riga, 1924. S. 47.–119.

Laid, 1925. Laid, E. *Kodumaa muistsed pelgupaigad*. Tartus, 1925.

Laime, 2002. Laime, S. Vēlreiz par Latvijas klinšu rakstiem. *Dabas un vēstures kalendārs 2003. gadam*. Rīga: Zinātne, 2002. 130.–135. lpp.

Laime, 2003a. Laime, S. Latvijas klinšu raksti: ar izpēti saistīto jautājumu ievirzei. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa*. Nr. 5/6. 2003. 125.–138. lpp.

Laime, 2003b. Laime, S. Cosmological Ideas in Latvian Carvings and Distaff Designs. *Cosmos: The Journal of the Traditional Cosmology Society* [Edinburgh]. 2003. Vol. 19. No. 1. Pp. 2–20.

Laime, 2004a. Laime, S. Kalējāla un Viksnu ala – velnalas. *Dabas un vēsture 2005*. Zinātne, 2004. 177.–181. lpp.

Laime, 2004b. Laime, S. Ko stāsta klintīs iegrebtās zīmes? *Livli*. Nr. 2 (71). 2004/2005.

Laime, 2004c. Laime, S. Rauņa Velnalas zīmju klints. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa*. Nr. 5. 2004. 43.–54. lpp.

Laime, 2006. Laime, S. Rock Carvings as a New Kind of Cultural and Historical Resource in Latvia. *Cosmos: The Journal of the Traditional Cosmology Society* [Edinburgh]. 2006. Vol. 22. No. 1. Pp. 3–19.

Laime, 2007. Laime, S. Rauņa Danku zīmju klints. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa*. Nr. 1. 2007. 37.–48. lpp.

Laime, 2008. Laime, S. Zārtapu zīmju klints un Ziemeļkurzemes piederības zīmes. *Letonikas avoti: Latvijas piekraste. Arheoloģija, etnogrāfija, vēsture*. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2008. 114.–129. lpp.

Laime, 2009a. Laime, S. *Svētā pazeme. Latvijas alu folklorā*. Rīga: Zinātne, 2009. (Novadu folklorā).

Laime, 2009b. Laime, S. Alu tūrisma vēsture Latvijā. *Vides Vēstis*. Nr. 5/6. 2009.

Laime, 2015. Laime, S. Pārdabiskās būtnes Svētupes krastu folklorā: reģionālais aspekts. *Vidzemes Svētupe mitiskajā un reālajā kultūrtelpā. Zinātniski raksti un folkloras kopojums*. Rīga: NT Klasika, 2015. 92.–109. lpp.

Laime, 2016a. Laime, S. Livonian Offering Cave in Latvia: from a Sacred Place to Tourist Destination. *3rd International Conference of Mediaeval Archaeology. Sacralization of Landscape and sacred places. Book of abstracts*. Institute of archaeology. Zagreb, 2nd–3rd June, 2016. P. 69.

Laime, 2016b. Laime, S. Offering Cave of the Līvi in Latvia – from Holy Site to Tourist Destination. *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, in print.

Laime, Urtāns, 2014. Laime, S., Urtāns, J. Svētupes Lībiešu Upuralas – no svētvietas līdz tūrisma objektam. *Kultūras krustpunkti. 2013. gada 1.–2. novembra konference. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli*. 6. laidziens. Rīga: Nordik, 2014. 21.–34. lpp.

Lancmanis, 1924. Lancmanis, Z. Latvijas alas. *Jaunākās Ziņas*. 1924. g. 27. septembrī (I), 29. septembrī (II), 1. oktobrī (III).

Latvijas arheoloģija, 1974. *Latvijas PSR arheoloģija*. Rīga: Zinātne, 1974.

Latvijas vēsture, 1986. *Latvijas PSR vēsture. No vissenākiem laikiem līdz mūsu dienām*. 1. sēj. Rīga: Zinātne, 1986.

Limbaži, 1962. *Limbaži: tūrisma celvedis pa Limbažiem un to apkārtni*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1962.

Lībieši senatnē, 2001. *Lībieši senatnē*. Rīga, 2001.

Līdeks, 1942. Līdeks, O. *Latviešu svinamās dienas*. Rīga: Latviešu folkloras krātuve, 1942.

Loritss, 1935. Loritss, O. Lībju folkloras un mitoloģija. *Latviešu konversācijas vārdnīca*. 12. sēj. Rīga: A. Gulbja apgāds, 1935. 23298.–23307. sleja.

Lōwis, 1908. Lōwis, von, K. Schloss Salis. *Düna-Zeitung*. 28. Aug. 1908.

L.P.T. *Latviešu pasakas un teikas. I–XV sēj.* Pēc A. Lercha-Puškaiša un citiem avotiem sakopojis un rediģējis prof. P. Šmits. Rīga: Valtera un Rapas apgāds, 1925.–1937.

L.T. *Latviešu tautas ticējumi. I–IV sēj.* Sakrājis un sakārtojis prof. P. Šmits. Rīga: Latviešu folkloras krātuve, 1940.–1941. Atsaucēs norādīts ticējuma numurs.

L.T.P., VI, 1896. *Latviešu tautas teikas un pasakas*. VI. daļa. Dr. A. Bilenšteina, Fr. Brīvzemnieka, Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisijas un L.-P. krājumi. Sakārtojis L.-P. Rīga, 1896.

Lūsēns, 2008. Lūsēns, M. Arheoloģiskie pētījumi Sv. Ģertrūdes baznīcas kapsētā Rīgā. *Arheologu pētījumi Latvijā 2006. un 2007. gadā*. Zinātne, 2008. 143.–151. lpp.

Mellin, 1798. Mellin, L. A. *Liefland oder die beyden Herzogthumer und General Governementer Lief- und Ehistland nebst den Provinz Oesel*. Rīga–Leipzig, 1798.

Melnalksnis, 1923. Melnalksnis, A. *Dzimtā zeme*. I grāmata (otrais izdevums). Cēsis, Valmiera: K. Dūņa grāmatu spiestuve, 1923.

Melnalksnis, 1930. Melnalksnis, A. *Vadonis pa dzimtenes kalniem un lejām*. I daļa. Vidzeme, ziemeļrietumu daļa. Rīga, 1930.

Melne, 2008. Melne, I. Arheoloģiskie izrakumi Veselavas viduslaiku kapsētā. *Arheologu pētījumi Latvijā 2006. un 2007. gadā*. Zinātne, 2008. 164.–170. lpp.

Mugurēvičs, 1971. Mugurēvičs, Ē. Arheoloģiskie izrakumi Mārtiņsalā 1970. gadā. *Zinātniskās atskaites sesijas referātu tēzes par arheologu, antropologu un etnogrāfu 1970. gada pētījumu rezultātiem*. Rīga: Zinātne, 1971. 47.–49. lpp.

Mugurēvičs, 1977. Mugurēvičs, Ē. *Oļiņkalna un Lokstenes pilsnovadi*. 3.–15. gs. arheoloģiskie pieminekļi. Rīga: Zinātne, 1977.

Mugurēvičs, 1980. Mugurēvičs, Ē. Arheoloģisko izrakumu rezultāti Sabīles senpilsētā. *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1979. gada pētījumu rezultātiem*. Rīga: Zinātne, 1980. 76.–80. lpp.

Mugurēvičs, 2008. Mugurēvičs, Ē. *Viduslaiku ciema un pils Salaspils novadā*. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2008.

- Muižnieks, 2003. Muižnieks, V. Baznīcas apbedīšanas vietas Rietumvidzemē 13.–18. gadsimtā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa*. Nr. 5/6. 2003. 10.–34. lpp.
- Muižnieks, 2015. Muižnieks, V. *Bēru tradīcijas Latvijā pēc arheoloģiski pētīto 14.–18. gadsimta apbedīšanas vietu materiāla*. Rīga, 2015. (Latvijas Nacionālā vēstures muzeja raksti, Nr. 21).
- Neulande, 1977. Neuland, L. *Jumis, die Fruchtbarkeitsgottheit der alten Letten*. Stockholm: Almqvist & Wiksell international, 1977. (Stockholm studies in comparative religion, 15).
- Neulande, 2001. Neulande, L. *Jumis senlatviešu reliģijā*. Rīga: Minerva, 2001.
- Neparastais mantojums, 2008. *Eiropas kultūras mantojuma dienas 2008. Neparastais mantojums*. Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija, 2008.
- No Lielsalaces, 1877. – a – is. No Lielsalaces draudzes. *Baltijas Vēstnesis*. 1874. g. 31. jūlijā.
- Olavs, 1892. Olavs, V. *Latvju tauta. Enciklopēdisku rakstu virkne*. I grāmata: Latvju vēsture. I. burtnīca: Latvju vēsture līdz 12. gadu simteņa beigām. Jelgava, 1892.
- Olupe, 1992. Olupe, E. *Latviešu gadskārtu ierāžas*. Rīga: Avots, 1992.
- Ozoliņa, 2007. Ozoliņa, A. Zviedrijas 17.–18. gadsimta vara monētas un to atradumi Latvijas teritorijā. *Latvijas Nacionālā vēstures muzeja zinātniskie lasījumi 2004.–2006. Rakstu krājums*. Rīga: Latvijas Nacionālais vēstures muzejs, 2007. 69.–78. lpp. (Latvijas Nacionālā vēstures muzeja raksti, Nr. 12. Arheoloģija, etnogrāfija, numismātika, vēsture, mākslas vēsture).
- Pāvilāns, 1971. Pāvilāns, V. *Satiksmes ceļi Latvijā XIII–XVII gs.* Rīga: Zinātne, 1971.
- Peters, 1982. Peters, J. Raimonds Pauls. *Literatūra un Māksla*. 1982. g. 26. februārī.
- Plaudis, Ozola, 2012. Plaudis, J. A., Ozola, E. *Sakrālā Latvija*. Jumava, 2012.
- Priednieks, 1967. Priednieks, P. Latvijas PSR alās. *Dabas un vēstures kalendārs 1968. gadam*. Rīga: Zinātne, 1967. 84.–90. lpp.
- Protokoll, 1869. Protokoll der Neununddreißigsten Jahres – Versammlung. Mitau, den 13. December 1867. *Magazin, herausgegeben von der Lettisch – Literarischen Gesellschaft*. Bd. XIV. I. H. Mitau, 1869. S. 173.–194.
- Purviņš, 1973. Purviņš, L. Senču pilskalns stāsta. *Pionieris*. 1973. g. 24. jūlijā.
- Reinfelde, 2005. Reinfelde, I. 18. un 19. gs. baltmāla pīpes Rīgas arheoloģiskajā materiālā. *Senā Rīga. Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē*. 5. sēj. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2005. 104.–124. lpp.
- Reinfelde, Vijups, 2002. Reinfelde, I., Vijups, A. 17. gs. baltmāla pīpes Rīgas Vēstures un cuģniecības muzeja arheoloģiskajā materiālā. *Arheologu pētījumi Latvijā 2000. un 2001. gadā*. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2002. 283.–295. lpp.
- Ritums, Tora, 1996. Ritums, R., Tora, A. Arheoloģisko pieminekļu apsekošana Limbažu rajonā. *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu 1994. un 1995. gada pētījumu rezultātiem*. Rīga: Zinātne, 1996. 96.–98. lpp.
- Rubenis, 2013. Rubenis, G. Vienojas par Lībiešu upuralu turpmāko apsaimniekošanu. *Valacgrīvas Novada Ziņas*. 2013. g. 28. augustā.
- Rusovs, 1926. Rusovs, B. *Livonijas bronika*. E. Veispala tulkojums. Rīga, 1926.
- Ruša, 2004. Ruša, M. Arheoloģiskie pārbaudes izrakumi Tukuma Sv. Trīsvienības baznīcas apstētā. *Arheologu pētījumi Latvijā 2002. un 2003. gadā*. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2004. 126.–128. lpp.
- Scriptores, 1853. *Scriptores rerum Livonicarum*. Bd. 2. Riga und Leipzig, 1853.

- Sievers, 1880. Sievers, C. G. Bericht über antiquarische Forschungen im Jahre 1876. *Verhandlungen der Gelehrten Estnischen Gesellschaft uz Dorpat*. Bd. X. H. 2. Dorpat, 1880. S. 56.–72.
- Sinka, 1990. Sinka, I. A... B... *Draugs*. 1990, Nr. 4.
- Sloka, 1925. Sloka, L. J. *Vidzemes draudžu hronikas*, 1. daļa. Rīga: Valsts arhīvs, 1925. (Valsts arhīva raksti, 3. sēj.).
- Sloka, 1926. Sloka, L. Par upurēšanu un buršanu. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 145. 1926.
- Sloka, 1927a. Sloka, L. J. *Vidzemes draudžu hronikas*. 2. daļa. Rīga: Valsts arhīvs, 1927. (Valsts arhīva raksti, 4. sēj.).
- Sloka, 1927b. Sloka, L. J. *Vidzemes draudžu hronikas*. 3. daļa. Rīga: Valsts arhīvs, 1927. (Valsts arhīva raksti, 5. sēj.).
- Sloka, 1928. Sloka, L. J. *Kurzemes draudžu hronikas*, 1. daļa. Rīga: Valsts arhīvs, 1928. (Valsts arhīva raksti, 7. sēj.).
- Sloka, 1930. Sloka, L. J. *Kurzemes draudžu hronikas*, 2. daļa. Rīga: Valsts arhīvs, 1930. (Valsts arhīva raksti, 9. sēj.).
- Spekke, 1935. Spekke, A. *Latvieši un Livonija 16. gs.* Rīga: A. Gulbis, 1935.
- Straubergs, 1935. Straubergs, J. Alūksnes mācītāja Dāvida Celaka ziņojums konsistorijai par latviešu bērnu paražām 1664. g. *Senatne un Māksla*. 1935, II sēj. 117.–125. lpp.
- Straubergs, 1939. Straubergs, K. *Latviešu buramie vārdi*. I sēj. Maģija un buramo vārdu tematika. Rīga: Latviešu folkloras krātuve, 1939.
- Straubergs, 1941. Straubergs, K. *Latviešu buramie vārdi*. II sēj. Kaitēšana un dziedināšana. Rīga: Latviešu folkloras krātuve, 1941.
- Stubavs, 1978. Stubavs, A. Izrakumi Stupeļu pilskalnā un senpilsētā 1977. gadā. *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1977. gada pētījumu rezultātiem*. Rīga: Zinātne, 1978. 62.–68. lpp.
- Svētupes nosaukums, 1930. M. B. Kā Svētupe tikusi pie nosaukuma. *Limbažu Vēstnesis*. 1930. g. 30. augustā. Pārpublicēts: *Auseklis* [Limbaži]. 1991. g. 17. decembrī.
- Šatz, 1839. Šatz, P. E. Tīrzas un Vellanes draudze. *Tās Latviešu Laužu Draugs. Latviešu Drauga savādi pielikumi*. Nr. 1. 1839.
- Šēriņa, 2003. Šēriņa, L. Kuiķule – Svētcieņa libiešu centrs? *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa*. Nr. 5/6. 2003. 158.–169. lpp.
- Šnē, 2000. Šnē, A. Arheoloģisko izpētes darbu noslēgums Krustpils pili. *Arheologu pētījumi Latvijā 1998. un 1999. gadā*. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2000. 187.–199. lpp.
- Šnore, Zariņa, 1980. Šnore, E., Zariņa, A. *Senā Sēlpils*. Rīga: Zinātne, 1980.
- Štāls, 1923. Štāls, A. Mūsu dzimtenes senatnes un kultūras pieminekļi. *Latvijas Saule*. Nr. 3. 1923.
- Šturms, 1938. Šturms, E. Baltische Alkhügel. *Conventus primus historicorum Balticarum Rigae, 16.–20. VIII 1937. Acta et relata*. Rīga, 1938. S. 116.–132.
- Šuvcāne, 2002. Šuvcāne, V. M. *Libiešu ciems, kura vairs nav*. Jumava, 2002.
- Švābe, 1939. Švābe, A. Daži Livonijas saimniecības vēstures avoti 1540.–1568. *Latviešu vēsturnieku veltījums profesoram Dr. hist. Robertam Viperam*. Rīga, 1939. 54.–97. lpp.
- Tamane, 2010. Tamane, R. Vai tiešām upurālas Kuiķulē ir apdraudētas? *Auseklis* [Limbaži]. 2010. g. 7. augustā.

- Tauriņa, 2010. Tauriņa, L. Dibinās fondu Kuiķules Lībiešu upuralu apsaimniekošanai. *Auseklis* [Limbaži]. 2010. g. 12. oktobrī.
- Tauriņa, 2016. Tauriņa, L. Lībiešu upuralu pieejamības jautājums risinās. *Auseklis* [Limbaži]. 2016. g. 16. augustā.
- Urbanavičius, 1970. Urbanavičius, V. *Rumšiškėnai XIV–XVI amžiais*. Vilnius, 1970. (Acta historica Lituanica, 6).
- Urtāns, 1973a. Urtāns, J. Arheoloģiskie izrakumi lībiešu Upuralās. *Progress* [Limbaži]. 1973. g. 23. augustā.
- Urtāns, 1973b. Urtāns, J. Arheoloģiskie izrakumi lībiešu Upuralās. *Lauku Dzīve*. Nr. 11. 1973.
- Urtāns, 1974. Urtāns, J. Seno pagāniskā kulta vietu arheoloģiskā izpēte. *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1973. gada pētījumu rezultātiem*. Rīga: Zinātne, 1974. 71.–74. lpp.
- Urtāns, 1975. Urtāns, J. Negaidīti arheoloģiskie atklājumi alās. *Dabas un vēstures kalendārs 1976*. Rīga: Zinātne, 1975. 251.–254. lpp.
- Urtāns, 1977. Urtāns, J. Senās kulta alas Latvijā. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*. Nr. 2. 1977. 85.–94. lpp.
- Urtāns, 1980. Urtāns, J. Svētupes Lībiešu Upuralu arheoloģiskās izpētes rezultāti. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*. Nr. 11. 1980. 71.–84. lpp.
- Urtāns, 1988. Urtāns, J. Daži apsvērumi par jaunatklātajām zīmēm. *Karogs*. Nr. 3. 1988. 121.–122. lpp.
- Urtāns, 1993. Urtāns, J. *Latvijas senās svētnīcas*. Rīga: Latvijas Enciklopēdija, 1993.
- Urtāns, 1994. Urtāns, J. Mazsalacas Promultu senkapī. *Rakstu vainags arheologa Jāņa Siatkovska piemiņai*. Rīga, 1994. 43.–53. lpp.
- Urtāns, 1997. Urtāns, Y. Cult Caves of Latvia. *The Human Use of Caves*. Ed. C. Bonsall and Ch. Tolan-Smith. The Basingstoke Press, 1997. Pp. 90–100. (BAR International Series, 667).
- Urtāns, 2000a. Urtāns, J. Svētupes Lībiešu Upuralas arheoloģiskās izpētes rezultāti. *Lībiešu gadagrāmata. Līvlist āggastrontoz 2000*. Lībiešu krasts, 2000. 14.–26. lpp.
- Urtāns, 2000b. Urtāns, J. Arheoloģiskie atklājumi alās. *Enciklopēdija katrai ģimenei. Tava labākā grāmata par Latviju. 109 jautājumi un atbildes*. Rīga: Aplis, 2000. 44.–47. lpp.
- Urtāns, 2001a. Urtāns, J. Kā tika pētītas Lībiešu Upuralas. *Kakao laiks*. Nr. 7. 2001.
- Urtāns, 2001b. Urtāns, J. Representation of a Medieval ship on a sandstone rock face along the river Rakstupīte in Latvia. *Lübeck style? Novgorod style?* Rīga: Nordik, 2001. Pp. 155–165. (CCC papers, 5).
- Urtāns, 2002. Urtāns, J. Senie piemīņas jeb memoriālie akmeņi Limbažu rajonā. *Lībiešu gadagrāmata. Līvlist āggastrontoz 2002*. Lībiešu krasts, 2002. 25.–29. lpp.
- Urtāns, 2006. Urtāns, J. Ratinieku pilskalns. Pilskalna jaunatklāšana. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa*. 60. sēj. 2006. 21.–28. lpp.
- Urtāns, 2010. Urtāns, J. Latvian Watercourses and their Place Names with roots svēt-, svent- (holy) as the Marks of Ancient Boundaries. *Water, Borders and Boundaries. 4<sup>th</sup> Conference on Holy Places in the Baltic Sea Region. May 6<sup>th</sup>–8<sup>th</sup>, 2010. Abstracts*. Ed. R. Ruohonen. Turku, 2010. Pp. 16–17.
- Urtāns, 2014. Urtāns, J. Arheoloģisko un kultūrvēsturisko vietu jaunatklājumi un pārbaude. *Arheologu pētījumi Latvijā 2012.–2013. gadā*. Nordik, 2014. 257.–261. lpp.

- Urtāns, 2015. Urtāns, J. Svētupeš ūdensceļš. *Vidzemes Svētupe reālajā un mītiskajā kultūrtelpā. Zinātniski raksti un folkloras kopojums*. NT Klasika, 2015. 23.–66. lpp.
- Urtāns, Bernāte, 1994. Urtāns, J., Bernāte, I. Krotas Brūveru avots. *Rakstu vainags arheologa Jāņa Siatkovska piemiņai*. Rīga, 1994. 54.–64. lpp.
- Urtāns, Eniņš, 2001. Urtāns, J., Eniņš, G. Latvian sandstone caves as cultural phenomena. *Journal of Baltic Studies*. Vol. XXXII. Number I. Spring 2001. Pp. 95–99.
- Urtāns, Kursīte, 2016. Urtāns, J., Kursīte, J. About the symbolism of the Svētupe River (The Holy River) in Latvia. *3rd International Conference of Mediaeval Archaeology. Sacralization of Landscape and sacred places. Book of abstracts*. Institute of archaeology. Zagreb, 2nd–3rd June, 2016. Pp. 46–47.
- Urtāns, Vītola, 2014. Urtāns, J., Vītola, I. The Project on “Vidzemes Svētupe in the Mythical and Real Cultural Space”. *Acta Humanitaria Universitatis Saulensis. Mokslo darbai. Regionas: istorija, kultūra, kalba*. T. 19 (2014). Vilnius: BMK Leidykla, 2014. Pp. 458–464.
- Urtāns V., 1962. Urtāns, V. Vīnakaļna kapulauks pie Strukmaņiem (13.–17. gs.). *Arheoloģiju un etnogrāfiju*, IV laidziens. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1962. 17.–32. lpp.
- Urtāns V., 1973. Urtāns, V. Aizkraukles arheoloģiskās ekspedīcijas 1972. gada darba rezultāti. *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu, antropologu un etnogrāfu 1972. gada pētījumu rezultātiem*. Rīga: Zinātne, 1973. 66.–71. lpp.
- Urtāns V., 1977. Urtāns, V. Pirms 1000 gadiem. *Muzeji un kultūras pieminekļi*. Rīga: Zvaigzne, 1977. 18.–21. lpp.
- Ustinova, 2009. Ustinova, Y. *Ancient Greek Mind. Descending Underground in the Search for Ultimate Truth*. Oxford University Press, 2009.
- Vaitkevičius, 2003. Vaitkevičius, V. *Alkai: baltų šventviečių studija*. Vilnius: Diemedis, 2003.
- Vanags, 1937. Vanags, K. *Ceļvedis pa dzimto zemi: Turistu ceļojumu maršruti Latvijā*. 1 daļa Vidzeme un Latgale. Rīga: S. L. ministrijas Turisma nodaļa, 1937.
- Vidzemes alas, 1892. – ru – rs. Vidzemes alas. *Baltijas Vēstnesis*. 1892. g. 3. decembris.
- Vidzemes Svētupe, 2015. *Vidzemes Svētupe reālajā un mītiskajā kultūrtelpā. Zinātniski raksti un folkloras kopojums*. Sastādītājs un zinātniskais redaktors J. Urtāns. NT Klasika, 2015.
- Viitso, Ernštreits, 2012–2013. Viitso, T. R., Ernštreits, V. *Libiešu – igauņu – latviešu vārdnīca*. Tartu/Rīga, 2012–2013. Pieejams: [http://www.valoda.lv/Libiesu-igauņu-latviešu\\_vārdnīca](http://www.valoda.lv/Libiesu-igauņu-latviešu_vārdnīca) (skatīts 16.08.2016.)
- Virchow, 1878. Virchow, P. Livländischer Schädel. *Zeitschrift für Ethnologie*. 1878. Bd. 1 S. 148.
- Vītola, 2014. Vītola, I. Vidzemes Svētupe vietu stāstos. *Kultūras krustpunkti*. 6. laidziens Nordik, 2014. 52.–65. lpp.
- Vītola, 2015. Vītola, I. Mutvārdu liecības par Svētupi. *Vidzemes Svētupe mītiskajā un reālajā kultūrtelpā. Zinātniski raksti un folkloras kopojums*. Rīga: NT Klasika, 2015. 195.–318. lpp.
- Vītols, 1934. Vītols, A. *Mācītāja G. F. Mūteļa piezīmes par Cēsaines draudzi (1762–180)*. Rīga, 1934.
- Volkaitė-Kulikauskienė, 1984. Volkaitė-Kulikauskienė, R. *Punios piliakalnis*. Vilnius: Mintis, 1974.



Winkler, Pajusalu, 2009. Winkler, I., Pajusalu, K. (hrsg.). *Salis–Livisches Wörterbuch*. Tallinn: Ieaduste Akadeemia Kirjastus, 2009.

Zagorska, 1980. Zagorska, I. Izrakumi Daudziešu kapu kalnā 1979. gadā. *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1979. gada pētījumu rezultātiem*. Rīga: Zinātne, 1980. 115.–117. lpp.

Zagorskis, Zagorska, 1984. Zagorskis, F., Zagorska, I. Arheoloģiskie izrakumi Vilmaņos. *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1982. un 1983. gada pētījumu rezultātiem. Arheoloģija*. Rīga: Zinātne, 1984. 109.–112. lpp.

Zariņa, 1984. Zariņa, A. Izrakumi Indricā. *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1982. un 1983. gada pētījumu rezultātiem. Arheoloģija*. Rīga: Zinātne, 1984. 116.–122. lpp.

Zariņa, 2006. Zariņa, A. *Salaspils Laukskolas kapulauks. 10.–13. gadsimts*. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2006.

Zemītis, 1984. Zemītis, G. Aizsardzības izrakumi Tērvetes sanatorijas dārza kapsētā. *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1982. un 1983. gada pētījumu rezultātiem. Arheoloģija*. Rīga: Zinātne, 1984. 124.–127. lpp.

Zemītis, 1999. Zemītis, G. Lībiešu reliģiskie priekšstati vēlā dzelzs laikmeta beigās (12.–13. gs.) pēc rakstītiem avotiem un arheoloģiskām liecībām. *Lībiešu gadagrāmata 1999*. Mazirbe: Lībiešu krasts, 1999. 5.–11. lpp.

Ziedonis, Ziedonis, 2006. Ziedonis, I., Ziedonis, R. *Mežu zemē Latvijā*. LA izdevniecība, 2006.

Zilvere, 2011. Zilvere, I. Lībiešu bruņurupuču sakta Salacgrīvas muzeja krājumā. Pieejams: <http://www.muzeji.lv/lv/museums/salacgriva-museum/must-sec/libieshu-brunjurupuchu-sakta-salacgrivas-muzeja-krajuma/> (skatīts 08.07.2016.)

Zīverts, 1998. Zīverts, A. Svētuce. *Latvijas daba: Enciklopēdija*, 5. sēj. Rīga: Preses nams, 1998. 182. lpp.

Аганов, 2010. Аганов, А. И. Культурные пещеры Северо-Запада России: природное и культурное наследие. *Развитие туризма в Балтийском регионе: предпосылки, современное состояние и перспективы. Материалы международной общественно-научной конференции. Псков, 18–19 ноября 2010 года. Тезисы и статьи*. Псков: ПГПУ; ООО "ЛОГОС Плюс", 2010. С. 56–59.

Гарин, 2006. Гарин, Г. Пещеры Светуне. *Вести Сегодня*. 2 мая 2006 г.

Завгородний, 2016. Завгородний, Ю. Ю. Пещеры в сакральном пространстве днепровских порогов и острова Хортица. *Таинственная Беларусь II*. Материалы конференции (г. Минск, 16 января 2016 г.). Минск: "Регистр". С. 211–238.

Жалов, 2010. Жалов, А. К. Культурные пещеры в Болгарии – краткий обзор. *Спелеология и спелеология: Развитие и взаимодействие наук. Сборник материалов научно-практической конференции*. Набережные Челны: НГПИ, 2010. С. 258–261.

Изосимов, 2007. Изосимов, Д. А. *Культурные памятники населения горно-лесной полосы Среднего Предуралья*. Екатеринбург, 2007.

Культурные пещеры Среднего Дона, 2004. *Культурные пещеры Среднего Дона*. Москва: РОССИ, 2004. (Спелеологические исследования, 4).

Курсите, Уртаис, 2016. Курсите, Я., Уртаис, Ю. К символизме реки Светуне в Видземе. *Senoves baltu kultūra. Senoves baltu simbolijai*, 2016. In print.

Мизин, 2014. Мизин, В. *Сейды лабиринты древние камни Арктики*. Санктпетербург: Гйоль, 2014.

Мурыгин, 2007. Мурыгин, А. Чудские древности. *Art*. № 4. 2007. Pieejams: <http://www.artlad.ru/magazine/all/2007/4/130/140> (skatits 08.07.2016.)

Пелда, 1977. Пелда, К. Р. Находки монет XIII – первой половины XVI века в археологических памятниках Латвии. *Известия АН Латвийской ССР*. № 8. 1977. С. 103–113.

Пелда, 1978. Пелда, К. Р. Датировка и определение некоторых спорных монет Латвии XIII – первой половины XVI века. *Известия АН Латвийской ССР*. № 11. 1978. С. 46–52.

Потравнов, Хмельник, Мирошниченко, 2015. Потравнов, А. Л., Хмельник, Т. Ю., Мирошниченко, П. О. *Подземелья Северо – Запада России: Научно-популярное издание. Книга для путешественников*. Санкт-Петербург: Аврора, 2015.

Сериков, 2009. Сериков, Ю. Б. *Пещеры святилища реки Чусовой*. Нижний Тагил: НГГСПА, 2009.

Стома, 2009. Стома, Л. Каменная Латвия. *Вести Сегодня*. 14 января 2009 г.

Топоров, 1995. Топоров, В. *Святость и святые в русской духовной культуре*. Т. 1. Москва, 1995.

Уртаис, 1970. Уртаис, В. Древнейшие музыкальные инструменты на территории Латвии. *Studia archaeologica in memoriam Harri Moora*. Tallin, 1979. С. 226–231.

Уртаис, 1974. Уртаис, В. Работы Айзкраукльской экспедиции. *Археологические открытия 1973 года*. Москва: Наука, 1974. С. 406–408.

Чаиркин, 2004. Чаиркин, С. Е. Пещеры Урала: общий обзор. *Культовые памятники горно-лесного Урала*. Екатеринбург: УрО РАН, 2004. С. 24–37.

Шноре, 1961. Шноре, Э. Д. *Асотское городище*. Рига: Издательство Академии наук Латвийской ССР, 1961. (Материалы и исследования по археологии Латвийской ССР. Т. 2).

# PIELIKUMI

## 1. pielikums

### Libiešu Upuralā iegūtās senlietas

Saraksts sastāv no kārtas numura, Latvijas Nacionālā vēstures muzeja Arheoloģijas departamenta kolekcijas numura un inventāra numura, senlietas īsa apraksta, senlietas izmēriem milimetros (Dm. – diametrs, Sv. – svars (gramos), G. – garums, Pl. – platums, B. – biezums), atrašanās vietas koordinātām vai citiem norādījumiem par atrašanas apstākļiem un atrašanas dziļumu (dz.) centimetros alas kultūrslānī. Iekšta saīsināšanas nolūkos atkārtojas vārda 'tāpat' saīsinājums T.p.

1. A12227:1. Tartu (Tērbatas) bīskapijas artīgs, Dītrihs III Damerovs (1379–1400).  
Dm.18,3 Sv.1,21  
–2 10 +b 55 dz.45
2. A12227:2. Tartu (Tērbatas) bīskapijas feniņš, XIV gs. b.–1422/1426 reforma.  
Dm.11,7 Sv.0,26  
–1 80 +a 50 dz.45
3. A12227:3. T.p. Dm.12,7 Sv.0,36  
–1 70 +a 80 dz.45
4. A12227:4. Tartu (Tērbatas) bīskapijas feniņš, 14. gs. b.–15. gs. I cet. Dm.11,0 Sv.0,29  
–2 70 +b 25 dz.20
5. A12227:5. T.p. Dm.13,0 Sv.0,46  
–3 20 +b 30 dz.20
6. A12227:6. Tartu (Tērbatas) bīskapijas feniņš, Kristians Bomhovērs (1514–1518).  
Dm.13,3 Sv.0,24  
+4 50 –a 95 dz.50
7. A12227:7. Tartu (Tērbatas) bīskapijas feniņš, Johans V Blankenfēlds (1518–1527).  
Dm.13,0 Sv.0,35  
+4 45 –b 60 dz.60
8. A12227:8. T.p. Dm.13,0 Sv.0,31  
+5 01 –b 80 dz.50
9. A12227:9. T.p. Dm.13,0 Sv.0,35  
+2 –b dz.40
10. A12227:10. T.p. Dm.12,5 Sv.0,40  
+2 20 –a 95 dz.30
11. A12227:11. T.p. Dm.12,5 Sv.0,40  
+1 45 –a 40 dz.25
12. A12227:12. Tartu (Tērbatas) bīskapijas feniņš, Johans V Bejs (1528–1543).  
Dm.11,8 Sv.0,34  
+5 01 –b 55 dz.50
13. A12227:13. T.p. Dm.13,0 Sv.0,28  
+4 15 –b 55 dz.65
14. A12227:14. T.p. Dm.12,2 Sv.0,45  
+4 35 –b 45 dz.65
15. A12227:15. T.p. Dm.13,0 Sv.0,32  
+5 01 –b 50 dz.50
16. A12227:16. T.p. Dm.12,3 Sv.0,36  
+6 01 –b 40 dz.30
17. A12227:17. T.p. Dm.13,0 Sv.0,34  
+2 10 –a 70 dz.25
18. A12227:18. T.p. Dm.12,0 Sv.0,36  
+1 80 –a 30 dz.25
19. A12227:19. Tartu (Tērbatas) bīskapijas feniņš, 15. gs. II cet.  
Dm.13,0 Sv.0,28  
+6 20 +b 25 dz.45
20. A12227:20. T.p. Dm.12,7 Sv.0,32  
+5 90 +a 10 dz.40
21. A12227:21. Tartu (Tērbatas) bīskapijas feniņš, 15. gs. II cet.–XVI gs. vidus.  
Dm.13,3 Sv.0,46  
+2 10 –b 70 dz.40
22. A12227:22. Tartu (Tērbatas) bīskapijas feniņš, Johans VI Blankenfēlds (1518–1527).  
Dm.12,6 Sv.0,30  
+3 50 –b 60 dz.65

23. A12227:23. Tartu (Tērbatas) bīskapijas šiliņš, Johans VI Bejs (1528–1543).  
Dm.19,0 Sv.1,10  
+3 40 –b 40 dz.75
24. A12227:24. Livonijas ordeņvalsts Tallinas (Rēveles) feniņš (artīgs), 14. gs. b.–15. gs. sāk.  
Dm.13,5 Sv.0,33  
–2 70 –a 10 dz.20
25. A12227:25. Livonijas ordeņvalsts Tallinas (Rēveles) feniņš (artīgs), 15. gs. I cet.  
Dm.12,0 Sv.0,32  
–2 10 –a 75 dz.20
26. A12227:26. Livonijas ordeņvalsts Tallinas (Rēveles) feniņš, 15. gs. I puse.  
Dm.14,0 Sv.0,32  
+2 25 –a 92 dz.30 (27.att.)
27. A12227:27. Livonijas ordeņvalsts Tallinas (Rēveles) feniņš (artīgs), 15. gs. II puse.  
Dm.12,0 Sv.0,44  
–1 05 –b 10 dz.20
28. A12227:28. T.p. Dm.12,5 Sv.0,39  
+1 30 –a 75 dz.25
29. A12227:29. T.p. Dm.12,5 Sv.0,33  
+1 95 –b 30 dz.40
30. A12227:30. T.p. Dm.12,5 Sv.0,37  
+2 60 –b 50 dz.40
31. A12227:31. T.p. Dm.12,0 Sv.0,31  
+1 45 –a 05 dz.30
32. A12227:32. T.p. Dm.13,0 Sv.0,37  
+2 20 –b 75 dz.40
33. A12227:33. T.p. Dm.13,0 Sv.0,41  
+4 45 –b 60 dz.50
34. A12227:34. T.p. Dm.12,0 Sv.0,36  
+3 75 –a 75 dz.65
35. A12227:35. T.p. Dm.13,5 Sv.0,37  
+1 95 –b 85 dz.50
36. A12227:36. Livonijas ordeņvalsts Tallinas (Rēveles) feniņš (artīgs), 15. gs. II puse (?).  
Dm.12,5 Sv.0,41  
–1 75 +b 25 dz.20
37. A12227:37. T.p. Dm.12,0 Sv.0,37  
+2 20 –b 55 dz.40
38. A12227:38. T.p. Dm.12,5 Sv.0,37  
+2 30 –b 80 dz.40
39. A12227:39. T.p. Dm.12,0 Sv.0,49  
+2 70 –b 20 dz.30
40. A12227:40. Livonijas ordeņvalsts Tallinas (Rēveles) feniņš, kalts pēc 1515. g.  
Dm.13,0 Sv.0,32  
+2 30 –b 50 dz.40
41. A12227:41. T.p. Dm.13,0 Sv.0,36  
+2 65 –a 75 dz.40
42. A12227:42. Livonijas ordeņvalsts Rīgas šiliņš, Valters Pletenbergs, 1532. g.  
Dm.18,0 Sv.1,15  
–2 40 –a 40 dz.05
43. A12227:43. Livonijas ordeņvalsts Rīgas feniņš, Valters Pletenbergs (1494–1535).  
Dm.12,0 Sv.0,27  
–1 40 –a 90 dz.20
44. A12227:44. T.p. Dm.11,5 Sv.0,35  
+2 20 –b 65 dz.40
45. A12227:45. T.p. Dm.13,0 Sv.0,29  
+2 20 –b 01 dz.40
46. A12227:46. T.p. Dm.11,8 Sv.0,40  
+2 10 –b 60 dz.45
47. A12227:47. T.p. Dm.13,0 Sv.0,41  
+1 95 –b 95 dz.50
48. A12227:48. T.p. Dm.12,8 Sv.0,35  
+2 80 –b 50 dz.45
50. A12227:50. T.p. Dm.12,7 Sv.0,35  
+2 90 –b 40 dz.50
51. A12227:51. T.p. Dm.12,5 Sv.0,35  
+1 70 –b 10 dz.30
52. A12227:52. T.p. Dm.12,7 Sv.0,31  
+4 90 –b 65 dz.50
53. A12227:53. T.p. Dm.12,0 Sv.0,33  
+4 65 –a 55 dz.60
54. A12227:54. T.p. Dm.12,0 Sv.0,30  
+5 05 –b 40 dz.45
55. A12227:55. T.p. Dm.11,3 Sv.0,31  
+4 35 –b 90 dz.65

56. A12227:56. T.p. Dm.11,5 Sv.0,36  
+6 55 -a 15 dz.40
57. A12227:57. T.p. Dm.12,0 Sv.0,32  
+6 10 -a 30 dz.30
58. A12227:58. T.p. Dm.12,0 Sv.0,36  
+4 70 -a 40 dz.60
59. A12227:59. Livonijas ordeņvalsts Rīgas  
feniņš, Valters Pletenbergs, 1518. g.  
Dm.12,5 Sv.0,39  
+3 70 -b 70 dz.65
60. A12227:60. Livonijas ordeņvalsts Rīgas  
feniņš, Valters Pletenbergs, 1532. g.  
Dm.13,9 Sv.0,36  
+1 75 -c 05 dz.25
61. A12227:61. Livonijas ordeņvalsts Rīgas  
feniņš, Valters Pletenbergs, 153.. g. (1494–  
1535). Dm.12,4 Sv.0,35  
+2 90 -b 40 dz.50
62. A12227:62. T.p. Dm.11,7 Sv.0,28  
-2 85 +b 95 dz.25
63. A12227:63. Livonijas ordeņvalsts Tallinas  
(Rēveles) feniņš (artīgs), Valters Pletenbergs,  
16. gs. sāk. (1494–1535). Dm.13,5 Sv.0,36  
+1 80 -a 97 dz.30
64. A12227:64. Livonijas ordeņvalsts Tallinas  
(Rēveles) feniņš (artīgs), Valters Pletenbergs  
(1494–1535), 15. gs. b.–XVI gs. sāk.  
Dm.13,0 Sv.0,37  
+2 10 -b 10 dz.40
65. A12227:65. T.p. Dm.14,0 Sv.0,30  
+4 25 -b 35 dz.65
66. A12227:66. Livonijas ordeņvalsts Tallinas  
(Rēveles) feniņš, Valters Pletenbergs (1494–  
1535). Dm.13,0 Sv.0,26  
+5 70 -b 90 dz.35
67. A12227:67. Livonijas ordeņvalsts Tallinas  
(Rēveles) šiliņš, Valters Pletenbergs (1494–  
1535). Dm.19,0 Sv.1,06  
+1 60 -b 10 dz.25
68. A12227:68. T.p. Dm.18,5 Sv.1,15  
-4 60 +c 25 dz.25
69. A12227:69. Livonijas ordeņvalsts Cēsu  
(Venden) feniņš, Valters Pletenbergs  
(1494–1535). Dm.18,5 Sv.1,15  
+2 90 -b 50 dz.45
70. A12227:70. Livonijas ordeņvalsts Tallinas  
(Rēveles) feniņš, 16. gs. 1.pusc.  
Dm.13,0 Sv.0,40  
-2 05 -a 35 dz.15
71. A12227:71. Livonijas ordeņvalsts Rīgas  
šiliņš, Hermanis Brigenejs, 1536. g.  
Dm.18,5 Sv.1,03  
+ 5 -a dz.45
72. A12227:72. Livonijas ordeņvalsts Rīgas  
šiliņš, Hermanis Brigenejs, 1540. g.  
Dm.18,5 Sv.1,03  
+6 20 +a 05 dz.40
73. A12227:73. Livonijas ordeņvalsts Tallinas  
(Rēveles) šiliņš, Hermanis Brigenejs,  
1535. g. Dm.18,5 Sv.1,13  
+3, +4 +a, +b, -a, -b dz.50–75
74. A12227:74. Livonijas ordeņvalsts Tallinas  
(Rēveles) šiliņš, Hermanis Brigenejs,  
1538. g. Dm.18,0 Sv.1,05  
-1 40 +a 15 dz.25
75. A12227:75. T.p. Dm.19,0 Sv.1,00  
+5 40 -a 95 dz.40
76. A12227:76. Livonijas ordeņvalsts Tallinas  
(Rēveles) šiliņš, Hermanis Brigenejs,  
1539. g. Dm.19,0 Sv.0,94  
+3, +4 +a, +b, -a, -b dz.50–75
77. A12227:77. T.p. Dm.19,0 Sv.0,81  
+3, +4 +a, +b, -a, -b dz.50–75
78. A12227:78. Livonijas ordeņvalsts Tallinas  
(Rēveles) šiliņš, Hermanis Brigenejs,  
1540. g. Dm.19,0 Sv.1,06  
+4 70 -b 45 dz.50
79. A12227:79. Livonijas ordeņvalsts Tallinas  
(Rēveles) šiliņš, Hermanis Brigenejs,  
1541. g. Dm.19,7 Sv.0,99  
+5 40 +b 90 dz.45
80. A12227:80. Livonijas ordeņvalsts Tallinas  
(Rēveles) šiliņš, Hermanis Brigenejs, 1542. g.  
Dm.19,0 Sv.1,09  
+2 30 -b 90 dz.10

81. A12227:81. Livonijas ordeņvalsts Tallinas (Rēveles) feniņš, Johans Reke (1549–1551). Dm.12,5 Sv.0,30  
+4 20 –b 55 dz.65
82. A12227:82. T.p. Dm.12,0 Sv.0,38  
+3 70 –b 50 dz.75
83. A12227:83. T.p. Dm.12,5 Sv.0,33  
+3 90 –b 25 dz.65
84. A12227:84. Livonijas ordeņvalsts Tallinas (Rēveles) šiliņš, Gothards Ketlers (1559–1562). Dm.17,7 Sv.0,78  
+4 15 –a 80 dz.70
85. A12227:85. Livonijas ordeņvalsts Rīgas feniņš, Gothards Ketlers, 1561. g. Dm.12,8 Sv.0,33  
+6 25 +a 80 dz.35
86. A12227:86. Rīgas arhibīskapijas brakteāts, nenoteikts. Dm.13,0 Sv.0,22  
–1 60 –a 75 dz.15
87. A12227:87. Rīgas arhibīskapijas šiliņš, Tomass Šenings, 1536.(?) g. Dm.17,5 Sv.1,17  
+4 35 –a 30 dz.60
88. A12227:88. Rīgas arhibīskapijas šiliņš, Vilhelms Brandenburgs, 1563. g. Dm.17,0 Sv.0,64  
+6 01 –b 85 dz.30
89. A12227:89. T.p. Dm.17,0 Sv.1,06  
+4 40 –b 65 dz.50
90. A12227:90. Rīgas arhibīskapijas šiliņš, Vilhelms Brandenburgs (1539–1563). Dm.19,0 Sv.0,99  
+3 60 +a 90 dz.65
91. A12227:91. T.p. Dm.18,0 Sv.0,96  
+2 30 –a 97 dz.30
92. A12227:92. Rīgas arhibīskapijas feniņš, Vilhelms Brandenburgs, 1561. g. Dm.12,3 Sv.0,35  
+5 45 –b 85 dz.40
93. A12227:93. T.p. Dm.13,3 Sv.0,39  
+6 20 +a 60 dz.30
94. A12227:94. Rīgas arhibīskapijas feniņš, Vilhelms Brandenburgs, 1561.(?) g. Dm.13,0 Sv.0,31  
+2 50 –a 85 dz.40
95. A12227:95. Rīgas arhibīskapa Jaspera Lindes (1509–1524) un Livonijas ordeņmestra Valtera Pletenberga (1494–1535) kopkaluma feniņš. Dm.15,0 Sv.0,35  
+2 70 –b 01 dz.40
96. A12227:96. T.p. Dm.13,7 Sv.0,42  
+1 30 –b 80 dz.10
97. A12227:97. T.p. Dm.14,0 Sv.0,32  
+5 70 –c 30 dz.35
98. A12227:98. T.p. Dm.13,0 Sv.0,40  
–4 70 +b 70 dz.20
99. A12227:99. T.p. Dm.12,5 Sv.0,34  
+1 25 –a 20 dz.30
100. A12227:100. Tallinas (Rēveles) šiliņš, Eriks XIV, 1566. g. Dm.17,0  
–1 95 +a 55 dz.20
101. A12227:101. Tallinas (Rēveles) feniņš, Eriks XIV, 1562. g. Dm.13,0  
+4 40 –b 05 dz.65
102. A12227:102. Rīgas brīvpils. šiliņš, 1564. g. Dm.17,9  
+2 25 –b 20 dz.25
103. A12227:103. Rīgas brīvpils. šiliņš, 1565. g. Mala. Dm.19,4  
+1 65 –a 05 dz.30
104. A12227:104. T.p. Dm.18,5  
+4 35 –b 15 dz.65
105. A12227:105. Rīgas brīvpils. šiliņš, 1569. g. Dm.17,5  
+4 80 –b 60 dz.50
106. A12227:106. Rīgas brīvpils. šiliņš, 1570. g. Dm.17,0  
+3, +4 +a, +b, –a, –b dz.50–75
107. A12227:107. T.p. Dm.18,0  
–3 98 +c 70 dz.15
108. A12227:108. T.p. Dm.17,0  
–5 20 +c 50 dz.10

109. A12227:109. T.p. Dm.17,0  
+3 70 +b 20 dz.60
110. A12227:110. T.p. Dm.18,0  
+3 70 -a 80 dz.45
111. A12227:111. T.p. Dm.17,4  
-1 95 +a 85 dz.20
112. A12227:112. T.p. Dm.16,3  
-2 90 +b 70 dz.05
113. A12227:113. T.p. Dm.16,9  
-2 35 +a 60 dz.15
114. A12227:114. Rīgas brīvpils. šiliņš,  
1571. g. Dm.18,0  
+5 01 -b 65 dz.50
115. A12227:115. T.p. Dm.18,0  
+4 40 -a 65 dz.50
116. A12227:116. T.p. Dm.18,0  
+6 05 -c 20 dz.35
117. A12227:117. T.p. Dm.17,8  
Izmestās zemes
118. A12227:118. T.p. Dm.17,0  
+4 50 -a 50 dz.60
119. A12227:119. T.p. Dm.18,0  
+4 +a dz.20
120. A12227:120. T.p. Dm.17,5  
+4 75 +a 05 dz.65
121. A12227:121. T.p. Dm.17,0  
+5 30 -c 05 dz.40
122. A12227:122. T.p. Dm.17,0  
+3 20 -b 40 dz.60
123. A12227:123. T.p. Dm.17,2  
+4 65 -b 15 dz.40
124. A12227:124. T.p. Dm.17,0  
+6 25 +b 45 dz.40
125. A12227:125. T.p. Dm.17,7  
+1 50 +a 70 dz.25
126. A12227:126. T.p. Dm.17,7  
+1 60 -b 15 dz.25
127. A12227:127. T.p. Dm.17,0  
+1 60 -a 65 dz.25
128. A12227:128. Rīgas brīvpils. artīgs,  
1571. g. Dm.12,0  
+1 75 -a 70 dz.25
129. A12227:129. T.p. Dm.12,0  
+2 60 -b 45 dz.40
130. A12227:130. T.p. Dm.12,0  
+2 90 -b 40 dz.55
131. A12227:131. T.p. Dm.12,0  
+2 25 +a 20 dz.30
132. A12227:132. T.p. Dm.12,5  
+1 95 -a 30 dz.25
133. A12227:133. T.p. Dm.12,0  
+6 50 +b 20 dz.35
134. A12227:134. T.p. Dm.13,5  
+4 30 -b 30 dz.60
135. A12227:135. Rīgas brīvpils. šiliņš,  
1572. g. Dm.19,4  
-3 20 +b 40 dz.10
136. A12227:136. T.p. Dm.18,5  
-3 50 +b 90 dz.15
137. A12227:137. T.p. Dm.19,0  
+3 40 -b 40 dz.70
138. A12227:138. T.p. Dm.19,0  
+3 40 -b 40 dz.70
139. A12227:139. T.p. Dm.18,0  
+1 65 -b 65 dz.25
140. A12227:140. Rīgas brīvpils. šiliņš,  
1574. g. Dm.17,4  
+4 15 -b 05 dz.50
141. A12227:141. T.p. Dm.18,0  
+5 15 -b 80 dz.40
142. A12227:142. T.p. Dm.18,0  
+5 90 -a 20 dz.35
143. A12227:143. T.p. Dm.18,0  
+3, +4 +a, +b, -a, -b dz.50-75
144. A12227:144. T.p. Dm.18,0  
+2 95 -b 45 dz.65
145. A12227:145. T.p. Dm.18,4  
+1 70 -b 65 dz.25

146. A12227:146. T.p. Dm.18,4  
+3 05 -b 25 dz.40
147. A12227:147. T.p. Dm.18,5  
-5 05 +b 55 dz.15
148. A12227:148. T.p. Dm.18,0  
-4 10 +c 30 dz.10
149. A12227:149. T.p. Dm.18,5  
+2 80 -b 20 dz.45
150. A12227:150. T.p. Dm.18,0  
+4 80 +b 05 dz.50
151. A12227:151. Rīgas brīvpils, šiliņš,  
1575. g. Dm.18,3  
+2 50 -b 60 dz.30
152. A12227:152. T.p. Dm.18,2  
-1 85 +b 05 dz.25
153. A12227:153. T.p. Dm.18,7  
+1 90 -b 45 dz.25
154. A12227:154. T.p. Dm.18,0  
+1 95 -b 15 dz.25
155. A12227:155. T.p. Dm.18,0  
+1 50 -a 05 dz.25
156. A12227:156. T.p. Rīgas brīvpils, šiliņš,  
1576. g. Dm.19,5  
-4 20 +c 10 dz.20
157. A12227:157. T.p. Dm.18,5  
+2 25 -a 95 dz.30
158. A12227:158. T.p. Dm.17,5  
+3 05 -b 50 dz.45
159. A12227:159. T.p. Dm.17,7  
-2 35 +a 35 dz.05
160. A12227:160. Rīgas brīvpils, šiliņš,  
1577. g. Dm.18,0  
+5 90 -c 60 dz.35
161. A12227:161. T.p. Dm.18,0  
+3 80 -b 50 dz.65
162. A12227:162. T.p. Dm.18,0  
Izmestās zemes
163. A12227:163. T.p. Dm.18,0  
+4 35 -a 95 dz.50
164. A12227:164. T.p. Dm.18,0  
+3 65 -a 70 dz.65
165. A12227:165. T.p. Dm.17,8  
+2 70 +a 95 dz.25
166. A12227:166. T.p. Dm.19,0  
-3 70 +b 40 dz.15
167. A12227:167. T.p. Dm.18,5  
+2 50 -a 50 dz.30
168. A12227:168. T.p. Dm.18,7  
+2 90 +b 40 dz.60
169. A12227:169. T.p. Dm.18,5  
+3 45 -b 35 dz.65
170. A12227:170. T.p. Dm.18,5  
+5 90 -c 50 dz.35
171. A12227:171. T.p. Dm.18,0  
+4 80 +b 10 dz.40
172. A12227:172. T.p. Dm.18,4  
+1 85 -b 72 dz.25
173. A12227:173. T.p. Dm.18,7  
+1 50 +a 88 dz.30
174. A12227:174. T.p. Dm.18,0  
+1 65 -a 50 dz.25
175. A12227:175. T.p. Dm.18,3  
+1 40 -a 95 dz.25
176. A12227:176. T.p. Dm.18,0  
+2 50 -b 20 dz.30
177. A12227:177. T.p. Dm.18,6  
-2 05 +a 20 dz.20
178. A12227:178. Rīgas brīvpils, šiliņš,  
1578. g. Dm.18,0  
+4 70 +a 60 dz.30
179. A12227:179. T.p. Dm.18,7  
-2 80 +c 05 dz.25
180. A12227:180. T.p. Dm.19,8  
-3 50 +c 10 dz.25
181. A12227:181. T.p. Dm.18,0  
-3 95 +b 10 dz.40
182. A12227:182. T.p. Dm.19,0  
+7 05 -a 10 dz.05



183. A12227:183. T.p. Dm.18,0  
+2 05 -b 99 dz.25
184. A12227:184. T.p. Dm.17,7  
+2 05 +a 65 dz.20
185. A12227:185. T.p. Dm.17,8  
-1 70 +a 10 dz.25
186. A12227:186. Rīgas brīvpils. šiliņš,  
1579. g. Dm.18,0  
+3 05 +a 10 dz.20
187. A12227:187. Rīgas brīvpils. šiliņš,  
157.. g. (1562–1581). Dm.18,0  
+4 70 -a 50 dz.65
188. A12227:188. T.p. Dm.18,0  
+4 05 -a 50 dz.60
189. A12227:189. T.p. Dm.18,5  
+4 70 -b 70 dz.50
190. A12227:190. T.p. Dm.17,8  
-1 30 +a 30 dz.25
191. A12227:191. T.p. Dm.17,0  
+2 65 -a 70 dz.40
192. A12227:192. Rīgas brīvpils. šiliņš,  
15.5. g. (1562–1581). Dm.18,5  
+1 50 -b 10 dz.25
193. A12227:193. Rīgas brīvpils. šiliņš  
(1562–1581). Dm.18,0  
+2 05 -c 55 dz.40
194. A12227:194. T.p. Dm.18,0  
-3 20 +c 20 dz.25
195. A12227:195. T.p. Dm.17,8  
+2 95 +a 05 dz.30
196. A12227:196. Kurzemes hercogistes šiliņš.  
Gothards Ketlers, 1575. g. Dm.19,0  
+4 20 -a 20 dz.60
197. A12227:197. T.p. Dm.18,6  
+2 05 -a 65 dz.25
198. A12227:198. T.p. Dm.17,4  
+1 70 -b 30 dz.25
199. A12227:199. T.p. Dm.18,5  
-2 80 +b 25 dz.20
200. A12227:200. T.p. Dm.18,0  
-4 05 +a 60 dz.05
201. A12227:201. Kurzemes hercogistes šiliņš,  
Gothards Ketlers, 1576. g. Dm.17,0  
+ 3 70 -a 75 dz.65
202. A12227:202. T.p. Dm.17,6  
+ 1 80 -a 80 dz.10
203. A12227:203. T.p. Dm.17,4  
+ 1 10 +a 15 dz.25
204. A12227:204. T.p. Dm.18,0  
+ 4 05 -a 45 dz.50
205. A12227:205. T.p. Dm.18,0  
+1 90 -a 98 dz.25
206. A12227:206. T.p. Dm.17,6  
+2 30 +a 40 dz.30
207. A12227:207. Kurzemes hercogistes šiliņš,  
Gothards Ketlers, 1577. g. Dm.18,0  
+3, +4 +a, +b, -a, -b dz.50–75
208. A12227:208. T.p. Dm.18,5  
+3 60 -b 50 dz.65
209. A12227:209. Kurzemes hercogistes šiliņš,  
Gothards Ketlers, g. sk. nodilis  
(1562–1587). Dm.18,5  
-4 80 +b 10 dz.05
210. A12227:210. Tallinas (Rēveles) šiliņš,  
Johans III (1568–1592). Dm.17,0  
+5 85 +a 60 dz.40
211. A12227:211. T.p. Dm.17,0  
+4 80 -b 25 dz.50
212. A12227:212. T.p. Dm.18,0  
+5 70 -a 35 dz.35
213. A12227:213. T.p. Dm.19,0  
-3 80 +c 30 dz.25
214. A12227:214. T.p. Dm.18,0  
+1 20 -a 70 dz.25
215. A12227:215. T.p. Dm.17,0  
+1 70 +a 60 dz.25
216. A12227:216. T.p. Dm.17,0  
-1 40 +a 15 dz.25
217. A12227:217. T.p. Dm.18,0  
-3 95 +c 10 dz.25
218. A12227:218. T.p. Dm.18,0  
-4 05 +c 75 dz.25

219. A12227:219. T.p. Dm.18,0  
+1 70 -b 60 dz.25
220. A12227:220. T.p. Dm.17,5  
+5 70 -c 75 dz.40
221. A12227:221. T.p. Dm.17,0  
+2 95 -c 90 dz.45
222. A12227:222. T.p. Dm.17,6  
-2 90 +a 85 dz.25
223. A12227:223. T.p. Dm.18,0  
-3 70 +b 90 dz.25
224. A12227:224. Livonijas šiliņš, kalts Dole,  
Jans Hodkevičs, 1572. g. Dm.18,0  
+5 05 +b 40 dz.65
225. A12227:225. T.p. Dm.19,0  
+5 80 -c 35 dz.40
226. A12227:226. T.p. Dm.18,5  
+4 95 +a 50 dz.30
227. A12227:227. T.p. Dm.18,5  
-2 85 +c 01 dz.25
228. A12227:228. T.p. Dm.17,6  
-1 60 -a 30 dz.20
229. A12227:229. T.p. Dm.18,6  
+1 40 -a 75 dz.25
230. A12227:230. Rīgas šiliņš, Sigismunds III,  
1606. g. Dm.19,5 Sv.1,29  
+2 05 -a 55 dz.25
231. A12227:231. Rīgas šiliņš, Sigismunds III,  
1607. g. Dm.19,0 Sv.0,94  
+3 05 +a 60 dz.50
232. A12227:232. Rīgas šiliņš, Sigismunds III,  
1609. g. Dm.18,0 Sv.0,89  
+2 05 -a 72 dz.25
233. A12227:233. Rīgas šiliņš, Sigismunds III,  
1610. g. Dm.16,0 Sv.0,79  
+3 30 -b 65 dz.65
234. A12227:234. Rīgas šiliņš, Sigismunds III,  
1616. g. Dm.17,0 Sv.0,81  
+5 95 -c 30 dz.35
235. A12227:235. T.p. Dm.17,0 Sv.0,86  
+6 30 -a 80 dz.35
236. A12227:236. Rīgas šiliņš, Sigismunds III,  
1617. g. Dm.17,0 Sv.0,81  
+3 90 -b 40 dz.65
237. A12227:237. T.p. Dm.16,6 Sv.0,87  
+3 95 -a 75 dz.50
238. A12227:238. T.p. Dm.16,0 Sv.0,84  
+4 +b dz.ap 80
239. A12227:239. T.p. Dm.17,0 Sv.0,91  
+3 30 +a 10 dz.50
240. A12227:240. Rīgas šiliņš, Sigismunds III,  
1618. g. Dm.17,0 Sv.0,99  
+3 95 -a 75 dz.35
241. A12227:241. T.p. Dm.16,0 Sv.0,80  
+2 25 +a 05 dz.20
242. A12227:242. Rīgas šiliņš, Sigismunds III,  
1619. g. Dm.16,5 Sv.0,82  
+3 90 -a 75 dz.45
243. A12227:243. T.p. Dm.17,0 Sv.0,79  
+4 80 -b 25 dz.40
244. A12227:244. T.p. Dm.16,0 Sv.0,72  
+5 90 +c 20 dz.35
245. A12227:245. T.p. Dm.17,5 Sv.1,19  
+5 50 +a 90 dz.35
246. A12227:246. T.p. Dm.18,0 Sv.0,52  
+4 15 -a 75 dz.30
247. A12227:247. Rīgas šiliņš, Sigismunds III,  
161..g. (1587-1632). Dm.16,7 Sv.0,96  
+5 50 -b 60 dz.30
248. A12227:248. Rīgas šiliņš, Sigismunds III,  
1620. g. Dm.14,9 Sv.0,74  
+2 05 -a 70 dz.25
249. A12227:249. T.p. Dm.16,0 Sv.0,77  
+1 35 -a 80 dz.25
250. A12227:250. T.p. Dm.16,0 Sv.0,75  
+4 90 -c 95 dz.40
251. A12227:251. T.p. Dm.16,0 Sv.0,77  
+3 70 +a 10 dz.50
252. A12227:252. T.p. Dm.15,5 Sv.0,70  
+4 30 -a 55 dz.30

253. A12227:253. T.p. Dm.16,0 Sv.0,87  
+3 10 -b 20 dz.60
254. A12227:254. T.p. Dm.15,5 Sv.0,81  
+5 20 +a 45 dz.35
255. A12227:255. T.p. Dm.16,0 Sv.0,83  
+5 90 +a 01 dz.15
256. A12227:256. T.p. Dm.16,0 Sv.0,77  
+3 20 +a 05 dz.50
257. A12227:257. T.p. Dm.16,0 Sv.0,67  
+4 +a, +b dz.50
258. A12227:258. T.p. Dm.16,0 Sv.0,81  
+3 10 +a 05 dz.40
259. A12227:259. Rīgas šiliņš, Sigismunds III,  
162.. g. (1587–1632). Dm.15,4 Sv.0,59  
+1 15 +a 30 dz.25
260. A12227:260. Trīspelhers, Sigismunds III,  
1621. g.(?), (1587–1632). Dm.19,0 Sv.0,77  
Izmestās zemes
261. A12227:261. Rīgas šiliņš, Sigismunds III,  
(1587–1632). Dm.17,0 Sv.0,84  
+4 60 -a 85 dz.40
262. A12227:262. T.p. Dm.17,0 Sv.1,01  
+3 10 -b 40 dz.65
263. A12227:263. T.p. Dm.17,5 Sv.1,20  
+4 15 -a 80 dz.40
264. A12227:264. T.p. Dm.16,0 Sv.0,56  
+5 40 -c 20 dz.35
265. A12227:265. T.p. Dm.17,5 Sv.0,99  
+1 75 -a 05 dz.25
266. A12227:266. T.p. Dm.16,8 Sv.1,02  
+2 60 -a 25 dz.25
267. A12227:267. Rīgas šiliņš, Sigismunds III,  
1621. g. Dm.16,0  
+3 60 -b 35 dz.65
268. A12227:268. T.p. Dm.15,8  
+2 40 -b 35 dz.25
269. A12227:269. T.p. Dm.15,6  
+1 60 -a 75 dz.25
270. A12227:270. T.p. Dm.14,8  
+2 10 +a 95 dz.30
271. A12227:271. T.p. Dm.14,5  
+1 60 -a 95 dz.25
272. A12227:272. T.p. Dm.15,8  
-2 60 +a 05 dz.10
273. A12227:273. T.p. Dm.15,5  
+4 70 -a 25 dz.30
274. A12227:274. T.p. Dm.16,0  
+3 75 -a 80 dz.50
275. A12227:275. T.p. Dm.16,0  
+3 20 +a 05 dz.50
276. A12227:276. T.p. Dm.14,7  
+3 80 -a 80 dz.50
277. A12227:277. T.p. Dm.15,6  
+4 40 -b 05 dz.40
278. A12227:278. T.p. Dm.16,0  
+3 50 -a 80 dz.45
279. A12227:279. T.p. Dm.16,0  
+5 05 -b 45 dz.35
280. A12227:280. T.p. Dm.14,0  
+4 30 -a 95 dz.45
281. A12227:281. T.p. Dm.15,5  
+4 75 -b 05 dz.40
282. A12227:282. T.p. Dm.16,0  
+5 65 +a 15 dz.30
283. A12227:283. T.p. Dm.16,0  
+3 15 -b 20 dz.60
284. A12227:284. T.p. Dm.15,5  
+4 70 -b 25 dz.40
285. A12227:285. Rīgas šiliņš, Sigismunds III  
(1587–1632). Dm.16,0  
+1 99 +b 10 dz.25
286. A12227:286. T.p. Dm.16,0  
+1 95 -b 60 dz.25
287. A12227:287. Rīgas trīspelhers, Gustavs II  
Adolfs, 1623. g. Dm.17,5 Sv.1,21  
-1 45 +b 01 dz.10
288. A12227:288. T.p. Dm.19,5 Sv.1,13  
+5 40 -c 25 dz.15

289. A12227:289. Rīgas trīspelērs, Gustavs II  
Adolfs, 1624. g. Dm.19,0 Sv.0,98  
+2 60 +b 33 dz.30
290. A12227:290. Rīgas trīspelērs, Gustavs II  
Adolfs, 1623. g. Dm.18,0 Sv.0,69  
+5 05 -b 30 dz.35
291. A12227:291. Rīgas šiliņš, Gustavs II  
Adolfs, 1621. g. Dm.15,7  
+4 90 -b 55 dz.45
292. A12227:292. T.p. Dm.15,5  
+3 70 +a 50 dz.65
293. A12227:293. T.p. Dm.16,0  
+4 05 -b 55 dz.50
294. A12227:294. T.p. Dm.16,0  
+4 75 -a 80 dz.40
295. A12227:295. Rīgas šiliņš, Gustavs II  
Adolfs, 1625. g. Dm.16,0  
+1 70 -b 45 dz.25
296. A12227:296. Rīgas šiliņš, Gustavs II  
Adolfs, 1626.g. Dm.15,5  
+3 70 -a 70 dz.50
297. A12227:297. T.p. Dm.15,8  
+2 80 +a 65 dz.20
298. A12227:298. Rīgas šiliņš, Gustavs II  
Adolfs, 162.. g. (1611-1632). Dm.15,7  
+2 40 -a 95 dz.25
299. A12227:299. Rīgas šiliņš, Gustavs II  
Adolfs, 1630. g., Dm.16,0  
+4 95 -b 55 dz.45
300. A12227:300. Rīgas šiliņš, Gustavs II  
Adolfs, 1631. g. Dm.16,5  
+5 20 -c 20 dz.15
301. A12227:301. T.p. Dm.16,0  
+4 90 -b 55 dz.45
302. A12227:302. T.p. Dm.16,8  
+1 70 -a 45 dz.20
303. A12227:303. Rīgas šiliņš, Gustavs II  
Adolfs, 1632. g. Dm.15,5  
+4 +b dz. ap 80
304. A12227:304. Rīgas šiliņš, Gustavs II  
Adolfs (1611-1632). Dm.16,0  
+5 70 +a 80 dz.15
305. A12227:305. T.p. Dm.16,0  
+4 70 -a 95 dz.35
306. A12227:306. T.p. Dm.16,4  
+3 90 -a 40 dz.35
307. A12227:307. T.p. Dm.16,0  
+4 70 +a 15 dz.35 •
308. A12227:308. T.p. Dm.16,0  
+3 40 -b 25 dz.40
309. A12227:309. T.p. Dm.16,5  
+3 90 +a 90 dz.40
310. A12227:310. T.p. Dm.15,5  
-1 01 +a 60 dz.25
311. A12227:311. Rīgas šiliņš, Kristīne,  
1633. g., ar Gustava II Adolfa mono-  
gramu. Dm.16,0  
-1 05 +b 15 dz.25
312. A12227:312. Rīgas šiliņš, Kristīne,  
1634. g. Dm.15,2  
+5 15 +a 30 dz.15
313. A12227:313. Rīgas šiliņš, Kristīne,  
1635. g. Dm.16,3  
+1 40 -b 15 dz.20
314. A12227:314. T.p. Dm.15,5  
+3 05 +a 05 dz.20
315. A12227:315. T.p. Dm.16,0  
+4 20 -a 45 dz.40
316. A12227:316. T.p. Dm.16,0  
+5 95 -b 90 dz.35
317. A12227:317. Rīgas šiliņš, Kristīne,  
1637. g. Dm.15,7  
+4 75 -b 75 dz.40
318. A12227:318. Rīgas šiliņš, Kristīne,  
1638. g. Dm.15,2  
+2 65 +a 65 dz.15
319. A12227:319. Rīgas šiliņš, Kristīne,  
1639. g. Dm.15,6  
+1 55 +a 30 dz.20
320. A12227:320. T.p. Dm.16,0  
+4 50 -b 15 dz.35
321. A12227:321. T.p. Dm.16,0  
+4 90 +a 10 dz.15

322. A12227:322. Rīgas šiliņš, Kristīne,  
163. g. (1632–1654). Dm.16,0  
+5 55 –b 90 dz.30
323. A12227:322a. Rīgas šiliņš, Kristīne,  
1640. g. Dm.16,0  
+4 05 +a 90 dz.40
324. A12227:323. T.p. Dm.16,5  
+4 55 +a 60 dz.35
325. A12227:324. Rīgas šiliņš, Kristīne,  
1641. g. Dm.15,5  
Izmestās zemes. dz.25
326. A12227:325. T.p. Dm.15,0  
+3 05 –a 20 dz.20
327. A12227:326. Rīgas šiliņš, Kristīne,  
1642. g. Dm.15,0  
+4 20 +a 90 dz.40
328. A12227:327. Rīgas šiliņš, Kristīne,  
1643. g. Dm.14,3  
+1 20 –a 60 dz.20
329. A12227:328. T.p. Dm.15,3  
+1 90 –b 10 dz.20
330. A12227:329. T.p. Dm.15,0  
+4 20 +a 05 dz.40
331. A12227:330. T.p. Dm.16,0  
+3 50 +a 05 dz.30
332. A12227:331. T.p. Dm.15,0  
+4 20 –a 60 dz.35
333. A12227:332. T.p. Dm.15,5  
+6 40 +b 75 dz.30
334. A12227:333. Rīgas šiliņš, Kristīne,  
1644. g. Dm.16,3  
+3 05 +a 35 dz.45
335. A12227:334. T.p. Dm.16,0  
+6 10 –c 35 dz.35
336. A12227:335. T.p. Dm.16,5  
+3 +b dz. ap 60
337. A12227:336. Rīgas šiliņš, Kristīne,  
1646. g. Dm.16,0  
+3 55 +b 25 dz.40
338. A12227:337. T.p. Dm.16,0  
–5 40 +c 30 dz.20
339. A12227:338. T.p. Dm.16,4  
+3 65 –a 20 dz.40
340. A12227:339. T.p. Dm.16,0  
+6 80 +b 30 dz.10
341. A12227:340. Rīgas šiliņš, Kristīne,  
1647. g. Dm.16,0  
+4 90 –b 01 dz.30
342. A12227:341. Rīgas šiliņš, Kristīne,  
1648. g. Dm.16,0  
+5 70 +b 10 dz.15
343. A12227:342. Rīgas šiliņš, Kristīne,  
1649. g. Dm.16,0  
+3 80 +a 05 dz.40
344. A12227:343. Rīgas šiliņš, Kristīne,  
1652. g. Dm.16,3  
+2 40 –b 25 dz.10
345. A12227:344. Rīgas šiliņš, Kristīne  
(1632–1654). Dm.16,2  
–1 20 –a 70 dz.20
346. A12227:345. T.p. Dm.16,0  
+2 95 +a 65 dz.15
347. A12227:346. T.p. Dm.16,0  
–3 95 +b 45 dz.15
348. A12227:347. T.p. Dm.16,0  
–1 05 –a 40 dz.20
349. A12227:348. T.p. Dm.15,0  
+5 40 –b 05 dz.10
350. A12227:349. Rīgas šiliņš, Kristīne  
(1632–1654). Dm.16,0  
+4 20 +a 20 dz.50
351. A12227:350. T.p. Dm.16,3  
+5 60 –a 60 dz.15
352. A12227:351. T.p. Dm.16,0  
+4 95 –b 65 dz.40
353. A12227:352. T.p. Dm.16,4  
+4 95 –b 75 dz.40
354. A12227:353. T.p. Dm.15,0  
+3 85 –a 35 dz.40
355. A12227:354. Rīgas šiliņš, Kristīne,  
1643. g. Dm.15,5  
+5 40 –b 55 dz.35

356. A12227:355. Rīgas šiliņš, Kristīne,  
1645. g. Dm.15,7  
+5 10 -b 45 dz.30
357. A12227:356. T.p. Dm.15,0  
+5 50 +b 40 dz.10
358. A12227:357. Rīgas šiliņš, Kristīne,  
1647. g. Dm.16,0  
+5 80 +b 55 dz.15
359. A12227:358. Rīgas šiliņš, Kristīne,  
1648. g. Dm.17,0  
+3 80 -a 55 dz.35
360. A12227:359. T.p. Dm.16,0  
+4 90 -b 45 dz.40
361. A12227:360. T.p. Dm.15,5  
-1 15 +a 75 dz.20
362. A12227:361. T.p. Dm.17,4  
+1 05 -a 30 dz.20
363. A12227:362. Rīgas šiliņš, Kristīne,  
1649. g. Dm.16,0  
+5 20 -b 85 dz.35
364. A12227:363. T.p. Dm.15,0  
+1 10 -a 70 dz.15
365. A12227:364. T.p. Dm.16,0  
+1 20 -a 65 dz.20
366. A12227:365. T.p. Dm.16,4  
+1 95 -b 15 dz.20
367. A12227:366. T.p. Dm.16,0  
+1 50 -b 10 dz.20
368. A12227:367. Livonijas šiliņš, Kristīne,  
1650. g. Dm.16,4  
+1 50 -b 10 dz.20
369. A12227:368. T.p. Dm.16,0  
+3 70 -b 30 dz.30
370. A12227:369. Livonijas šiliņš, Kristīne,  
1650.(?)g. Dm.15,6  
-2 25 +a 70 dz.05
371. A12227:370. Livonijas šiliņš, Kristīne,  
1651. g. Dm.15,5  
+4 +a dz.20
372. A12227:371. T.p. Dm.16,0  
+3 10 -a 05 dz.20
373. A12227:372. Livonijas šiliņš, Kristīne,  
1653. g. Dm.15,5  
-3 05 +b 75 dz.15
374. A12227:373. T.p. Dm.16,0  
+5 40 -a 60 dz.15
375. A12227:374. Livonijas šiliņš, Kristīne,  
g. sk. nogriezts (1644-1654). Dm.15,5  
+4 40 -a 35 dz.35
376. A12227:375. T.p. Dm.16,0  
+6 20 -c 30 dz.35
377. A12227:376. T.p. Dm.16,0  
-4 50 +b 90 dz.15
378. A12227:377. T.p. Dm.15,7  
+2 60 -a 65 dz.15
379. A12227:378. T.p. Dm.15,0  
+1 95 +b 05 dz.10
380. A12227:379. Livonijas šiliņš, Kristīne,  
g. sk. nodilis (1644-1654). Dm.15,7  
+2 55 -b 70 dz.10
381. A12227:380. Rīgas šiliņš, Kristīne,  
viltojums ar 1658. g. Dm.14,7  
+2 25 -b 95 dz.10
382. A12227:381. Rīgas šiliņš, Sučavas  
viltojums, Kristīne, g. sk. ar "6". Dm.15,0  
+3 75 -b 65 dz.40
383. A12227:382. Vara monēta, Rīgas šiliņš,  
Kristīne, g. sk. nesalasāms (1632-1654),  
viltojums (?). Dm.15,0  
+1 50 +a 10 dz.10
384. A12227:383. Vara monēta, Rīgas šiliņš,  
Kristīne, Sučavas viltojums ar Kristīnes  
monogramu. Dm.16,0  
+4 25 -b 35 dz.35
385. A12227:384. Vara monēta, Rīgas šiliņš,  
Kristīne, Sučavas viltojums ar g.sk. "16".  
Dm.15,0  
+4 +a dz.20
386. A12227:385. Rīgas šiliņš, Kārlis X Gustavs,  
1654. g. Dm.15,5  
+2 25 +a dz.05
387. A12227:386. T.p. Dm.15,0  
Izmestās zemes

388. A12227:387. Rīgas šiliņš, Kārlis X Gustavs, 1655. g. Dm.15,5  
+1 70 -b 85 dz.05
389. A12227:388. Rīgas šiliņš, Kārlis X Gustavs, 1656. g. Dm.15,0  
+3 80 +a 10 dz.40
390. A12227:389. Rīgas šiliņš, Kārlis X Gustavs, 1657. g. Dm.15,6  
+2 55 -a 15 dz.20
391. A12227:390. T.p. Dm.16,0  
+6 40 +a 90 dz.05
392. A12227:391. Rīgas šiliņš, Kārlis X Gustavs, 1658.g. Dm.14,8  
-1 30 +b 55 dz.25
393. A12227:392. T.p. Dm.15,5  
+5 70 -a 20 dz.15
394. A12227:393. T.p. Dm.15,5  
+5 30 +a 25 dz.15
395. A12227:394. Rīgas šiliņš, Kārlis X Gustavs, 1659. g. Dm.15,5  
+2 40 -a 35 dz.10
396. A12227:395. T.p. Dm.15,0  
+3 35 -a 55 dz.40
397. A12227:396. Rīgas šiliņš, Kārlis X Gustavs, 1660. g. Dm.15,7  
+4 35 +a 05 dz.30
398. A12227:397. Rīgas šiliņš, Kārlis X Gustavs, g. sk. nogriezts (1654–1660). Dm.15,5  
+4 05 +a 45 dz.35
399. A12227:398. Livonijas šiliņš, Kārlis X Gustavs, 1654. g. Dm.15,5  
+3 80 +a 30 dz.30
400. A12227:399. Livonijas šiliņš, Kārlis X Gustavs, 1655. g. Dm.15,0  
+2 55 +a 75 dz.10
401. A12227:400. Livonijas šiliņš, Kārlis X Gustavs, 1656. g. Dm.15,0  
+5 05 +a 15 dz.30
402. A12227:401. Livonijas šiliņš, Kārlis X Gustavs, 1657. g. Dm.15,5  
+2 75 -a 70 dz.10
403. A12227:402. Livonijas šiliņš, Kārlis X Gustavs, g. sk. nogriezts (1654–1660). Dm.15,0  
+4 10 -b 20 dz.35
404. A12227:403. Livonijas šiliņš, Kārlis X Gustavs, g. sk. nodilis (1654–1660). Dm.15,5  
+4 +a 20 dz.20
405. A12227:404. Šiliņš, Kārlis X Gustavs (1654–1660). Dm.15,0  
+4 70 -b 30 dz.35
406. A12227:405. Rīgas vai Livonijas, Kārlis X Gustavs (1654–1660), vienpusīgs, viltojums (?). Dm.16,0  
+4 40 -a 70 dz.30
407. A12227:406. Rīgas šiliņš, Kārlis X Gustavs, 1653. g., viltojums (?). Dm.16,0  
+2 05 -b 50 dz.20
408. A12227:407. Rīgas šiliņš, Kārlis XI, 1660. g. Dm.15,0  
+5 30 +a 25 dz.15
409. A12227:408. Rīgas šiliņš, Kārlis XI, 1661. g. Dm.15,5  
+4 50 +b 35 dz.45
410. A12227:409. T.p. Dm.15,2  
+2 80 +b 95 dz.10
411. A12227:410. T.p. Dm.15,5  
-1 30 -a 20 dz.20
412. A12227:411. T.p. Dm.15,0  
-1 95 +a 75 dz.15
413. A12227:412. T.p. Dm.15,6  
+2 25 -a 60 dz.10
414. A12227:413. Rīgas šiliņš, Karlis XI, 1661.(?)g. Dm.16,0  
+4 +a dz.20
415. A12227:414. Rīgas šiliņš, Kārlis XI, 1662. g. Dm.15,7  
+4 45 -a 60 dz.35
416. A12227:415. T.p. Dm.15,7  
+4 10 -a 75 dz.20
417. A12227:416. T.p. Dm.16,0  
+2 90 -b 60 dz.05

418. A12227:417. T.p. Dm.16,0  
+4 20 -b 40 dz.30
419. A12227:418. T.p. Dm.15,3  
+5 85 +a 05 dz.10
420. A12227:419. T.p. Dm.16,0  
+5 30 -b 05 dz.30
421. A12227:420. T.p. Dm.15,5  
+3 60 +a 40 dz.35
422. A12227:421. T.p. Dm.15,8  
-1 05 -b 10 dz.05
423. A12227:422. T.p. Dm.15,3  
+2 55 +b 15 dz.05
424. A12227:423. T.p. Dm.15,0  
+2 50 -b 70 dz.10
425. A12227:424. T.p. Dm.15,7  
+2 45 -a 40 dz.40
426. A12227:425. T.p. Dm.15,5  
+2 70 -b 95 dz.05
427. A12227:426. T.p. Dm.15,5  
+1 30 -b 10 dz.10
428. A12227:427. T.p. Dm.15,0  
+2 75 -a 70 dz.25
429. A12227:428. T.p. Dm.15,5  
-1 95 +a 85 dz.15
430. A12227:429. T.p. Dm.15,3  
+2 25 -a 25 dz.10
431. A12227:430. Rīgas šiliņš,  
Kārlis XI, 1663. g. Dm.15,0  
-5 80 +c 50 dz.15
432. A12227:431. T.p. Dm.15,9  
+1 75 -a 05 dz.10
433. A12227:432. T.p. Dm.15,5  
+3 -b dz.20
434. A12227:433. T.p. Dm.15,7  
+4 80 +b 45 dz.35
435. A12227:434. T.p. Dm.15,0  
+4 55 -a 35 dz.40
436. A12227:435. T.p. Dm.15,0  
+3 50 +a 60 dz.40
437. A12227:436. T.p. Dm.16,0  
+5 60 +a 50 dz.30
438. A12227:437. T.p. Dm.15,5  
+5 05 -b 55 dz.30
439. A12227:438. T.p. Dm.15,0<sup>9</sup>  
+2 05 -b 68 dz.10
440. A12227:439. T.p. Dm.15,5  
+1 60 -b 65 dz.05
441. A12227:440. T.p. Dm.14,5  
+2 05 -a 65 dz.20
442. A12227:441. T.p. Dm.15,0  
+1 65 -a 45 dz.20
443. A12227:442. T.p. Dm.15,3  
+1 75 -a 40 dz.10
444. A12227:443. T.p. Dm.15,5  
+2 05 -b 10 dz.20
445. A12227:444. Rīgas šiliņš,  
Kārlis XI, 1664. g. Dm.15,4  
+2 85 -a 98 dz.10
446. A12227:445. T.p. Dm.15,5  
+5 70 -a 60 dz.15
447. A12227:446. T.p. Dm.15,4  
+4 50 -a 75 dz.35
448. A12227:447. T.p. Dm.15,5  
+2 40 -b 80 dz.05
449. A12227:448. T.p. Dm.15,5  
+1 20 +a 20 dz.20
450. A12227:449. T.p. Dm.15,2  
+2 40 -b 05 dz.20
451. A12227:450. T.p. Dm.15,1  
+1 60 -b 70 dz.05
452. A12227:451. T.p. Dm.15,4  
+2 70 -b 70 dz.05
453. A12227:452. T.p. Dm.15,3  
+2 35 -a 05 dz.10
454. A12227:453. Rīgas šiliņš,  
Kārlis XI, 1665. g. Dm.15,5  
Izmestās zemes
455. A12227:454. T.p. Dm.15,7  
+ 4 +b dz. ap 80



456. A12227:455. T.p. Dm.15,8  
-4 25 +a 95 dz.10
457. A12227:456. T.p. Dm.16,0  
-1 70 -a 85 dz.05
458. A12227:457. T.p. Dm.15,5  
+2 10 -a 90 dz.15
459. A12227:458. Rīgas šiliņš, Kārlis XI,  
16.2. g. (1660–1697). Dm.15,5  
+1 65 -a 40 dz.10
460. A12227:459. T.p. Dm.15,5  
+2 35 -b 85 dz.20
461. A12227:460. Rīgas šiliņš, Kārlis XI,  
16.4. g. (1660–1697). Dm.15,0  
+2 05 -a 45 dz.20
462. A12227:461. Rīgas šiliņš, Kārlis XI,  
g. sk. nodilis (1660–1697). Dm.15,8  
+3 90 +a 90 dz.35
463. A12227:462. T.p. Dm.15,5  
+1 05 -a 65 dz.10
464. A12227:463. T.p. Dm.15,5  
+2 40 +a 20 dz.10
465. A12227:464. T.p. Dm.14,8  
-2 25 +b 95 dz.05
466. A12227:465. T.p. Dm.15,3  
+2 10 +b 18 dz.05
467. A12227:466. T.p. Dm.14,4  
+1 45 -a 10 dz.20
468. A12227:467. Rīgas šiliņš, Kārlis XI,  
g. sk. nogriezts (1660–1697). Dm.16,0  
+3 80 +a 40 dz.35
469. A12227:468. T.p. Dm.15,7  
+2 15 +a 05 dz.10
470. A12227:469. T.p. Dm.16,0  
+1 70 -c 15 dz.10
471. A12227:470. T.p. Dm.15,7  
+1 20 -a 75 dz.10
472. A12227:471. T.p. Dm.15,5  
-2 15 -a 05 dz.05
473. A12227:472. T.p. Dm.15,5  
+2 80 +a 95 dz.10
474. A12227:473. T.p. Dm.15,2  
+2 70 +b 25 dz.10
475. A12227:474. T.p. Dm.15,0  
+4 20 -a 55 dz.30
476. A12227:475. T.p. Dm.15,0  
+5 40 -b 75 dz.35
477. A12227:476. T.p. Dm.15,7  
+4 95 -a 25 dz.30
478. A12227:477. T.p. Dm.15,7  
+4 25 -a 90 dz.30
479. A12227:478. T.p. Dm.15,4  
+2 70 -a 70 dz.15
480. A12227:479. T.p. Dm.14,7  
+2 65 +b 30 dz.05
481. A12227:480. Livonijas šiliņš,  
Kārlis XI, 1661. g. Dm.15,5  
-1 25 -b 10 dz.05
482. A12227:481. T.p. Dm.16,0  
+5 80 -b 10 dz.35
483. A12227:482. T.p. Dm.15,8  
+2 25 -a 25 dz.10
484. A12227:483. T.p. Dm.15,8  
-1 50 -a 05 dz.15
485. A12227:484. T.p. Dm.15,5  
-2 15 +a 15 dz.10
486. A12227:485. Livonijas šiliņš,  
Kārlis XI, 1662. g. Dm.15,5  
+4 80 +a 20 dz.10
487. A12227:486. T.p. Dm.15,8  
+4 05 -a 01 dz.40
488. A12227:487. T.p. Dm.15,4  
+2 35 -b 35 dz.10
489. A12227:488. T.p. Dm.15,5  
+1 95 -c 05 dz.05
490. A12227:489. T.p. Dm.15,5  
+1 95 +a 75 dz.10
491. A12227:490. T.p. Dm.16,0  
+5 10 -b 45 dz.30
492. A12227:491. T.p. Dm.15,5  
+4 90 +b 05 dz.30

493. A12227:492. T.p. Dm.15,5  
+4 65 +a 75 dz.35
494. A12227:493. T.p. Dm.15,4  
+1 50 -b 50 dz.05
495. A12227:494. T.p. Dm.15,5  
+2 90 -b 70 dz.05
496. A12227:495. T.p. Dm.15,6  
+2 40 +b 50 dz.25
497. A12227:496. T.p. Dm.15,5  
+1 60 -b 50 dz.05
498. A12227:497. Livonijas šiliņš,  
Kārlis XI, 1662.(?) g. Dm.15,0  
+3 30 -a 20 dz.40
499. A12227:498. Livonijas šiliņš,  
Kārlis XI, 1663. g. Dm.16,0  
+4 20 -b 40 dz.35
500. A12227:499. T.p. Dm.15,0  
+4 +a dz.20
501. A12227:500. T.p. Dm.16,0  
+2, +3 -a, -b dz.30
502. A12227:501. T.p. Dm.15,0  
+6 05 -b 85 dz.30
503. A12227:502. T.p. Dm.15,5  
+5 40 -a 20 dz.15
504. A12227:503. T.p. Dm.15,5  
+1 60 -b 80 dz.05
505. A12227:504. T.p. Dm.15,8  
+2 70 -a 30 dz.15
506. A12227:505. T.p. Dm.15,4  
+1 85 +b 50 dz.20
507. A12227:506. T.p. Dm.15,7  
-1 95 -a 45 dz.15
508. A12227:507. Livonijas šiliņš,  
Kārlis XI, 1664. g. Dm.15,5  
+4 05 -b 65 dz.15
509. A12227:508. Livonijas šiliņš,  
Kārlis XI, 1665. g. Dm.15,8  
-1 65 -a 05 dz.15
510. A12227:509. T.p. Dm.15,7  
+2 30 -b 10 dz.20
511. A12227:510. T.p. Dm.16,0  
+4 55 -a 80 dz.35
512. A12227:511. T.p. Dm.15,5  
+5 35 +a 35 dz.15
513. A12227:512. T.p. Dm.15,7  
+2 55 -a 90 dz.10
514. A12227:513. T.p. Dm.15,1  
+2 20 +b 50 dz.25
515. A12227:514. T.p. Dm.15,5  
-1 30 +a 35 dz.10
516. A12227:515. Livonijas šiliņš,  
Kārlis XI, 1666. g. Dm.15,3  
+2 75 -a 05 dz.10
517. A12227:516. Livonijas šiliņš, Kārlis XI,  
16.1. g. (1660–1697). Dm.15,7  
+2 05 +b 05 dz.10
518. A12227:517. Livonijas šiliņš, Kārlis XI,  
16.2. g. (1660–1697). Dm.15,8  
+1 75 -a 10 dz.15
519. A12227:518. T.p. Dm.15,1  
+2 05 +b 45 dz.10
520. A12227:519. Livonijas šiliņš, Kārlis XI,  
166.. g. (1660–1697). Dm.15,8  
+1 45 -a 85 dz.10
521. A12227:520. T.p. Dm.15,8  
+2 65 -a 80 dz.05
522. A12227:521. Livonijas šiliņš,  
Kārlis XI, 1671. g. Dm.15,0  
+3 05 -b 60 dz.35
523. A12227:522. Livonijas šiliņš, Kārlis XI,  
g. sk. nogriezts (1660–1697). Dm.16,2  
-3 60 +c 30 dz.05
524. A12227:523. T.p. Dm.15,3  
+2 30 -b 95 dz.20
525. A12227:524. T.p. Dm.15,5  
+2 30 -b 60 dz.10
526. A12227:525. T.p. Dm.16,0  
+2 60 +a 95 dz.10
527. A12227:526. T.p. Dm.16,0  
+1 40 -a 85 dz.20

528. A12227:527. Livonijas šiliņš, Kārlis XI, g. sk. nodilis (1660–1697). Dm.16,0  
+2 15 –a 85 dz.10
529. A12227:528. T.p. Dm.15,5  
+2 45 +a 25 dz.05
530. A12227:529. T.p. Dm.15,4  
+4 20 –b 15 dz.30
531. A12227:530. T.p. Dm.16,0  
+2 40 –a 15 dz.10
532. A12227:531. T.p. Dm.15,2  
+2 85 –a 85 dz.10
533. A12227:532. Kārļa XI šiliņš (1660–1697).  
Dm.15,0  
+4 80 –a 50 dz.30
534. A12227:533. Rīgas šiliņš, Kārlis XI, g. sk. nodilis (1660–1697). Dm.14,9  
–1 85 –a 35 dz.15
535. A12227:534. Livonijas šiliņš, Kārlis XI, viltojums (?) ar skaitli "8" (1660–1697).  
Dm.15,0  
–2 05 –a 35 dz.05 (26.att.)
536. A12227:535. Kurzemes hercogistes trīspelners, Fridrihs Kazimirs, 1689. g.  
Dm.19,0 Sv.1,08  
+2 80 –b 50 dz.10
537. A12227:536. T.p., 1695. g.  
Dm.18,8 Sv.1,19  
+4 70 –b 30 dz.10
538. A12227:537. Lietuvas denārs, Aleksandrs Jagelonskis (1501–1506). Dm.13,0 Sv.0,26  
+4 80 –b 40 dz.50
539. A12227:538. T.p. Dm.12,5 Sv.0,38  
+4 05 –b 50 dz.65
540. A12227:539. T.p. Dm.14,0 Sv.0,33  
+4 70 –b 20 dz.50
541. A12227:540. Lietuvas trisgrasis, Sigismunds I Vcais, 1511.g. Dm.20,0 Sv.1,14  
+5 75 +a 10 dz.35
542. A12227:541. Lietuvas pusgrasis, Sigismunds I, 150.. g. (1506–1548).  
Dm.19,8 Sv.1,07  
+5 40 +a 05 dz.15
543. A12227:542. Lietuvas divdenārs, Sigismunds Augusts, 1570. g.  
Dm.13,8 Sv.0,54  
+6 40 +a 10 dz.15
544. A12227:543. Sudraba monēta.  
Dm.13,5 Sv.0,67  
+2 40 +a 30 dz.30
545. A12227:544. Lietuvas denārs, Sigismunds Augusts, 1563. g. Dm.14,0 Sv.0,30  
+1 65 +a 20 dz.25
546. A12227:545. Lietuvas ½ denārs, Sigismunds Augusts, 1546. g.  
Dm.12,5 Sv.0,34  
+1 55 –a 30 dz.30
547. A12227:546. Lietuvas pusgrasis, Sigismunds Augusts, 1546. g.  
Dm.19,0 Sv.1,19  
+4 50 –a 70 dz.55
548. A12227:547. Lietuvas pusgrasis, Sigismunds Augusts, 1547. g.  
Dm.19,8 Sv.1,23  
+3 55 –b 45 dz.70
549. A12227:548. Lietuvas pusgrasis, Sigismunds Augusts, 1548. g.  
Dm.19,5 Sv.1,13  
+4 15 –a 95 dz.65
550. A12227:549. Lietuvas divdenārs, Sigismunds III, 1621. g. Dm.14,5 Sv.0,47  
+1 01 +a 50 dz.25
551. A12227:550. Lietuvas šiliņš, Sigismunds III, 1617. g. Dm.18,5 Sv.0,84  
Izmestās zemes
552. A12227:551. Lietuvas šiliņš, Sigismunds III, 1619. g. Dm.17,0 Sv.0,83  
+3 70 –a 80 dz.45
553. A12227:552. Lietuvas šiliņš, Sigismunds III, 1623. g. Dm.16,0  
+3 70 –a 50 dz.35
554. A12227:553. Vara monēta. Lietuvas šiliņš, Jans II Kazimirs, viltojums ar g. sk. 1684.  
Dm.15,5  
+3 80 –a 80 dz.35

555. A12227:554. Lietuvas šiliņš, Jans II Kazimirs, 1652. g. Dm.16,0  
+2 90 -a 15 dz.05
556. A12227:555. Vara monēta. Lietuvas šiliņš, Jans II Kazimirs, 1660. g. Dm.15,0  
+4 65 -b 50 dz.35
557. A12227:556. Vara monēta. Lietuvas šiliņš, Jans II Kazimirs, 1661. g. Dm.16,0  
+1 38 +b 50 dz.05
558. A12227:557. Vara monēta. Lietuvas šiliņš, Jans II Kazimirs, 1663. g. Dm.15,5  
+2 70 -a 70 dz.10
559. A12227:558. Vara monēta. Lietuvas šiliņš, Jans II Kazimirs, 1664. g. Dm.16,0  
-3 50 -a 85 dz.05
560. A12227:559. Vara monēta. Lietuvas šiliņš, Jans II Kazimirs, 1665. g. Dm.15,5  
+1 40 -a 20 dz.15
561. A12227:560. T.p. Dm.15,0  
-3 95 +c 40 dz.05
562. A12227:561. T.p. Dm.15,0  
-3 05 -a 10 dz.10
563. A12227:562. Vara monēta. Lietuvas šiliņš, Jans II Kazimirs, 166(3). vai 166(5). g. Dm.16,0  
+6 10 -b 20 dz.15
564. A12227:563. Vara monēta. Lietuvas šiliņš, Jans II Kazimirs, g. sk. nodilis (1648-1668). Dm.15,0  
+2 20 -b 80 dz.10
565. A12227:564. T.p. Dm.16,0  
+3 05 -a 15 dz.15
566. A12227:565. Vara monēta. Lietuvas šiliņš, Jans II Kazimirs, g. sk. nogriezts (1648-1668). Dm.16,0  
+2 30 +a 55 dz.05
567. A12227:566. Polijas trīspelers, Sigismunds III, 1601. g. Dm. 20,0 Sv.2,48  
+1 50 -b 40 dz.25
568. A12227:567. Polijas trīspelers, Sigismunds III, 1621. g. Dm.19,0 Sv.0,94  
+4 +a dz.10
569. A12227:568. Polijas trīspelers, Sigismunds III, 1621.(?) g. Dm.19,0 Sv.0,96  
+5 50 +a 20 dz.05
570. A12227:569. Polijas trīspelers, Sigismunds III, 1622. g. Dm.19,0 Sv.0,78  
+3 80 +a 25 dz.30
571. A12227:570. Polijas trīspelers, Sigismunds III, 1627. g. Dm.19,0 Sv.1,00  
Izmestās zemes
572. A12227:571. Polijas šiliņš, Sigismunds III (1587-1632). Dm.16,0  
+4 +a dz.20
573. A12227:572. Vara monēta. Polijas šiliņš, Jans II Kazimirs, 1661. g. Dm.16,0  
-1 50 +b 30 dz.15
574. A12227:573. Vara monēta. Polijas šiliņš, Jans II Kazimirs, 1663. g. Dm.15,0  
+2 80 -a 05 dz.10
575. A12227:574. T.p. Dm.16,0  
+3 85 -a 40 dz.30
576. A12227:575. T.p. Dm.16,8  
+3 +a,+b,-a,-b dz.20
577. A12227:576. Vara monēta. Polijas šiliņš, Jans II Kazimirs, 1664. g. Dm.16,0  
+2 80 +a 45 dz.10
578. A12227:577. T.p. Dm.15,5  
+3 05 -a 10 dz.40
579. A12227:578. Vara monēta. Polijas šiliņš, Jans II Kazimirs, 1665. g. Dm.15,0  
+1 55 -b 85 dz.05
580. A12227:579. Vara monēta. Polijas šiliņš, Jans II Kazimirs, 1666. g. Dm.15,5  
+6 35 -b 05 dz.45
581. A12227:580. Vara monēta. Polijas šiliņš, Jans II Kazimirs, 166.. g. (1648-1668). Dm.15,0  
Izmestās zemes dz.15
582. A12227:581. T.p. Dm.15,5  
+3 80 +a 10 dz.40
583. A12227:582. T.p. Dm.16,0  
+3 20 -a 45 dz.35

584. A12227:583. T.p. Dm.17,0  
+5 10 +b 15 dz.15
585. A12227:584. Vara monēta. Polijas šiliņš,  
Jans II Kazimirs, g. sk. nodilis (1648–1668).  
Dm.16,0  
+2 60 +a 05 dz.10
586. A12227:585. T.p. Dm.16,0  
+5 65 -d 25 dz.40
587. A12227:586. Vara monēta. Zviedrijas  
2 ēres, Stokholma, Johans III, 1573. g.  
Dm.25,0  
+2 10 -b 12 dz.25
588. A12227:587. Vara monēta. Zviedrijas  
½ ēre, Stokholma, Johans III, 1570. g.  
Dm.21,0  
+5 05 -b 20 dz.30
589. A12227:588. Vara (?) monēta. Zviedrijas  
½ ēre, Stokholma, Johans III, 1574. g.  
Dm.21,3  
+2 80 -b 55 dz.45
590. A12227:589. Vara monēta. Zviedrijas  
½ ēre, Stokholma, Johans III (1569–1592).  
Dm.21,5  
+1 98 -a 90 dz.30
591. A12227:590. Zviedrijas firks (1/4 ēre),  
Johans III, 1587. g. Dm.19,0  
+1 60 -a 40 dz.25
592. A12227:591. Vara monēta. Zviedrijas  
1 ēre, Gustavs II Adolfs, 1630. g. Dm.41,0  
+4 55 -a 05 dz.40 (26.att.:1)
593. A12227:592. Vara monēta. Zviedrijas  
1 ēru klīpe, Gustavs II Adolfs, 1626. g.  
Izm.29x25  
+1 70 -a 80 dz.25 (26.att.:3)
594. A12227:593. Vara monēta. Zviedrijas vara  
klīpe, Gustavs II Adolfs (1611–1632),  
fragmentāra. Izm.20x15  
+5 30 +a 30 dz.10 (26.att.:2)
595. A12227:594. Vara monēta. Zviedrijas  
½ ēre, Gustavs II Adolfs, 1630. g.  
Dm.35,0  
+4 60 -b 55 dz.45 (26.att.:4)
596. A12227:595. Elbingas trīspelhers,  
Gustavs II Adolfs, 16.5. g. (1611–1632).  
Dm.20,0 Sv.1,14  
+4 +a dz.20
597. A12227:596. Rīgas vai Elbingas trīspelhers,  
Gustavs II Adolfs (1611–1632).  
Dm.18,0 Sv.0,87  
+3 30 -a 25 dz.35
598. A12227:597. Elbingas trīspelhers, Kristīne,  
1634. g. Dm.19,0 Sv.0,74  
+3 30 -a 90 dz.35
599. A12227:598. Zviedrijas 2 ēres, Kārlis XI,  
g. sk. nesalasāms (1660–1697).  
Dm.18,0 Sv.1,03  
+2 95 -b 50 dz.05
600. A12227:599. Zviedrijas 1 ēre, Kārlis XI,  
1666. g. Dm.18,0 Sv.0,86  
+2 30 -a 55 dz.05
601. A12227:600. T.p. Dm.18,0 Sv.1,22  
+4 35 +a 98 dz.30
602. A12227:601. Zviedrijas 1 ēre, Kārlis XI,  
1667. g. Dm.18,0 Sv.0,88  
+3 +b dz. ap 80
603. A12227:602. Zviedrijas 1 ēre, Kārlis XI,  
1672. g. Dm.19,0 Sv.1,07  
+4 35 +a 98 dz.30
604. A12227:603. Zviedrijas 1 ēre, Kārlis XI,  
1674. g. Dm.19,0 Sv.1,11  
+5 60 -b 95 dz.10
605. A12227:604. Zviedrijas 1 ēre, Kārlis XI,  
1693. g. Av. pilnīgi, Rv. daļēji nodilis.  
Dm.17,0 Sv.0,87  
+2 90 -b 55 dz.05
606. A12227:605. Zviedrijas 1 ēre, Kārlis XI,  
1693. g. Dm.17,5 Sv.1,23  
+4 35 +a 98 dz.30
607. A12227:606. Zviedrijas 1 ēre, Kārlis XII,  
1704. g. Dm.18,0 Sv.0,99  
+3 50 -a 90 dz.35
608. A12227:607. Zviedrijas 1 ēre, Kārlis XII,  
1705. g. Dm.18,0  
+5 90 -a 90 dz.15

609. A12227:608. Zviedrijas 1 ēre, Karlis XII, 1717. g. Dm.18,3 Sv.1,19  
+4 +b dz.ap 80
610. A12227:609. Zviedrijas 1 ēre, Frederiks, 1723. g. Dm.18,0  
+5 05 +b 10 dz.20
611. A12227:610. Krievijas monēta, nenoteikta (16.–17. gs.?), Dm.10,4 Sv.0,21  
+2 90 –b 40 dz.55
612. A12227:611. Krievijas monēta, nenoteikta (16.–17. gs.?). 15,6x11,7 Sv.0,63  
+3 95 –a 15 dz.65 (30.att.)
613. A12227:612. Vara monēta, Krievijas dēnga, Anna, 1740. g. Dm.26,0  
+5 70 –a 60 dz. 15
614. A12227:613. Vara monēta, Krievijas dēnga, Elizabete, 1747. g. Dm.24,5  
+5 90 –d 05 dz.35
615. A12227:614. Vara monēta, Krievijas dēnga, Elizabete, 1748. g. Dm.24,0  
–4 05 +a 75 dz.05
616. A12227:615. Vara monēta, Krievijas dēnga, Elizabete, 1749. g. Dm.24,0  
+5 80 –b 40 dz.10
617. A12227:616. Vara monēta, Krievijas 1 kapeika, Pāvils I, 1799. g. Dm.27,0  
–3 40 –a 80 dz.05
618. A12227:617. Vara monēta, Krievijas 2 kapeikas, Aleksandrs I, 1811. g. Dm.28,7  
–2 65 –a 70 dz.05
619. A12227:618. Vara monēta, Krievijas 2 kapeikas, Aleksandrs I, 1812. g. Dm.29,0  
–2 95 –a 30 dz.05 (31.att.)
620. A12227:619. Hamburgas brakteāts, 13.–15. gs. Dm.15,3 Sv.0,41  
–1 90 –a 05 dz.40
621. A12227:620. Vesteras (?) (Zviedrija) brakteāts, 13. gs. II puse (?) vai 14. gs. vidus. Dm.12,3 Sv.0,16  
–2 20 +b 40 dz.15
622. A12227:621. Meklenburgas (?) brakteāts, 14. gs. Dm.16,0 Sv.0,45  
–3 60 –a 35 dz.10
623. A12227:622. Hesenes feniņš, vienpusīgs, 16. gs. vidus. Dm.13,0  
+4 40 –b 45 dz.60
624. A12227:623. Svidnicas pilsētas ½ grasis, Ludvigs II (Ungārijas un Bohēmijas valdnieks), 1521. g. Dm.18,0 Sv.0,99  
dz. ap 65 Izmetās zemes <sup>■</sup>
625. A12227:624. Prūsijas šiliņš, Fīdrihs Vilhelms (1640–1688). Dm.15,0  
+2 15 –a 10 dz.20
626. A12227:625. 17. gs. šiliņš. Dm.15,5  
+3 85 –a 10 dz.40
627. A12227:626. Rietumeiropas monēta, nenoteikta. Dm.17,6 Sv.1,03  
–2 25 –a 50 dz.20
628. A12227:627. Nenosakāma monēta. Dm.15,6  
+2 35 +b 45 dz.20
629. A12227:628. Māla holandiešu pīpes kāts, šķērsgrīzumā apaļš, balsts, gali aplūzuši. G.44 Dm.6–8  
+5 95 –b 20 dz.15 (32.att.:1)
630. A12227:629. Dzelzs priekšmets, plakans, ar trīsstūrveidīgu paplašinātu galu, no pincetes (?). G.40 Pl.20  
+5 85 –a 50 dz.10 (33.att.:2)
631. A12227:630. Bronzas āķis, V-veida, no šķērsgrīzumā apaļas stieples. G.22  
+6 10 +a 90 dz.10 (33.att.:27)
632. A12227:631. Bronzas āķis, V-veidīgs, no sīkas, šķērsgrīzumā apaļas stieplītes. G.20  
+5 60 –a 75 dz.10 (33.att.:29)
633. A12227:632. Dzelzs naģla, kalta, ar atliektu smaili. G.94  
+5 10 –a 20 dz.20 (33.att.:8)
634. A12227:633. Bronzas sloksnīte, ar gludu, spīdīgu virsmu, drusku salocīta. G.18 Pl.6  
+3 40 –a 60 dz.35 (33.att.:7)
635. A12227:634. Dzelzs riņķis, no šķērsgrīzumā apaļas stieples, aprūšējis. Dm.25–27  
+3 35 –a 90 dz.70 (33.att.:9)

636. A12227:635. Bronzas riņķītis, ar vaļējiem galiem, no šķērsgrīzumā apaļas stieplītes. Dm.9  
+4 75 -b 40 dz.50 (33.att.:15)
637. A12227:636. Bronzas lapainās saktas daļa, plakana, ar gludi izstrādātu virsmu. G.19  
+5 65 -c 65 dz.50 (33.att.:24)
638. A12227:637. Bronzas spirālgredzens, 2,5 vijas, vidējā tordēta, gali smaili, viens ielūzis. Dm.25-28  
Izmestās zemes dz.50 (33.att.:18)
639. A12227:638. Kaula adata, galva noplacināta, ar ovālu aci, šķērsgrīzumā ovāla, dzeltena, spīdīga. G.92 Pl.(glava)5  
+4 85 -b 45 dz.35 (33.att.:12)
640. A12227:639. Bronzas pickariņš, apaļš, vidū astoņlapis, gar malu punktiņi, malas ielūzušas, dobts. Dm.19  
+5 45 -b 45 (33.att.:32)
641. A12227:640. Dzelzs nagla, ar plakanu, izlūzušu galvu, smailes trūkst, gals atliekts, pie naglas koksnes paliekas. G.42  
+3 20 -a 70 dz.15 (33.att.:1)
642. A12227:641. Bronzas gredzena priekšpuse, robots, ar ieštancētām saulītēm, liekta, plāksnīte. G.19 Pl.9  
+5 55 -c 55 dz.50 (33.att.:22)
643. A12227:642. Bronzas skārda plāksnīte, deformēta. G.13 Pl.12  
-2 50 -b 55 dz.25 (33.att.:6)
644. A12227:643. Bronzas spirālgredzens, 3 vijas, vidējā tordēta, šķērsgrīzumā segmentveida, viens gals smails, otrs nolūzis. Dm.22  
+1 25 -a 25 dz.25 (33.att.:17)
645. A12227:644. Bronzas skārda apkalums, apaļš, ar caurumu vidū, ielūzis, vienā pusē divi koncentriski riņķi. Dm.24-25  
-2 45 -a 25 dz.110 (33.att.:31)
646. A12227:645. Bronzas zvārgulītis, bumbierveida, ar krusta šķēlumu galā, otrā galā plakana cilpiņa ar caurumu, iekšpusē zirnītis. G.20, Dm.13  
-4 25 +a 30 dz.15 (33.att.:26)
647. A12227:646. Bronzas zvārgulītis, bumbierveida, ar krusta šķēlumu galā, otrā galā plakana cilpiņa ar ovālu caurumu, iekšpusē zirnītis. G.16, Dm.20  
-4 05 +a 50 dz.20 (33.att.:25)
648. A12227:647. Holandiešu pīpes galviņa, ar 20 cm garu kātu, gals nolūzis, šķērsgrīzumā apaļš, balts, galviņa augšdaļā apkvēpusi. G.35 Dm.20-23  
+2 90 +a 15 dz.05 (32.att.:3)
649. A12227:648. Dzelzs kāsis un iedzītis, savienoti ar dz. riņķi.  
-1 10 +a 40 dz.25 (33.att.:4)
650. A12227:649. Bronzas poga, apaļa, malas aplūzušas. Dm.13-15  
-2 50 -a 65 dz.25 (33.att.:14)
651. A12227:650. Holandiešu pīpes kāts, apaļš, šķērsgrīzumā, abi gali aplūzuši, dzeltenīgs. G.62,5 Dm.7-7,5  
+5 40 -c 30 dz.30 (32.att.:2)
652. A12227:651. Bronzas āķis, V - veidīgs, no šķērsgrīzumā apaļas stieples. G.17  
+4 60 -b 10 dz.30 (33.att.:28)
653. A12227:652. Dzelzs kāsis, liekumā taisnā leņķi, platākais gals fragmentārs. G.47  
+3 30 -b 45 dz.30 (33.att.:5)
654. A12227:653. Bronzas gredzens, slēgts, priekšpuse noapaļota, paplašināts, ar iegravētu līniju rotājumu - tiklīņveida. Dm.22-24  
+2 90 -b 50 dz.25 (33.att.:19)
655. A12227:654. Bronzas gredzens, slēgts, priekšpuse noapaļota, paplašināts, ar iegravētu tiklīņveida rotājumu. Dm.21-24  
+2 80 -b 55 dz.25 (33.att.:20)
656. A12227:655. Bronzas gredzena priekšpuse, paplašināta, ar iegravētu līniju rotājumu. Dm.21-24  
+2 80 -b 55 dz.25 (33.att.:21)
657. A12227:656. Svina plāksnīte, saliekta. G.20 Pl.18  
-1 50 +a 85 dz.30 (33.att.:13)

658. A12227:657. Bronzas riņķa sakta, plakanu loku, kura sašaurinājumā iekārta zosla. Loks rotāts ar 6 rozetēm, starp tām svītriņu rotājums. Zosla no šķērsgriezumā plakanas stieples, pēda šaura. Dm.35–37 –1 16 –a 15 dz.30 (33.att.:23)
659. A12227:658. Dzelzs sprādze ar tainstūra loku, pie pamata apkalums piestiprināšanai pie siksnas. Stienītis šķērsgriezumā kvadrātveida. G.36 Pl.26 –1 20 +b 35 dz.40 (33.att.:3)
660. A12227:659. Svina gabaliņš, apaļš, vienā pusē ieliekts. Dm.14–16 +2 -b dz.45 (33.att.:16)
661. A12227:660. Bronzas apkalums, dobts, apaļš ar caurumiņu vidū, gar malu ieštancētas 17 saulītes. Dm.19 –2 20 +a 10 dz.45 (33.att.:30)
662. A12227:661. Dzelzs riņķis, izgatavots no plakanas stieples, jostas sprādze (?). Dm.3–6 +2 80 +a 70 dz.50 (33.att.:10)
663. A12227:661. Bronzas zvārgulis (?), apaļš, dobts, ar caurumu vidū, viena puse iepļūsusi, otra deformēta. Dm.14–15 +2 90 –b 40 dz.55 (33.att.:11)
664. A13926:1. Rīgas arhibīskapijas šiliņš, Vilhelms Brandenburgs, 1563. g. Dm.17,0 Sv.0,92 Svētupes gultnē pret Lībiešu Upuralu (24.att.:10)
665. A13926:2. Rīgas brīvpils. šiliņš, 1570. g. Dm.17,0 Sv.0,91 Svētupes gultnē pret Lībiešu Upuralu (24.att.:8)
666. A13926:3. Rīgas brīvpils. šiliņš, 157.. g. Dm.17,7 Sv.0,84 Svētupes gultnē pret Lībiešu Upuralu (24.att.:6)
667. A13926:4. Rīgas šiliņš, Sigismunds III, 1621. g. Dm.15,5 Sv.0,73 Svētupes gultnē pret Lībiešu Upuralu (24.att.:4)
668. A13926:5. Rīgas šiliņš, Kristīne, 1649. g. Dm.15,5 Sv.0,45 Svētupes gultnē pret Lībiešu Upuralu (24.att.:2)
669. A13926:6. Rīgas šiliņš, Kārlis X Gustavs, 1657. g. Dm.15,1 Sv.0,50<sup>o</sup> Svētupes gultnē pret Lībiešu Upuralu (25.att.:7)
670. A13926:7. Rīgas šiliņš, Karlis XI, 1662. g. Dm.15,1 Sv.0,58 Svētupes gultnē pret Lībiešu Upuralu (25.att.:8)
671. A13926:8. Rīgas šiliņš, Kārlis XI, 1663. g. Dm.15,1 Sv.0,50 Svētupes gultnē pret Lībiešu Upuralu (25.att.:5)
672. A13926:9. Rīgas šiliņš, Kārlis XI, 1663. g. Dm.15,1 Sv.0,62 Svētupes gultnē pret Lībiešu Upuralu (24.att.:9)
673. A13926:10. Livonijas šiliņš, Kārlis XI, 1664. g. Dm.15,1 Sv.0,49 Svētupes gultnē pret Lībiešu Upuralu (24.att.:7)
674. A13926:11. Tāllinas (Rēveles) šiliņš, Johans III (1568–1592). Dm.17,0 Sv.0,92 Svētupes gultnē pret Lībiešu Upuralu (24.att.:5)
675. A13926:12. Vara monēta. Lietuvas šiliņš, Jans II Kazimīrs, 166.. g. Dm.16,0 Sv.1,24 Svētupes gultnē pret Lībiešu Upuralu (24.att.:3)
676. A13926:13. Vara monēta. Lietuvas šiliņš, Jans II Kazimīrs, 166.. g. Dm.16,0 Sv.1,09 Svētupes gultnē pret Lībiešu Upuralu (24.att.:1)
677. A13926:14. Zviedrijas I ēre, Frederiks, 1737. g. Dm.18,0 Sv.1,09 Svētupes gultnē pret Lībiešu Upuralu (25.att.:6)
678. A13926:15. Vara monēta, Krievijas poluška (¼ kapeika), Anna, 1735. g. Dm.20,0 Sv.4,07 Svētupes gultnē pret Lībiešu Upuralu (25.att.:2)



679. A13926:16. Vara monēta, Krievijas denga, Elizabete, 1753. g. Dm.24,5 Sv.8,19 Svētupes gultnē pret Lībiešu Upurālu (25.att.:1)
680. A13926:17. Vara monēta, Krievijas 2 kapeikas, Katrīna II, 1773. g. Dm.31,0 Sv.15,69 Svētupes gultnē pret Lībiešu Upurālu (25.att.:3)
681. A13926:18. Vara monēta, Krievijas 2 kapeikas, Aleksandrs I, 1812. g. Dm.27,5 Sv.13,29 Svētupes gultnē pret Lībiešu Upurālu (25.att.:4)
682. A14043:1 Livonijas ordeņvalsts Tallinas (Reveles) feniņš (artīgs), Valters Pletenbergs (?), (1494–1535). Dm.13,0 Sv.0,23 Mazajā Upurālā (23.att.:2)
683. A14043:2 Rīgas arhibīskapijas šiliņš, Tomass Šenings (1528–1539). Dm.17,3 Sv.1,04 Mazajā Upurālā (23.att.:1)
684. A14043:3 Jostiņas apkalums (?), ar divām iezmaugām sānos, vidū ar kniedes palieckām. Mazajā Upurālā

## 2. pielikums

### Libiešu Upurālā iegūtie un reģistrētie organiskie materiāli

Menca (*Gadus morhua callarias L.*),  
garums (bez astes spuras) – 31 cm.

1 *dektale, sin.*

1 *praeoperculum.*

Noteicis Jānis Sloka, 1976. g. 3. martā.

Olu čaumalas.

Koordinātas:

+1 85 –3 90 dz.5 cm

+3 20 –c 05 dz.40 cm

Vaska gabaliņi.

Koordinātas:

+3 30 –a 70 dz.43 cm

+2 05 +b 05 dz.50 cm

–4 80 +b 05 dz.25 cm

+1 95 –b 25 dz. 5 cm

+4 75 –a 50 dz.60 cm

+2 50 –a 30 dz.47 cm

+5 01 –a 69 dz.50 cm

### 3. pielikums

## Lībiešu Upuralas klinšu raksti

Pielikumā apkopotas ziņas par zīmēm, kas Lībiešu Upuralā saglabājušās līdz mūsdienām. Ja zīme saglabājusies fragmentāri, pie tās izmēriem lietots simbols \*.

Zīmes numurs	Zīmes tips	Augstums x platums (cm)	Līniju dziļums (cm)	Līniju platums (cm)
LUP-A-1	Švīkājums	60* x 75*	0,1–0,7	0,1–1,6
LUP-A-2	No slīpā krusta atvasināta zīme	25,5 x 16	līdz 0,3	līdz 0,5
LUP-A-3	Riņķa krusts ar slīpo krustu	8,4* x 6,6	līdz 0,2	līdz 0,4
LUP-A-4	Jumja zīme/papildināts slīpais kr.	24* x 17*	līdz 0,3	līdz 0,6
LUP-A-5	No slīpā krusta atvasināta zīme	23,7 x 26,5	līdz 0,9	līdz 2,1
LUP-A-6	Vertikālu svītru grupa, "vieninieki"	20,5 x 15	līdz 0,8	0,8–3,6
LUP-A-7	Skujīņas veida zīme	36 x 16,5	0,2–0,5	līdz 0,9
LUP-B-1	Grieķu krusts	13 x 22*	līdz 0,3	līdz 0,4
LUP-B-2	Jumja zīme ar noslēgtu apakšu	31 x 30	līdz 0,6	līdz 1,2
LUP-B-3	Grieķu krusts	21* x 19	līdz 0,4	līdz 0,7
LUP-B-4	Grieķu krusts	14 x 14,5	līdz 0,4	līdz 0,8
LUP-B-5	Slīpais krusts	12 x 12	līdz 0,3	līdz 0,6
LUP-B-6	Slīpais krusts	15 x 14,5	līdz 0,2	līdz 0,5
LUP-B-7	Šaurleņķa slīpais krusts	13 x 6	līdz 0,1	līdz 0,2
LUP-C-1	Latīņu krusts	11,5 x 6	līdz 0,3	līdz 0,7
LUP-D-1	Slīpais krusts	11,5 x 11	līdz 0,5	līdz 0,9
LUP-D-2	Slīpais krusts	5,2 x 8	0,2	0,3
LUP-E-1	Lietuvēna krusts	19 x 16	līdz 0,4	līdz 1
LUP-E-2	Krusts ar slīpu šķērssvītru	17,5 x 16	līdz 0,6	līdz 0,9
LUP-E-3	Bojāts slīpais krusts	16* x 10,5*	līdz 0,2	līdz 0,4
LUP-F-1	Riņķa krusts ar slīpo krustu	4,4 x 2,9	līdz 0,1	līdz 0,2
LUP-F-2	Jumta krusts ar taisnu jumtīņu	10 x 6,5	līdz 0,3	līdz 0,6
LUP-F-3	Slīpais krusts	8 x 9	līdz 0,2	līdz 0,5
LUP-F-4	Riņķa krusts	9,5 x 12,5	līdz 0,2	līdz 0,3
LUP-F-5	Bojāta zīme (aplis)	7,2* x 10*	līdz 0,3	līdz 0,9
LUP-G-1	Švīkājums	17,5* x 29,5*	līdz 0,5	līdz 0,5
LUP-G-2	Slīpais krusts	9 x 11	līdz 0,8	līdz 1
LUP-G-3	Riņķa krusts	30 x -11	0,1–0,3	0,1–0,8
LUP-G-4	Riņķa krusts ar slīpo krustu	12,5 x 9,5	0,1	līdz 0,2
LUP-G-5	Riņķa krusts ar slīpo krustu	15 x 14	līdz 0,4	līdz 0,8
LUP-G-6	Riņķa krusts ar diviem krustiem	12 x 13	līdz 0,2	līdz 0,7
LUP-G-7	Riņķa krusts	11* x 12	līdz 0,1	0,1–0,3
LUP-G-8	Riņķa krusts	25 x 16	līdz 0,2	līdz 0,6
LUP-G-9	Riņķa krusts	25,5 x 19	līdz 0,2	līdz 0,6
LUP-G-10	Slīpais krusts	10 x 11	līdz 0,1	līdz 0,2
LUP-G-11	Platleņķa slīpais krusts	4,5 x 11	līdz 0,1	līdz 0,1

Augstums virš grīdas (m)	Redzamība	Piezīmes
0,37	3	Nodrupusi kreisā mala un augša; pārklājas jaunāki uzraksti
0,03	2	Ieskrāpēts salīdzinoši vāji
0,88	2	
0,74	3	Nodrupusi augša, vairākās vietās pārklājas jaunāki uzraksti
0,53	3	Domājams, ka iegrebts vienlaicīgi ar LUP-A-6
0,62	3	Domājams, ka iegrebts vienlaicīgi ar LUP-A-5
0,36	2	Varētu būt vecāks par 1664. gada iegrebumu
0,93	1	Nodrupusi kr. mala, zīmi bojājis 1893. gada uzraksts
0,63	3	
0,72	2	
0,7	2	
0,68	2	
0,6	2	
0,79	1	Pavirši ieskrāpēts ar vienu paņēmieni
0,1	2	
0,05	2	
0,3	1	
0,5	2	
0,47	2	
0,45*	1	Nodrupusi apakša; domājams, ieskrāpēts ar vienu paņēmieni
1,12	1	Ieskrāpēts ar vienu paņēmieni
1,12	2	
1,16	2	Iespējams, ieskrāpēts ar vienu paņēmieni
1,06	1	Zīmei pārrakstīts 1877. gada uzraksts, forma rekonstruēta
0,9*	2	Zīmi nopostījis 1894. g. u. c. uzraksti, forma nav rekonstruējama
0,4	3	Stipri postīts
0,34	2	
0,53	2	Zīmi postījis 1868. gada uzraksts, forma rekonstruēta
0,37	1	Vāji ieskrāpēts ar vienu paņēmieni
0,56	2	
0,7	2	Zīmi postījuši jaunāku laiku uzraksti
0,27	1	Zīmi postījis jaunāku laiku uzraksts, forma rekonstruēta
0,27	2	Zīmi postījis 1865. gada uzraksts
0,62	2	
0,16	1	Ieskrāpēts ar vienu paņēmieni
0,19	1	Ieskrāpēts ar vienu paņēmieni

#### 4. pielikums

### Mutvārdu liecības par Lībiešu Upuralu

#### #1

Nach einer Sage soll man dereinst einen Hund hineingesetzt haben, der ans Tageslicht gekommen sein soll bei Salzburg ungefähr 8 deutsche Meilen von hier *si fabula vera*.

[Saskaņā ar teiku alā reiz esot ielaists suns, kurš esot iznācis dienasgaismā Mazsalacā, apmēram astoņas vācu jūdzes no šejienes, ja stāstītam var ticēt.]

*Pier. Andress Jūhans Šēgrēns 20. VI 1846.* (pēc: Winkler, Pajusalu, 2009, 24)

#### #2

Svētciemū pagastā Lielkuiķulu mājas robežās atrodās Velnu alas.

*LFK 1736, 1746. Pier. Harijs Kreišmanis 1939.*

#### #3

Svētciem pagasta Lielkuiķulu mājas robežās atrodas Velna alas.

*LFK 1736, 910. Pier. Nikolajs Zālamans 1939.*

#### #4

Svētciema pag. Lielkuiķulu robežās atrodas Velnalas.

*LFK 1736, 351. Emma Everte, 48 g. v.; pier. Biruta Liepiņa 1939.*

#### #5

Svētciema pagastā pie Jaunkuiķuļu mājām ir tādas alas, kur cilvēki iet iekšā. Tos sauc par Velna alām.

*LFK 1735, 794. Agnese Irbena, 50 g. v., Salacas Apiņos; pier. Ilga Irbens 1939.*

#### #6

Svētciema pag. Lielkuiķulu mājas robežās atrodas Velna jeb Upuru ala.

*LFK 1736, 3230. Jēkabs Smits, 75 g. v., Svētciema Ličupās; pier. Arnolds Prauliņš 1939.*

### #7

Lielkuiķuļu māju robežās uz Svētupes krasta atrodas Velna alas. Daudzi šīs alas sauc par Velna alām, bet tās patiesībā ir līvju upuru alas. Alu sienās ir iegriezti daudzi vārdi.

*LFK 1736, 1927. Katrīna Kuiķulīte, 83 g. v.; pier. Inta Kuiķulīte 1939.*

### #8

Reiz kāds vīrs ielaidis Svētciena Upuru alā suni ar zvaniņu kaklā, bet pats gājis pa zemes virsu, sekodams zvaniņa skaņām. Suns iznācis no alas pie Burtnieku ezera.

*LFK 1682, 266. G. EiDm.anis, 50 g. v., Salacgrīvas Patkulos; pier. Georgs Fišers 1939.*

### #9

No Limbažu Dūņu ezera iztek upe, ko sauc par Svētupi. Sveiciema pagasta Svētupes krasti ir klinšaini, un vienā vietā šajās klintīs atrodas tā sauktās Velna alas. Ieejot šinīs alās, atrodamies kā lielā priekšistabā, no kuras uz trim pusēm iziet mazākas alas. Otrs gals vienai no šīm alām izejot pie Burtnieka ezera. Lielās alas vienos sānos atrodas šaura eja, pa kuru, rāpus ejot, var nokļūt it kā lielā plašā istabā. /.. /

*LPT XV: 310–311. Teic. kāds L. Bērziņa skolnieks Limbažos.*

### #10

Svētcienmu pagastā pie Lielkuiķuļu mājām, kas atrodas uz Svētupes krasta, ir tādas alas ar nosaukumu Velna alas. Šajās alās var iet līdz 20 metriem tāluma. No sākuma ieeja ir šaura un zema, tā ka jāiet saliekušam, tad var iet stāvu. 10 metru no ieejas alā ir tik plaša telpa, kur var saiet 20 cilvēku. Vēl tālāk ir eja, bet pienesta ar smiltīm un sabrukusi. Veci ļaudis stāsta, ka alas izejot līdz Mazsalacai. Alā esot laiduši suni, un tas iznācis laukā pie Mazsalacas.

*LFK 1736, 693. Anna Mežgaile, 89 g. v., Svētciena Līvkalnos; pier. Raimunds Mežgailis 1939.*

### #11

Svētciena pagastā Lielkuiķuļu mājas robežās upes krastā atrodas Velnu alas. Tur ir arī dažādi nostāsti.

Reiz tur pakāries kāds vīrs, tāpēc naktī gar to vietu nedrīkstot iet, jo tur radotie spoki. Kādreiz kāds vīrs solījies pašā naktī vidū iznest cauri krustu kapsētai līdz otrai malai. Nakts vidū viņš aizgājis un atnesis krustu, pēc tam nesis krustu atpakaļ un spraudis zemē iekšā. Iespraudis ar visu menteli un nācis atpakaļ, bet kāds viņu it

turejis cietī. Viņš nodomājis, ka mironis viņu tur cietī, rāvies uz priekšu un izrāvies ārā, bet turpat palicis beigts. No tās reizes tur neviens vairs nebrauc, jo visiem ir bailes no spokiem.

*LFK 1736, 1661. Pier. Harijs Kreišmanis 1939.*

## #12

Lielkuiķuļu mājas robežās atrodās Velnu alas. Cilvēki stāsta, ka arī Lielkuiķuļu Velnu alās daudz reizes spokojas. Kāds man reiz stāstīja vienu atgadījumu, kā no Velnu alas viens reiz izbāzis galvu un šāvis uz viņiem. Spoks iznācis no alas ārā un gājis ar rokām pa ūdeni.

*LFK 1736, 1775. Pier. Harijs Kreišmanis 1939.*

## #13

Svētciema pagasta Lielkuiķuļu māju robežās Svētupes krastā atrodas lielas alas, ko ļaudis dēvē par Velna alām. Pirmajā laikā tās laikam kalpojušas lībiešiem, kur tie upurējuši saviem dieviem. Bet vēlāk ļaudis saukuši šo vietu par Velna apsētu. Tur neviens naktī nedrīkstējis iet, jo tur Velns spokojojies.

Reiz kāds drošs vīrs gribējis izmēģināt. Aizgājis jau vakarā laikus un uzkāpis kādā ugstā priedē, un nu gaidījis. Nācis jau drīz divpadsmit. Tē uzreiz ar spalgu blikšķi velns izcēlies no Svētupes gultnes, un, kur radušies, kur ne, pie alas bijuši seši melni irgi. Tad Velns iekāpis zirgos un sācis ar tiem braukt. Izbraucis kādus likumus pa Lielkuiķeles kapsētu, tad apbraucis deviņas reizes apkārt kapsētai. Tē iedziedājies gailis – n Velns ar visiem zirgiem nogrimis Svētupes dzelmē. Bet vīrs, šo parādību redzējis, aren nobijies un nekad vairs naktī negājis gar spoku vietām.

*LFK 1736, 1325. Alvīne Krastiņa, 68 g. v., Svētciema Līdumniekos; pier. Rita Klētniece 1939.*

## #14

Ir vēl arī Vēlnalas pie Svētciema Lielkuiķulem. Stāsta, ka tur agrāk esot dzīvojuši līni un ka tur esot iekša daudz naudas.

*LFK 1736, 1018. Pier. Erna Felkere 1939.*

### #15

Svētciema pagastā pie Kuiķules kroga atrodas Velnu alas jeb Upuru alas. Tur agrāk esot dzīvojuši velni. Tur rādoties arī dažādi māņi. Senos laikos vecie cilvēki esot sevi upurējuši pie šīm alām.

*LFK 1736, 4068. Pier. Zenta Veide 1939.*

### #16

Svētciema pagasta Lielkuiķuļu mājas tīrumā upes krastā ir ala. Agrāk tur upurēja dieviem, bet vēlāk stāsta, ka tur velni dzīvojuši. Tāpēc šo vietu nosauc par Velnalu.

*LFK 1736, 3113. Pier. Eriks Mauriņš 1939.*

### #17

Svētciema pagastā pie Lielkuiķuļu mājām atrodas alas. Šīs alas tauta dēvē par Velna alām. Stāsta, ka tur agrāk dzīvojuši velni. Agrāk tur cilvēki esot sevi upurējuši, un tagad sauc arī par Upuru alām.

*LFK 1736, 3970. Pier. Leonīds Ozoliņš 1939.*

### #18

Svētciema pagastā pie Lielkuiķuļu mājām pie Svētupes krasta ir Upuru alas jeb arī Velna alas. Tur agrāk esot upurēts dieviem.

*LFK 1736, 3822. Pier. Egons Martinsons 1939.*

### #19 Velnu alas

Svētciema pagastā pie Lielkuiķuļa ir Velnu alas. Tur ir trīs alas, kas nosauktas par Velnu alām. Tur senāk esot upurējuši cilvēkus, kustoņus un labības Dievam.

*LFK 1736, 2169. Pier. Fannija Lundberga 1939.*

### #20

Valmieras apriņķī Svētciema pagastā Lielkuiķuļu māju robežās atrodas Upuru alas, kur senāk lībieši upurēja saviem dieviem. Bet tagad šīs alas ir iesauktas par Velnu alām. Pasaules kara laikā tur paslēpušies daudz cilvēku. Šīs alas tagad ir pussabrukušas. Arī mūsu skolas zēni tur ir bijuši. No šīm alām zēni nesa ārā sīkspārņus.

*LFK 1736, 2397. Pier. Viktors Amoliņš 1939.*

## #21

Svētciema pagasta Lielkuiķul māju robežas atrodas Velna ala. Agrāk varbūt tur senie latvieši alas priekša upurējuši saviem dieviem. Ala ir liela, tur var ieiet pat cilvēks iekšā. Ala atrodas taisn ūdens mala.

*LFK 1736, 3610. Mārtiņš Bahmans, 60 g. v.; pier. Teodors Priekulis 1939.*

## #22

Svētciema pagasta Lielkuiķuļu mājas robežos uz Svētupes krasta atrodas ali, kurus cilvēki sauc par Vella alim. Tur esot bijuši seno lībiešu upura ali. Stāsta, ka tur dzīvojot velli, un tā viņi nosaukti par Vella alim. Veci cilvēki stāsta, ka tie ali ejot līdz Burtnieka ezeram. Tur esot iclaists sunīts, kurš iznācis Burtnieka ezera mala pie viena krūma ārā.

*LFK 1736, 3676. Jānis Sterns Svētciema Jesperos; pier. Pēteris Sterns 1939.*

## #23 Upuralas pie Svētupes

Svētupe sākas Dūņezērā pie Limbažiem. Tā tek uz Salacgrīvas pusi. Tās tuvumā bijušajā Pāles pagastā upes klinšainajos krastos ir alas, ko sauc par Upuralām. Stāsta, ka no tām ejot apakšzemes eja, kas vedot līdz pat Burtniekezeram.

Senie lībieši šais Upuralās ziedojuši saviem dieviem, tās ir kulta vietas.

*LFK 1978, 3181. Marija Galeviuse, 66 g. v., Alojā; pier. Jānis Rozenbergs 1966.*

## #24

*!..!* Taču visneticamākās leģendas stāstīja vietējie iedzīvotāji. Alas eja esot šausmīgi dziļa un turpinoties līdz pašam Burtnieku ezeram: kādreiz esot laiduši suni iekšā, tas ārā iznācis tikai otrā dienā pie Burtniekiem. Pats Lielkuiķuļu māju saimnieks saka: “Kas par trīsdesmit metriem! Trīssimt metru vismaz! Kambari un istabas. Tālu galā liela zāle. Es saku, dancot varēja tur.”

*Svētciema pag. Lielkuiķuļos pier. Guntis Eņiņš 1970 (pēc: Eņiņš, 1984, 147).*

## #25

Tā kā “Sprundas” atrodas apmēram 3 km no Lībiešu Upuralām, tad Dzidra zināja pastāstīt par tām šādu teiku. Alas sauc par Upuru alām tāpēc, ka lībieši te upurējuši saviem dieviem līdz pat 19. gs. vidum. Tas esot pierādīts pat arheoloģiskajos izrakumos. Tās, ka lībieši ir dzīvojuši šajā apkārtnē, pierāda arī apkārtējie māju vārdi: Pērkonī, Ūziņi u. c. vietvārdi – Svētupe, Svētciems.



Dzidra atminējās, ka alā esot uzraksts, par kuru stāsta, ka tas esot senigauņu vārds "Lembids". Tas ir igauņu sacelšanās vadoņa vārds pret vācu krustnešiem. Alās it kā esot slēpušies igauņu nemiernieki.

Pastāv uzskats, ka vēl šodien neapzināti upurē dieviem, jo daudzi alā ir pazaudējuši kādu priekšmetu, piem., gredzenu, naudu utt.

*LA-92. Dzidra Šterna (1919) Salacgrīvas l. l.; pier. Sarmīte Saukuma 1996.*

## #26 Kāpēc Svētupi sauc par Svētupi?

Nu, Svētup iet cauri tām visām apdzīvotām vietām, kur ir bijuš tās lībieš apmetns. Bet kāpēc tieši Svētupe? Nu, es tā domāju, ka tas ir cēlies no lībiešiem, viņu tā kā pa svēto upi... Jo tās Upuralas arī taču ir. Tieši tas nosaukums Svētupe nav tāds tīri lībiskais. Varbūt, ka pirms tam, pieņemsim vecos laikus, ir bijis svēts tā kā lībiski, varbūt. Es nezin, tā tikai tād versij, jā... Āstere ir palics, tas ir tīrs lībiskais.

*LFK 2182, 163. Juris Paleionis (1957) Limbažu nov.(?) Dzirnupēs; intervēja Elīna Gailīte 26.06.2013.*

## #27 Lībiešu Upuralas

Juris: Lībiešu Upuralas Vidzemē, nu, notiekti i tās pašas garākās. Es esmu pēc tā paplašinājuma vēl, nu nezin, metrs divdesmit [ielīdis]. Tagad pa šiem pēdējiem gadiem tur ir ar tiem lietus ūdeņiem aizskalots. Nu, tur, pirmkārt, vajag apgaismojumu un striķi. Es gandrīz katr ārzemniek tur ved. Es viņš ved tā kā uz jūr, un tad iebrucam vienmēr tais Lībiešu Upuralās. Bet tur jau vajag tādā ekspedīcijas līmenī...

Sandra: Mums bij Amerikas tante ielīdus. Vai, dieviņ! Mēs gandrīz triek dabūjām. Viņ tak bij tād, viņai bij septiņdesmit div gad, bet viņ teic: "Es esu atbraukus uz Latviju un es gribu izbaudīt pilnīgi visu šeit!" Viņa ielīda tai alā, un mēs domājām, ka mēs viņ ārā nedabūsim. Viņ sāk blaut, ka viņai klaustrofobija piemetusies, vai viņ vispār tiks ārā.

Beigās mēs viņ dabūjām ārā laimīgi. Tantiņ bij tāda tieva, nebij nekāda vaina, dabūjām veiksmīgi ārā. Viņa pati jau beigās nomierinājās un izlīda ārā, jo nevar jau to stresu ļaut, kad jau stress norim, tad jau...

Juris: Bet nu tur tās kulta mantas ir šausmīg daudz atrasts, ļoti daudz! Pats es neesmu atradis.

Sandra: Zīmes uz alu sienām ir, tur jau ir arī sarakstījuši jaunlatvieši pa virsu un jaunkrievi...

Juris: Tur ir divdesmito gadu, trīsdesmito gadu, bet tās vecās, pieņemsim, kulta zīmes īpaši neesmu redzējis. Kaut kāds Laimas krusts, pieņemsim, ar grābeklīti vai ko. Tādas lietas tur it kā nav.

Sandra: Var jau būt, ka tur dziļāk, mēs jau no bailēm tur necsam līduši iekšā...

Juris: Tur i kau kādi četrdesmit metri jālien iekšā!

Sandra: It kā bijuši, bet tur arī diezgan teica, ka tur tagad bīstami palicis, ka viņa jau tā kā sāk aizgrūt. Man tur nav dūša līst iekšā.

*LFK 2182, 163. Sandra Palelione (1961) un Juris Palelionis (1957) Ļimbažu nov.(?) Dzirnupēs; intervēja Elīna Gailīte 26.06.2013.*

## #28 Alas

Lībiešu Upuralās es esmu bijusi, redzējusi esmu. Vienas no garākajām alām Latvijā, ja es nemaldos. Tur ir viena lielā un otra tāda maza aliņa. Es zinu, ka pa to mazo jālien iekšā, un tad tur ir istabiņa. Arī pa lielo var diezgan patālu ieiet iekšā. Es tur dziļi neesmu līdusi iekšā. Man nepatīk alās līst.

Tad tur ir gravēti iekšā [vārdi], bet tur jau nevar pateikt, cik seni tie gravējumi ir.

*LFK 2182, 215. Edīte Mickēviča (1960) Segrumos; intervēja Velta Gūtmane, Liene Kņaze, Ilze Eglīņa 26.06.2013.*

## #29 Lībiešala

Tē nav alas. Lauvās ir. Lībiešala, tā ir. Man liekas, ka tā ala no kara laikiem, kad tur lībieši bijuši. Liela, gara ala.

Tur bij kādreiz ielīdis iekšā. Iet, iet, kamēr šaurāk palik, un tad tiešām palik bail. Es gāj ar svecīt. Nu, tur bij tādi kambari, bij tur arī sarakstīts viskautkas. Kā jau alas aksta, viskautko greiz. Un lielas alas bij, varēja iet stāvus iekšā. Sals tur bij. Viņ tā azarojās. Tur bij tādas trepītes, varēj iet lejā. Man liekas, ka tagad tur tā nemaz nevar būt, nu jau visur ir privātīpašums. Tur gan skaisti, pašā Svētupes krastā, un krauja tur bij. Kāpns, un lejā skaists strauts un skaisti koki.

*LFK 2182, 549. Agnese Kalniņa (1941) Dzirkalnos; intervēja Liene Kņaze, Velta Gūtmane 27.06.2013.*

## #30

Gar Upuralām lielmāte bij staigājusi, pastaigājusies ar bērniem un tad viņa dzējusi, ka dzimtcilvēki tur met naudu – upurē. Tās ir Lielsalacas draudzes amatās rakstīts, ka nevis gar “Kuiķuļu”, bet gar “Kuiķulu” mājām tā cienīgmate ar bērniem pastaigājusies pie Svētupes.

Tur jau aiz tā alām Svētupe met tādu likumu. Tur ir ļoti patīkams tas līcis. /../

*LFK 2182, 657. Dzintars Kalniņš (1929) Braslās; intervējusi Velta Gūtmane un Elvīra Urte 29.06.2013.*

### #31 Velnalas

Par Velnalām viņas sauc, cik es atceros. Nu, nezīnu gan, kāpēc. Droši vien velns dzīvojis. Velns jau dzīvo visur! I katrā vietīnā!

Kādreiz tīrīja to alu, nu, tad tur skaloja ārā. Tad tur bija naudiņas vecas izskalo-tas. Man arī bija, kaimiņš atnesa vienu naudiņu. Bet tagad jau laikam tā naudiņa ir sen, nezīn kur. Droši vien neviens jau viņu nekādā vērtē neturēja. Kaimiņš tur gāja pie tiem skalotājiem un no viņiem paņēma to, kas viņiem šķita derīgs un kas nebija derīgs.

*LFK 2182, 118. Erna Neija (1932) Mazkuikuļos; intervēja Ieva Vitola, Elvīra Žvarte, Digne Ūdre 26.06.2013.*

### #32 Libiešu Upuralas

Māra: Kādreiz esot bijis uz to upes pusi ciet visas tās alas, un tad pa augšu tā ieeja bija, tā kā indiānim...

Inga: Nē, nē. Ieeja bija upes krastā, bija atvērta ieeja. Un vienu brīdi bija aizgruvusi, un tad viņu atraka aizpagājušajā gadsimtā. Atraka, un tad viņa sāka atkal lēnām brukt. Tur upurējuši ir.

Māra: Tē jau libiešu vietas bija.

Inga: Lībieši. Parasti jau viņi tur tādas diezgan nederīgas mantiņas [upurēja] – kauliņus, tur kaut kādus picariņus.

Māra: Aitu vilnu.

Inga: Vilnu, dzīpariņus.

Māra: Viltotu naudu. Nū, komunistu laikos jau nedrīkstēja neko, skolēnus vest, neko... bet veda.

Inga: Veda, veda. Krievu laikos tā pieceja alām tāpat bija šeit.

Māra: Tā kā tagad pedagogi ved, ar autobusiem brauc. Gan veci cilvēki, gan jauni, vai, Dievs! Tā informācija ļoti aizgājusi. Tās alas tādas. Tie etnogrāfiskie ansambļi te jau uzskata par tādu svētu vietu. Viņi te dejo.

Inga: Arī ziedo.

Māra: Burās un ziedo vainadziņus.

Inga: Puķītes.

Māra: Pie mums viņi te padejo, tad dodas uz Salacgrīvu, uz to pilskalnu. Tad tur tas saules sagaidīšanas rituāls un tad saules norietēšanas rituāls. Nu, vispirms alās. Tē viņi to visu it kā ieskandē, tad visi te vai nu paēd, vai pačalo, vai padejo, izmēģina, un tad visi uz to Salacgrīvas pilskalnu. Tur tā publika vairāk ir.

Inga: Regulāri jau iznāk vest [viesus uz alām]. Daudzi pie mums brauc, kaut ko grib redzēt, zināt. Jāved iekšā. Ja kāds baidās, tad es lienu pa priekšu. Tajā mazākajā atverē jālien, tur sauss ir. Tanīs dziļākajās ir dubļi, tur jau ir slapjš un ūdens.

Māra: Bet interese ir tiešām liela. Gan no lieliem, gan no maziem...

Inga: Tur ta mazā atverīte pa kreisi. Tur ta brīvi, trīs metri četrpāpus, un tad var iet visā augumā.

*LFK 2182, 12–13. Inga Saliņš (1946) un Māra Saliņa (1949) Svētupēs; intervēja Ieva Vitola, Sandis Laime 25.06.2013.*

### #33 Lībiešu Upuralas

Desmit gadi man vēl nebija, kad es tur līdu iekšā! Pēc tam nav tur līdis. Saprotams, ka bij bail! Striķīt piesēj pie kāj, un puikas ārpusē. Tur jau apgriezties nevarēja pie tās alas. Un tad viena tāda šausmīgi liela telpa... Bet tad jau baterijas nebija, svecīt ar nebija, ar sērkokociņiem, ar skaliņiem.

Un te, kad tas lielais suns, tāds riktīgi liels, kad skrien, tad zeme dun tā. Iekšā dzird. Apakšā tur tukšs ir.

Tās alas sabira tāpēc, ka tos kokus uzauzdēja. Agrāk kā bija upmalā? Liclos kokus zāgēja, tikai tādus tieviņus atstāja. Viņi taču šūpo visus tos krastus ārā. Krastus gāž ārā, viņš jau izbirst, ka vējš šūpina. Agrāk jau viņi nebija sagāzušies, tas jumts [alai] viss bija galīgi pārlikts līdz pašai upmalai. Viņ jau tagad no gadu uz gada [brūk]. Šogad pat tur kādi pāri metri nogāzās nostī. Agrāk jau nebija tās trepes, kur iet lejā. Gājām te gar klintīm lejā. Te nāca taciņa lejā. Tagad tur neviena taciņa nav, nevar vairs noiet nemaz, tur viss ir nogāzies. Agrāk tur bija taciņa, trepes jau uztaisīja pašvaldība gadi 15 atpakaļ. Nogāžas katru gadu pa biškam, viņš jau skalo visu laiku.

Tāpēc, ka tie koki viņu izšūpo. Tie paši divi koki, ko tagad nogāza, tie jau vispār kādus divus metrus šitā te šūpojās vējā. Viņš taču visu to apakšu atkustināja vaļā.

*LFK 2182, 465. Miervaldis Nummurs (1948) Kuiķulēs; intervēja Ieva Vitola 27.06.2013.*

### #34 Lībiešu Upuralas un vecas monētas

Upuralas ir Kuiķulē, Svētupes krastā. Lībiešu Upuralas saucās. Es, kad tur Kuiķulē skolā gāju, tad mēs tur arī gājām skatīties tās alas.

Tur esot kādreiz lībieši ziedojuši, tur naudu un ko tur. Saucās Upurala. Agrāk vecos laikos, cilvēki domāja, ka jāupurē dieviem. Tur kaut kādas vecas monētas arī kādreiz tika atrastas.

Šite manā tīrumā, tepat uz Salacgrīvas pusi, reiz skatos, ka divi cilvēki staigā, kaut ko meklē ar to detektoru. Dēls iet prasīt: “Ko šie tur meklē?” Vecās zviedru laika monētas meklē. Nu, šo to viņi ir atraduši no vecām lietām. Viņi ir aiznesuši Salacgrīvas muzejam un izstādījuši tās vecās senlietas.

*LFK 2182, 436. Gunta Ozoliņa (1935) Dūņēnos; intervēja Ieva Vitola 27.06.2016.*

## 5. pielikums

### Ar gadskaitli datētie tūristu uzraksti Libiešu Upurālā

Pielikumā apkopoti ar gadskaitli datētie tūristu uzraksti Libiešu Upurālā, kas reģistrēti 2013.–2016. gada pētījuma laikā. Pielikumā saglabāts oriģinālajā uzrakstā izmantotais drukāto – mazo burtu rakstības princips. Gadījumos, kad uzraksta lasījums nav pārlicināšs, lietota jautājuma zīme kvadrātiekvāds – “[?]”. Uzrakstu neizlasāmās vai postītās daļas apzīmētas ar daudzpunkti – “...”. Ja uzraksts izkārtots vairākās rindās, pārcelums jaunā rindā apzīmēts ar slīpsvītru – “/”.

#### 17. gadsimts

1642 – Mazā Upurāla, kreisā siena  
“HANS / SEHVSEN 1642”

1664 – Lielā Upurāla, ejas kreisā siena  
“[Krusts] MATIAS : A : / BACH : AO :  
1664”

– Mazā Upurāla, kreisā siena  
“: M : BACH / SALIS / AO 1664”

[1667] – Mazā Upurāla, kreisā siena  
“1667” – uzraksta autentiskums  
apšaubāms

1670 – Lielā Upurāla, ejas kreisā siena  
“1670 :” – bez vārda

#### 18. gadsimts

1757 – Mazā Upurāla, labā siena  
“... 1757” – vārds nodrupis

1777 – Lielā Upurāla, ejas kreisā siena  
“1777” – tikai gadskaitlis

#### 19. gadsimts

1801 – Mazā Upurāla, labā siena  
“... odle / 1801” – vārda sākums nodilis,  
nav salasāms

1807 – Mazā Upurāla, kreisā siena  
“C. B / 1807 25 Juli”

1808 – Mazā Upurāla, kreisā siena  
“P... 1808” – gadskaitļa pēdējais cipars  
ieskrāpēts vāji, visdrīzāk – 8

1811 – Mazā Upurāla, labā siena  
“1811 E. JI.”

1824 – Lielā Upurāla, ejas kreisā siena  
“... unis [?] 1824” – vārda sākums  
nopostīts

1860 – Lielā Upurāla, ejas kreisā siena  
“M. J. 1860”

1861 – Mazā Upurāla, labā siena  
“186...” – gadskaitļa pēdējais cipars  
nopostīts, iespējams, bijis “1”

– Mazā Upurāla, kreisā siena  
“1861” – pārējo uzrakstu jūklī vārds  
vai iniciāļi nav konstatējami

1864 – Lielā Upurāla, ejas kreisā siena  
“M D / 1864”

1865 – Lielā Upurāla, ejas kreisā siena  
“1865” – vārds nav salasāms

– Mazā Upurāla, labā siena  
“Krumins 1865” – iespējams, zem uzvārda  
“Krūmiņš” bijuši vēl divi uzvārdi

1867 – Lielā Upurāla, ejas kreisā siena  
“... J. 1867” – pirmais iniciālis apdrupis

– Mazā Upurāla, kreisā siena  
“M: BEHRS / 17. April. 1867.” –  
zem uzraksta dekoratīva

- 1868 – Lielā Upurāla, ejas kreisā siena  
“H BUHRIG / 1868”
- 1871 – Mazā Upurāla, labā siena  
“... von Beh. / 1871”
- Mazā Upurāla, labā siena  
“[Krusts] / P. MILLER 1871” –  
virs uzraksta slīpais spieķu krusts
- 1872 – Mazā Upurāla, kreisā siena  
“Iahn Landaw / 1872”
- 1873 – Lielā Upurāla, ejas kreisā siena  
“J R 1873” – uzraksts apdrūpīs
- Lielā Upurāla, ejas kreisā siena  
“K L. / 1873” – uzraksts ierāmēts
- Lielā Upurāla, alas turpinājums aiz  
“lienamā” sašaurinājuma  
“... 1873” – vārds nesaprotams
- Lielā Upurāla, alas turpinājums  
aiz “lienamā” sašaurinājuma  
“M. Pa... 1873” – ļoti sīki ieskrāpēts,  
vārds grūti salasāms
- Mazā Upurāla, kreisā siena  
“I. L. / 1873” – uzraksts ierāmēts
- Mazā Upurāla, labā siena  
“K. Ia... / 11 1873” – uzrakstam  
saglabājusies tikai burtu apakšpuse
- Mazā Upurāla, labā siena  
“Iahn Pehrl. / 1873”
- 875 – Mazā Upurāla, kreisā siena  
“I. Kl... / 18 III 75”
- Mazā Upurāla, labā siena  
“IA. J / 1875”
- Mazā Upurāla, labā siena  
“N. Raudsep. 1875.”
- 1877 – Lielā Upurāla, ejas kreisā siena  
“E B / 1877”  
– Mazā Upurāla, kreisā siena  
“E. Br... / 1877” – bijis pilns uzvārds,  
nav salasāms
- Mazā Upurāla, labā siena  
“K M. 1877”
- 1878 – Mazā Upurāla, labā siena  
“1878 P. R.”
- 1881 – Mazā Upurāla, labā siena  
“J Lu... / 18...81” – gādskaitlim pa vidu,  
iespējams, bijis datums
- Mazā Upurāla, kreisā siena  
“NAVD 1887”
- 1885 – Lielā Upurāla, ejas labā siena  
“... / 1885” – vārds nesalasāms
- 1891 – Mazā Upurāla, kreisā siena  
“1891” – pārējais uzraksts nesalasāms
- 1893 – Mazā Upurāla, labā siena  
“E. Gihres [?] 1893”
- Mazā Upurāla, kreisā siena  
“J. Osolins / Ch. Kalnin / un behrni  
1893”
- 1894 – Mazā Upurāla, kreisā siena  
“... / 1894” – iespējams, vārds nodrupis
- 1895 – Lielā Upurāla, kreisā siena  
“A. K. / 1895”
- Mazā Upurāla, kreisā siena  
“I. Liepin / 1895” – uzraksts ierāmēts
- 1897 – Mazā Upurāla, kreisā siena  
“E. T. / E. L. / 1897” – netālu vēl viens  
uzraksts ar šādiem iniciāļiem
- Mazā Upurāla, kreisā siena  
“E T / E L. / 1897” – uzraksts ierāmēts

- 1897 – Mazā Upurāla, kreisā siena  
“E. Kusk. / 1897”
- 1898 – Mazā Upurāla, labā siena  
“1898 Schi...” – vārds izdilis
- 1899 – Lielā Upurāla, ejas kreisā siena  
“1899 / A. K...” – uzvārds nopostīts
- 20. gadsimts**
- 1906 – Mazā Upurāla, kreisā siena  
“PīS 1906”
- 1908 – Mazā Upurāla, labā siena  
“E B / 1908”  
  
– Mazā Upurāla, labā siena  
“W. B. 1908” – gadskaitļa pēdējais cipars  
var būt arī “9”
- 1910 – Mazā Upurāla, kreisā siena  
“R. [?] B / 1910”  
  
– Mazā Upurāla, labā siena  
“K M / 1910” – uzraksts ierāmēts
- 1911 – Lielā Upurāla, priekštelpa  
“B R / 1911” – gadskaitļa pēdējais cipars  
neskaidrs (varianti: 1, 4 vai 7)
- 1917 – Mazā Upurāla, labā siena  
“1917 ...” – aiz gadskaitļa viens neskaidrs  
iniciālis  
  
– Mazā Upurāla, labā siena  
“M B. / 1917”
- 1918 – Lielā Upurāla, alas turpinājums  
aiz “licnamā” sašaurinājuma  
“Б Вла... / 1918 1/√”
- 1924 – Lielā Upurāla, alas turpinājums  
aiz “licnamā” sašaurinājuma  
“09. VII 1924” – tikai gadskaitlis un  
datums
- 1925 – Mazā Upurāla, kreisā siena  
“A. S 1925”  
  
– Mazā Upurāla, labā siena  
“1925” – vārds nopostīts  
  
– Mazā Upurāla, labā siena  
“1925” – gadskaitlis ierāmēts,  
vārds nav bijis
- 1941 – Mazā Upurāla, kreisā siena  
“E. M. A. R / 1941”
- 1946 – Mazā Upurāla, kreisā siena  
“1946” – tikai gadskaitlis
- 1956 – Mazā Upurāla, labā siena  
“1956.” – tikai gadskaitlis
- 1959 – Lielā Upurāla, alas turpinājums  
aiz “licnamā” sašaurinājuma  
“1959 / dz.”
- 1960 – Mazā Upurāla, labā siena  
“1960” – šķiet, ka tikai gadskaitlis  
  
– Mazā Upurāla, labā siena  
“INESE / 1960”
- 1964 – Lielā Upurāla, ejas kreisā siena  
“P B 1964”
- 1970 – Mazā Upurāla, kreisā siena  
“1970 / H V”  
  
– Mazā Upurāla, kreisā siena  
“191/√70” – uzraksts ierāmēts  
  
– Mazā Upurāla, labā siena  
“MODRIS. / 1970”
- 1971 – Lielā Upurāla, ejas kreisā siena  
“A O / 1971”  
  
– Lielā Upurāla, griestu “skurstenis”  
“A U 1971”

- 1971 – Lielā Upurāla, alas turpinājums  
aiz "lienamā" sašaurinājuma  
"J. L. / 1971. 5 IX"
- 1972 – Mazā Upurāla, labā siena  
"P A / 1972."
- 1977 – Mazā Upurāla, labā siena  
"1977 / AM / AL / IK / K / ..." –  
uzraksts ierāmēts
- 1978 – Lielā Upurāla, ejas kreisā siena  
"10 IV 78" – bez vārda
- 1980 – Lielā Upurāla, priekštelpa  
"ANITA 1980 IV"
- 1982 – Lielā Upurāla, priekštelpa  
"1982" – gadskaitļa pēdējais cipars  
neskaidrs
- 1984 – Mazā Upurāla, kreisā siena  
"1984 / J. M. / + A. J."
- 1985 – Mazā Upurāla, labā siena  
"ANSIS / 1985."
- Mazā Upurāla, labā siena  
"Rogis / A H SMIT / 1985"
- 1986 – Mazā Upurāla, kreisā siena  
"1986" – tikai gadskaitlis
- 1987 – Lielā Upurāla, priekštelpa  
"J / 1987"
- Lielā Upurāla, priekštelpa  
"1987 J K"
- Lielā Upurāla, priekštelpa  
"1987" – tikai gadskaitlis
- 1988 – Mazā Upurāla, labā siena  
"1988" – uzraksts ļoti vāji ieskrāpēts,  
vārds nesalasāms
- 1989 – Mazā Upurāla, kreisā siena  
"MONTA 1989"
- 1992 – Lielā Upurāla, alas turpinājums  
aiz "lienamā" sašaurinājuma  
"JĀN 30 VII / 1992"
- 1993 – Mazā Upurāla, griesti  
"... / 1993" – vārds nesalasāms,  
uzraksts ierāmēts
- Mazā Upurāla, labā siena  
"1993"
- Mazā Upurāla, kreisā siena  
"K Bihris [?] / 1993"
- 1995 – Lielā Upurāla, priekštelpa  
"1995" – tikai gadskaitlis
- Mazā Upurāla, labā siena  
"1995 g" – šķiet, ka tikai gadskaitlis  
bez vārda
- 1996 – Lielā Upurāla, ejas kreisā siena  
"1996 / DADA"
- Mazā Upurāla, labā siena  
"K K / 1996"
- Mazā Upurāla, labā siena  
"1996 / ..." – vārds apdrūpis
- 1997 – Mazā Upurāla, kreisā siena  
"1997" – uzrakstu jūklī, šķiet,  
bez vārda
- 1998 – Mazā Upurāla, kreisā siena  
"1998" – tikai gadskaitlis
- 1999 – Mazā Upurāla, griesti  
"AIVARS / 1999"
- Mazā Upurāla, griesti  
"ARTURS / 1999"
- Mazā Upurāla, labā siena  
"AIVARS / 1999"



## 21. gadsimts

- 2000 – Lielā Upurāla, priekštelpa  
“EVITA / 2000”
- Lielā Upurāla, priekštelpa  
“ANIJA / 2000”
- Lielā Upurāla, ejas kreisā siena  
“GUNIS / 2000”
- 2001 – Lielā Upurāla, ejas labā siena  
“2001 / TOMS”
- Mazā Upurāla, kreisā siena  
“08 V 01 / M. B.” – uzraksts ierāmēts
- Mazā Upurāla, labā siena  
“2001 / INGUNA / ULDIS”
- Mazā Upurāla, labā siena  
“M...d... A / 2001.10.09.”
- 2002 – Mazā Upurāla, labā siena  
“KRISTAPS A / 2002”
- 2003 – Lielā Upurāla, priekštelpa  
“2003” – vārds nav salasāms, jo nosūņojis
- 2004 – Lielā Upurāla, ejas kreisā siena  
“2004” – vārds norivēts
- Lielā Upurāla, ejas kreisā siena  
“JASU / 2004”
- Lielā Upurāla, priekštelpa  
“WIEN / MONI & GREGOR / 2004”
- 2004 – Mazā Upurāla, labā siena  
“ИЕНА / ВИКТОР / 2005 / 10.04.”
- Mazā Upurāla, kreisā siena  
“LJK / 2004”
- 2005 – Mazā Upurāla, kreisā siena  
“KRISTA / 2005”
- 2009 – Lielā Upurāla, ejas labā siena  
“... / 2009” – vārds nesalasāms
- Mazā Upurāla, labā siena  
“2009” – bez vārda
- Mazā Upurāla, kreisā siena  
“STELLA / 2009”
- 2010 – Lielā Upurāla, ejas kreisā siena  
“2010”
- Mazā Upurāla, labā siena  
“HENRIJS / 2010”
- 2011 – Lielā Upurāla, ejas labā siena  
“2011”
- Mazā Upurāla, labā siena  
“2011 INTELEKTS”
- 2013 – Sabrukušās priekštelpas vieta  
“2013”
- Sabrukušās priekštelpas vieta  
“IVARS 2013”

## SVĒTUPE LIVS' OFFERING CAVE

### Summary

Svētupe Livs' Offering Cave (Latv. *Libiešu Upurāla*) is an outstanding object of nature and cultural heritage in many respects. In 1970 and 1971 Guntis Eniņš, nature researcher, worked out methods of cave survey and applied them in practice in Livs' Offering Cave for the first time. During this research in 1970 Eniņš found a few 17<sup>th</sup> century tourist inscriptions on the cave walls which had been known before on sandstone outcrops only in Gūtmaņāla Cave. A year later, Eniņš here discovered ancient signs scratched in the sandstone surface – the first finding of this kind not only in Latvia, but also in Baltic States. In 1973 archaeological excavations led by Juris Urtāns were carried out in Livs' Offering Cave – the first systematic archaeological excavations in a cave of Latvia, which provided a vast range of finds hitherto unprecedented – offerings of coins and other artefacts. It could be said that these finds were not unexpected because offering in Livs' Offering Cave has been mentioned in church visitation records since 1641 – this is the only cave in Latvia that has been mentioned in written sources of the 17<sup>th</sup> and early 18<sup>th</sup> century. Therefore, Livs' Offering Cave has become a chrestomathic example of ancient sacred sites in Latvia and an excellent source of reference for research of Liv beliefs and religious practice in Early Modern Times. Livs' Offering Cave and activities that had once taken place in it can be understood by combining different research methods and approaches of different fields of humanities. This book is an attempt to implement such approach to research, including in research written sources of history, place names and folklore, archaeological, speleological, paleographic and anthropological material, and offering evaluation of these sources.

Livs' Offering Cave is situated in Salacgrīva county, on the bank of the Svētupe, 5 km from Svētciems and 10 km from Salacgrīva. The cave has formed in about 30 m high Devonian sandstone outcrop near Kuiķuļi and Mazkuiķuļi homesteads. Offering Cave has considerably changed in the course of time and now is living in "old age of a cave". It is difficult to say how long ago the formation of the cave started, but it is clear that both branches that have survived till nowadays – the Great and Small Offering Caves – had been washed out by a spring. Such sandstone

caves eroded by springs can take shape in Latvia amazingly fast – even in decades. However, the age of Livs' Offering Cave is measured by numerous centuries. As early as in the 14<sup>th</sup> century, when Livs started to use the cave as a cult site, the active process of cave formation most probably had ended and its ceiling gradually started to collapse. These landfalls are likely to have blocked the spring in the cave, therefore it changed its course or dried up.

The first brief description of the Offering Cave was made by physician and ethnographer Otto von Huhn in 1822 after he had visited the cave. Huhn's description leads to assumption that the Offering Cave at the beginning of the 19<sup>th</sup> century had only one entrance, a vast antechamber with rounded ceiling and side-passages. In the oldest image of the Offering Cave, which was made after Friedrich Kruse, history professor at Dorpat University, visited the cave on 15 August 1839, the cave is seen to have one entrance. However, seven years later, on 20 June 1846, when the Offering Cave was visited by members of Anders Johan Sjögren's research expedition of Livs, its entrance had already caved in. Judging by the inscriptions scratched on the walls of the cave by tourists, in early 1860s the entrance of the Offering Cave "opened" again, but at the beginning of the 20<sup>th</sup> century the remaining part of the ceiling of the spacious antechamber fell down, almost completely blocking the entrance to the Great Offering Cave.

The first detailed survey and plan of the Small Offering Cave was made in 1940 by Alfreds Lapukins, researcher of the Board of Monuments. The Great Offering Cave was hard to access because its entrance had filled up at that time. More accurate survey of the rest of the cave (both Great and Small Offering Cave) was made in 1970 and 1971 by Guntis Eniņš. It was in Livs' Offering Cave where he developed methods of survey and research accepted in further research of caves in Latvia. According to Eniņš's measurements, the Great Offering Cave is 46 m long. It is 2–3 m wide at the entrance, but in depth becomes much narrower and lower. The length of the Small Offering cave is 19.5 m, it has a narrow and low entrance, but inside the height of the ceiling of the cave reaches almost 2 m. According to Eniņš's estimates, the total length of Livs' Offering Cave had been approximately 70 m before the collapse of antechamber. In early 1970s, during speleological and archaeological investigation, the collapsed part of the Offering Cave was cleared out, thus access to the other cave branches was renewed.

### **Research history of Livs' Offering Cave**

Livs' Offering Cave, as a sacred place, has attracted scholarly interest for a long time. Kruse was the first to focus on Livs' Offering Cave as a research object. He visited the cave in 1839 and later in his comprehensive book, marking off the ancient offering sites, described Livs' Offering Cave as well and published its drawing (Kruse, 1842, 7, Tab. 67: 3). Kruse's publications were well-known in broader research

ce of Europe, too. Information concerning the ancient cult sites of Latvia (except gale), unpublished archival material and references to publications, mentioning St. Bartholomew's chapel in the vicinity of the cave, were summed up and included in Edith Kurtz's index of ancient cult sites and medieval chapels (Kurtz, 24, 59 (A No. 108); 97 (B No. 69)). Archive excerpts published by Kārlis Bregžis concerning cult sites and other folk beliefs mentioned in church visitation records of great importance. Three quotations mentioning Livs' Offering Cave in church visitation records have been fully published in the book (Bregžis, 1931, 11, 88).

A new stage in the research of Livs' Offering Cave began in early 1970s, when digging up of Livs' Offering Cave was begun under Viktors Grāvītis's and Guntis Īņš's guidance, when ancient signs and inscriptions were found on the cave walls in 1971. This digging work intertwined with archaeological excavations which took place in Livs' Offering Cave under Juris Urtāns's guidance in the summer of 1973. Extensive evaluation of the material obtained in Livs' Offering Cave followed in 1980 (Urtāns, 1980). The results of Livs' Offering Cave archaeological research fell within a broader research topic of cult sites, among them cult caves and caves as natural phenomena in Latvia. At first the main interest was focused on archaeological finds and unearthing of caves, but since 1980s, when rock signs were discovered in other parts of Latvia, greater interest was roused by signs and inscriptions carved in Livs' Offering Cave.

Soon after the archaeological research, coins found in Livs' Offering Cave were investigated and evaluated by numismatists. Ethnographer Saulvedis Cimermanis, describing Sjögren's expedition to regions inhabited by Vidzeme Livs, has mentioned Livs' Offering Cave and brought into research range two written sources of early 17<sup>th</sup> century, which had not been published before (Cimermanis, 1996a, 83; Cimermanis, 1996b, 84–85). Folklore associated with the Offering Cave has been published and interpreted in a more extensive research of caves and their folklore in Latvia by Sandis Laime (Laime, 2009a, 256–270).

### **Written sources concerning offering and other rites in Livs' Offering Cave**

Livs' Offering Cave is one of just a few ancient sacred sites in Latvia, about which the 17<sup>th</sup> century written records are known. The cave was first mentioned in agrīva church visitation record in 1641:

*Do they still practise idolatry and at certain time or during fairs gather in certain places, on hills or in valleys, or by chapels, in order to make offerings to idols, and what comes of the offerings? They made offerings near Kulkul, beneath the great sandhill, and pastor's wife with his son were there, they took money and things that had been offered. The pastor says that it happened against his will (Bregžis, 1931, 11).*

Next time Offering Cave was mentioned in visitation on 3 April 1674:

*Sites of superstitious offering were not stated, only there is a hole [cave] on a hill near Kulkul Jabn where on Bartholomew's day offerings were made, but this has been liquidated. Pastor: He has not heard about such offerings. However, landlords have been warned to look after such sites more carefully and do away with them completely (Bregžis, 1931, 44).*

Livs' Offering Cave was mentioned for the third time in visitation record of 23 February 1739:

*Are there any places where offerings are made at certain time? Pastor: "A cave is said to be in the ground near Kulküll, where on Bartholomew's day all kinds of offerings are brought – money, ribbons, wool, cabbage, meat, flat cakes etc." Neu Saalis farmer Kullküll Nick: "In older times on Bartholomew's day offerings are said to have been made in the cave, but, since it has been prohibited, this is not practised anymore." The pastor mentioned that this Kullküll Nick lived on the hill under which the said cave was situated.*

*Nick was bidden to see to it that nobody brought offerings there, and if that happened, to notify the churchwarden and the pastor; otherwise, if an offering was found there, he would be promptly called to account (Bregžis, 1931, 88).*

Offerings were still made in the cave during the first half of the 19<sup>th</sup> century and to the middle or even the end of the century. In 1822, Otto von Huhn visited Livs' Offering Cave and wrote: *At the Jaunupe a very spacious cave is situated, where superstitious remains are still often found, because one can see bread and clothes left there* (quoted after: Cimermanis, 1996b, 85). Cimermanis published one more description of Livs' Offering Cave by Huhn written in 1822, previously not used in research: *Near Mēmciems homesteads there is a cave which is of cross vault type with side passages, and it appears to have been shaped by nature in red rocky soil. Even now superstitious remains are still seen there, because bread and clothes which have been put are found there* (quoted after: Cimermanis, 1996a, 83; Cimermanis, 1996b, 85). In 1839 Friedrich Kruse inspected the cave. He found dyed wool and rooster's feathers there.

On 13 December 1867 at Latvian Literary Society *Jungmeister* reported about Livs' Offering Cave. He told that on a high bank of the Svētupe River there were two caves in sandstone rock which served as an offering place. Approximately two generations ago shirts, roosters and other things had been put as offerings there (Protokoll, 1869, 181).

Offering or at least vivid memories about offering in Livs' Offering Cave were recorded even at the end of the 19<sup>th</sup> century. In 1877 the following was written: *Not long ago pieces of old money and clothes were found there* (No Lielsalaces, 1877). The last evidence about offerings in the cave possibly comes from the end of the 19<sup>th</sup> century: *Even more remarkable is the so-called old Livs' "Offering Cave", where all*

*inds of coins, parts of clothing and other objects can be found, which testify that not only people of older times kept this cave sacred and used it as an offering site, but also more recently superstitious people made offerings to gods there (Vidzemes alas, 1892).*

### **Archaeological excavations in Livs' Offering Cave**

Livs' Offering Cave was not considered as possible archaeological site until 9 July 1973, when the first coins were found during systematic archaeological excavations. On the morning of 9 July 1973, having received provisions for a week, borrowed instruments, tents and sleeping-bags from Aizkraukle expedition, leader of the archaeological expedition Juris Urtāns, Riga Pioneer Palace teacher Marita Rēpele and four members of Young Archaeologists' Circle arrived by the lorry of Riga Pioneer Palace at Livs' Offering Cave. Having been left alone with their belongings on the bank of the Svētupe, opposite Livs' Offering Cave, the expedition members set up a tent camp. During the previous works of that summer, front part of the cave covered by the collapsed vault had been flushed and dug up, and there was no great hope to obtain any archaeological finds. In general, there was a wish to proceed with digging up the caved-in part, because they could only hope to discover something on the level of the ancient floor of the cave. The expedition members had no real idea of how thick the cone of the landfall was.

At first, without great enthusiasm, sand was dug with big shovels and thrown into the wheelbarrow they had brought with them; the sand was dumped into the Svētupe river that flowed by. In the afternoon, in the depth of 2.3 m from the top of the landfall cone, separate tiny particles of coal emerged from the sand, and among the shovels a few silver coins were found. That day they recovered 14 coins which referred to the 16<sup>th</sup>–18<sup>th</sup> century. The finds roused the diggers' enthusiasm, and that day work lasted till late afternoon. Next day the work was continued in great elation, but now they found a lot of coins and other artefacts. That day 55 coins were recovered. Next day 70 coins were found. Each layer of the square was cleaned with small tools, but coins were found between the entrances leading to the small and great caves. Going deeper into the cultural layer, cave walls were uncovered, and on them signs carved in ancient times were found, which previously had been hidden by the landfall. It had been agreed that the lorry would arrive on the morning of 13 July, but the lorry came already in the evening of the previous day. Excavations had not yet been finished, but the surge of elation was so great that clean-up of the cave floor continued in the afternoon, evening and at night, in the light of candles and torches.

Archaeological work in Livs' Offering Cave had not been finished, therefore another expedition was organised in July – August in the same summer. This time three students and five members of Young Archaeologists' Circle went to Livs' Offering Cave. The work went on, but without such joy of discovery as the previous one; although there were still a lot of finds, now they were taken as self-evident.

Inscriptions in the Small Offering cave and newly discovered signs between the entrances to both caves were surveyed and drawn. Test excavations were done also on nearby sacred oak grove. The research was finished on 2 August.

Excavations in Livs' Offering Cave were the first systematic and documented archaeological excavations in caves of Latvia. The sandstone walls of the cave or its caved-in part constituted the natural boundary of research area, but the grid of finds was calculated from longitudinal axis of the cave. The total area of excavations was approximately 25 m<sup>2</sup>. Depth of the finds was measured from the upper level of the ancient cave floor, which clearly marked itself under the cone of landfall. On site of Kūiķuļi sacred oak grove excavations were carried out in area of 9 m<sup>2</sup>.

### **Archaeological finds in Livs' Offering Cave**

Almost all the artefacts were found under the caved-in vault where once antechamber of the cave used to be. The layer of landfall exceeded 2 m thickness (maximal stated thickness was 2.3–2.5 m). Further into the cave the thickness of cultural layer diminished. Passage from the layer of landfall cone to cultural layer was sharp, which shows that the cave vault fell down at the same time. Under the layer of landfall cone, a layer of dark red, as if dirty sand marked itself, containing separate small pieces of coal, small inclusions of ash and inclusions of darker sand and remains of organic substances. The maximal thickness of this layer was 0.85 m, it was relatively homogeneous. Small coins and artefacts, as well as pieces of wax, bones of birds, fish-bones and scales, egg-shells were found. The thickest cultural layer was between the entries to the caves at N wall, further into the caves it became thinner, less intense until it disappeared. There on the N wall of the cave a number of carved signs were discovered, which had been previously covered by the landfall layer. The signs were drawn, but already on 9 June 1976 it was stated that they had vanished. There was silt sand in the part of the cave nearer the river, but there were no finds. There was a layer of red-yellow natural silt under the cultural layer, which remained unchanged at least up to the depth of 0.5 m.

629 coins were found in the excavations. More recent coins in the upper part of the cultural layer were recovered in greater number. It is possible that certain stratigraphic inconsistency can be associated with the tradition of coin offering, with the visitors of the cave, who might tread the offered coins deeper in the sand; possibly, with some natural erosion processes – partial crumble of walls and ceiling, covering the offerings, water impact and other similar circumstances.

After the excavations, local population or cave visitors seem to have recovered a number of coins or artefacts in the soil or river sand insufficiently searched during the excavations. During the expedition of folklore collecting in 2013 people said that old coins had been washed out at the cave. Folklorisation of the course of archaeological excavations is quite meaningful.

Coins – older or modern – were recovered also in research of Livs' Offering Cave river bottom of the Svētupe in 2013. All in all, 161 modern coins “offered” by tourists and more than 50 aluminium foil containers of burnt-out tea-lights have been collected in the sand of Great and Small Offering Caves. 159 more coins were added to this collection in the winter of 2014 that had been “offered” in a clay bowl found in Great Offering Cave (these coins were excluded from the further analysis). The greater part of the 87 coins recovered in Great Offering Cave in 2013 (53 items) included money being in circulation in Latvia at that time – santims and Latvian lats. Nine USSR coins were found in the central part of the cave. Judging by their mintage years (1969–1989), they were left there after the archaeological excavations in 1973. Due to landfall visiting of caves during the first half of the 20<sup>th</sup> century was usually difficult, so no coins left by tourists of the interwar period were found. In the Small Offering Cave 60 relatively modern coins were found, mainly Latvian lats and santims (53 items). Summing up the information concerning Latvian money found in both the caves, it can be seen that the number of recovered coins diminishes, while their value increases. In the Small Offering Cave one coin of Polish 50 öre, Italian 5 cents and 2 euros of France were found. Several exotic coins were found together – three Mexican coins of one peso and one bat of Thailand. Besides genuine coins one decorative coin, *Lattelecom* badge, three metal buttons were also found in the Small Livs' Offering Cave. Judging by the mintage years of the coins, greater “offering” intensity in the cave was in 1990s. In 2013 besides tourist offerings of modern times older coins were found in the Small Offering Cave. Opposite to the inscription FABIAN ADERKAS at the left-side wall, not far from each other, two 16<sup>th</sup> century coins were found. During underwater research a number of coins were found in the Svētupe opposite to Livs' Offering Cave. During the investigation in 2013 the river was approximately 1 to 1.5 m deep, at Kuikūļi rock, which is situated below the Offering Caves, the depth reaching 4 to 5 m. The river floor was covered with soil washed out of the cave in 1972 and 1973, and soil dug out in 1973 archaeological excavations. 18 relatively older coins of the 16<sup>th</sup>–19<sup>th</sup> centuries were found on river bottom opposite to the cave, on the right bank, near the bank, i.e., near the cave, and a few metres below the cave, but not at Kuikūļi rock. One copper coin from the beginning of the 17<sup>th</sup> century Russia was found opposite to the cave – on the other bank of the river. Modern coins of newer times, 20<sup>th</sup>–21<sup>st</sup> centuries, were recovered in the whole riverbed opposite to the cave, but not below it. It can be concluded that the coins of the 16<sup>th</sup>–19<sup>th</sup> centuries have gone into the river with the washed-out soil, but the recent coins have been thrown into the river after the archaeological excavations. Adding three coins found later by other people, which were seen and evaluated by archaeologists, as well as 20 coins of earlier times recovered in research of 2013, and 629 coins recovered in systematic excavations, all in all 652 coins of the



14<sup>th</sup>–19<sup>th</sup> centuries have been found in Livs' Offering Cave or the Svētupe. Of 652 coins, which had been offered in the 14<sup>th</sup>–19<sup>th</sup> centuries, 650 coins have been identified by specialists. 35 artefacts have also been recovered in the cave and taken stock of. The coins and artefacts found in Livs' Offering Cave constitute the largest collection of archaeological artefacts in Latvia, that can be associated with ancient sacrality, which has been obtained in the course of systematic research, has been documented and as analogy can be used in investigation of similar sites and more extensive problems connected with sacrality, paganism, folk Christianity, sacral landscape and local centrality both in Latvia and abroad.

All the coins were found separately, one by one, except the case when three one öre silver coins of Swedish king Karl XI of the second half of the 17<sup>th</sup> century were stuck together in the depth of 0.30 m. In Livs' Offering Cave only eight coins minted in Sweden during the reign of Karl XI have been found. Coins minted during the reigns of next Swedish kings have also been found in small number. Three coins found together might testify that they had belonged to one person and had been brought to the cave at one time. Circumstances of finding these coins probably suggest that they should be considered not as an offering, but as memory left by a foreigner – visitor of the cave.

Four Swedish copper coins of early 17<sup>th</sup> century are worth mentioning. Swedish copper coins of that period are a rare find in hoards and archaeological monuments because their value and purchasing power was lower than their par value, therefore these coins were considered less valuable and hardly ever were put into hoards. In Sweden at that time even wages were paid in copper money, but that was not accepted because copper money was less valuable than silver money (Ozoliņa, 2007, 71–73). It is possible that such relatively worthless copper coins were offered in the cave by local peasants, or perhaps finds of Swedish copper coins can be explained with real presence of Swedes in the vicinity.

When analysing the coins, it can be seen that coins with some kind of damage – worn-out, cracked, bent, indented, clipped and defective – had been offered. The owners probably did not want to keep such coins as economic value, but they might seem quite appropriate for offering.

30 of 652 coins were coin-pendants, which had probably been worn in neck ornaments and which might be deemed as damaged in a way, removed from circulation. In Livs' Offering Cave the greatest percentage of coin-pendants was among the finds of the 15<sup>th</sup> century (about 13%), a bit less (about 9%) among coins of the 16<sup>th</sup> century and quite little (about 1.5%) among the finds of the 17<sup>th</sup> century. The percentage of coin-pendants is smaller in the largest hoards of the 15<sup>th</sup>–16<sup>th</sup> centuries recovered in Latvia. Greater percentage of coin-pendants in Livs' Offering Cave might be explained with a tradition to offer something of personal ornaments or clothes.

Of the coins recovered in research of 1973 and 2013, 345 were damaged in different ways. If the person making an offering had an opportunity to damage the coin at the moment of offering, bending it would seem the easiest way; other defects the coins should have existed before the offering moment.

In the 17<sup>th</sup> century in Livonia and neighbouring lands counterfeits of Riga silver shillings were wide-spread, which were made of copper and lightly silvered. Counterfeit shillings had been put as a value in at least nine hoards of the 17<sup>th</sup> century in Latvia, therefore it is possible that not all users of these coins could tell the counterfeit shillings from genuine ones (Ceplīte, 1968, 120, 141). Of 331 shillings of pristine, Karl X Gustav and Karl XI found in Livs' Offering Cave, eight are counterfeits (about 2.4%). It is possible that there are even more counterfeits among the coins from Livs' Offering Cave. Calculating the proportion of counterfeit and genuine shillings in the hoards of the 17<sup>th</sup> century in Latvia, the counterfeited coins constitute only approximately 0.5% of all the shillings found (after: Ceplīte, 1968, 122–168). If the greater percentage of counterfeit found in Livs' Offering Cave is not a coincidence, it might be explained as the principle of so-called “fair cheating” – inferior coins were offered. The same principle would refer also to other coins of inferior quality or coins less familiar to the local people – their number among the coins of Livs' Offering Cave is quite large, too.

On the whole the value of the offered coins is small. Coins with the least face value have been offered in Livs' Offering Cave. Among 98 offered coins of the 15<sup>th</sup> and early 16<sup>th</sup> century – coins of Livonian Order and bishoprics –, 77 coins are inferior pfennigs, which are more seldom found in the 15<sup>th</sup>–16<sup>th</sup> century hoards.

Intensive and continuous offering was made from early 16<sup>th</sup> century to the end of the 17<sup>th</sup> century in the Offering Cave. Four periods can be distinguished when the coins, judging by their minting years, were offered most intensely (early 16<sup>th</sup> century, 1620s, 1630s, end of the first quarter of the 17<sup>th</sup> century and 1660s). Proportionally, comparing the coins found in the hoards of the first half of the 17<sup>th</sup> century (Ceplīte, 1968, 152–168) with the coins recovered in Livs' Offering Cave, a certain difference can be observed. Proportion of coins in the hoards and offered in the cave from the 1620s to 1640s is similar, but in the middle of the 17<sup>th</sup> century changes were observed. Hoards contained mostly coins minted from 1645 to 1655, but the biggest number of coins in Livs' Offering Cave is referred to the first half of 1660s, which is possibly connected with some local events. Although correlation of offering with the military events is possible, offering could be connected with other reasons, for example, people's happiness, well-being, economic luck and the like, which is very difficult to know. On the wall of Livs' Offering Cave several *jumis* signs have been discovered. *Jumis* in Latvian mythology is a deity of well-being, fruitfulness and fertility (Neulande, 1977; Neulande, 2001). Old coins which could be interpreted

as offering, are known to have been found also in other caves in Latvia, but nowhere in such great number as in Livs' Offering Cave.

The number of other artefacts recovered in the cave is not great (35 items). Three fragments of white clay pipes (two fragments of stem and a bowl) have been found, which is ordinary and mass find in the 16<sup>th</sup>–19<sup>th</sup> century cultural layers of European towns, castles and military fortifications. In Livs' Offering Cave both fragments of pipe stems cannot be dated more accurately and are generally referred to the 17<sup>th</sup>–19<sup>th</sup> century when these pipes were quite common. The bowl of the pipe according to its shape is referred to the first quarter of the 17<sup>th</sup> century (Reinfelde, Vijups, 2002, 285). Maybe the fragments of white clay pipes in Livs' Offering Cave should not be deemed offerings, but remains of broken pipes, discarded by early tourists of the 17<sup>th</sup> century and visitors of the cave? No pipe offerings are known in other cult sites of Latvia.

Six recovered finger rings can be divided into spiral rings, signet-rings and rings with a widened front part. Both spiral rings are similar. Three signet-rings are similar, too: they are closed, with a widened front part and cross ribs. Perfunctory mesh pattern is engraved on the widened part. Similar signet-rings with rather perfunctory ornament of the widened part are often met in monuments of the Middle Ages and Early Modern period. Signet rings appeared in Latvia in late 15<sup>th</sup> century, were quite common in the 16<sup>th</sup> century and worn also in the 17<sup>th</sup> century (Berga, 2007, 58–59). The ring found in the cave with a widened front part and profiled edge is fragmentary.

A small, flat ring brooch with a narrow, ornamented bow and a fragment of another brooch have been found. Such ornaments are dated with the 13<sup>th</sup>–15<sup>th</sup> century (Balodis, Šnore, 1937, 114, 115), but they could also be referred to slightly later time. Two small, round ornamented bronze items, possibly, bindings of a belt with a hole in the centre, have been found in the Offering Cave. Round pendant of bronze plate with punched ornament of suns and knobs and two pear-shaped tinklers with cross split and square loops have been found, which is a common type of pendants. Tinklers were worn also in neighbouring lands and were used until the 16<sup>th</sup> century (Urtāns V., 1962, 25). Tinklers were often worn linked in pairs or attached to other pendants. This was done using bronze hooks and rings, which also have been found in Livs' Offering Cave. However, such hooks could be used for fastening clothes, too. A find of hollow bronze button could be associated with clothing, as well as two brooches and small bronze bindings. As belonging to clothing one should also mention an iron buckle of belt, similar to which were common in the Middle Ages, and two iron rings which were worn with belt and served for fastening a knife, weapon or some other object. Offering of ribbons or maybe linen belts (*Bänder*) in Offering Cave has been mentioned in church visitation record in 1739 (Bregžis, 1931, 88). It has been noted in written sources that shirts had been offered in the

Offering Cave as well, that different items of clothing had been found (Protokoll, 1869, 181; Lõwis, 1908), which was a common kind of offering in ancient cult sites in Latvia.

A bone sewing-needle has been found, with a flat body that is of the same width throughout the whole length. Needles are not wide-spread as an offering; however, they were often put in graves. An iron hook with a ring and a clamp is a peculiar object among artefacts. The hook might have been used for suspending a cooking-pot above fire, but the hook of cooking-pot is attributed with sacral significance as well. Besides two nails forged by blacksmith, a few undefinable small pieces of lead and bronze, a fragment of iron horseshoe or hook (?) have been found. It can be assumed that some of these objects might have been accidentally lost in the cave, but that could not be the case concerning all the items; at least some of them had been especially brought to the Offering Cave and left there as an offering.

On the whole, all the artefacts found fall within the dating of Livs' Offering Cave as an offering site (14<sup>th</sup>–19<sup>th</sup> century), the artefacts found have a lot of analogies with archaeological monuments of the Middle Ages and Early Modern period in Latvia, all the artefacts chronologically correspond to the recovered coins. Items similar to some of these artefacts had been offered elsewhere in Vidzeme, which is testified by written sources and folklore. The ornaments found in the Offering Cave – finger rings, brooches, bindings – seem more connected with women. A similar observation was made, analysing the ornaments found in Krote Brūveriņing (Urtāns, Bernāte, 1994).

Organic remains that can be considered offering have also been recovered in the Offering Cave. Thus egg-shells have been found in several places. Eggs as an offering have been stated in Livs' burials of late Iron Age; later eggs were wide-spread kind of offering. 14 small pieces of wax have been found. Wax offering has been often mentioned in visitation records of churches. In Livs' Offering Cave two bones of 10 cm long cod (*Gadus morhua callarias*) were found. Fish offering seldom appears in written sources and folklore. Cod might have come to Livs' Offering Cave as an offering from sea fishermen.

Bones of birds and mammals have been found in the cave, which confirms information mentioned in written sources about offering of roosters in the cave. The bones found were detected by paleozoologist Liina Maldre, who made a conclusion that all the birds' bones are hen (*Gallus gallus dom.*) bones and had belonged to at least nine individuals (two grown-up and seven juveniles or chickens). There were two mammal bones as well: a bone of new-born lamb (*Ovis aries*), two fragments of sheep's ribs and a few hares' (*Lepus timidus*) bones (at least two leverets). Several birds' bones bear traces of possibly knife cuts. Knife cuts on hens' and chickens' bones might testify that birds' meat had been eaten right in the cave. Animals' bones in ancient offering sites in Latvia is quite a common find.

The material available now does not allow to detect how exactly offering took place in the cave. It is possible that a tiny object or coin was dropped on the ground where it was dug into the sand or covered up with the sand. At first, before the landfall of the front part of the cave, entrance was rather narrow; it was dark deeper in the cave. Offerings have been found in the large antechamber; farther into the cave, where one should have to bend or even go down on hands and knees, there are either no offerings or much less of them. No bigger fire seems to have been made, but the tiny pieces of coal in the cultural layer might rather be evidence of attempts to light up the cave. It seems that object had been chosen for offering before going to the cave, but there might have been also spontaneous offerings: a rag torn from clothes, the worst, less familiar and inferior coin taken out of purse.

References about how offering was made and what the offering sites looked like, are found in descriptions of offering sites by Paul Carlbom, pastor of Ērgeme (Ermes) parish in North Vidzeme at the beginning of the 19<sup>th</sup> century. The offering there seems to have taken place in a way similar to that done in the Offering Cave at the same period. P. Carlbom wrote: *"They [house spirits – authors] take great liking in spirits, new beer, and it is poured out in that honoured place. Others slaughter a rooster and dig into the earth next to it, and still others dig a live rooster into the earth"* (Karlboms, 1836, 21a). *"When [on offering site – authors] we lifted off the stones and pieces of wood, it stank there: a foul smell rose from the ground, and from rotten eggs that had been kept there, toads crawled out. Hen's feathers and bones, ends of worsted, pieces of wood with rooster's blood on them, bread loaves, groats, old ferdings and old denuškas [Russian coins – authors], those were the things we unearthed"* (Karlboms, 1836, 22).

### **Rock carvings in Livs' Offering Cave**

Ancient signs scratched on the walls of the cave is another evidence that the cave had been used as a natural sacred site. Sandstone outcrops with signs scratched on them in Latvia is a unique type of cultural historical sites in the Baltic States. The signs scratched on the walls of rocks and caves should be separated from graffiti made by tourists, because people who know the Latin or Cyrillic alphabet cannot read them. After carving of signs on sandstone outcrops as a tradition disappeared in Latvia (the most intensive stage presumably ended in the 18<sup>th</sup> century), it vanished from people's memory as well. Contemporaries' evidence of this tradition has not reached written sources, and information about signs scratched on rocks has not survived in oral tradition. Therefore, in order to rediscover this kind of cultural historical heritage, someone had to notice the rock signs in the middle of other inscriptions on sandstone surface. This happened in the summer of 1971, when Guntis Eniņš carried out the first stage of investigation in Livs' Offering Cave. On surveying the cave and making its map, inscriptions scratched by Matias Bach in 1664 were found on the wall of both the Great and the Small Offering Caves already

1970, as well as numerous scratches dated with more recent times. On 23 July 1971 Eniņš's attention was attracted by a few incomprehensible signs among the earliest inscriptions on the walls of the Small Offering Cave, which he later published (Eniņš, 1972, 27). In 1973 during the archaeological excavations led by Jūris Urtāns the ancient inscriptions and signs in the cave were documented. In the course of investigating signs of group A and B, found by Eniņš, were drawn, and, uncovering a landslide layer in the caved-in part (between entrances to the Small and Great Offering Caves), a new group of signs was found – group H which unfortunately has not survived till nowadays.

Interest in signs of Livs' Offering Cave revived in 1986 when Eniņš found another group of rock inscriptions on Virtaka Rock on the banks of the Brasla, containing a considerably greater number of signs than in the Offering Cave. Discovery of signs on Virtaka Rock in late 1980s and 90s was followed by discoveries of rock carvings at approximately 50 places (mostly in the Gauja basin), therefore it became clear that attaching of signs on the rocks was connected with a more wide-spread tradition and that Livs' Offering Cave is only one site among numerous such objects.

On investigating rock carvings discovered in other places, Eniņš in early 90s developed a new method of documenting rock carvings – the so-called contact copying of signs. In order to obtain an exact copy of rock carvings on 1 : 1 scale, the group of signs was covered with polythene and their copies were obtained by tracing a marker along their outlines. On 11 June 1995, the first contact copies of the larger sign groups in Offering Cave were made under Eniņš's guidance. A and B groups of the Small Offering Cave were copied on polythene, as well as group G covered during that expedition – the first find of signs in the Great Offering Cave. During this expedition on the wall of the Small Offering Cave beside an inscription of 1664 a new one, hitherto unnoticed inscription of the 17<sup>th</sup> century was found – ANS SEHVSEN 1642, which turned out to be the earliest inscription made by Livs in Livs' Offering Cave, but also the earliest dated inscription on Latvian sandstone outcrops that has survived till nowadays.

In the summer of 2010 Salacgrīva municipality decided to lease the cove opposite Livs' Offering Cave, in order to develop this area. Considering possible increase of anthropogenic impact, which might negatively affect the inscriptions and signs attached on the walls of the Offering Cave, Guntis Eniņš and Sandis Laime carried out additional documenting of the signs in the Offering Cave. For the first time in the Livs' Offering Cave, research was done using electric searchlight. In this lighting signs and graffiti left by tourists in the Offering Cave were photographed in new quality.

The project "Vidzemes Svētupe in real and mythical cultural space", implemented by the Latvian Academy of Culture and financed by Latvian Council of Science, gave an opportunity to continue research in the Offering Cave. During field research in

June of 2013, Laime carried out repeated documentation of signs in Livs' Offering Cave, working by electric searchlight as before. It was stated that till nowadays in Great and Small Offering Caves signs had survived in seven places (groups A – G). For the first time in Offering Cave all the surveyed signs were recorded, measured, described, copied and photographed. Besides documenting signs, graffiti made by tourists and dated with a year were recorded and photographed.

In Livs' Offering Cave 36 signs were recorded in the field investigation in 2013 and 2016. Adding to them five signs of group H that have perished, the total number of signs documented in Offering Cave makes 41. One should not doubt that this quantity is quite relative and does not reflect the number of signs scratched on the walls of the cave in the past, because Livs' Offering Cave is one of the worst preserved sites of rock carvings in Latvia. Drawing parallels between intensity of offering and sign scratching in different parts of the cave, it should be assumed that most of the signs and 17<sup>th</sup>–18<sup>th</sup> century tourist inscriptions were carved on the walls of the vast antechamber of Livs' Offering Cave before landfall. Likewise, in places where the older surface of the wall has been preserved, inscriptions of more recent times may have so much damaged the signs that their shape is impossible to be reconstructed (two signs of 41 or 4.9%), or they have been completely destroyed. In some places, different scratchings on the walls are so dense that it is impossible to read even the latest inscriptions of the 19<sup>th</sup>–20<sup>th</sup> centuries. Another peculiarity of the signs in the Offering Cave is that in many cases they have been scratched very lightly – with one movement of a hand; consequently, such signs are particularly hard to identify nowadays. One cannot exclude a chance that during investigation in circumstances of limited lighting, part of more lightly scratched signs simply has not been noticed in the middle of inscriptions.

Most of the signs recorded in Livs' Offering Cave (17 signs of 41 or 41.5%) are various crosses. Slanting cross is the sign most frequently found (seven signs, 17.1%), which has been stated in five groups of signs (B, D, F, G and H). A number of signs derived from slanting crosses were found (seven signs, 17.1%). Circles, which are in all cases different versions of ring crosses, were found in great proportion in Livs' Offering Cave (ten signs, 24.4%). Nine out of ten ring crosses were found in the Great Offering Cave, seven – in group G, where only 11 signs were recorded. All in all, five ring crosses with straight cross (four in group G, one in group F), four ring crosses with slanting cross (one in group A, one in group F, two in group G) and one ring cross with slanting cross, supplemented with another slanting cross (group G), were recorded in the cave. Beside the above-mentioned signs of group A, a big deeply scratched sign was recorded, which was classified as “scratching”, in its structure at least four vertical lines crossed by at least ten slanting crosses can be discerned. Group E contains pentagram or the so-called nightmare cross (Latv. *lietuvēna krusts*), the only one found in Livs' Offering Cave.

rock carvings in Latvia constitute relatively problematic part of cultural historical age, because at the moment no historical sources concerning their creation, significance or age, or oral evidence are available that could provide information about meaning of signs and motivation of doing so. The most essential questions to which answers should be sought are: who, when and with what intent scratched these signs? Livs' Offering Cave stands out among other sites of rock carvings due to rich archaeological material and complementary evidence of 17<sup>th</sup>–18<sup>th</sup> century written sources mentioning the cave as a cult site. Here the greatest number of 17<sup>th</sup>–18<sup>th</sup> century inscriptions in Latvia has been recorded and quite a rich folklore material about the cave has been written down. Other sites of rock carvings cannot boast with so extensive sources that might allow to understand the significance of the particular site and its role in the life of local community. Therefore, the next question arises: to what extent the above-mentioned sources provide answers to the following questions: who, when and with what intent scratched these signs on the walls of Livs' Offering Cave? A short answer could be like this: the above-mentioned sources provide quite well identifiable idea about “who” and “when”, but do not give a clear answer to “why”.

Since the discovery of signs on Virtaka rock and the other rock carvings in Vidzeme and Kurzeme, one of the most difficult questions has been – how old are the rock carvings in Latvia? The first discussions, lacking concrete points of reference, were more or less speculative, but with time a view has crystallized that rock carvings in Latvia are not older than the 12<sup>th</sup> century. Thus, for example, ships on Raksti rock, dating by parts of depicted structure, have been dated with 12<sup>th</sup>/13<sup>th</sup>–14<sup>th</sup> century (Laiņš, 2001b), group of owners' signs on Virtaka Rock, drawing parallels with owners' signs in income books of Riga – with ~14<sup>th</sup> century (Laiņš, 2003a, 130), rock carving sites in the Raunis basin (three rocks, six groups of signs) according to comparative chronology in connection with emergence and development of the tradition of cross trees – with ~15<sup>th</sup>–18<sup>th</sup>/19<sup>th</sup> century (Laiņš, 2004c, 51–52; Laiņš, 2007, 44–46), Zartapi rock carvings, drawing parallels with owners' signs in historical sources and ethnographic material of Mazirbe environs, with ~18<sup>th</sup> century (Laiņš, 2008, 125–126) etc.

For dating signs of Livs' Offering Cave mainly two points of reference should be used – tourist inscriptions dated with a year, and archaeological material. Tourist inscriptions scratched over the signs is one of the reasons of their poor survival; however, they can also be used for sign dating because they prove that the sign cannot be more recent than a graffiti that has damaged it. In Livs' Offering Cave six cases have been stated, proving that at the time when tourists started to visit the Offering Cave in large numbers, i. e., beginning with the first half of the 19<sup>th</sup> century, signs on the walls of the cave had already been scratched, because in all cases graffiti had been scratched over the signs, and not vice versa. Approximately during the second half of the 19<sup>th</sup> century the Offering Cave ceased to function as a sacred site, therefore



it can be assumed that signs scratched in the cave should be referred to time when offerings were made. Although link between offering in the cave and sign scratching on the walls of the cave cannot be directly proved, one should not doubt that these ritual acts are closely connected. Before the 19<sup>th</sup> century Livs' Offering Cave had two functions – sacred site for Livs (since ~14<sup>th</sup> century) and place of interest for Baltic German and other foreign tourists (since the 17<sup>th</sup> century). Considering the magic character of signs scratched in the cave (pentagram or nightmare cross, *jumis* or twin ears signs, slanting and ring crosses), it can be safely assumed that the signs were scratched in the cave by Liv serfs, not Baltic German aristocrats. Linking sign scratching with offering, it is possible to establish quite an accurate timeline of the signs in the Offering Cave. The signs have most likely been scratched at time when offering was most intensive in the Offering Cave, i. e., in the 16<sup>th</sup>–17<sup>th</sup> century.

In former research of the signs in Livs' Offering Cave hypotheses have been made concerning their meaning. Urtāns has paid particular attention to *jumis* signs scratched in the Offering Cave, interpreting them as an ancient symbol of fertility and conceding that they were scratched in connection with worshipping of *jumis* in the cave (Urtāns, 1975, 252–253; Urtāns, 1980, 80; Urtāns, 1977, 91). Similar view has been expressed also in several Laime's publications classifying rock carvings of Latvia into a number of typological groups, the Offering Cave has been mentioned as an example that signs could have been scratched in association with fertility rituals (Laime, 2003a, 136; Laime 2006, 16 etc.). In association with St. Bartholomew's day celebration habits and offering traditions on this day, offering in Livs' Offering Cave on St. Bartholomew's day mentioned in church visitation records has been evaluated more extensively (Laime, 2009, 114–116), which might be connected with sign carving on the walls of the cave.

Latvian rock carvings are generally classified in two types: 1) the owners' sign type with owners' signs (also called property marks, family marks, tamgas etc.) constituting up to 50–60% of all signs recorded in the group and 2) the cross type with Latin, Greek and roof crosses (excluding a wide range of variations of these crosses) usually constituting 20–50% of all signs recorded in the group (Laime, 2003a; Laime, 2006 etc.). Each of these types is characterized by a certain set of signs and definite chronology. Among the rock carvings of Vidzeme, owners' sign type is considered to be older (~14<sup>th</sup>–16<sup>th</sup> century), but the cross type is referred to comparatively more recent period of history (~17<sup>th</sup>–18<sup>th</sup>/19<sup>th</sup> century). Drawing parallels with the tradition of Vidzeme cross trees, which had survived till the 20<sup>th</sup> century in area between Madona, Vecpiebalga and Alūksne, cross type rock carving groups are associated with a similar burial tradition (Laime, 2005). This tradition once had been widespread from Southern Finland to Northern Vidzeme and had sprung up, most likely, under the impact of reformation processes. It is possible that the owners' sign type reflects an older form of this burial tradition.

The typological analysis of signs in Livs' Offering Cave testifies that the set of signs scratched on this site, or at least its part that has survived, does not correspond to characteristic examples of either owners' sign or cross sign type. This most probably testifies that scratching of signs in Livs' Offering Cave was not connected with the said burial tradition. Archaeological material of the Offering Cave and written sources testify that signs had been scratched in the Offering Cave due to different motivation.

It would be easier to suspect causes of scratching signs on the walls of Livs' Offering Cave if motivation of offering were clearly understood. In spite of the wide range of sources this is unfortunately one of the most complicated questions that cannot be given an unequivocal answer nowadays. However, a certain point of reference concerning offering tradition in the Offering Cave is provided by church visitation records of Salaca church: record of 1674 mentions that in older times offerings had been made on St. Bartholomew's day, while record of 1739 mentions that on St. Bartholomew's day money, ribbons, wool, cabbage, meat, flat cakes and other things had been offered in the cave. In both records offering in the cave is mentioned in past tense, although archaeological material proves that approximately in 1674 offering had been most intensive in the cave, but about 1739 offering had considerably diminished, but still continued on small scale. Thus, in two of three church visitation records offering in the cave was associated with St. Bartholomew's day. This is obviously connected with the fact that St. Bartholomew's chapel had been situated not far from the cave. Church visitation record of 1684 mentions that Salaca parishioners on St. Bartholomew's day went to St. Bartholomew's chapel as usual (Kurtz, 1924, 97; Nr. B 69), which once more testifies that the Offering Cave was used as a sacred site in the 17<sup>th</sup>–18<sup>th</sup> century to celebrate St. Bartholomew's day. Supporting by evidence of written records, traditions concerning this day were practised not only in the Offering Cave, but also at nearby chapel, therefore Offering Cave as a sacred site should be considered in context with Catholic chapel of Livonian period and traditions associated with it. It must be reminded that during archaeological excavations no evidence was gained that Livs' Offering Cave had been used before the introduction of Christianity.

St. Bartholomew's day is celebrated on August 24 – in honour of apostle Bartholomew. Many European peoples associated this day with the coming autumn, while Latvians considered this date the beginning of rye sowing (Līdeks, 1942, 156–159; Šupe, 1992, 254–257). Offering traditions on Bartholomew's or Bērtulis's day have been mentioned also in association with other places in North Vidzeme. Thus, a church visitation record of 1671 notes that beggar Berns Brēķis and two other men on Bērtulis's (Bartholomew) day spent the whole night in Rūjiena cemetery, accepting offerings from superstitious people and voicing predictions about the year to come (Straubergs, 1939, 110). In Kārlis Straubergs's view, the time chosen for

offering (Bērtulis's night) and place (cemetery) indicate that offerings were most likely given to souls of the dead (Straubergs, 1941, 634). Judging by beliefs, in Aumeisteri offering on Bērtulis's day survived till the beginning of the 20<sup>th</sup> century: "On Bērtulis's day the first offerings from that year's fruit were brought to gods" (LIT, 3138). In North Vidzeme domestic spirits were often called *dieviņš/dieviņi* (literally "gods" in diminutive). They were "fed" in places specially fixed for this purpose. A special kind of offering to domestic spirits was the so-called "first bite offering" and "first harvest offering", when something from the first harvest or the first bite of food made from the new harvest was offered to domestic spirits in gratitude for their blessing.

Oskar Looirts, researcher of Liv folklore and mythology, points out that Livs practised three kinds of offering: 1) Christian offerings which are associated with saints and their days; 2) offerings to the dead at funerals and souls of the dead in autumn; 3) offerings to spirits of nature (Looirts, 1935, 23302). Offering traditions on Bērtulis's day presumably were syncretic, i. e., they resulted from converging of pagan and Christian practices. They were obviously connected with expressing gratitude to the souls of the dead and spirits of fertility, which had merged with Catholic saints, asking for good harvest and blessings in the future. Such offering motivation would seem acceptable and natural, trying to understand the purposes of scratching signs of *jumis*, slanting cross, ring cross and other magic signs on the walls of Livs' Offering Cave.

A great part of signs in the Offering Cave (almost all ring crosses and some of slanting crosses), which might be considered magic protecting signs, have been scratched very lightly, with one stroke of hand. It is meaningful that descriptions of traditions often mention that protecting signs (e. g., pentagram) must be drawn with one stroke, without removing hand from the drawing surface (e. g., LIT, 17504). This principle seems to have been observed in Livs' Offering Cave as well. Assuming that the effect of the offering was strengthened by scratching a sign on the wall of the cave, it was not important whether other people would later see this sign. The strength of magic effect of the sign depended not on how deep it was scratched, but on correctly performed movement or gesture. A similar effect could be achieved by imitating a shape of sign or symbol with a gesture (e. g., crossing themselves by Christians), consequently the manner in which several signs have been scratched on the cave wall itself testifies that they were scratched as magic signs. Therefore, carvings of Livs' Offering Cave are not akin to any of the sites of owners' sign or cross types common in Vidzeme, but it marks and quite clearly proves a different tradition of sign scratching, which is functionally associated with protection against bad luck, crop failure and evil spirits. Besides it was performed together with offering, which has not been done in other rock carving sites – at least to such extent as in Livs' Offering Cave.

## Livs' Offering Cave in folklore

One of the groups of sources giving evidence about the cultural historical importance of Livs' Offering Cave, is folklore. Legends is the richest source for research of sacred caves in Latvia (see: Laime, 2009a), but cases when it is possible to compare them with other sources (archaeological, written, etc.) are quite rare. Livs' Offering Cave is the most striking example of this kind.

Quite a lot of thematically different legends have been recorded about Livs' Offering Cave. The earliest known record of a legend was made by Anders J. Sjögren on 20 June 1846. However, majority of legends was recorded by pupils of Svētciems primary school during a campaign of gathering folklore in 1939. It is important to note that hardly any legends about Livs' Offering Cave have been recorded in neighbouring parishes (Pāle, Viļķene), which proves that oral tradition associated with the cave existed only in the nearest vicinity of the Offering Cave.

According to themes employed in legends connected with the Offering Cave, the legends should be divided into three thematic groups:

1) The second exit of Livs' Offering Cave is situated at Burtņieki Lake or in Mazsalaca. Like some other caves in Vidzeme, Livs' Offering Cave long ago was said to have been much longer than it is in reality. The legends predominantly assert that on land surface tracing a dog which was let into the cave with a bell around its neck, the dog came out at Burtņieki Lake (42 km from the Offering Cave), on rare occasions – at Mazsalaca. If publications about Livs' Offering Cave mention legends connected with the cave, they usually represent this type.

2) Livs' Offering Cave – Devil's abode. Devil in Latvian and Liv folk belief and folklore is obviously the most popular supernatural being connected with underworld, which dominates also in legends about Livs' Offering Cave. This is natural because caves as underground space possess natural valence or capacity to attract those themes of legends which are connected with htonic spirits and deities. Legends associated with Devil motivate the name of Livs' Offering Cave most often used in folklore records – Velnā ala (“Devil's Cave”).

Folklore of Livs' Offering Cave is unlike other legends of Vidzeme Devil's caves, because it is situated in the area of Livonian dialect, which indicates not only a long Liv language substratum in this area, but also the influence of older Liv beliefs and folklore recorded in the 20<sup>th</sup> century. Devil (Liv *kurē, kurē*) is one of the most popular images in Liv mythology, which embodies all evil – loan from Christianity. One of Devil's types in Liv notions was water devil (Liv *viēd kurē*) who could appear as a ghost, but the word “ghost” itself was used as one of numerous euphemisms of evil's name (Karma, 1994, 238). Features of water devil seem to be present in two legends of the Offering Cave; in one of these legends Devil as a ghost came out of the cave and on his hands went on the water of the Svētupe, but in the other text Devil at midnight emerged from the riverbed of the Svētupe and six black horses waited

for him at the cave, and they nine times went round Kūikūle cemetery, but when the cock crowed, disappeared again in the deep of the Svetupe. It is highly possible that older notions of nature spirits, associated with waters and underground, also with the dead and fertility, have transformed and merged together in the demonic Devil's image – Liv mythology is rich in all kinds of nameless demons and spirits, with strong Catholic features which have destroyed the layer of pagan beliefs (Karma, 1994, 234). The above mentioned suggests that part of folklore of Livs' Offering Cave which is associated with Devil is comparatively new and, an older layer of beliefs being transformed, came into being when the cave had largely lost its function as a sacred site. Judging by archaeological material, this process took place approximately at the beginning of the 19<sup>th</sup> century.

3) Livs' Offering Cave – an ancient Livs' sacred site. The legends telling that offering used to take place in Livs' Offering Cave in the past, are based on historic reality. These legends contain information which can be associated with archaeological material obtained in the cave, but it must be taken into consideration that between the time when offerings were made in the cave (active – in the 16<sup>th</sup> and 17<sup>th</sup> century, less intensive – in the 18<sup>th</sup> and 19<sup>th</sup> century) and the moment when the legends were recorded (mostly in 1939) a long time had passed. On the whole, it can be concluded that visitation records of the 17<sup>th</sup>–18<sup>th</sup> centuries, observations by visitors of the cave in the 19<sup>th</sup> century and material of archaeological excavations provided much more detailed information concerning offering traditions in Livs' Offering Cave than folklore.

With information about offering in this place, kept in collective memory, is connected one of the variants of the cave name – *Upuru ala*, in treatises written in German – *die Opferhöhle der alten Liven*. However, this name during the first half of the 20<sup>th</sup> century was used less frequently than *Velna ala*. Regarding the popular name *Upurala* used by people, the legends mainly provide stereotyped explanations that in times long ago Livs gave offerings to their gods in the cave. Very scanty information can be found about what had been offered in the cave – one text mentions *men, animals and crops*, another noted that there was a lot of money in the cave. Except sacrifice of people, the other above-mentioned offerings are really true. Although archaeological material and written historical records confirmed that at the end of late Iron Age people could be occasionally sacrificed in Liv community (Adamovičs, 1937, 107; Zemītis, 1999, 6), in Livs' Offering Cave which was used as a sacred site in more recent period of history, such evidence has not been found. Judging by legends, during the first half of the 20<sup>th</sup> century people still kept memories about offering in the Offering Cave, but they are quite indefinite and dim, because folklore mentions neither detailed offering procedure and motivation, nor the sacrifices. This is presumably connected with the fact that since the 16<sup>th</sup>–17<sup>th</sup> centuries, when offering was most intensive in the Offering Cave, due to different reasons the Livs

inant in the local population were gradually substituted by Latvians. The newcomers obviously did not continue offering practice in Livs' sacred site – at least not so intensively as before. That is why certain ethnic positioning can be observed in oral tradition by pointing out that *livji* (Livs), *libieši* (Livonians), *senie libieši* (ancient Livonians) had made offerings at some point in the Offering Cave etc., but for the newcomers the ancient Livs' sacred site was rather associated with Devil and ghosts.

Modern folklore, in comparison with records of the first half of the 20<sup>th</sup> century, shows to state changes in oral tradition connected with the Offering Cave during the last 50–70 years. Recently acquired material demonstrates several changes in additional repertory concerning the Offering Cave:

1) Once the most popular type of legends about the Offering Cave extending as far as Burtnieki or Mazsalaca, which was documented from 1846 to 1970, has not been stated in modern oral tradition any more. It has been substituted by realistic slightly exaggerated stories of personal experience about crawling in the narrow passages of the caves and their extensions.

2) Likewise, modern oral tradition has almost lost the tie between the Offering Cave and Devil, which was a very popular motif in tales about the cave at the beginning of the 20<sup>th</sup> century. Nowadays only in one case once popular name of the Offering Cave – *Velna ala* (“Devil’s Cave”) has been recorded.

3) Scanty evidence about the cave as ancient Livs' sacred site has become more detailed nowadays. *Libiešu Upurāla* (Livs' Offering Cave) and *Upurāla* (Offering Cave) have definitely become the dominant names of the cave, unlike the first half of the 20<sup>th</sup> century. This part of oral tradition connected with the Offering Cave nowadays has been fully taken from numerous publications since early 1970s. Several episodes of research at the beginning of the 70s – digging up the Offering Cave and archaeological excavations – nowadays have folklorised.

### **Livs' Offering Cave as a tourist destination**

Geographical and cultural landscape consists of numerous elements. Their significance takes shape in the experience and attitude of different society groups. Livs' Offering Cave is a good example of how the same place can attain different meanings when interpreted by various groups of society, but interaction of these meanings can form a complex meaning of the place. In the course of time different meanings have been attached to Livs' Offering Cave, the most important being a natural sacred site of late Middle Ages and Early Modern Times, which has been already discussed. Nowadays when the function of sacred site has been lost, Livs' Offering Cave has attained a new meaning – that of a tourism object. Although it might seem a new identity edge of Livs' Offering Cave, this site has taken shape as a place of tourist interest since early Modern Times, largely due to its usage for

purposes of a religious cult. Gradual transformation of Offering Cave from sacred site to a tourism object is reflected by two traditions of cave tourism – graffiti carved on the walls of the cave and coins offered by tourists. During field research in 2013 and 2016, guided by Sandis Laime, 127 inscriptions dated with a year were recorded in Livs' Offering Cave (see appendix 5). In the course of research in 2013, in the passages of Offering Cave and in the Svētupe opposite to the cave, 161 coins offered nowadays were collected, while in the winter of 2014, 159 coins were analysed that had been put in Great Offering Cave – in a clay bowl placed there for coin offerings. Written sources and travellers' notes have also been used in research.

Graffiti scratching on the walls of caves and rocks is one of the oldest traditions of cave tourism in Latvia. For example, in Gūtmaņala Cave inscriptions from 1521 and 1564 could be seen till the 19<sup>th</sup> century (see Laime 2009a, 66–79), but the oldest dated inscription that has survived till nowadays, is situated in the Small Livs' Offering Cave and was made in 1642.

Analysis of archaeological material allows to conclude that Livs' Offering Cave was used as a natural sacred site for at least six centuries since the 14<sup>th</sup> century. The 17<sup>th</sup> century written sources and graffiti carved by visitors confirm that during the period when Livs most intensively used the Offering Cave for religious purposes, this site attracted also Baltic Germans from the nearest vicinity. The visitation records of Salaca church in 1641 and 1674 testify that the local pastor knew about the activities of neighbourhood peasants and fishermen in Livs' Offering Cave (Bregžis, 1931, 11,44), and it was his duty to eradicate this unchristian tradition. Already during the visitation of Salaca church in 1641 the pastor admitted that farmers offered “under the great sandhill” at Kuikūle – against pastor's will his wife and son had been there and collected the offered money and other offerings (Bregžis, 1931, 11). A question arises – why did pastor's wife go to Livs' Offering Cave? To see with her own eyes the site where farmers of Salaca parish indulged in superstitious offering?

The inscriptions from the 17<sup>th</sup> century on the walls of the Offering Cave testify about other visits by Baltic Germans from the nearest vicinity. In the Small Livs' Offering Cave the oldest dated tourist graffiti that has survived till nowadays in Latvia – HANS SEHVSEN 1642, was made only a year after the wife of Salaca parish pastor had visited the Offering Cave. On the wall of the Great Offering Cave there is an inscription without a name, surname or initials 1670 : . In a tourist guidebook of Limbaži it has been mentioned that in the Great Offering Cave there is an inscription even from 1617 (Limbaži, 1962, 37), but nowadays it cannot be found. In 1664 someone named Matias A. Bach eternalized his name twice in the Offering Cave – the wall of the Great Offering Cave bears an inscription MATIAS : A : BACH AO 1664, but in the Small Offering Cave : M : BACH SALIS AO 1664. Another inscription in the Small Offering Cave (FABIAN ADERKAS HANS BRINCK) most probably dates back to the 17<sup>th</sup> or 18<sup>th</sup> century.

Matias Bach in the Small Offering Cave beside name, surname and year of the visit has also mentioned his place of residence – Salacgrīva (*Salis*), which is 10 kilometres from the Offering Cave. Pastor's wife of Salaca parish went to Offering Cave for a walk" from Salacgrīva parsonage. The Aderkas family managed Ķirbiži manor, which is situated 13 km from the Offering Cave. Since a name of Hans Brinck was eternalized on the cave wall together with Fabian Aderkas, it might be assumed that the owner of Ķirbiži manor had brought one of his guests to show him the cave. All this suggests that in the 17<sup>th</sup> century Livs' Offering Cave was visited mainly by Baltic Germans from the nearest vicinity, while several other caves, for instance, Gūtmaņala Cave and Liepa Lielā Ellīte ("Liepa Big Hell") attracted visitors from far and wide, because they were situated either next to important roads, or near large populated places.

The first "tourists" in the Offering Cave were Baltic Germans from the nearest neighbourhood, for whom visit to the cave took probably half a day. Here they could better than elsewhere see and get an idea of superstitious traditions, secretly practised by their serfs, which might seem strange, which should be condemned and eradicated, but in a way, were also mysterious and exotic. The Offering Cave was worthwhile to visit also as a unique geological object in the region. Inspection of cave required special preparations, providing transport (horse cart or other), torches, candles or other sources of light, because side passages where inscriptions had been carved in the 17<sup>th</sup> century, were completely dark. The Offering Cave already in the first half of the 17<sup>th</sup> century became a sightseeing place for local Baltic Germans, at the same time retaining the function of sacred site for local Liv community. Although desire to see distant, strange lands was an important impulse for tourism development (Gyr, 2010, 11), it cannot be denied that travelling habits developed, first exploring the nearest vicinity around one's place of residence.

When analysing tourist graffiti, it must be kept in mind that not every visitor of the Offering Cave scratched his name on its walls, as well as the fact that most of the old inscriptions had probably perished when the antechamber of the cave collapsed. Only those inscriptions that were made in the deepest parts of the cave have survived till nowadays. However, Livs' Offering Cave is one of three places in Latvia where inscriptions carved in sandstone have survived from the 17<sup>th</sup> century, besides the quantity of such inscriptions is the greatest in the Offering Cave.

In the 18<sup>th</sup> century the cave still functioned as a sacred site, but the offering intensity had considerably decreased in comparison with the 16<sup>th</sup> and 17<sup>th</sup> centuries. Judging by the inscriptions on the walls, in the 18<sup>th</sup> century local Baltic Germans' interest in the Offering Cave relaxed. During investigation, only two inscriptions of the 18<sup>th</sup> century have been found from 1757 and 1777. A similar situation concerning the 18<sup>th</sup> century inscriptions has been stated in Gūtmaņala Cave as well, therefore it is possible that there had been some other causes of weakening tourists' interest in Livs' Offering Cave.



In the second half of the 19<sup>th</sup> century Livs' Offering Cave had ceased to function as a sacred site. It was obviously stimulated by gradual vanishing of the tradition (like elsewhere in North Vidzeme and Latvia), as well as the fact that the cave started to collapse approximately at that time. It can be observed that during the first half of the 19<sup>th</sup> century Livs' sacred site gained wider recognition and was visited both by scientists of that time and other interested people from more distant regions. For example, on 20 June 1846 Livs' Offering Cave was inspected by members of Sjögren's first Liv research expedition. Sjögren made an interesting entry in his journal about the visit to the Offering Cave: "... in the afternoon we had arranged an *excursion*, on which we went, guided by the landlord [Karl von Vegesack, owner of Svētciems manor]. Inland, on the bank of a rivulet, in the village of Ikskul, there was a place that has long been known as an ancient Livs' offering site, therefore all the guests used to visit it [underlining – S. L.]" (cf. Blumberga, 2006, 22). The meaningful Sjögren's note testifies that the owner of Svētciems manor usually showed the Offering Cave to his guests as an interesting object of nature and ancient Livs' sacred site. This supports the above-made conclusion that in the 17<sup>th</sup> and 18<sup>th</sup> centuries the tourists who visited the cave were mainly Baltic Germans from the nearest vicinity – landlords, clergymen and other representatives of higher classes.

Descriptions and drawings made by the visitors of the Offering Cave allow to assume that during the first half of the 19<sup>th</sup> century the ceiling of the cave started to fall down, blocking the entrance to the cave. Collapse of the ceiling of the Offering Cave is indirectly proved by the fact that between 1824 and 1860 not a single dated inscription was made in the Great or the Small Offering Cave (for comparison: from 1800 to 1824 at least five inscriptions were carved). Due to unknown causes the cave entrance was disengaged with time. Starting from 1860, tourist graffiti were scratched in both branches of the cave almost every year. Consequently, the tourist influx became mass at that time. In 220 years (from 1642 to 1860) 11 dated inscriptions were made in Livs' Offering Cave, but during the next 40 years, from 1860 to 1899, their number reached 40. Judging by surnames, in the second half of the 19<sup>th</sup> century Livs' Offering Cave was visited also by Latvian (e. g., "*J. Ozolins, Ch. Kalnin un behrni*" in 1893) and Estonian ("*N. Raudsep*" in 1875, "*E. Kusk*" in 1897) travellers. Latvian and Estonian people could engage in tourism due to abolition of serfdom which in Vidzeme province took place in 1819. After the abolition of serfdom, the farmers gained freedom of movement and greater rights to private property, opportunity of acquiring better education. Consequently, during the second half of the 19<sup>th</sup> century Latvian intelligentsia started to take shape, who published travel notes and descriptions of interesting places in Latvian, thus encouraging the development of local tourism. The great increase of tourists visiting the Offering Cave after 1860 is likely to be associated with Latvian travellers (i. e., lower class of society at that time) who started to participate in tourism. At the

at the same time, it should be noted that also in Central and Western Europe travelling as an exclusive activity practised by higher classes of society turned into mass tourism in the mid-19<sup>th</sup> century (Gyr, 2010, 18).

During the first half of the 20<sup>th</sup> century the number of dated inscriptions in Livs' Offering Cave diminished rapidly, which is obviously due to the fact that approximately at that time the rest of the antechamber caved in. From 1900 to 1925 in the cave 13 dated inscriptions were carved, but during the second half of the 20<sup>th</sup> century – only seven. Hardly accessible and filled-up cave rapidly lost attraction and was of no interest for tourists.

And yet in the 1970s, regular tourist visits suddenly recommenced to Livs' Offering Cave, which is proved by the inscriptions scratched on the cave walls – from 1970 to nowadays some dated graffiti have been left by tourists almost each year. This is connected with researchers' activities in early 1970s, as a result of which Livs' Offering Cave was accessible to visitors again. Nowadays the tourist flow is maintained by infrastructure developed in the vicinity (roadside signs concerning the location of the cave, information stand in several languages), information in tourist guidebooks and on the Internet. 34 dated graffiti have been carved by tourists in the Offering Cave from 1970 to 1999, and inscriptions were made with similar intensity also in the beginning of the 21<sup>st</sup> century, when 24 inscriptions dated with year have been carved within 13 years (by 2013). Such intensity of making new inscriptions causes worry about inscriptions of cultural historical value – the ancient signs and inscriptions of the 17<sup>th</sup>–18<sup>th</sup> centuries – about their survival in the future.

Beginning with the 1970s, a new tourist tradition was observed in Livs' Offering Cave – “offering” of coins, sometimes other objects (e. g., food, candies, wreaths). In the cave and in the Svetupe near the cave all in all 320 modern (1957–2014) coins were found, which have mostly been used as official payment currency in Latvia (USSR kopecks, Latvian santims and lats, Latvian euro cents), as well as currency of other states (Estonia, Lithuania, Russia, Poland, Ukraine, Sweden, Austria, France, Italy, the Netherlands, Great Britain, Mexico and Thailand). Although it is possible that some foreign coins have been left here by tourists from abroad, it can be assumed that for the most part they have been offered by Latvians who had small change left after trips to these countries. It must not be forgotten that since 2014 when Latvia joined euro zone, coins of euros and cents of other countries is official payment means in the territory of Latvia. Therefore, it seems feasible that euro cents of France, Italy and the Netherlands found in the Offering Cave have most likely been offered by local tourists. It is impossible to detect the offering purpose by modern things offered, but they should be divided into two groups:

- 1) Offerings made by tourists, namely, coins of small nominal value, which like other objects of tourism (especially fountains) are dropped so as to, for instance, come to the place once more, and the like. Offering of small coins in Livs' Offering

Cave may be encouraged also by information that can be read in information stand concerning centuries-old tradition of coin offering in the cave, urging the tourists to imitate a similar act of offering. Judging by the USSR coins found in the Great Offering Cave and in the Svētupe opposite to Offering Cave (nine coins in the Great Offering Cave, minted from 1969 to 1989, eight coins in the Svētupe, minted from 1957 to 1991), this tradition began in Livs' Offering Cave after unearthing the cave entrance and carrying out archaeological excavations.

2) Offerings left in the cave by various members of folklore, neo-pagan, esoteric and other movements. Revival of these movements in Latvia took place in 1990s. Unlike tourists, these visitors of Livs' Offering Cave perform much more complicated actions and rituals, they require preparations, particular dates (for example, solstice) have been chosen, their nature is not spontaneous. Presumably, offering is only one of the activities performed in the cave by visitors of this group. Other activities include, for example, making bonfires in front of the cave entrance, singing folksongs, meditating etc.

### **Livs' Offering Cave in context of its time and environment**

Livs' Offering Cave, judging by the numerous offerings which were continuously made for centuries, must have been well known and familiar to the inhabitants of vast vicinity, who used it as a site for their offerings. Livs' Offering Cave and its nearer vicinity was important for a community of people who were uniform in sacral views and perhaps in terms of territory and ethnic belonging, who yearned for this place in a way. In more recent times – in the 19<sup>th</sup> century and the first half of the 20<sup>th</sup> century – the local centrality of this site was marked by centre of Svētciems civil parish with appropriate buildings: school, cemetery, inn, bridge across the Svētupe, potter's workshop. Indirect information testifies to relative centrality of the place in older times. Salacgrīva marked itself as a centre of region in more recent times, it was determined by medieval castle and church.

The name of Kuiķule comes from the Liv language. It is a compound word, the second part of which is translated as “village”, but the first part of the name cannot be translated unambiguously (Viitso, Ernštreits, 2012–2013). The presence of village concept in place name testifies that populated place near Livs' Offering Cave was greater than individual peasant's homestead, besides this name is of Liv origin. Cadastre map of 1683 does not indicate any peculiarities in Kuiķule which might testify that there had been a continuous village, therefore it can be assumed that this place name originated when such more or less seamless village really existed. Church visitation records of 1674 mention that the cave was situated near *Kulkul Jabn* homestead (Bregžis, 1931, 44). It is highly possible that both in the cadastre map of 1683 and in church visitation records of 1674 the same person – *Kulkul Jabn* – has been mentioned.

Existence of cemetery might be a proof of certain centrality as well. In times of Livonia and in later years, rural cemeteries were often situated at churches and chapels. The chapels might be connected with even earlier, pre-Christian beliefs and established exactly in such places where visitors had to be converted to Christianity. Medieval chapels, which could be rather small and undistinguished buildings, almost always were connected with burial sites or cemeteries, which were prohibited during Reformation and their use was illegal or half-legal. Chapels were also connected with regular markets, and this is one more manifestation of place centrality. St. Bartholomew's chapel is known to have been situated somewhere near Livs' Offering Cave, but its location has not been exactly detected, and St. Bartholomew's lay is repeatedly connected with pagan activities in Livs' Offering Cave.

On the opposite bank of the Svētupe, only approximately 150 m from Livs' Offering Cave, Kuiķule cemetery is situated, and it is definitely known that it was founded in 1873. The chosen place is situated on rock edge on the high left bank of the Svētupe. There were other sites associated with sacrality and people's gathering or festivity in the vicinity of Livs' Offering Cave. Thus K. Lōwis already in 1908 wrote that there had been an ancient site of people's gathering at Livs' Offering Cave, enclosed by forest and rocky bank of the river (Lōwis, 1908). Judging by the description of the place, it could have been the river bay on the left bank of the Svētupe, opposite to the Offering Cave, but still another place of people's gathering corresponds to this description – Kuiķule open-air dance site in Kuiķule bay.

During archaeological investigation, the local people said that in earlier times or far from Livs' Offering Cave there had been an oak grove, and people used to make offerings not only in Offering Cave; they left offerings also in hollow oaks in the grove, but the oaks had been burned out. The site of the grove is a high corner of the right bank of the Svētupe, with sandstone rock under it. In archaeological test excavations, intensive layer of burn was stated immediately under the turf, marked by ashes. The oak-trees had probably been burned down.

Several homesteads in the immediate vicinity of Livs' Offering Cave bear names of mythologic character – Ūsiņi or Ūziņi, Pērkonī and Pikoli –, which as if mark circle of sacral place names connected with Livs' Offering Cave and Svētupe. Folklorist Janīna Kursīte explains it like this: at first it would imply the presence of an early Baltic tradition, because in Baltic circle the word *svēts* ("sacred") has an ancient meaning filled with symbolic content. There are a lot of hydronyms with the respective root of the word in Baltic territories. In the case of Livs' Offering Cave and Svētupe, there is an essential obstacle in explaining the meaning of the word *svēts* ("sacred") in association with the Balts – originally and for a long time the vicinity of the Svētupe was populated not by Latvians or their ancestors of Baltic extraction, but Livs, Baltic Finnish people. Therefore, a question arises, what was Livs' name for this river, and when did it get its Latvian name?

Kursīte noted that the river was marked in maps of the 17<sup>th</sup> century, but it had no name. In maps of the 18<sup>th</sup> century the river got a Latvian name – Svētupe. Could it be possible that Livs, having lived there for a long time, did not give the river their own name before the river got its Latvian name? It is well known that the 16<sup>th</sup> and 17<sup>th</sup> centuries marked the peak of offering intensity in Livs' Offering Cave, and then Livs not Latvians lived in the vicinity of the cave. A possible explanation might be that the name of the river in the Liv language *Püög joug* ("Sacred river", Svētupe) really existed and was used in the 16<sup>th</sup> and 17<sup>th</sup> centuries, but no written records of the time have survived, or they have never existed. It should be remembered that the 16<sup>th</sup>–18<sup>th</sup> centuries was the time of assimilation of Livs in Vidzeme. Latvians came to uninhabited or sparsely populated territories from other regions and soon became the dominating ethnos in this region. The view that waters retain their previous names longer than other places is correct, but this does not refer to the name *Püög joug*, which Latvians perhaps found difficult to pronounce and translated the original name into Latvian. Later when Latvian ethnos was dominant, the Offering Cave and *Püög joug* retained their sacral functions in a limited way, because offering in the cave grew scarce in the 18<sup>th</sup> century and came to an end in the 19<sup>th</sup> century.

From the 17<sup>th</sup> century Livs' Offering Cave became a place of interest for tourists. Substitution of ethnos furthered diminishing of the sacral significance of the river and cave. According to folk etymology, which then was more associated with Latvians, the name of Svētupe was interpreted in a much down-to-earth way, without deeper symbolic meaning. Latvians substituted Livs in the second half of the 19<sup>th</sup> century and finally under the influence of national awakening started to use names of mythological beings in coining local place names – "Pērkoni", "Trimpi" and "Pikoli". It can be assumed that they were influenced by Auseklis, romantic poet of late 19<sup>th</sup> century, who published a list of heathen gods, partly compiled by himself, partly borrowed from Latvian and Prussian mythology. Thus, if not in mass, but at least part of Latvians who lived near the Svētupe, without taking over the layer of sacral topography created by Livs, in late 19<sup>th</sup> century started to make their own sacral topography, using names from Baltic mythology. Change of ethnos in a territory is usually connected with change of sacred sites, by keeping the name, but filling it with a new content. Sometimes change of ethnos is connected with changes of sacred sites themselves: once highly symbolic sites gradually turn into profane or nearly profane places. Thus Livs' sacred cave became a place of interest for Baltic German and Latvian tourists. The Latvians translated the name of the river and in this manner as if retained the old Liv name which was associated with sacrality. The name was retained, but not the former sacral function and significance of the river.

Livs' Offering Cave falls into the circle of those heathen and syncretic ancient cult sites of the 17<sup>th</sup> and 18<sup>th</sup> centuries, which were put down by Lutheran church and other powers. Judging by different sources, traditions connected with these

places were actively practised, which was not uncommon in the context of that time. In connection with the Offering Cave, too, some repercussions of Catholicism can be felt (St. Bartholomew's chapel). The people who made offerings in Livs' Offering Cave can be considered to have been Christians, but in order to satisfy their economic and perhaps spiritual needs they used methods unrelated to Christianity and unaccepted by the church of the 16<sup>th</sup>–17<sup>th</sup> centuries. In times of Livonia people making offerings in Livs' Offering Cave may have belonged to Salaca parish, which was first mentioned in written sources in 1508 and had a church in Salacgrīva – Ķiessalaca St. Andrew's church.

Livs' Offering Cave is not the only cave of sacral significance in Latvia. On the basis of place names, archaeological finds, written sources and folklore material, information concerning 60 cult and mythological caves has been summed up (Laime, 2009a).

Caves associated with sacrality are a phenomenon widespread in all areas where caves are geologically possible. The nearest territories where caves connected with sacrality and folk beliefs have been recorded and investigated, are mostly situated to the North and Northeast from Latvia: Estonia, Northwest Russia, Finland. In farther regions, different peculiarities connected with sacral use of caves mark themselves, for example, caves used for burial of people. A special region of cult caves marks itself in the North and Central parts of the Urals. In general, using of caves for sacral needs could be considered as universal and not restricted by time, space, or traditions. Livs' Offering Cave in Latvia is one of the local manifestations of this universal phenomenon.

## LIST OF FIGURES

- g. 1.* Sandstone outcrop on the bank of the Svētupe near Kuiķule.
- g. 2.* Kuiķule outcrop and entrance to the Great Offering Cave.
- g. 3.* Bird's-eye view of Livs' Offering Cave.
- g. 4.* Probable site of Lāči Cave.
- g. 5.* Entrance to Livs' Offering Cave, 15 August 1839.
- g. 6.* Kuiķule Rock and site of Livs' Offering Cave, 1846. Painting in watercolours by August Pezold.
- g. 7.* Almost completely blocked entrance to the Great Offering Cave with "devil's face" in 1920s.
- g. 8.* Map of Livs' Offering Cave made by Alfreds Lapukins in 1940.
- g. 9.* Researchers' team of Livs' Offering Cave in 1971. From the left: Guntis Eņiņš, Juris Šmanis and Nīks (surname unknown).
- g. 10.* Map of other passages in Livs' Offering Cave made in 1970–1971.
- g. 11.* Entrance to the Great Offering Cave, 1971.
- g. 12.* Digging up Livs' Offering cave with shovels in 1972.
- g. 13.* Natural "chimneys" in Livs' Offering Cave.

- Fig. 14.* Kefall above the entrance to the Great Offering Cave.
- Fig. 15.* Landfall in Livs' Offering Cave is washed off with hydromonitor.
- Fig. 16.* Campsite of archaeologists' expedition in 1973.
- Fig. 17.* Beginning archaeological research in Livs' Offering Cave in 1973.
- Fig. 18.* Archaeological research in Livs' Offering Cave in 1973.
- Fig. 19.* Grid of excavation area.
- Fig. 20.* Section of cultural layer along "–2" grid line.
- Fig. 21.* Concentration of finds in Livs' Offering Cave.
- Fig. 22.* Copies of coins.
- Fig. 23.* Early coins found in the Small Offering Cave in 2013, before cleaning.
- Fig. 24.* Early coins found in the Svētupe river-bed in 2013, before cleaning.
- Fig. 25.* Early coins found in the Svētupe river-bed in 2013, before cleaning.
- Fig. 26.* Swedish cooper coins of the 17<sup>th</sup> cent.
- Fig. 27.* Livonian Order Tallinn (Reval) pfennig.
- Fig. 28.* Livonian shilling, Karl XI, counterfeit (?) with number "8".
- Fig. 29.* Russian coin, unidentified (16<sup>th</sup>–17<sup>th</sup> cent.?).
- Fig. 30.* Intensity of coin offering.
- Fig. 31.* Russian 2 kopecks, Alexander I, 1812.
- Fig. 32.* Fragments of white clay pipes.
- Fig. 33.* Artefacts. 1 – iron nail; 2 – iron object; 3 – iron buckle; 4 – iron hook and tang; 5 – iron hook; 6 – bronze plate; 7 – bronze sheet; 8 – iron nail; 9 – iron ring; 10 – iron ring; 11 – bronze tinkler (?); 12 – bone needle; 13 – lead plate; 14 – bronze button; 15 – bronze ring; 16 – piece of lead; 17 – bronze spiral ring; 18 – bronze spiral ring; 19 – bronze ring; 20 – bronze ring; 21 – bronze ring, front part; 22 – bronze ring, front part; 23 – bronze ring brooch; 24 – fragment of bronze brooch; 25 – bronze tinkler; 26 – bronze tinkler; 27 – bronze hook; 28 – bronze hook; 29 – bronze hook; 30 – bronze binding; 31 – bronze plate binding; 32 – bronze pendant.
- Fig. 34.* Pieces of wax.
- Fig. 35.* Fragments of pottery.
- Fig. 36.* The first photos of rock carvings in Latvia: fragment of group A in Livs' Offering Cave.
- Fig. 37.* LUP-A sign group, drawing on graph paper, 1973.
- Fig. 38.* LUP-A sign group, drawing.
- Fig. 39.* LUP-B sign group, "clean copy" of drawing.
- Fig. 40.* LUP-A sign group, contact copy.
- Fig. 41.* LUP-G sign group, contact copy.
- Fig. 42.* Copying of group A in Livs' Offering Cave, 2010.
- Fig. 43.* "The Black Wall" in the Small Offering Cave – the upper side destroyed because of tourist graffiti, the lower side – zone worn off by tourist footwear.
- Fig. 44.* Layout of sign groups in Livs' Offering Cave.
- Fig. 45.* LUP-A sign group, contact copy.
- Fig. 46.* LUP-B sign group, contact copy.
- Fig. 47.* LUP-C sign group, contact copy.
- Fig. 48.* LUP-D sign group, contact copy.
- Fig. 49.* LUP-E sign group, contact copy.
- Fig. 50.* LUP-F sign group, contact copy.
- Fig. 51.* LUP-G sign group, contact copy.
- Fig. 52.* LUP-H group signs.

- Fig. 53.* Slanting crosses, group B (LUP-B-5 and LUP-B-6).
- Fig. 54.* Greek crosses, group B (LUP-B-3 and LUP-B-4).
- Fig. 55.* Roof cross, group F (LUP-F-2).
- Fig. 56.* *Jumis* sign, group B (LUP-B-2).
- Fig. 57.* Sign derived from the slanting cross, group A (LUP-A-2).
- Fig. 58.* Ring cross, group G (LUP-G-8).
- Fig. 59.* Ring crosses with slanting cross, group G (LUP-G-4 and LUP-G-5).
- Fig. 60.* Cluster of signs in group A (LUP-A-5 and LUP-A-6).
- Fig. 61.* "Scratching", group A (LUP-A-1).
- Fig. 62.* Nightmare cross, group E (LUP-E-1).
- Fig. 63.* Roof cross on Palmēni granary door, Vaidava parish.
- Fig. 64.* Ring cross on Jaunalēni granary door, Naukšēni parish.
- Fig. 65.* Popularity of cave names in tales and legends about Livs' Offering Cave in 1930s and in 2013.
- Fig. 66.* A fragment of the map attached to Alfred Lapukins's report.
- Fig. 67.* Layout of tourist inscriptions in Livs' Offering Cave dated with the 17<sup>th</sup> and 18<sup>th</sup> century.
- Fig. 68.* Inscription HANS SEHVSEN 1642 in the Small Offering Cave – the oldest dated tourist graffiti in sandstone that has survived till nowadays in Latvia.
- Fig. 69.* Inscription "MATIAS : A : BACH : AO : 1664 in the Great Offering Cave.
- Fig. 70.* Inscription : M : BACH SALIS AO 1664 in the Small Offering Cave.
- Fig. 71.* Inscription 1670 : in the Great Offering Cave.
- Fig. 72.* Inscription VICTOR in the Small Offering Cave.
- Fig. 73.* Inscription FABIAN ADERKAS, HANS BRINCK in the Small Offering Cave.
- Fig. 74.* Geography of places of residence of the 17<sup>th</sup> and 18<sup>th</sup> cent. tourists visiting Livs' Offering Cave.
- Fig. 75.* Year "1757" in the Small Offering Cave.
- Fig. 76.* Intensity of scratching tourist inscriptions in Livs' Offering Cave.
- Fig. 77.* 19<sup>th</sup> cent. inscription by Latvian tourists "J. Osolins Ch. Kalnin un behrni", 1893, in the Small Offering Cave.
- Fig. 78.* Visitors at Kuiķule outcrop on 2 August 1935.
- Fig. 79.* Visitors of Livs' Offering Cave from Pāle. 1920s.
- Fig. 80.* Intensity of coin offering in Livs' Offering Cave.
- Fig. 81–84.* Modern offerings in Livs' Offering Cave.
- Fig. 85.* A brick with numbers walled in foundation of Kuiķule inn.
- Fig. 86.* A detail of cadastre map of 1683 with the site of Livs' Offering Cave.
- Fig. 87.* Matching of maps – 1683 and nowadays.
- Fig. 88.* Site of *Kulkul Andres* homestead nowadays.
- Fig. 89.* Chapel in Kuiķule cemetery.
- Fig. 90–91.* Kuiķule open-air dance site in Kuiķule bay before WWII and nowadays.
- Fig. 92.* Site of Kuiķule sacred oak grove.
- Fig. 93.* Kuiķuļi sacred oak grove. Map and section of excavations.
- Fig. 94.* Direction to Ūziņi homestead.